

ÖRNEKLERLE

TÜRKİYE

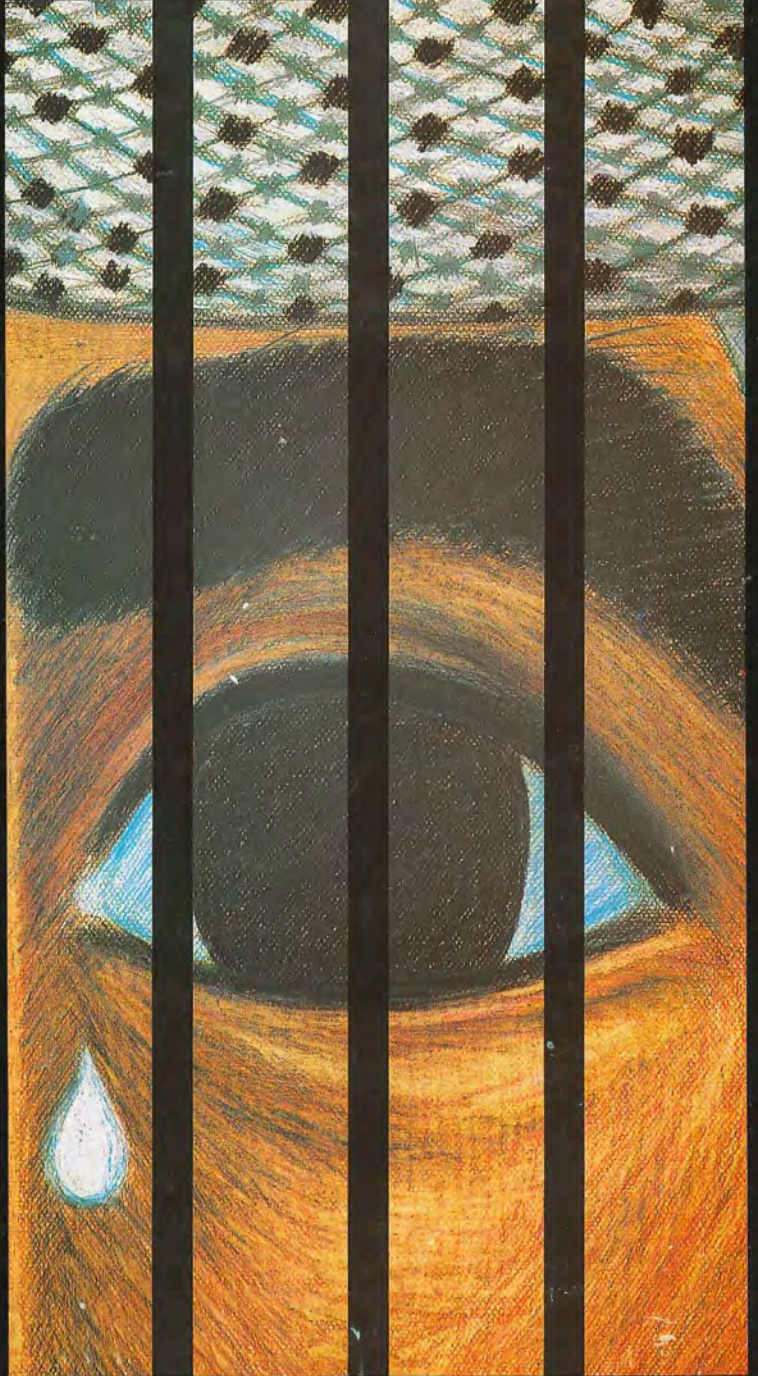
İNSAN

HAKLARI

RAPORU

1991

TİHV Yayınları 1

**Türkiye İnsan Hakları Vakfı
TİHV**

**Örneklerle
Türkiye İnsan Hakları Raporu
1991**

Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları (1)

Menekşe 2. Sokak 16/6 Kızılay (06440) Ankara

Tel: (90-4) 417 71 80

Faks: (90+4) 425 45 52

Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV)

Türk Medeni Yasası'na göre kurulmuştur.

Hükümetler dışı ve bağımsız bir Vakıftır.

Statüsü 30 Aralık 1990 tarihli ve 20741 sayılı

T.C. Resmi Gazetesi'nde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

TİHV Dokümantasyon Merkezi'nde

Helmut Oberdiek, Fevzi Argun, Gülin Dinç ve Haldun Özen
tarafından hazırlanmıştır.

**Türkiye İnsan Hakları Vakfı
TIHV**

**ÖRNEKLERLE
TÜRKİYE
İNSAN
HAKLARI
RAPORU
1991**

**Ankara
Ocak 1992**

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	7
GİRİŞ	9
1991 TÜRKİYESİ'NDE İNSAN HAKLARI	13
KRONOLOJİ	19
İHLAL ÖRNEKLERİ—YAŞAM HAKKI	51
İŞKENCE	77
CEZAEVLERİ	109
ÖZGÜRLÜKLER—Düşünce (Basın) Özgürlüğü ..	117
Toplanma Özgürlüğü	127
Örgütlenme Özgürlüğü	142
Din Özgürlüğü	151
OLAĞANÜSTÜ HAL UYGULAMALARI	155
 EKLER	
EK 1: Ocak 1991 Raporu	163
EK 2: Ekim 1991 Basın Açıklaması	169
EK 3: Başbakan Süleyman Demirel'e Mektup	171

SUNUŞ

Türkiye İnsan Hakları Vakfı, ülkemizdeki insan hakları ihlalleri hakkında ilk kez ayrıntılı bir yıllık rapor yayınlıyor. Bu çalışma, her gün gazeteler ve çok sayıda haftalık ve aylık dergi değerlendirilerek ortaya konulmuştur. Ayrıca yerli ve yabancı başka kaynaklardan ulaşan bilgi ve belgeler de, Pazar günleri hariç her gün yayınlanan bu raporlarımız için derlenmektedir. Güncelliğini yitirmiş konular ise Vakfımızda oluşturulan bilgisayar destekli bilgi bankasında yer almaktadır ve bilgi istendiğinde ya da uzun süreleri kapsayan raporlar yazıldığında kullanılmaktadır.

Elinizde bulunan rapor kısıtlı olanaklar ile ve az sayıda elemanın çalıştığı Dokümantasyon Merkezi'mizde Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanmıştır. Raporunda birçok eksiklikler bulunduğunu kabul ediyoruz. Her şeyden önce tüm insan hakları ihlalleriyle ilgili saptama yapamıyacağımızın bilincinde olarak bazı konuları baştan hariç ettik. Örneğin işçi hakları ya da çevre sorunu ile ilgili bölümler yok. Ayrıca, raporda insan hakları alanında gözlemlenen çok sayıda olaydan sadece bazı ihlaller örnek alınmıştır.

Konuya giriş ve genel bir bakış sunan Doç. Dr. Mehmet Semih Gemalmaz'ın "1991 Türkiye'sinde İnsan Hakları" başlıklı yazısından sonra önemli olayların bir kronolojisini verdik. Burada aktarılan birçok olay diğer bölümlerde tekrar ve daha ayrıntılı olarak bulunabilir. Ancak hangi tarihte nelerin olduğunu bilmek isteyenler bu kısma başvurabilir. Kronolojiden sonra "İHLALLER" bölümünün başında "yaşam hakkı" ile ilgili belirlemeler yer alıyor.

"Yaşam hakkı" bölümünü izleyen "İşkence" bölümünde gözüktüğüne göre işkence sonucu meydana geldiği iddia edilen ölüm ve diğer olaylara tekrar kronolojik sıra içinde yer verilmiştir. Türkiye'nin bir numaralı insan hakları sorunu olan işkence konusunda olayların çokluğu yüzünden, alt başlıklara ayırmadan, haberlerin TİHV'e ulaştığı tarih itibarıyla bir döküm yapılmıştır. Rapora alınan haber aynı zamanda günlük raporlarda da yer alıyorsa o gün verilen şifre yıllık raporda da kullanılmıştır. Bu şifre ile günlük raporların ilgili bölümüne hemen ulaşabilmektedir. Çünkü şifre, olayın olduğu ayı ve haberin sıra numarasını belirtmektedir.

"İhlaller" bölümünde "cezaevi" sorunu ayrı bir başlık altında anlatıldıktan sonra "özgürlükler" kısmında şu başlıklar bulunuyor:

- İfade (anlatım) özgürlüğü, özellikle basın özgürlüğü
- Toplanma özgürlüğü
- Örgütlenme özgürlüğü
- Din özgürlüğü

Hemen hemen her bölüm için ayrı bir önem taşıyan olağanüstü hal uygulamasına ise son kısmı ayırdık. Ayrıca, TIHV tarafından 1991 yılı içinde yapılan önemli bazı girişimleri de ekler halinde belge olarak sunduk.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı bundan sonra da bu çalışmaya devam edecektir. Yayınlanacak raporların daha kapsamlı olabilmesi için duyarlı kişi ve kuruluşların zaman kaybetmeden bilgi ve belgelerini iç kapakta verilen adrese yollamalarını diliyoruz. İnsan hakları alanında yürütülen mücadelelerin sonucunda ileride rapor edilecek insan hakları ihlali kalmaması ayrıca dileğimizdir. Yoğun çabalar ve özverilerle hazırlanan bu rapora emeği geçenlere, özellikle Gülin Dinç, Fevzi Argun ve Helmut Oberdiek'e, Değişim Ajans Sahipleri Ali Yıldız ve Ali Karadeniz'e teşekkürlerimizi sunarız.

Dr. Haldun Özen
TIHV Genel Sekreteri

GİRİŞ

Türkiye İnsan Hakları Vakfı, ilk yıllık raporunu yayınlıyor. Bu çalışma, yayın yapma, bilgi toplama, günlük insan hakları raporu çıkartma çabalarının bir ürünüdür. Böylece Vakfımız kuruluş senedinde; "insan hak ve özgürlükleri konusunda yayın ve dokümantasyon yapmak; bilimsel araştırma, eğitim yapmak; süreli ya da süresiz yayın faaliyetinde bulunmak; uluslararası insan hakları belgelerinde ve iç hukukta tanımlanan tüm insan haklarıyla ilgili araştırma, eğitim, sağlık kurumları kurmak, işletmek, işlettmek" biçiminde tanımlanmış amacı doğrultusunda bir adım daha atmış oluyor.

1991 yılının insan hakları ihlallerini yazılı olarak derlemenin, araştırma yapmak isteyen kişi ve kuruluşlara önemli bir kaynak oluşturacağı açıktır. Belgeli çalışma tarzı özellikle devlet görevlilerine yanıtlama, değerlendirme olanağı da vermektedir. 20 Ekim seçimleriyle göreve gelen koalisyon hükümeti ilk kez bir İnsan Hakları Bakanlığı kurulmasıyla birlikte geçmişte meydana gelen tüm insan hakları ihlallerini koğuşturma sözünü verdi. Raporda görüleceği gibi 1991 yılında aydınlanmamış birçok ihlal hala ciddi soruşturma yapılmasını beklemektedir. Bu açıdan vakıf yöneticileri olarak raporumuza nasıl bir yanıt geleceğini de merak ediyoruz.

Geçmişin insan hakları ihlallerini saptayan yazılı belgelerin en önemli yanı da insanların unutkanlığını önemsiz kılmasıdır. İnsanlar olayları unuttabilirler, ancak ayrıntılarıyla tespit edilmiş ihlaller tarihe mal olur: arşiv unutmaz. Bu nedenle bu çalışmanın her yıl yayınlanmasında büyük yarar görüyoruz ve yayınlamaya devam edeceğiz.

İnsan hakları mücadelesinin kapsamlı, tarihsel ve evrensel bir süreç olduğunu bilincinde olarak, bu çalışmamızın yalnız ülke çapında değil, uluslararası alanda da önemli bir birikim yaratacağına inanıyoruz.

Elinizde bulunan rapor kısıtlı olanaklar ile oluşturulmuştur. Ayrıca, raporda insan hakları alanında gözlemlenen çok sayıda olaydan sadece bazı ihlaller örnek alınmıştır. TİHV'de sürekli izlenen günlük, haftalık ve aylık yayınlara yansımamış çok sayıda haberin sadece küçük bir kısmı bağımsız kaynaklardan (İnsan Hakları Derneği ve şubeleri, avukat, tutuklu yakını gibi duyarlı

kişiler) TIHV'ye ulaşmıştır. Bu yüzden 1991 yılına ait eksiksiz bir döküm yapma iddiasında değiliz. Her başlık altında seçmeli bazı örneklerle yer verilmiştir ve istatistik anlamında verilen rakamlarda mutlaka eksikliklerin bulunduğunu kabul etmek gerekir.

Vakfımızın hafızasını oluşturma çabamız, çalışma anlayışımızın sonucudur. Bu çalışma tarzı, bilimsel yöntemleri esas alan, tüm çalışmaları kuruluş amacımıza ulaşmaya yönelten, kurumsallaşmayı hedef alan, yaygın kadrolaşmayı sağlayan, maddi koşulları gözeterek çalışmalarda gönüllü katılımı ön planda tutan bir tarzdır. Bu anlayışın Vakıf bünyesinde yarattığı diğer olumlu olgulara da değinmekte yarar var.

Günlük raporlar, Bilgi toplama ve Dokümantasyon merkezi kurma çalışmaları dışında çalışmalarımızın en ağırlıklı alanını oluşturan tedavi merkezleri önemli gelişmeler yaşıyor. 1991 yılında Ankara, İzmir ve İstanbul'da işkence görenlere karşılıksız hizmet vermek üzere tedavi merkezleri kuruldu. Aralık sonu itibarıyla Ankara'da 170, İzmir'de 50 ve İstanbul'da 33 kişi olmak üzere toplam 253 mağdurun başvurusu kabul edildi. Bu rakamlar sene başında öngörülenin bir mislinden fazladır. Ankara'da 2 psikolog - 1 hekim, İzmir'de 1 psikolog-1 hekim, İstanbul'da 1 psikiyatr - 1 hekim profesyonel olarak görev yapmaktadır. Bir yıllık süre içinde işkence ve cezaevi mağdurları sayısındaki artış gözetilerek 1992 yılı için başvurulara bir üst sınır getirilmesi gerektiği şimdiden görülüyor. Tedavi hizmetlerini profesyonel olarak yürüten kadroların dışında üç kentimizde 200'e yakın hekim ve psikolog kadrosunun çalışmalara gönüllü olarak katıldığını belirtmek gerekir.

Tedavi merkezleri çok kısa ömürlerine karşın, daha şimdiden önemli bilimsel bulguların birikmesine sahne olmuşlardır. Tedavi sonuçları bilimsel dokümanlar olarak birikmektedir. Bu sonuçlar işkence ile ilgili uluslararası toplantılara gönderilmeye başlanmıştır.

Vakfımızın tedavi programında görev yapan psikolog ve hekimler özgün örneklerle mesleki deneyimlerini zenginleştirirken uluslararası arenada benzer kurumların deneylerinden yararlanma olanaklarını da buluyorlar. Örneğin, merkezi Kopenhag'da bulunan uluslararası "İşkence Rehabilitasyon Merkezi" (IRCT) ile Macaristan Sağlık Bakanlığı tarafından Ekim 1991'de Budapeşte'de ortaklaşa düzenlenen "Tıp Mesleği ve İşkence" adlı sempozyumda TIHV adına 3 ayrı bildiri sunulmuştur. Bunu Şili'de ve Türkiye'de yapılan toplantılara sunulan bildiriler izlemiştir. 1992 yılı başında da, görgü ve deneyimlerin çeşitlendirilmeleri amacıyla bir psikolog Almanya'da 2 aylık bir proje çerçevesinde çalışma yapacaktır.

Tedavi merkezleri projemizin son durağı Diyarbakır'dır. 1992 yılının başlarında gerçekleştirilmesine karar verilen bu merkez için ön çalışmalar tamamlanmıştır. Bu merkezin kurulmasının ve işler haline gelmesinin bizce çok büyük bir önemi vardır. İnsan hakları ihlallerinin en yoğun olduğu, insanların yaşam ile ölüm arasında bulunduğu bir yörede çalışmaya başlamamız, Türklerin ve Kürtlerin kardeşliğini pekiştirmede de büyük görev üstlenecektir.

Özellikle falaka uygulaması izlerinin saptanmasında İzmir'deki merkezimizde uygulanmakta olan sintografi ve tomografi yöntemlerinin İstanbul ve

Ankara merkezlerinde de uygulanması için çalışma programları hazırlanmıştır. Böylece uzun süreler geçmesine karşın işkence izlerinin belirlenmesinde başarılı sonuçlar alınan bu yöntemden yaygın olarak yararlanmış olacağız.

1991 yılında önemli bir başka adım da İnsan Hakları Haftası'nda gerçekleştirilen 1. İnsan Hakları Film Şenliği'yle atıldı. Uluslararası ilişkileri de kapsayan şenlik, 7 yerli ve 9 da yabancı film gösterisiyle başarılı oldu. Görsel öğelerle insan hakları bilincinin yayılması çalışmalarının bir parçası ve bu yılki deneylerin sonucu olarak gelecek yıl film şenliğinin daha örgütlü olması sağlanacaktır. Ayrıca gelecek yıl ilk okullarda eğitim amaçlı gösteriler de programlanacaktır.

Vakfımız 1991 yılında aldığı bir kararla Ankara'lılara hitabedecek bir radyo yayını gerçekleştirecektir. Temel amacı insan hakları öğretimini yaymak, insan hakları ihlallerini duyurmak, yerel yönetim, sendika, dernek, meslek odaları gibi kuruluşların mesajlarını, çalışmalarını yayınlamak olan programın hazırlık çalışmaları başlamıştır. 1992 yılında Vakıf radyosu deneyimini hep birlikte yaşayacağız.

Vakfımızın önemli bir organı olan Danışma Kurulu'muzun insanların çeşitli alanlarda bilgi üretmesi amacıyla yönlendirilmesi gerektiği de ortaya çıkmıştır. Danışma Kurulu bünyesinde kişi ve gruplara bazı projeleri hazırlatılması gelecek yılın önemli çalışmaları arasında yer alacaktır.

1991 yılı insan hakları ihlalleri raporunu yayınlarken, geleceğe ilişkin uygulama ve tasarımlardan da söz etmek istedik. Geleceğe ışık tutarken bir yıllık deneylerin bizlere yeni ufuklar açtığını, görev ve sorumluluklarımızın giderek ağırlaştığını göstermek de istiyoruz. Vakfın giderek artan maddi gereksinimler için yeni projeler hazırlaması ve mali sorunu çözmesi gerekir. Bu bilgilerle tüm ilgililere ulaşırken Vakfa destek olacakları umudunu da dile getirmiş oluyoruz.

1991 yılı bitti. "Ateş düştüğü yeri yakar". Bizler ateşin düştüğü yerdeyiz. Türkiye İnsan Hakları Vakfı'ndayız.

Ülke ve dünya çapında bir dayanışma ile yangınları el birliğiyle söndürme çabasını 1992 yılında daha da geliştirelim. Çifte standartların, gelişmiş, gelişmemiş ülke farklarının yok olduğu, savaşırsız, adil bir dünya yaratalım istiyoruz. Tedavilerimizi, raporlarımızı, insan onurunu korumak, insanca yaşayabileceğimiz bir dünya kurma umudunu yitirmemek için gerçekleştiriyoruz. Türkiyemizde insanlar gece karanlığında evlerinden alınıp kurşunlanmasın, insanlar kaybolmasın, kentlerimizde suçsuz insanların dolaştığı yerler kundaklanmasın diyoruz.

20 Ekim seçiminin sonucunda ortaya çıkan koalisyon hükümeti, 1992 yılında insan hakları ve demokrasi yolunda önemli adımlar atmaya kararlı olduğunu açıkladı. Bu vaatler yukarıda dile getirdiğimiz özelemlerin gerçekleşmesinin ön koşullarıdır. Vaatlerin elle tutulur gözle görülür olmasını diliyoruz. Ülkemizin, bir restorasyon döneminde, demokratik ortamlara her zamankinden daha çok gereksinimi vardır. Bu ortamın korunması ve geliştirilmesi ülke içindeki tüm demokratların ve insan hakları savunucularının da görevidir. Ancak, çok temel bir etmene bu noktada değinmek gerekir. Türkiye'nin de-

mokratikleşmesini dünya ve bölge dengeleri ve çıkar hesaplarıyla bağdaşmaz gören güçler vardır. Bu güçlerin 'destabilizasyon' uygulamalarına da dikkat etmek gerekir. İnsan haklarını savunanlar, insan hakları ihlallerinin dış kaynaklarını da bilmektedir. Geleceğe yönelik öngörülerimizle bu etmeni ihmal etmeyeceğiz.

TİHV'yi kuranlar ve yönetenler 1991 yılı sonunda tarihi süreci, uzun kapsamlı bir uğraşın Türkiye açısından önemli bir dönemecini görüyorlar. Bu zor dönemde çabalarımız ülkemiz insanına sevgi dolu sıcak bir ortam hazırlamaya yöneliktir. 1991 yılı raporu bu yönde yararlar sağlayacaktır.

Tüm okurlara ve ilgililere mutlu ve sağlıklı bir 1992 yılı diliyoruz.

Ankara, Ocak 1992

Yavuz Önen
Türkiye İnsan Hakları Vakfı
Genel Başkanı

2. 1991 TÜRKİYE'SİNDE İNSAN HAKLARI

1991 yılında Türkiye'nin insan hakları durumunun bir genel değerlendirmesini yapmak, salt belli başlı ihlal olgularının dökümünü vermekle yetinildiğinde bile ciddi bir güçlüğü karşılamayı gerektirmektedir. Çünkü ortaya çıkarılacak tablonun olumsuzlukları yoğun ve kapsamlıdır. Bunun yerine, artıları ve eksileri bir bütünlük içinde gözlemek olanağı verecek olan genel bir değerlendirme yapmak daha rasyoneldir.

O halde ilk sorun, sınırların belirlenmesi, yapılacak değerlendirmeye bir çerçeve çizilmesidir.

İnsan hakları söylemi, özellikle Uluslararası İnsan Hakları Hukuku başlıklı özerk ve fakat Türkiye'de hentüz yeterince bilinmeyen bu disiplin perspektifinde temellendirilip yeniden üretildiğinde, sadece objektif bir dayanak ve başlangıç noktası sağlanmış olmayacak, bunun yanı sıra onun alt dokusunu oluşturacak teknik ayrımlar netleştirilecek "durumun" sağlıklı muhasebesi yapılabilecektir. Bu yolla, hem sorun öbekleri, sadece kaba gözlemin kavrayışının ötesindeki boyutlarıyla anlaşılacak, hem de bireysel ve toplumsal bazda insan haklarına saygıya dayalı bir düzene yönelik istemlerin doğru adrese yöneltilebilmesi olanaklı kılınabilecektir.

Bu bakış açısında, birinci sorun, amacı bir genel çerçeve çizmek olan bu çalışmada, hacim meselesidir. Değişik düzlem, boyut, kapsam ve yoğunlukta karşımıza çıkan ihlallerin tümünü değil de, genel duruma ışık tutabilecek olan medeni ve siyasal haklar (klasik haklar) kategorisini esas almak mümkündür. İşte, yaşam hakkı, iskence ve kötü muamele yasağı, keyfi biçimde özgürlükten yoksun bırakılmama hakkı, adil ve tarafsız bir yargıya hak, hukuk yollarının bulunmasına hak, düşünce ve ifade özgürlüğü, örgütlenme hakkı gibi hak ve özgürlükler burada sayılabilir.

Bu çerçevede ikinci sorun, ihlalin izleneceği klasik haklar kategorisinin düzlemini belirleyebilmektir. İnsan Hakları Hukukunda haklar ve özgürlükler dört aşamalı bir bütünü oluştururlar. Bu aşamalar, hakların "tanınması", "korunması", "uygulanması" ve "geliştirilmesi"dir. İşte, kabaca ihlal olarak algılanan ve genel anlamıyla siyasal erk/devlet kaynaklı tasarruflar, konu, kapsam ve sonuçları bakımından yekpare ve homojen bir nitelik arz etmez.

Başka söyleyişle, bir insan hakları ihlali bazan, hakkın tanınması boyutuyla ilgilidir. Örneğin, bir hak hiç tanınmamış olabilir yahut tanınmış ve fakat çeşitli hukuk teknikleri (sınırlama gibi) ile içi boş, anlamsız hale getirilmiş de olabilir. Öte yanda, ihlal, hakkın korunması boyutu ile daha doğrudan ilgilidir. Çünkü, ihlal, o hakkın korunmadığı anlamına gelir. Bu süreçte ise ön yüze, korumaya ilişkin hukuk prosedürleri, mekanizmaları, kurumları çıkar. İhlal, aynı zamanda, bir hakkın pratiğe geçirilmediği anlamına da gelmektedir. Bu bağlamda, normatif gerçek ile pratik gerçeğin çelişkisi en belirgin ve sıkça raslanan olasılıktır. Nihayet İnsan Hakları Hukuku, hukukun klasik diğer alt disiplinlerinde gözlenemeyen bir boyuta yer vermektedir. Bu, insan haklarının geliştirilmesi ödevidir. Önemli yönü, insan haklarını norm ve pratik olarak yetkinleştirmenin, özellikle siyasal erke yüklenen bir yükümlülük olmasıdır. Buradan çıkacak sonuç, mevcut düzenlemelerle yetinen, yani insan, toplum ve uluslararası toplumdaki ilişkiler dinamızının yarattığı yeni gereksinimleri hak/özgürlük formuna sokmayan; başka deyişle yeni yaşama durumlarını insan hakları olarak tanıyıp kurumsallaştırmayan yetkili otoritelerin, bu eli-yavaşlığının, gönülsüzlüğünün ya da kayıtsızlığının, olası hak sahiplerinin siyasal erke (yetkililere) yönecek istemleriyle aşılabileceğidir. O halde, İnsan Hakları Hukukunun "geliştirme" boyutu, onu gerçekleştirecekler bakımından kaçınılmayacak bir yükümlülük iken, ondan yararlanacaklar (bireyler, gruplar, halklar) açısından ise hukuken (açık bir norm düzenlenmemiş olsa bile, buna öngelen / a priori biçimde) tanınmış bir sistemler (talepler) bütününü ifade etmektedir. Bu nedenle, istemleri kısın, istemde bulunma kanallarını tıkayan her politiko-juridik düzen, öncelikle, bir insan hakları ihlali kaynağıdır.

Belirtilen ön kuramsal çerçeve, gözlem yapılacak bütün vak'a çalışmaları için geçerli olduğu gibi, 1991 Türkiye'sinin gerçekçi, bu anlama gelmek üzere de sağlıklı bir insan hakları durumu değerlendirmesini yapabilmenin ön koşuludur.

Yine bu saptamalar, insan haklarının "inter-disipliner" (disiplinlerarası, birden çok disiplinin söz konusu olduğu) bir nitelik taşımasına karşın, özünde hakları tanıma ve koruma problemi olarak insan hakları söylemini, hukuk bilimi ana ekseninde toparlamaya yaramaktadır.

1991 Türkiye'sinin insan hakları durumunun analizinde mutlaka dikkate alınması gereken bir özellik de, ülkedeki değişimin yoğunluğu ve dinamizmidir. Bu bağlamda önemli ön saptama ise, adı geçen dinamizmin kendisini özellikle politik alanda göstermesidir. Toplumun giderek yükselen politik duyarlığı ve bilinci, özellikle 12 Eylül 1980 coup d'etat'ı ve onu izleyen "de facto" rejiminin biçimlendirdiği anti-özgürlükçi politiko-juridik düzenden kaynaklanan karşı dirençle bir çatışmaya girmiştir. Böylece 1980'lerin başlarında da yoğun, sonlarına doğru ise direngenliği kırılmaya başlayan bir eğri çizerek, "olan" ile "olması istenen" arasındaki gerilim, özgürlük ve demokratikleşme lehine kazanımların günyüzüne çıkmasına yol açmıştır.

Bu bakış açısında görülmelidir ki, 1980'li yıllar Türkiye'sinin karakteristiği olan "politik istikrarsızlık", rejimin çalkantılara gebe oluşu, 1990'lar Türkiye'sinde ancak 12 Eylül Rejimi olarak adlandırılan düzenin tasfiyesi oranında çözüme, istikrara kavuşabilir.

O halde, 1991 Türkiye'sinin 20 Ekim genel seçim sonrasında ortaya çıkan siyasal konjoktürü ve siyasal erki elinde tutan siyasal aktörlerin demokratikleşme konusundaki söz verimleri (taahhüdları), bir yanda, ulusal toplumsal muhalefetin özverili özgürlükçü düzen arayışı ve dile getirilişinin sonucu iken, öte yanda da, ulusal ve uluslararası kamuoyu önünde tüm saygınlığını yitirmiş bir politiko-juridik düzenin, değişen dünyada varlığını sürdürdürebilmesinin demokratikleşmeye bağlı olduğu "zor"unu kavramasının ürünüdür.

En temel iki hak olan yaşam hakkı ile işkence ve kötü muameleye maruz kalmama hakkı 1991 Türkiye'sinde ciddi ihlaller pratiğinin sergilendiği alan olmuştur.

Türk Hukuk Düzeni halen ölüm cezasını saklı tutmaktadır ve bu cezayı öngören hükümlerin sayısı 36'dır. Mahkemelerce hüküm altına alınıp kesinleşen ölüm cezalarının ise 1984'den bu yana infaz edilmediği bilinmektedir. Yaşam hakkı bakımından 1991 Türkiye'sinin sorunu iki boyutludur. İlki, Türkiye'nin ölüm cezasını tümden kaldırma siyasal istencini açıklayabilecek noktaya gelmemiş olmasıdır. Önemle altını çizmek gerekir ki, 1991 Ekim sonunda oluşan yeni hükümet bir demokratikleşme programı sunarken ölüm cezasının bütünüyle ilgası sözverimini ihmal etmiştir. İkinci ve daha önemli husus, Türkiye'de yaşam hakkının, "kayıp kişiler" ve "yargılamasız infazlar" olarak bilinen ve adlandırılan pratiklerle ihlal edilmesidir. Latin Amerika diktatörlüklerinde gözlenen bu ihlal türünün bir bakıma bir küçük prototopinin 1991 Türkiye'sinde günyüzüne çıkması, aslında, 1980 coop d'etat'sı sonrasında yaygın bu pratiklerin günümüzde alenileşmesi sayılmalıdır.

Diğer temel hak olan işkence ve kötü muamele görmeme ise sistemli ihlallerin konusu olmaya devam etmektedir. Türkiye'de iflas eden resmi siyaset, işkencenin bir devlet politikası olmadığı, tekil ve sistemsiz olaylar bazında görüldüğü argümanıdır. Çok sayıda kişi bu ihlal tasarruflarının mağdurudur ve bu pratikler, sadece belli bölgelerde değil, ülkenin her yanında gözlenebilmektedir. İşkenceciler, belli bir himaye görmektedirler. Ciddi bir ceza yaptırımına çarptırılmış işkence suçu sanığı yoktur. Bu suçlamanın yöneltildiği güvenlik güçleri görevden uzaklaştırılarak kovuşturma ve yargılamaya maruz bırakılmamaktadır. Bunlar hakkında, tutuklama kararları verilmemektedir. 1991 Türkiye'sinde önemli bir yasa olarak çıkarılan Terörle Mücadele Yasası, işkence ve kötü muamele pratiklerine kapı aralayan hükümler içermektedir.

Düşünce, ifade, basın ve yayın özgürlükleri önündeki ciddi güçlükler 1991'de de varlığını sürdürmüştür. TCK'ndaki düşünce ve ifade özgürlüğünü yasaklayan bazı hükümler (md. 140, 141, 142 ve 163) ile 24/7/1953 tarih ve 6187 sayılı ve 19/10/1983 tarih ve 2932 sayılı Yasalar, yukarıda adı geçen 12/4/1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Yasası ile kaldırılmıştır. Ne var ki, bu normatif adım madalyonun sadece bir yüzüdür. Öteki yüzde ise, belirtilen suç tipleri, daha da esnekleştirilerek 3713 sayılı Yasaya taşınmıştır. Kaldı ki, düşünce suçu kategorisi ve onun zorunlu uzantısı olan ifade, basın-yayın özgürlükleri yasakları, yürürlükte bulunan 1982 TC Anayasası başta olmak üzere pek çok yasa ve diğer alt düzenlemelerde varlığını sürdürmektedir.

Bu problemin normatif boyutuna ilişkin saptamadır. Sorunu kemikleştirip derinleştiren olgu ise, özellikle yönetsel tasarruf pratikleri başta olmak üzere genel olarak uygulamada baskıcı ve yasakçı siyasanın, 1991 Türkiye'sinin bir gerçeği olmasıdır.

Bilim ve sanat özgürlüğü de, belirtilen resmi anti-demokratik siyasadan payını almıştır. Türkiye 1991 yılının son ayına, ancak, YÖK'nün yeni bir kararı ile girebilmiştir. Buna göre, 12 Eylül askeri rejiminin üniversitelere sokulmasını yasakladığı yayınlar için YÖK, bu yasağın kaldırıldığı genelgesini yayınlamıştır. Gerekçe, sıkıyönetimin sona erdiği. Eğer gerekçe tutarlı ise, bugüne dek niçin durdukları sorusu yanıtız kalmaktadır. YÖK, demokratikleşme ve bu süreçte de YÖK düzeninin tasfiyesi sözverimini yapan 1991 yılı sonundaki DYP-SHP koalisyon hükümeti sürecine kendini uyarlayabilme telaşında mıdır? YÖK, seçim öncesindeki ANAP iktidarı evresinde, niçin böyle adımlar atmamaktaydı? Sorular uzatılabilir. 1991 yılının sonunda üniversiteler ve bilim yaşamı ciddi ve köklü bir demokratikleşme gereksinimini duymaktadır.

Sanat özgürlüğü alanı da benzeri sınırlamalardan payını almayı sürdürmektedir. Çünkü, 12 Eylül Rejiminin yasakçı mevzuatı bu alanda da yürürlüktedir. Bir sansür kurulu olan Muzır Kurulu halen faaldir. Ayrıca 23 Ocak 1986 tarih ve 3257 sayılı Sinema Yasası, 4 Temmuz 1934 tarih ve 2759 sayılı Polis Vazife ve Yetkileri Yasası (ki, bunda çok ciddi değişiklikler 16 Haziran 1985 tarih ve 3233 sayılı yasa ile yapılmıştır), 15 Temmuz 1950 tarih ve 5680 sayılı Basın Yasası gibi bir dizi yasal düzenleme, yasakçı ve sansürcü resmi sanat ve kültür siyasasının hukuksal enstrümanları olarak varlıklarını 1991 yılında da korumaktadır.

Ülkeye serbestçe giriş ve çıkış, seyahat ve yerleşme özgürlükleri önündeki engeller de 1991'de kaldırılmamıştır. 12 Eylül düzeninin kanayan yaralarından birisi olan, TC uyrukları kaybettirilmiş yahut halen korunan ancak ülkeye girmeleri engellenen siyasal göçmenler olgusu halen ortadadır. Bu önemli sorun, tehlikeli bir oluşumdur ki, 1991 yılında kamuoyu tarafından bir parça unutulmuş gibidir.

Öte yanda, iç sürgün uygulamasını kurumsallaştıran ve kamuoyunda SS (sansür-sürgün) Kararnameleri olarak bilinen KHK'ler hukuksal ve eylemli varlıklarını sürdürmektedir. Bu bir başka usdışı çelişkidir. Zira, birincisi, bu KHK'lerin de aralarında bulunduğu genel olarak kararname üretme pratiği, 1983-1991 evresindeki ANAP iktidarında, hükümetin parlamentoyu, 1989'dan sonra da (T. Özal'ın Cumhurbaşkanı seçilmesi) cumhurbaşkanının hükümeti devre dışı bıraktığı bir yönetim siyasasına karşılık gelmektedir. İkincisi, adı geçen KHK'ler, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Ama Anayasa Mahkemesi, gerekçeli kararını, hükmünü verdiği 1990 Aralık'ı ile 1991 Mayıs'ından yıl sonuna dek 1 yıl ve 6 ay süre geçmesine karşın, Resmi Gazete'de yayınlamamıştır. Ve ülkede, bu Anayasaya aykırılığı Anayasa Mahkemesi'nce hüküm altına alınmış KHK'ler 1991 yılında yürürlüğünü korumuştur.

Bir diğer temel hak olan adil yargılanma hakkı önündeki sorunlar 1991 Türkiye'sinde geçerli kalmıştır. Tüm evrensel insan hakları standartlarına aykırılığı ortada olan 12 Eylül Rejiminin olağanüstü yargısı halen çalışmaktadır. Önemle altı çizilmelidir ki, demokratikleşme sözveriminde bulunan DYP-SHP

koalisyon hükümeti, 12 Eylül Rejimi adaletsiz yargısının açtığı yaraları sarmak için temel ön koşul olan "genel af" konusunu büyük ölçüde suskunlukla geçirmektedir. 1992'de siyasal erki bu konuda da motive etmelidir.

20 Ekim 1991 genel seçimi sonuçlarının, Türkiye'nin 1990'lı yıllarında demokratikleşme için umut veren bir başlangıç olabilmesi, Aralık 1991'de biraz küllendirilen ama seçim evresinde altı çizilen iki önemli siyasal sözleşimin yaşama geçirilmesine bağlıdır. İlki, yeni, bütünüyle yeni bir demokratik anayasa yapılmasıdır. Revizyona konu biçimlenemez zaafırla mülk 1982 Anayasasının, önce zihniyet olarak, çöpe atılması ve standartları belirli bir özgürlükçü anayasa biçimlendirilmesi zorunludur. Unutulmamalıdır ki, 1982 Anayasasını yapanlar (Prof. Altıkaçtı ekibi), yaptırılanlar (Cunta, General Evren ve ekibi) ve ona dört elle sarılıp uygulayanlar (ANAP iktidarları) bu anayasanın kısmi değişikliklere konu olabileceğini, bunun doğal olduğunu söylemektedirler. Korkuları, kendileri bakımından olası bir tümden değişiklik tehlikesini sezmeleri, anti-demokrasinin onlara sağladığı avantajları yitireceklerini hissetmeleridir. Durum bu denli açıkken, bazı Anayasa Hukukçularının, özellikle de 1982 Anayasasını rasyonelleştirme işlevini üstlenmiş bazı hukukçuların, yepyeni bir anayasa formülüne, bunu yeni bir coup d'etat gibi göstermeye kalkıştıkları saptırıcı ve yanıltıcı sunuşlarıyla karşı çıkımlarına dikkat etmek gerekmektedir. Bu anayasa hukukçularının önemli bölümünün 1991 yılı sonlarında TUSİAD gibi sermaye çevrelerinin oluşturduğu anayasa komisyonlarında hararetle hizmet verdikleri dikkatlerden kaçmamıştır. Onun için, Türkiye'de toplumsal muhalefeti oluşturan demokratik kitle örgütleri, siyasal sözleşim olan yepyeni anayasa formülünde çok titiz ve ısrarlı olmalıdırlar ve dahası sermaye çevreleri kadar kendileri de yeni anayasa tasarımları üretmede ciddi çalışmalar yaparak, siyasal iktidarı sıkıştırmak zorundadırlar. 1991'in 1992'ye taşıdığı anayasaya ilişkin ön sorun budur. İkincisi siyasal sözleşim ise, 12 Eylül rejimi siyasal aktörlerinin tasfiyesidir. Bunlar, asker ve sivildir. Yeni iktidar, bu konuda da bir tür uzlaşma denemesi içinde olduğu izlenimini vermektedir. Demokratikleşmeyi geciktirici bu formül arayışları, ancak kamuoyunun, siyasal erkin sözleşimleri hususunda onları sıkıştırmaları oranında engellenebilecektir. İntikam alınması, devri sabık yaratılması, hukukun dışına çıkılması değil, ama demokratik usul ve esaslarla sorumlulardan hesap sorulması, bir toplumsal arınma gereksiniminin sonucudur. Belki bu yolla, toplum, kendi kusurlarını, demokrasiden kolay vazgeçişlerinden doğan problemlerini görebilecektir. Sorumlulukların yargılanması, özünde, toplumun kendini yargılaması, sorgulaması olacaktır. İşte, 1992'ye sarkan bir sorun da budur.

1991 yılı sonu, önceki on yıllık evreye göre, insan hakları alanında umutlu bir 1992 için daha fazla potansiyel taşımaktadır. İnsan haklarını kurumsallaştıran bir düzene geçmek zor bir süreçtir. Politiko-jüridik kurum ve usullerin yapılandırılması yetmemektedir. Bu bir, aynı zamanda, demokratik kültür sürecidir.

Türkiye'de modernleşmenin tarihsel evrimine bakıldığında, kurumsal yapılaşmanın, onu işletecek demokratik kültüre, siyasal bilince öngeldiği saptanmaktadır. Bu sürecin, demokratikleşme ile demokratikleşmeyi frenleme arasındaki gel-gitleri vardır. 1980 coup d'etat'ı bu frenleme çabasının son ve kaba halkası idi. Bir öğrenme sürecini yaşattı. Demokrasi içinde yaşama ve so-

runları çözme dersinin toplumun tüm katmanlarınca öğrenilmesi için bir vesile oldu. 1990'lar Türkiye'si, bu demokrasi bilincinin hem toplumun yönetilen yığınlar katlarında ve hem de bizzat yönetenler, elitler katında ifadesini bulduğu periyod olacaktır.

Soruna buradan bakıldığında, 1991 Türkiye'si'nin insan hakları olumsuz tablosu, kendi dinamiğini yaratarak demokratikleşme için, ayrı bir siyasal istenc bildirimini ulusal ve uluslararası kamuoyu önüne getirebilmiştir. Geleceğe umut bağlatan da belki o siyasal bildirimden çok, bildirime yol açtıran toplumsal, insan haklarına saygılı düzen talebinin kendisi dayatmış olmasıdır.

Doç. Dr. Mehmet Semih GEMALMAZ

3. İNSAN HAKLARI KRONOLOJİSİ

1 Ocak 1991 Salı

● Cezaevlerinde yılbaşı nedeniyle yapılması gereken açık görüşler, Adalet Bakanlığı'nın koyduğu kısıtlamalar nedeniyle gerçekleşemedi. Açık görüşlerin yapılamamasını cezaevlerinin önünde protesto eden 100'e yakın tutuklu yakını gözaltına alındı. Ankara'da gözaltına alınan tutuklu yakınlarından bir bölümü polis tarafından dövüldüklerini belirterek savcılığa başvurdu.

3 Ocak 1991 Perşembe

● Bir günlük genel grev başarıyla uygulandı. Yüzbinlerce işçinin işbaşı yapmaması nedeniyle günlük yaşam büyük ölçüde aksadı. Genel grev nedeniyle alarmı geçen polis 340'ı İstanbul'da olmak üzere 500'den fazla insanı gözaltına aldı. Ankara ve İstanbul DGM Savcılıkları genel grev nedeniyle soruşturma açtı.

4 Ocak Cuma

● Zonguldak'da 35 gündür grevde olan kömür işçileri Ankara'ya doğru yürüyüşe geçti.

● Dosyaları onay için TBMM'ye gönderilen idam hükümlülerinin sayısı 316'ya yükseldi.

● Ankara DGM Savcısı Nusret Demiral'ın işçi eylemleriyle ilgili sözlerini kınamak üzere Çağdaş Hukukçular Derneği tarafından yapılan basın açıklaması nedeniyle Hüsnü Öndül (İHD Ankara Şubesi Sekreteri), Esin Fatma Kulaç, Ali Yıldırım ve Aydın Erdoğan isimli avukatlar gözaltına alındı. Nusret Demiral'ın bizzat verdiği emir sonucunda gözaltına alınan avukatlar 14 Ocak'ta serbest bırakıldılar.

6 Ocak 1991 Pazar

● Ankara'ya doğru yürüten maden işçilerinin yolu E-5 karayoluna 8 kilometre kala binlerce polis ve asker tarafından kesildi. Kurulan barikatın önünde bekleyen işçilerden 201'i gözaltına alındı. İşçiler 8 Ocak'ta Zonguldak'a geri döndüler.

8 Ocak 1991 Salı

● Kütahya Halkevi'nin polis tarafından basılması sırasında bulunan bazı yasal dergiler nedeniyle gözaltına alınan Necati adlı öğrenci tutuklandı.

● İskenderun'da tutuklanan İHD Hatay Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi Avukat Hasan Hüseyin Reyhan hakkında Malatya DGM'de 10 yıl hapis cezası istemiyle dava açıldı. Hasan Hüseyin Reyhan 23 Ocak günü tahliye oldu.

11 Ocak 1991 Cuma

● Grevdeki maden işçilerine maddi destek sağlamak üzere bastırılan takvimleri satan Keçiören Belediye Başkan Yardımcısı Mehmet Yurtsever'in de aralarında bulunduğu 5 kişi gözaltına alınarak 48 saat emniyette tutuldu.

13 Ocak 1991 Pazar

● İstanbul'da düzenlenen "Savaşa Hayır" mitinginden sonra polis yürüyüş yapmak isteyenlere müdahale etti. Polisin müdahalesi sonucunda çıkan panik sırasında Yadigar Coşkun isimli genç bir kız öldü, kardeşi Selma Coşkun ise ağır yaralandı.

14 Ocak 1991 Pazartesi

● Cizre'de 5 Ocak günü gözaltına alınan ve gözaltında bulunduğu sırada ölen Tefik Timur'un ölümüne gördüğü işkencelerin neden olduğu bildirildi.

17 Ocak 1991 Perşembe

● Körfez'de beklenen savaşın patlamasıyla birlikte Bakanlar Kurulu, Türkiye'deki hava üslerinin ABD uçakları tarafından kullanılmasına izin verdi. ABD'ye istediği iznin verilmesinden sonra Türkiye'deki üslerden havalanan uçaklar Irak'ı bombalamaya başladı. Üslerden havalanan ABD uçaklarının Irak'a yönelik uçuş sayıları üç gün içinde 300'e ulaştı.

● Türk Tabipler Birliği, cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlülerin dörtte birinin hasta olduğunu belirledi. Hastalar hakkında bilgi alabilmek için Adalet Bakanlığı'na başvuran TTB'ye herhangi bir yanıt verilmedi.

18 Ocak 1991 Cuma

● ODTÜ'de savaş protestosu için düzenlenen gösteriye müdahale eden jandarmalar tarafından 17 öğrenci gözaltına alındı.

● Sakarya'da savaş aleyhtarı bildiriler dağıtan Hasan Kurşun ve Hakan Çiçekli isimli iki üniversite öğrencisi tutuklandı.

20 Ocak 1991 Pazar

● Adana'nın Kiremithane semtinde düzenlenen savaş aleyhtarı gösteriden sonra 45 kişi polis tarafından gözaltına alındı.

21 Ocak 1991 Pazartesi

● Ankara Valiliği, Çağdaş Hukukçular Derneği'nin süresiz olarak kapatılmasını kararlaştırdı.

22 Ocak 1991 Salı

● NÜSHED Genel Başkanı Prof. Dr. Leziz Onaran, evine gelen polisler tarafından gözaltına alındı. 62 yaşındaki Leziz Onaran, aynı gün serbest bırakıldı.

24 Ocak 1991 Perşembe

● TAYAD Ankara Şubesi Başkanı Nuran Askeri ile DEMKAD Ankara Şubesi Başkanı Gamze Turan'ın da aralarında bulunduğu 20 kişi, Ankara'da gözaltına alındı.

● İstanbul Merter'de savaşı protesto eden göstericilere ateş açılması sonucunda Cem Konuk isimli bir genç vurularak ağır yaralandı.

25 Ocak 1991 Cuma

● Bir süre gözaltında tutulduktan sonra tutuklanan Haydar Arman isimli bir genç, gönderildiği Ankara Merkez Cezaevinde öldü.

26 Ocak 1991 Cumartesi

● Kanada uyruklu Ronald Daniel ve G. Gameron isimli iki genç "Hıristiyanlık propagandası yaptıkları" iddiasıyla Trabzon'da gözaltına alındı.

27 Ocak 1991 Pazar

● İHD İstanbul Şubesi'nin düzenlediği "Barış Şenliği"nin yasaklanması protesto eden ve aralarında Şube Başkanı Ercan Kanar'ın da bulunduğu 11 İHD üyesi gözaltına alındı.

31 Ocak 1991 Perşembe

● 2000'e Doğru Dergisi, Güneydoğu kararnamelerinin verdiği yetkiyi kullanan İçişleri Bakanlığı tarafından iki ay süreyle kapatıldı.

2 Şubat 1991 Cumartesi

● Ankara'daki Anafartalar Karakolu'nda gözaltında tutulurken ölen İhsan Başbuğa isimli şahsın ölümüne gördüğü işkencelerin neden olduğu bildirildi. Ölüm olayı ile ilgili olarak Cüneyt Demir ve Osman Yolcu isimli iki polis hakkında dava açıldı.

5 Şubat 1991 Salı

● Elazığ'ın Karakoçan ilçesinde uzun bir süredir gözaltında tutulan 40 kişi tutuklandı. Tutukluların arasında Karakoçan Belediye Başkanı Abdülselem Çiçek ile HEP Karakoçan İlçe Başkanı Avukat Yavuz Yılmaz da yer alıyor.

7 Şubat 199 Perşembe

● Gözaltında tutulurken bebeğini düşüren Nevruz Türkdöğen'a "işkence yapmakla" suçlanan Hikmet Taşdelen, Savaş Demir ve Ali Erşan isimli polislerin yargılanmasına başlandı.

● Kars'ın Aralık ilçesinde bir süre tutuklu kalan ve tahliye olduktan sonra koma halinde hastaneye kaldırılan Kasım Aras'ın cezaevinde gördüğü işkenceler nedeniyle öldüğü bildirildi.

8 Şubat 1991 Cuma

● Ankara'da adres sormak için gittiği karakolda dövülen Ceyhan Sarı isimli bir elektrik mühendisinin beli kırıldı.

● Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın (TİHV) yaptığı araştırma sonucunda 1990 yılı içinde 16'sı İstanbul'da, 11'i de diğer illerde olmak üzere toplam 27 demokratik kitle örgütünün kapatıldığı, 34'ü İstanbul'da, 9'u Ankara'da, 16'sı da diğer illerde olmak üzere toplam 59 kitle örgütünün ise basıldığı ortaya çıktı.

15 Şubat 1991 Cuma

● TİHV'na göre, savaş karşıtı eylemler nedeniyle 2 Ağustos 1990 tarihinden bugüne kadar 968 kişi gözaltına alındı, 76 kişi hakkında da tutuklama kararı verildi. Düzenlenen gösterilerde güvenlik güçlerinin müdahalesi üzerine iki kişi öldü, 16'sı kurşunla olmak üzere 48 kişi yaralandı. Aynı süre içinde yürüyüş, miting ya da şenlik gibi 15 etkinliğe izin verilmedi, 11 kapalı salon toplantısı, 2 sergi, 4 bildiri ve 3 afiş yasaklandı.

16 Şubat 1991 Cumartesi

● Gözaltında tutulduğu Beyoğlu Emniyet Amirliği'nde komaya giren Ali Rıza Ağdoğan isimli genç, kaldırıldığı hastanede öldü. Ali Rıza Ağdoğan'ın işkence gördüğünü kanıtlayan doktor raporları daha sonra kamuoyuna açıklandı.

● İHD Ankara Şubesi'nin düzenlediği "Çocuk ve Şiddet" konulu toplantı, valilik tarafından yasaklandı.

20 Şubat 1991 Çarşamba

● İHD Diyarbakır Şubesi Başkanı Hatip Dicle, yaptığı basın toplantısı nedeniyle gözaltına alındı ve daha sonra tutuklandı. Hatip Dicle hakkındaki tutuklama kararı avukatların itirazları üzerine kaldırıldı.

21 Şubat 1991 Perşembe

● Halepçe katliamını protesto için 1988 yılında Eskişehir Özel Tıp Cezaevi'nden Meclis'e dilekçe gönderen 115 tutuklu ve hükümlü 6'şar yıl 8'er ay hapis cezasına mahkum oldu.

25 Şubat 1991 Pazartesi

● Güntiştane Lisesi'nde okuyan 16 yaşındaki D.Ş. Okul Müdürü Yusuf Erdem'in ihbarı sonucunda polis tarafından gözaltına alındı. 36 saat gözaltında tutulan D.Ş'nin ağabeyi Halil Şahin, kardeşine işkence yapıldığını açıkladı.

● TTB Başkanı Selim Ölçer, ölüm cezalarının infazında doktorların hiç bir şekilde görev almaması doğrultusunda karar aldıklarını söyledi.

● Siirt'in Erüh ilçesine bağlı Emta (Donaldı) köyü yoğunlaşan baskılar nedeniyle tamamen boşaldı.

27 Şubat 1991 Çarşamba

● Hükümet'in 25 Ocak'ta aldığı "Grevlerin 2 ay ertelenmesine" ilişkin karar Danıştay tarafından "yasalara uygun olmadığı" gerekçesiyle iptal edildi.

28 Şubat 1991 Perşembe

● Şırnak'ta kömür toplayanların katırları güvenlik kuvvetlerinin açtığı ateş sonucunda telef oldu. Bu olayı protesto için Şırnak'a yürüyüş yapan halka ateş açılması sonucunda ise Salih Talayhan ve Şehmuz Yurga isimli iki kişi öldü, 7 kişi de yaralandı.

1 Mart 1991 Cuma

● Grup Yorum'un Ankara'da vereceği konser, valilik tarafından yasaklandı.

● "Pir Sultan Abdal" isimli oyunun Ankara Valiliği tarafından yasaklanmasını protesto amacıyla Meclis'e yürümek isteyen Erol Toy ve 18 tiyatro sanatçısı gözaltına alındı. 24 saat gözaltında tutulduktan sonra serbest bırakılan Erol Toy ve arkadaşları tutuksuz olarak yargılandılar.

● Ankara'da gözaltına alınan İmran Aydın, "şüpheli" bir biçimde öldü. Avukatları, "İmran Aydın'ın işkence sonucu öldüğünü" bildirerek, savcılığa suç duyurusunda bulundular.

3 Mart 1991 Pazar

● İHD Genel Başkanı Nevzat Helvacı, işkence yapan görevlilerin cezalandırılmak yerine ya terfi ettirildiklerini ya da ödüllendirildiklerini söyledi.

4 Mart 1991 Pazartesi

● Cizre'de Yeşilyurt köylülerine insan pisiği yedirdiği için yargılanan Binbaşı Cafer Tayyar Çağlayan'ın 3 aylık hapis cezası az bulunarak bozuldu.

● İdil'de baskıları protesto amacıyla yürüyüş yapanlara ateş açılması sonucunda 2 kişi öldü, 20'den fazla kişi de yaralandı.

5 Mart 1991 Salı

● Yüzyıl Dergisi'nin Ankara Bürosu, DGM Savcısı Nusret Demiral'ın verdiği talimat sonucu polis tarafından basıldı ve aralarında Ankara Temsilcisi Hasan Yalçın'ın da bulunduğu 11 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan Hasan Yalçın ve Güner Tokgöz daha sonra tutuklandı.

İHD Ankara Şubesi Başkanı Muzaffer İlhan Erdost hakkında gözaltılar ile ilgili olarak yaptığı bir basın toplantısı nedeniyle ve 3 ay hapis cezası istemiyle dava açıldı.

7 Mart 1991 Perşembe

● Mardin'in Dargeçit ilçesinde Şırnak ve İdil olaylarını protesto eden bir grubun üzerine Mustafa Ataç isimli astsubay tarafından ateş açıldı. Açılan ateş sonucunda Rukiye Bozkurt isimli bir kadın öldü, 6 kişi de yaralandı.

8 Mart 1991 Cuma

● Kadınlar Günü nedeniyle Ankara'da düzenlenmek istenen açık hava şenliği engellendi. Şenlik alanında genel af çıkartılması isteğiyle imza toplayan İHD Ankara Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi Hediye Felekoğlu bir süre gözaltında tutuldu.

9 Mart 1991 Cumartesi

● İHD Ankara Şubesi'nin belirlemelerine göre 1990 yılı içinde Başkent'te siyasal nedenlerle 746 kişi gözaltına alındı, 72'si ise tutuklandı. Gözaltına alınanlardan 93'üne işkence yapıldığı doktor raporlarıyla kanıtlandı.

11 Mart 1991 Pazartesi

● Ankara'daki bazı silahlı eylemler gerekçe gösterilerek gözaltına alınan İbrahim Bingöl, Erol Özpolat, Alp Aslan ve Cavidan Kocaacar yasalara aykırı biçimde yaklaşık birer ay gözaltında tutulduktan sonra mahkemeye gönderildi.

● 1984 ölüm orucu sırasında beyni zedelenen Aysel Zehir hakkında asılsız bir ihbar sonucunda İstanbul DGM'de açılan dava tek celsede beraatle sonuçlandı.

12 Mart 1991 Salı

● Bingöl'ün Genç ilçesi yakınlarında çıkan bir çatışmada ölen 7 PKK'lının cenazeleri 72 gün arazide bekletildikten sonra ailelerine verildi.

13 Mart 1991 Çarşamba

● Mücadele Dergisi Yazışleri Müdürü Erdoğan Yaşar Köpan 7 yıl 6 ay hapis cezasına mahkum oldu. Bu ceza daha sonra 13 milyon 675 bin liraya çevrildi.

● Yaklaşık 10 aydır tutuklu bulunan İHD Tunceli Şubesi Başkanı Ali Özler, Yargıtay kararıyla serbest bırakıldı. Yargıtay, Ali Özler hakkındaki 6 yıl 8 aylık hapis cezası kararını da bozdu.

14 Mart 1991 Perşembe

● İstanbul DGM, TBKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu hakkında "Komünizm propagandası yaptığı" iddiasıyla soruşturma açtı.

15 Mart 1991 Cuma

● Dargeçit'te daha önce öldürülen Rukiye Bozkurt'un ailesine başsağlığına gitmek isteyenlere ateş açıldı. Olayda Abdurrahman Çiçek isimli bir genç öldü, üç kişi yaralandı, 200 kişi de gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan 28'i tutuklandı.

● Memur Sendikaları EĞİT-SEN, KAM-SEN, TÜM-SAĞLIK-SEN ve TÜM-BEL-SEN İstanbul Valiliği tarafından mühürlendi.

16 Mart 1991 Cumartesi

● İHD Siirt Şubesi Başkanı Evin Aydar, uzun bir süredir polisler tarafından "ölümle tehdit edildiğini" açıkladı.

● "Pir Sultan Abdal" isimli tiyatro eserini sergileyen Ankara Birlik Tiyatrosu'nun 9 oyuncusu Muğla'da siyasi polis tarafından gözaltına alındı.

18 Mart Pazartesi

● İHD Siirt Şubesi polis tarafından basıldı. Baskın sırasında derneğin bazı eşyaları tahrip edildi.

19 Mart 1991 Salı

● Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde bir lise öğrencisinin öğretmenleri tarafından dövülmesi üzerine başlayan protesto gösterileri sırasında çok sayıda liseli yaralandı. Siirt'te de HEP İl Merkezi polis tarafından basıldı ve 35 kişi gözaltına alındı.

● Almanya'da düzenlenen bir toplantıya gönderdiği mesaj nedeniyle hakkında soruşturma açılan İsmail Beşikçi, Ankara DGM tarafından tutuklandı.

21 Mart 1991 Perşembe

● Newroz Bayramı kutlamalarına yapılan polis müdahalesi nedeniyle bazı yerleşim merkezlerinde çıkan olaylarda bir kişi öldü, 3'ü ağır olmak üzere 28 kişi yaralandı, 500'den fazla kişi de gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan 65'i daha sonra tutuklandı.

● Nazilli Cezaevi'nde 1989 yılı Nisan ayı içindeki açlık grevi sırasında çıkan olaylar nedeniyle haklarında dava açılan 15 sol görüşlü hükümlü 2 yıl 6'şar ay hapis cezasına mahkum oldu.

25 Mart 1991 Pazartesi

● Cumhurbaşkanı Turgut Özal'a izlediği politikayı bırakması için gönderdikleri telgraflar nedeniyle yargılanan yedi SP üyesi beraat etti.

● Tarsus'da Can Yıldırım isimli bir kişi çantasında bulunan haftalık Yeni Ülke gazetesi nedeniyle polis tarafından 18 saat gözaltına alındı.

27 Mart 1991 Çarşamba

● Körfez savaşını protesto için Güvenpark'taki barış fidanını sulayan NÜSHED Genel Başkanı Leziz Onaran ve 3 arkadaşının yargılanmasına başlandı.

● Memur sendikalarının kapatılmasını protesto için İstanbul Belediyesi önünde gösteri yapan memurlardan 13'ü polis tarafından gözaltına alındı.

● İHD Batman Şubesi, Batman Valiliği tarafından asılsız iddialarla kapatıldı.

31 Mart 1991 Pazar

● Türk Hava Yolları ile havaalanlarının yer hizmetlerinde çalışan 10 binden fazla işçi, toplu sözleşme görüşmelerinin anlaşmazlıkla sonuçlanması üzerine greve başladı.

1 Nisan 1991 Pazartesi

● Aliğa Rafinerisi'nde toplu sözleşme görüşmelerinin anlaşmazlıkla sonuçlanmasını protesto için yürüyüş yapan işçiler, coplanarak dağıtıldı. Olayda 20 kadar işçi yaralandı.

2 Nisan 1991 Salı

● Öğrenim gördüğü Güntüşhane Lisesi'ne "orak çekiçli amblem çizdiği" iddiasıyla Şubat ayı içinde iki gün gözaltında tutulan 16 yaşındaki D.Ş. hakkında Erzincan DGM'de dava açıldı. 16 yaşındaki öğrenci "komünizm propagandası yapmakla" suçlanıyor.

● Saddam Hüseyin yanlısı birliklerin saldırılarından kaçan ve büyük bir çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu yüzbinlerce Iraklı, Türkiye-Irak sınırında yığılmaya başladı.

3 Nisan 1991 Çarşamba

● Pazarcık'ın Çiçekalan köyünde yaşayan Mustafa İlgiz isimli bir genç, köyde bulunan özel tim görevlilerinin açtığı ateş sonucunda yaşamını yitirdi. Yetkililer, ölüm olayının yanlışlık sonucunda olduğunu açıkladılar.

● Yeni Ülke Gazetesinin Hakkari Muhabiri Meriç Öztunç, Diyarbakır DGM'deki ilk duruşmasında serbest bırakıldı.

4 Nisan 1991 Perşembe

● İstanbul'da 14 Mart 1991 tarihinde gözaltına alınan ve kendisinden bugüne kadar bir haber alınamayan Yusuf Erişti'nin öldürülmesinden endişe duyulduğu açıklandı.

● Ankara Birlik Tiyatrosu tarafından sahneye konulan Pir Sultan Abdal isimli tiyatro eserinin sergilenmesi Kayseri ve Niğde'de yasaklandı. Yasaklama kararları daha sonra idare mahkemeleri tarafından iptal edildi.

5 Nisan 1991 Cuma

● Esmâ Polat isimli bir bayan tutuklu bulunduğu Bayrampaşa Cezaevi'nden bir açıklama yaparak, gözaltında bulunduğu sırada işkence gördüğünü ve kendisine tecavüz edildiğini bildirdi.

● Yeni Demokrasi Dergisi Yazışmaları Müdürü Tuncer Dilaveroğlu ile derginin sahibi Ali Eser, İstanbul'daki evlerini basan polisler tarafından gözaltına alındı.

8 Nisan 1991 Pazartesi

● Ankara DGM Savcısı Nusret Demiral'ı eleştirdikleri için Ocak ayı içinde bir süre gözaltında tutulan avukatlar Hüsnü Öndül, Esin Fatma Kulaç, Ali Yıldırım ve Aydın Erdoğan hakkında dava açıldı.

9 Nisan 1991 Salı

● Irak'tan kaçarak Türkiye'ye sığınanların sayıları 300 bini geçti. Kötü yaşam koşulları, açlık ve soğuk gibi nedenlerden ötürü 2 bine yakın sığınmacı yaşamını yitirdi.

● Kağıt fiyatlarına yüzde 5 ile yüzde 11 arasında değişen oranlarda zam yapıldı.

12 Nisan 1991 Cuma

● "Terörle mücadele" adı altında bir dizi anti demokratik hüküm getiren yasal düzenleme Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi. Söz konusu yasa ile gündeme getirilen şartlı tahliye uygulamasına sol görüşlü tutuklu ve hükümlülerin büyük bir bölümünün serbest bırakılmasını engelleyecek sınırlamalar konuldu.

● Bazı üniversitelerde boykotlar nedeniyle İstanbul'da 19, Ankara'da da 40 öğrenci gözaltına alındı.

13 Nisan 1991 Cumartesi

● Gaziantep'te bir süredir gözaltında tutulan HEP üyesi 13 kişiden 6'sı mahkeme tarafından tutuklandı.

15 Nisan 1991 Pazartesi

● Hemşireler Derneği Adana Şubesi Başkanı Rabia Tuncer ile 7 hemşire hakkında Tıp Fakültesi'nde yapılan bir yemek boykotu nedeniyle ve bir yıla üç yıl arasında değişen hapis cezası istemiyle dava açıldı.

16 Nisan 1991 Salı

● Şartlı tahliye uygulamasından, yetkililerin yaptığı açıklamaların aksine cezaevlerindeki toplam 46 bin tutukludan 12 bin kadarı yararlanabildi. MHP Davası sanıklarının tamamına yakını serbest bırakılırken, sol görüşlü tutuklu ve hükümlülerin büyük bir çoğunluğu cezaevinde kaldı.

22 Nisan 1991 Pazartesi

● Yalova'da yayınlanan "Gözlem" gazetesinin Yazışları Müdürü Avukat Zeki Ücal, 3 Ocak direnişini desteklemek amacıyla yazdığı yazı nedeniyle 1 yıl hapis cezasına mahkum oldu.

● Tunceli Milletvekili Kamer Genç, 2.5 aydır Turceli'de görev yapan ve "sakallı" lakabıyla tanınan, kimliği belirsiz bir güvenlik görevlisinin halka işkence yaptığını söyledi.

23 Nisan 1991 Salı

● Michel Eulez isimli Fransız gazeteci, görev yaptığı Hakkari'nin Çukurca ilçesinde 22 saat gözaltında tutuldu.

● Denizli'nin Sarıgöl ilçesinde İmam Hatip Lisesi'nin Müdürü İbrahim Oğuz, okuldaki öğretmenler odasında gazete okunmasını yasakladı.

25 Nisan 1991 Perşembe

● Ankara'daki Keçiören ve Çankaya Halkevleri polis tarafından basıldı. 15 kişinin gözaltına alındığı baskınlar sonrasında her iki Halkevi de kapatıldı.

27 Nisan 1991 Cumartesi

● İstanbul'daki Kadıköy Halkevi polis tarafından basılarak arandı.

● Hatice Altun isimli bir kadın, "Irak'taki PKK kamplarına düzenlenen baskın sırasında yaralı yakalandığını" duyduğu oğlu Haydar Altun'un akıbetini öğrenmek için savcılığa başvurdu. Başvurunun üzerinden bir süre geçtikten sonra, bir gazetede "Haydar Altun'un öldürüldüğüne" ilişkin haber çıktı.

29 Nisan 1991 Pazartesi

● İstanbul Taksim Meydanı'nda "1 Mayıs" ile ilgili bildiri dağıtan 6 SHP'li bir süre gözaltında tutuldu.

30 Nisan 1991 Salı

● 1 Mayıs ile ilgili olarak yapılan yasal miting başvurularına İzmir dışında hiçbir ilde izin verilmedi.

● Askeri Yargıtay, Barış Derneği yöneticileri hakkında uzun bir süredir devam eden davayı beraat kararı vererek sonuçlandırdı.

1 Mayıs 1991 Çarşamba

● 1 Mayıs gösterileri nedeniyle İstanbul'da 2200, Ankara'da 57, İzmir ve Bursa'da da 9'ar kişi gözaltına alındı. İstanbul Saraçhane'de yapılmak istenen yürüyüşe engel olunmak istenmesi üzerine çıkan çatışmada 4'ü polis 10 kişi yaralandı.

● Gırgır Dergisi Yazışları Müdürü İsmail Pehlivanlı, "Cumhurbaşkanı Özal ile Başbakan Akbulut'a hakaret ettiği" iddiasıyla yargılandığı davada 1 yıl 4 ay hapis ve 2 milyon 856 bin lira para cezasına mahkum oldu.

2 Mayıs 1991 Perşembe

● İngiliz Independent gazetesinin Ortadoğu muhabiri Robert Fisk, yazdığı bir haber nedeniyle Diyarbakır'da gözaltına alındı. Gazeteci serbest bırakıldıktan sonra da sınır dışı edildi.

● İstanbul'da Rahmi Saltuk ile Ahmet Arif'in katılmasıyla yapılması planlanan, "Şiir ve Müzik Gecesi"ne valilik tarafından izin verilmedi.

3 Mayıs 1991 Cuma

● Bayram Güneş isimli bir kişi "afiş astığı" iddiasıyla yargılandığı İzmir DGM'de "Terörle Mücadele Yasası" uyarınca 1 yıl 8 ay hapis cezasına mahkum oldu.

● İstanbul'da faaliyet gösteren İnşaat İşçileri Yardımlaşma Derneği, valilik tarafından kapatıldı.

5 Mayıs 1991 Pazar

● Turistik bir gezi için Türkiye'ye gelen Fransız uyruklu 4 üniversite öğrencisi, Mersin Limanı'nda fotoğraf çektikleri için, "casusluk" suçlamasıyla bir süre gözaltında tutuldular.

6 Mayıs 1991 Pazartesi

● Türkiye'de hergün ortalama 430 iş kazası meydana geldiği, bu kazalarda 4 işçinin öldüğü, 3 işçinin meslek hastalığına yakalandığı, 9 işçinin de sakat kaldığı belirlendi.

8 Mayıs 1991 Çarşamba

● Iraklı sığınmacılar için bir yardım kampanyası başlatan İHD Ankara Şubesi Yönetim Kurulu üyeleri hakkında soruşturma açıldı.

● "İzinsiz toplantı düzenledikleri" iddiasıyla haklarında dava açılan Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Murat Karayalçın ile Şişli Belediye Başkanı Fatma Girik'in yargılanmasına başlandı.

9 Mayıs 1991 Perşembe

● İsviçre'den sınır dışı edilen 24 Kürt, özel bir uçakla İzmir'e getirildi. Polis tarafından sorgulanan Kürtler, daha sonra bir otele yerleştirildiler.

● Adalet Bakanlığı, "Terörle Mücadele Yasası"nın 16. maddesine dayanarak cezaevlerindeki siyasi tutuklu ve hükümlülerin açık görüş haklarını ellerinden aldı.

10 Mayıs 1991 Cuma

● İHD Urfa Şubesi, valilik tarafından "yasak yayın bulunduğu" iddiasıyla süresiz kapatıldı. İHD Çorum Şubesi Başkanı Meftun Çelik hakkında ise 1 Mayıs ile ilgili olarak yazdığı bir yazı nedeniyle soruşturma açıldı.

● Ereğli Demir Çelik Fabrikası'nda çalışan 500 kadar işçi işten çıkarıldı.

16 Mayıs 1991 Perşembe

● Bitlis'de son günlerde gözaltına alınanların sayısı 180'i geçti. SHP ve HEP il başkanları, suçsuz yere gözaltına alınan insanlara işkence yapıldığını bildirdiler.

17 Mayıs 1991 Cuma

● Bitlis'in Güroymak ilçesinin 12 Mayıs gecesi basılması sırasında ölen kişinin, resmi açıklamanın aksine "PKK ile ilişkisinin olmadığı ve yanlışlık sonucunda vurulduğu" bildirildi.

21 Mayıs 1991 Salı

● İstanbul'da bir eve polis tarafından düzenlenen baskında öldürülen Hatice Dilek ile İsmail Oral'ın sağ olarak yakalandıktan sonra kurşuna dizildikleri bildirildi.

● İHD Mersin Şubesi, "amacı dışında faaliyet gösterdiği" iddiasıyla 10 gün süreyle kapatıldı.

22 Mayıs 1991 Çarşamba

● Hurdacılık yaparak geçimini sağlayan Alaattin Kürekçi adlı bir şahsın gözaltında tutulduğu İstanbul Şişli Emniyet Amirliği'nde görüldüğü işkenceler sonucunda öldüğü bildirildi.

24 Mayıs 1991 Cuma

● Aydın Turizm Yüksek Okulu'nda "YÖK'ü protesto için yapılan boykot" nedeniyle iki öğrenci okuldan, 16 öğrenci de yurttan atıldı.

● Giresun'un Keşap ilçesine bağlı Düzköy'de meydana gelen bir hırsızlık olayı nedeniyle gözaltına alınan Ömer Teker adlı 9 yaşındaki bir çocuğa işkence yapıldığı ortaya çıktı.

26 Mayıs 1991 Pazar

● Siirt'te Baykanspor ile Polisgücü takımların arasında oynanan futbol maçından sonra Baykanspor'un Kaptanı Ural Yıldız, kolundaki "sarı, kırmızı, yeşil" renkli kaptanlık bantı nedeniyle gözaltına alındı.

27 Mayıs 1991 Pazartesi

● Ankara'da polis tarafından gözaltına alındıktan sonra ölen İmran Aydın'ın ölümüyle ilgili olarak açılan soruşturma takipsizlikle sonuçlandı.

29 Mayıs 1991 Çarşamba

● Almanya'da politik göçmen olarak yaşayan Aydın Engin, Türkiye'ye döndü. Havaalanında gözaltına alınan Aydın Engin, yazılarından ötürü verilen kesinleşmiş hapis cezaları nedeniyle tutuklandı.

● Bitlis'in Güroymak ilçesinde gözaltına alınan İslam, İsmet ve İlhan Aksoy adlı üç kardeş gözaltında işkence gördüklerini ve kendilerine hayvan pisliği yedirildiğini açıkladılar. Üç kardeşin savcılığa yaptığı suç duyurusu Terörle Mücadele Yasası uyarınca işleme konulmadı.

30 Mayıs 1991 Perşembe

● Ankara'da 3 Ocak işçi direnişine katılan 5 bin kadar işçiye 60'ar bin lira para cezası verildi.

● Siddık Bilgin'in 1985 yılı içinde işkence ile öldürülmesi üzerine Yüzbaşı Ali Şahin, Teğmen Ümit Eriş, astsubaylar Mehmet Acar ve İbrahim Yıldızgörü ile Er Suat Akova hakkında açılan dava, Terörle Mücadele Yasası uyarınca durduruldu.

2 Haziran 1991 Pazar

● Türk-İş tarafından Bursa'da düzenlenen mitingden sonra 177 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan 10'u daha sonra tutuklandı.

4 Haziran 1991 Salı

● İHD İstanbul Şubesi Başkanı Ercan Kanar, pasaport almak üzere gittiği Emniyet Müdürlüğü'nde bir süre gözaltında tutuldu.

6 Haziran 1991 Perşembe

● TBMM İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Eyüp Aşık ile görüşmek üzere Meclis'e giden tutuklu yakınlarından 110'u polis tarafından dövülerek gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar bir hafta sonra serbest bırakıldılar.

8 Haziran 1991 Cumartesi

● Ağrı'nın Diyadin ilçesi yakınlarında arama yapan özel tim görevlilerinin yanlışlıkla birbirlerine ateş açması sonucunda karından ağır yaralanan Gülizar Yıldırım adlı kadın tedavi gördüğü hastanede öldü.

● İHD Gaziantep Şubesi Sekreteri Avukat Ramazan Ferat, polis tarafından dövüldü. Burnu kırılan Ramazan Ferat'a 10 günlük rapor verildi.

10 Haziran 1991 Pazartesi

● Olağanüstü hal uygulamasının devam ettiği il ve ilçelerde "sarı, kırmızı ve yeşil" renklerinin birarada kullanılması yasaklandı.

11 Haziran 1991 Salı

● İstanbul'da bildiri dağıtırken polis tarafından vurulan Murtaza Kaya adlı öğrenci kaldırıldığı hastanede öldü. Öğrencinin yakınları, Murteza Kaya'nın hedef gözeterek yakından açılan ateş sonucunda vurulduğunu söylediler.

● Şair Yılmaz Odabaşı hakkında "Şeyh Said İsyanı" isimli kitabında, "bölücülük propagandası yaptığı" iddiasıyla soruşturma açıldı.

12 Haziran 1991 Çarşamba

● Gazeteci Yazar Dursun Akçam, politik göçmen olarak yaşadığı Almanya'dan döndükten sonra Ankara'da gözaltına alındı. Dursun Akçam iki gün gözaltında tutulduktan sonra serbest bırakıldı.

● Cumhuriyet gazetesinde 41, Güneş gazetesinde ise 61'i Ankara Bürosu'nda 47'si de İzmir Bürosu'nda olmak üzere toplam 108 kişinin işine son verildi.

14 Haziran 1991 Cuma

● Kütahya'nın Sabuncupınar köyünde yaşayan Ali Atlas adlı bir kişi "Hristiyanlık propagandası yaptığı" iddiasıyla gözaltına alındı.

15 Haziran 1991 Cumartesi

● Güneş Gazetesi İnsan Hakları Servisi Şefi Deniz Teznel ile Murat Demir ve Bedii Yarayıcı adlı avukatlar Ankara DGM Savcısı Nusret Demiral'ın talimatıyla gözaltına alındılar.

● İstanbul'da yapılmak istenen "Temel Hak ve Özgürlükler" mitingine valilik tarafından izin verilmedi.

17 Haziran 1991 Pazartesi

● HEP Diyarbakır eski il başkanı Avukat Mustafa Özer'in arabası kimliği belirsiz kişiler tarafından bombalanarak tahrip edildi.

19 Haziran 1991 Çarşamba

● Bazı dergiler tarafından hazırlanan özel sayıyı dağıtırken gözaltına alınan Emegın Bayrağı Yazı İşleri Müdürü Nazım Taban tutuklandı.

20 Haziran 1991 Perşembe

● Bel Men Sen Ankara Şubesi Başkanı Metin Alan ve Yönetim Kurulu Üyesi Yılmaz Kantar, memurların yaptığı bir yürüyüşten sonra gözaltına alındı.

21 Haziran 1991 Cuma

● Pınarcık'ın Çiçekalan köyünde 2 Nisan 1991'de Mustafa İlengiz adlı genci öldüren iki özel tim görevlisi hakkında 5 yıl hapis cezası istemiyle dava açıldı.

● İHD İzmir Şubesi'nin "Terörle Mücadele Yasası"nı protesto amacıyla hazırladığı bildiri ve afişler yasaklandı.

● Ağrı'nın Doğubeyazıt ilçesinde İsmail Efe adlı bir kişi jandarmaların açtığı ateş sonucunda öldürüldü. Mardin'in Kızıltepe ilçesinde ise Salih Doğan adlı bir kişi kimliği belirsiz kişilerin arabasına yerleştirdiği bombanın patlaması sonucunda öldü.

22 Haziran 1991 Cumartesi

● Trabzon'un Arsin ilçesinde istimlak edilen arazilerdeki fındık ağaçlarının sökülmesini engellemek isteyen ikisi hamile üç kadın jandarmalar tarafından dövüldü.

● 8 Haziran günü Hazro'da bir PKK'lı için düzenlenen cenaze töreni sırasında vurulan 11 yaşındaki Emine Latifeci tedavi gördüğü Ankara'da öldü.

● Gazeteci Ahmet Abakay ile Gülfem Emir tarafından yazılan ve Eskişehir'den Aydın'a yapılan kanlı sürgünü anlatan, "Bu Oyuna Gelmeyin" adlı tiyatro eserinin Merzifonda sergilenmesi Kaymakam Fikret Kasapoğlu'nca yasaklandı.

24 Haziran 1991 Pazartesi

● Kars'ın Selim ilçesinde "PKK'ya yardım ettikleri" iddiasıyla 13 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar arasında Mehmet Cengiz adlı 70 yaşındaki bir ihtiyar ile 9 yaşındaki torunu Taner Cengiz de bulunuyor.

25 Haziran 1991 Salı

● İHD Diyarbakır Şubesi, Medya Güneşi ve Özgür Halk dergilerinin Diyarbakır büroları kimlikleri belirsiz kişilerce bombalanarak tahrip edildi.

28 Haziran 1991 Cuma

● İstanbul'un Beşiktaş semtindeki bir eve polis tarafından düzenlenen baskında Perihan Demirer adlı genç kız öldürüldü.

30 Haziran 1991 Pazar

● Dağgeçit'in Zarp köyünde Ramazan Durmaz adlı bir kişi hayvanları otlatırken kaybolan oğlunu aramak için köy dışına çıkmak isterken, özel tim görevlilerinin açtığı ateş sonucunda vurularak öldürüldü. Olay sırasında Ramazan Durmaz'ın yanında bulunan Mehmet Aydın ise ağır yaralandı.

2 Temmuz 1991 Salı

● İHD Batman Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi Siddık Tan'ın arabasına konulan bombanın patlaması sonucunda Siddık Tan ve 10 yaşındaki oğlu Azad Tan ile Cengiz Tek adlı bir kişi ağır yaralandı.

● "Hristiyanlık propagandası yaptıkları" öne sürülen Danimarka uyruklu 18 genç, Aydın'ın Söke ilçesinde bir süre gözaltında tutuldu.

3 Temmuz 1991 Çarşamba

● Hayat pahalılığını protesto için Ankara'da gösteri yapan 500 kadar memurdan 30'u gözaltına alındı. Ayrıca İzmir ve İstanbul'dan Ankara'ya gelen memurları taşıyan otobüslerin şehre girmesine izin verilmedi.

● İstanbul Avcılar'da İlyas Kaya adlı bir komiser, "Kürtçe şarkı söylemelerine sinirlendiği" Kemal Karatay ve Ali Haydar Aydoğan'ı vurarak öldürdü.

● İstanbul'da Kadıköy Halkevi, valilik tarafından süresiz kapatıldı.

5 Temmuz 1991 Cuma

● HEP Diyarbakır İl Başkanı Vedat Aydın evine gelen ve kendilerini "polis" olarak tanıtan 4 kişi tarafından kaçırıldı. Vedat Aydın'ın cesedi iki gün sonra işkence yapılmış ve kurşunlanmış olarak Maden ilçesi yakınlarında bulundu.

● EĞİT-SEN Ankara Temsilciliği polis tarafından basıldı ve temsilcilikte bulunan 43 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar, avukatlarıyla görüştürülmedi.

● İstanbul Barosu avukatlarından Fethiye Pekşen, Ankara DGM Savcılığı'nın talimatı üzerine gözaltına alındı. 13 gün gözaltında kalan Fethiye Pekşen işkence gördüğünü açıkladı.

8 Temmuz 1991 Pazartesi

● Emegün Bayrağı dergisi hakkında, "Terörle Mücadele Yasası"nın 8. maddesi uyarınca 4 ayrı dava açıldı. Davalarda dergi sahibinin toplam 650 milyon lira para, yazı işleri müdürünün ise toplam 350 milyon lira para ve 3 yıl 6 ay ile 13 yıl arasında hapis cezasına mahkum edilmesi istendi.

9 Temmuz 1991 Salı

● Türkiye İnsan Hakları Vakfı tarafından hazırlanan raporda 1991'in ilk 6 ayında 200'e yakın işkence olayının belirlendiği ve bu süre içinde gözaltında ya da cezaevinde 13 kişinin şüpheli biçimde yaşamını yitirdiği belirtilerek "İşkencenin bir numaralı insan hakları sorunu olarak Türkiye gündeminden çıkmadığı" vurgulandı.

● Dargeçit Belediye Meclisi'nin SHP'li üyelerinden Ömer Kılıç, Dargeçitte uğradığı silahlı saldırı sonucunda öldü.

10 Temmuz 1991 Çarşamba

● HEP Diyarbakır İl Başkanı Vedat Aydın için düzenlenen cenaze törenine katılanlara güvenlik kuvvetlerinin ateş açması üzerine çıkan olaylarda Behzat Özkan, Bahattin Turan, Nevzat Kalekçi, Mustafa Atan, Havse Ekinci, Zülfikar Yağan ve Şehmuz Demir adlı 7 kişi öldü, 250'den fazla insan yaralandı. Yaralılar arasında HEP Genel Başkanı Fehmi Işıklar ile 4 milletvekili ve 13 ga-

zeteci de bulunuyor. Olaylar sırasında 500'e yakın insan gözaltına alındı. Gözaltına alınanların 52'si daha sonra tutuklandı.

● İHD Adana Şubesi Başkanı Avukat Elif Tuncer, Şube Yönetim Kurulu üyeleri Hasan Üzümlü ve Celal Ölçmez ile İHD üyeleri Yusuf Üzümlü ve İmam Turan, Vedat Aydın'ın cenaze törenine giderken, Siverek ilçesi yakınlarında geçirdikleri trafik kazası sonucunda yaşamlarını yitirdiler.

11 Temmuz 1991 Perşembe

● "Ankara'daki bazı suikastlere karıştıkları" iddiasıyla bir süre önce tutuklanan Erol Özbolet, İbrahim Bingöl ve Alişan Turan hakkında ölüm cezası istemiyle dava açıldı.

12 Temmuz 1991 Cuma

● İstanbul'daki 8 ayrı eve, siyasi polis ve Milli İstihbarat Teşkilatı elemanları tarafından aynı anda yapılan baskınlarda 10 kişi öldürüldü.

14 Temmuz 1991 Pazar

● ÖZGÜR-DER'in İstanbul'daki merkezi polis tarafından basıldı ve 58 kişi gözaltına alındı. Dernek baskın sonrasında valilik kararıyla süresiz kapatıldı.

● Ankara'nın Telsizler semtindeki bir eve düzenlenen operasyonda Bulhan Kangalgil ve Fintöz Dikme adlı iki kişi öldü.

16 Temmuz 1991 Salı

● İstanbul'daki ev baskınları sırasında öldürülen Zeynep Eda Berk'in kız kardeşi Elif Berk, Yurdaer Altınöz, Ali Erdoğan ve Özyay Afacan adlı 3 arkadaşıyla birlikte Ankara'da gözaltına alındı.

● Askeri Yargıtay, 12 Eylül sonrası, önce faaliyetleri durdurulan ardından da sıkıyönetim mahkemesi tarafından kapatılan, DİSK ile konfederasyona bağlı 28 sendika hakkında verilen kapatma kararlarını kaldırdı. Askeri Yargıtay ayrıca DİSK davasında yargılanarak çeşitli hapis cezalarına mahkum olan 275 sendika yöneticisinin beraatini de kararlaştırdı.

17 Temmuz 1991 Çarşamba

● İHD İstanbul Şubesi tarafından İHD'nin 5. kuruluş yıldönümü için planlanan etkinlikler, son günlerdeki yoğun insan hakları ihlalleri nedeniyle ertelendi.

● HEP Genel Sekreteri İbrahim Aksoy, yeğeni Naki Göksoy'un 9 Haziran 1991 tarihinde Tunceli'nin Mazgirt ilçesi yakınlarında Ethem İyigün adlı bir jandarma binbaşı tarafından öldürüldüğünü açıkladı.

18 Temmuz 1991 Perşembe

● Mardin'in Cizre ilçesine bağlı Yeşilyurt köyünde, köylülere insan pisliği yedirdiği ve işkence yaptığı iddiasıyla yargılanan Binbaşı Cafer Tayyar Çağlayan, 1 yıl hapis cezasına mahkum oldu. Cafer Tayyar Çağlayan'ın hapis cezası paraya çevrilerek ertelendi.

20 Temmuz 1991 Cumartesi

● ABD Başkanı George Bush'un Türkiye'ye gelişini protesto amacıyla Türkiye'nin çeşitli yerlerinde yapılan eylemler nedeniyle yaklaşık 200 kişi gözaltına alındı.

21 Temmuz 1991 Pazar

● Şırnak'ın Güneyce köyünde çobanlık yapan Osman Elinci'nin Görendoruk Jandarma Karakolu'nda görevli askerlerce dövülerek öldürüldüğü bildirildi.

● Doğubeyazıt'ta 29 Haziran gecesi çıkan bir çatışmada ölen Hamit Döner adlı PKK'nın ailesine başsağlığına giderken gözaltına alınan 30 kişi tutuklandı.

● Edirne'nin Uzunköprü ilçesi yakınlarındaki karayollarına ait bir şantiyeyi Albay Osman Pamukoğlu komutasında basan askerler, şantiyedeki 5 milyon liralık bordür taşına el koydu.

22 Temmuz 1991 Pazartesi

● TBKP'nin kapatılmasını kararlaştıran Anayasa Mahkemesi, "Terörle Mücadele Yasası"nın Geçici 4. maddesi'nin bir bölümünü iptal etti. İptal kararıyla 146. madde uyarınca yargılanarak ceza alan sol görüşlü siyasi hükümlüler şartlı tahliye kapsamına alındı. PKK ve diğer Kürt örgütleriyle ilgili 125. madde uyarınca açılan davaların sanıkları ise kapsam dışı kaldı.

● "Tuğgenaral Temel Cingöz'ün öldürülmesi olayına karıştıkları" iddiasıyla tutuklanan Adnan Temiz, Serdar Demirel ve Ali Şahin hakkında 146/1. madde uyarınca ölüm cezası istemiyle dava açıldı.

● Gazeteci-Yazar Ümit Kıvanç hakkında, "Nankör" adlı mizah dergisinde yer alan bir öyküsü nedeniyle dava açıldı. "Atatürk'e hakaret etmekle" suçlanan Kıvanç'ın 1 yıla 3 yıl arasında hapis cezasına mahkum edilmesi isteniyor.

24 Temmuz 1991 Çarşamba

● İstanbul'da biri 13, üçü ise 15 yaşında olan dört ortaokul öğrencisi, "bildiri dağıttıkları" iddiasıyla üç gün gözaltında tutuldu. Çocuklar, gözaltında tutuldukları Güngören Karakolu'nda dövüldüklerini söylediler.

26 Temmuz 1991 Cuma

● "PKK adına faaliyetlerde bulundukları" öne sürülen 21'i tutuklu 31 kişinin yargılanmasına başlandı. İzmir DGM'de başlayan davada iddianamesini okuyan Savcı Abdülkadir Abacı, 4 sanık hakkında ölüm cezası istedi.

● İstanbul'da 15 gün gözaltında tutulduktan sonra serbest bırakılan Hüseyin Doğan, Armağan Kırbaşoğlu ve Fahri Tırpan hakkında giyabi tutuklama kararı verildi.

● Almanya'da yayınlanan "Frankfurter Rundschau" adlı gazetenin muhabirlerinden Lizzy (Elizabeth) Schmidt, Diyarbakır'da gözaltına alındı.

28 Temmuz 1991 Pazar

● Hristiyanlığı övücü bildiri dağıttıkları öne sürülen 8'i yabancı uyruklu 9 kişi Samsun'da gözaltına alındı.

30 Temmuz 1991 Salı

● Sosyal Ekinci'nin şürlilerinden oluşan "Çağrı" adlı kitabı yayınlayarak "Atatürk'e hakaret ettiği" iddiasıyla hakkında üç yıla kadar hapis cezası isteyen Yayıncı Ayşe Zarakolu'nun yargılanmasına başlandı.

31 Temmuz 1991 Çarşamba

● Yeni Ülke gazetesinin sahibi Avukat Serhat Bucak İstanbul'da gözaltına alındı. Diyarbakır DGM Savcılığı'nın isteği üzerine gözaltına alınan Serhat Bucak 6 Ağustos günü serbest bırakıldı.

● İsmail Beşikçi'nin "Ortadoğu'da Devlet Terörü" adlı kitabı, "Terörle Mücadele Yasası"nın 8. maddesi uyarınca toplatıldı. İsmail Beşikçi, toplatılan kitabı nedeniyle Ankara'da tutuklandı.

1 Ağustos 1991 Perşembe

● Irak'tan kaçan sığınmacı Kürtlerin barındırıldığı Diyarbakır'daki kamp, polis tarafından arandı ve 30 kişi gözaltına alındı.

2 Ağustos 1991 Cuma

● Cizre'de akşam saatlerinde rasgele ateş açan özel tim görevlileri Hediye Dicle adlı 17 yaşındaki bir genç kızın vurularak ölmesine neden oldu.

● Vedat Aydın'ın cenaze töreninde çıkan olaylar sırasında gözaltına alınanlardan 328'i hakkında dava açıldı. Diyarbakır DGM savcılığı tarafından hazırlanan iddianamede, 55'i tutuklu olan 328 kişinin 5 yıla kadar hapis cezasına mahkum edilmeleri istendi.

3 Ağustos 1991 Cumartesi

● Memur sendikaları tarafından 3 Ağustos günü İzmir'de yapılması planlanan mitinge, "genel güvenliğin bozulacağı" iddiasıyla izin verilmedi.

● "Mücadele" dergisinin bugüne kadar çıkan 24 sayısından 11'i toplatıldı. Dergideki yazılarla ilgili 18'i halen devam eden 27 dava açıldı. Sonuçlanan bazı davalarda verilen para cezalarının toplamı 23 milyon liraya ulaştı.

5 Ağustos 1991 Pazartesi

● Türkiye Kuzey Irak'taki PKK kamplarını imha etmeyi amaçlayan bir hareket başlattı. Harekat sırasında bölge savaş uçakları tarafından bombalandı. Kamplara yönelik sürdürülen kara harekatı ise 15 gün sürdü.

● Vedat Aydın'ın kaçınılarak öldürülmesini protesto amacıyla 13 Temmuz günü Konya'da yapılan izinsiz yürüyüş sonrasında gözaltına alınan 138 kişiden 65'i hakkında 5 yıl hapis cezası istemiyle dava açıldı.

7 Ağustos 1991 Çarşamba

● İstanbul DGM Savcılığı, "TKP-ML, TIKKO adına eylem yaptıkları" iddiasıyla 11 kişi hakkında dava açtı. İddianamede sanıklardan Hıdır Uludağ'ın ölüm, 10 sanığın da çeşitli hapis cezalarına mahkum edilmeleri istendi.

9 Ağustos 1991 Cuma

● Kars'ın Digor ilçesinde gözaltına alınan Süleyman Dalga adlı bir genç, gözaltında tutulduğu Dağpınar Jandarma Karakolu'nda ifade vermek için beklerken Muharrem Deniz adlı bir asker in tüfeginden çıkan kurşunla vuruldu.

● İçişleri Bakanlığı, 2000'e Doğru dergisine yazılı bir uyarı göndererek, yapılan yayınlara dikkat edilmesini istedi. Uyarıda, yayın politikası değiştirilmediği takdirde, derginin kapatılabileceği belirtildi.

11 Ağustos 1991 Pazar

● "Hırsızlık yaptığı" iddiasıyla Gaziantep'de gözaltına alınan Hanefi Göllü adındaki 18 yaşındaki bir genç, sorgulanırken öldü. Polis yetkilileri, Hanefi Göllü'nün 4. kattan aşağıya atlayarak intihar ettiğini öne sürerken, yakınları ise ölümün işkence sonucu meydana geldiğini bildirdiler.

● Yeni Ülke gazetesinin Nusaybin Muhabiri Vahap Aslan ile Adıyaman Muhabiri Zeki Yarlgaç, polis tarafından gözaltına alındı.

12 Ağustos 1991 Pazartesi

● Cizre'nin Hisarlı köyünde Selman Tatar (13), Servistan Tatar (14) ve Sait Ökten (9), Dargeçit'in Ulaş Köyünde ise Ferzan Ceylan (12) ve Abdullah Ceylan (12) adlı çocuklar buldukları el bombalarıyla oynarken meydana gelen patlamalar sonucunda öldüler.

● İstanbul DGM Savcılığı, aralarında parti yöneticilerinin de bulunduğu 40 HEP'li hakkında "Terörle Mücadele Yasası"nın 8. maddesi uyarınca dava açtı.

13 Ağustos 1991 Salı

● Kurtalan'ın Beykent kasabasında, Kuzey Irak'taki askeri hareketi protesto için gösteri yapanlara güvenlik kuvvetlerinin ateş açması sonucunda Salih Koç adlı bir kişi öldü, 4 kişi kurşunla yaralandı, 43 kişi de gözaltına alındı. Nusaybin'in Akarsu kasabasında ise gösteri yapan kadınlara ateş açılması üzerine 3 kişi yaralandı.

● Gaziantep'in Cumhuriyet mahallesindeki bir evin polis tarafından basılması sırasında çıkan çatışmada Mehmet Salih Ceylan adlı bir kişi öldü, iki kişi de yaralı olarak gözaltına alındı.

● Kuzey Irak'taki askeri hareketi protesto için, Birleşmiş Milletler'in Ankara'daki temsilciliğine telgraf çekenlerden 5'i gözaltına alındı.

● Tercüman gazetesinde çalışan 100 gazeteci, tazminatsız işten çıkartıldı.

15 Ağustos 1991 Perşembe

● Paşabahçe Cam Fabrikası'nda 916 kişinin işten çıkarılması üzerine başlatılan direniş, sendika ile fabrika yöneticileri arasında anlaşma sağlanması ve işten çıkartılan işçilerin yeniden işe alınmaları üzerine bitti.

● "PKK'ya üye oldukları ve örgüt adına eylem yaptıkları" iddiasıyla İzmir DGM'de yargılanan 5 sanığa, toplam 78 yıl 11 ay hapis cezası verildi.

16 Ağustos 1991 Cuma

● İsmail Beşikçi hakkında, Uğur Mumcu'nun Cumhuriyet gazetesinde çıkan bazı yazılarına yanıt olmak üzere kaleme aldığı mektup nedeniyle İstanbul DGM Savcılığı tarafından 2 yıla 5 yıl arasında hapis istemiyle dava açıldı.

● İstanbul'da bir süre gözaltında tutulan 6 travesti, bu süre içinde ağır işkenceler gördüklerini açıkladılar.

17 Ağustos 1991 Cumartesi

● Hemşireler Derneği Adana Şubesi Başkanı Rabia Tuncer ile iki kardeşi, evlerine kapıyı kırarak giren polisler tarafından gözaltına alındı.

● Cumhuriyet gazetesi Siirt muhabiri Necati Mumay, özel timde görevli üç polis saldırganına uğradı.

19 Ağustos 1991 Pazartesi

● Hürriyet gazetesinin dört muhabirini İzmir'de görev yaparken taraklayan İbrahim Etem Gers, Kerim Yumuşak, Abdülkadir Kabakçı ve Ali Korkut adlı polisler hakkında soruşturma açıldı.

21 Ağustos 1991 Çarşamba

● 1 Mayıs 1990'da İstanbul'da yapılan gösterilerle ilgili yargılanan 37 kişiden 21'i çeşitli hapis cezalarına mahkum oldu.

Siirt'in Baykan ilçesi yakınlarında hayvan otlatan Sercan Hepozdemir adlı 14 yaşındaki bir çoban, bulduğu el bombasının patlaması sonucunda öldü.

22 Ağustos 1991 Perşembe

● Midyat'ın Gülgöze köyünde yaşayan Hayrettin Demir'in "güvenlik güçleri ve korucuların düzenledikleri komplü sonucunda öldürüldüğü" bildirildi.

23 Ağustos 1991 Cuma

● Paşabahçe Cam Fabrikası işçileri için düzenlenen moral gecesine İstanbul Valiliği izin vermedi.

● Son 10 gün içinde Ağrı'nın Patnos ve Tutak ilçelerinde 12, Urfa'da 15, Mardin'in Dargeçit ilçesinde ise 19 kişi gözaltına alındı.

25 Ağustos 1991 Pazar

● Dargeçit Belediye Başkanı Süleyman Anık ile şoförü Abdülaziz Ağırman, bölgedeki operasyonlar sırasında gözaltına alınanların akıbetlerini öğrenmek için gittikleri Mardin Jandarma Alay Komutanlığı'nda gözaltına alındılar.

● Dargeçit'in Şeta köyünde yaşayan Hacı Berekat Acun adlı 46 yaşındaki bir köylünün, 25 Ağustos gecesini evini basan askerlerce öldürüldü.

27 Ağustos 1991 Salı

● Akdoğan Dergisi Yazı İşleri Müdürü Sinami Orhan, "Atatürk'e hakaret ettiği" iddiasıyla aldığı 20 aylık hapis cezası nedeniyle cezaevine kondu.

● Midyat'ın Yemişli köyünü basan silahlı kişiler, Salim Acar (35) ile Süryani oldukları öğrenilen İsmuni Atlı (45) ve Efrim Atlı'yı (40) öldürdüler.

28 Ağustos 1991 Çarşamba

● Yeni Ülke gazetesinin Cizre muhabiri Abdullah Arısoy, polis tarafından gözaltına alındı. Arısoy 31 Ağustos günü serbest bırakıldı.

Ankara Birlik Tiyatrosu oyuncularından sahneye konulan Pir Sultan Abdal adlı tiyatro eserinin Uşak'ta sergilenmesine valilik izin vermedi.

30 Ağustos 1991 Cuma

● Batman'da, haklarında verilmiş bir toplatma kararı bulunmayan ve piyasada serbestçe satılan çok sayıda kitaba polis tarafından el konuldu.

● Viranşehir'in PKK tarafından basılmasından sonra yapılan operasyonlarda aralarında HEP yöneticilerinin de bulunduğu 30 kişi gözaltına alındı.

1 Eylül 1991 Pazar

● HEP Viranşehir İlçe Başkanı Hasan Ağaç'ın 60 yaşındaki annesi Enzelha Ağaç gözaltına alındı. Kalp hastası olan Enzelha Ağaç'ın oğlu Hasan Ağaç evde olmadığı için gözaltına alındığı bildirildi.

2 Eylül 1991 Pazartesi

● Elindeki bombanın patlaması sonucunda ölen Mehmet Salih Dalgıç adlı PKK'lının İskenderun'daki cenaze törenine katılan ve aralarında HEP ile SP yöneticilerinin de bulunduğu 40'dan fazla insan gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar arasında bulunan Elif Reyhan'ın 12 aylık kızı Bersin Reyhan da polis tarafından Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldü.

3 Eylül 1991 Salı

● Vedat Aydın'ın cenaze törenindeki olaylar sonrasında haklarında dava açılan 323 kişinin yargılanmasına devam edildi. Diyarbakır DGM'deki duruşma sonunda tutuklu 52 sanıktan 46'sı serbest bırakıldı.

● Emegün Bayrağı dergisi muhabirlerinden Bülent Genç, İstanbul'da siyasi polis tarafından gözaltına alındı.

4 Eylül 1991 Çarşamba

● Güneş gazetesinin İstanbul'daki baskı tesislerinde çalışan işçilerden 41'inin işine son verildi.

● Vedat Aydın'ın cenaze törenindeki olaylar sonrasında, HEP'li milletvekilleri hakkında açılan soruşturma sonuçlandı. Diyarbakır DGM Savcısı, Fehmi Işıklar, Ahmet Türk, Adnan Ekmen, İbrahim Aksoy, Mahmut Alınak ve Salih Sümer'i "suçlu" bularak, dokunulmazlıklarının kaldırılmasını istedi.

6 Eylül 1991 Cuma

● Sırt'ın Kurtalan ilçesi yakınlarında çıkan bir çatışmada ölen PKK'lıların cenazelerini almak isteyenlere ateş açılması üzerine Özcan Eriş adlı 10 yaşındaki bir kız çocuğu vurularak öldü, üç kişi yaralandı.

● Yıldız Üniversitesi'nde 1 Mart 1990 tarihinde meydana gelen olaylar nedeniyle yargılanan 102 öğrenciden 99'una 13-20 ay arasında ceza verildi.

● SBP'nin Zonguldak'ta yapılmayı planladığı "Demokrasi Şöleni" adı altındaki etkinliklere valilik izin vermedi.

7 Eylül 1991 Cumartesi

● "Otomobil çalmakla" suçlanan Şerafettin Çelik (31) adlı kişi gözaltında tutulduğu Gaziantep Emniyet Müdürlüğü'nde öldü. Polis yetkilileri, Çelik'in Emniyet Müdürlüğü'nün dördüncü katından atladığını öne sürdüler.

8 Eylül 1991 Pazar

● Mimar Sinan Üniversitesi'nin 3 Eylül'de polis tarafından basılması sırasında camdan atılan 18 yaşındaki Seher Şahin, hastanede yaşamını yitirdi.

9 Eylül 1991 Pazartesi

● İsmail Beşikçi hakkında bir süre önce tutuklanmasına neden olan "Ortadoğu'da Devlet Terörü" adlı kitabı nedeniyle dava açıldı. İsmail Beşikçi'nin "Terörle Mücadele Yasası"nın 8. maddesi uyarınca 5 yıla kadar hapis, 100 milyon liraya kadar da para cezasına mahkum edilmesi isteniyor.

10 Eylül 1991 Salı

● Yeni Ülke gazetesinin Nusaybin muhabiri Mecit Akgün, Nusaybin'de meydana gelen bir bombalama eylemi ile ilgili olarak gözaltına alındı.

● İzmir'de TDKP adına faaliyet gösterdikleri öne sürülerek gözaltına alınan 10 kişiden 9'u DGM tarafından tutuklandı.

12 Eylül 1991 Perşembe

● İHD Ankara Şubesi tarafından 12 Eylül askeri darbesinin yıldönümü nedeniyle düzenlenen serginin açılışında, polisin müdahalesi üzerine çıkan olaylar sırasında 3 kişi yaralandı 24 kişi de gözaltına alındı.

● İHD Van Şubesi Başkanı Yavuz Binbay, aralarında kan davası bulunan iki aşireti barıştırmak üzere gittiği Malazgirt'te bir süre gözaltında tutuldu.

15 Eylül 1991 Pazar

● Bingöl'e bağlı Yeniköy'de arama yapan jandarmalara komuta eden bir astsubayın, Hüsnüye Çürükkaya adlı kadına tecavüz etmeye yeltendiği bildirildi.

● İstanbul'un Esenyurt semtinde Sosyalist Parti tarafından seçimler için hazırlanan propaganda afişlerini asan 8 kişi gözaltına alındı.

16 Eylül 1991 Pazartesi

● İstanbul Valiliği tarafından 18 Mart 1991 tarihinde kapatılan EĞİT-SEN İdare Mahkemesi'nin kapatma kararını kaldırması sonucunda yeniden açıldı.

● "Öğrenim gördüğü Üsküdar Lisesi'nin duvarına siyasi içerikli yazılar yazdığı" öne sürülen 16 yaşındaki gencin yargılanmasına başlandı.

17 Eylül 1991 Salı

● Ali Hikmet Kerkük adlı 55 yaşındaki bir kişi, Ankara'nın OSTİM sanayi bölgesinde tartıştığı polisler tarafından arabayla çığnenerek öldürüldü. Olayla ilgili olarak Hilmi Meraki adlı bir polis tutuklandı.

● Hemşireler Derneği İstanbul Şubesi yöneticileri hakkında açılan davaya İstanbul DGM'de devam edildi. Duruşmada esas hakkındaki görüşünü açıklayan DGM Savcısı, yargılanan 7 dernek yöneticisinin bir yıl hapis cezasına mahkum edilmesini ve derneğin kapatılmasını istedi.

18 Eylül 1991 Çarşamba

● Ağrı'nın Patnos ilçesinde 7 Eylül 1991 tarihinde "gözaltına alınan Osman Keleş adlı bir kişi, götürüldüğü Ağrı Emniyet Müdürlüğü'nde gözaltında tutulurken öldü.

● Karşıyaka Halkevi, İzmir Valiliği tarafından amaç dışında faaliyet gösterdiği ve siyasal içerikli bildiri dağıtıldığı" iddiasıyla kapatıldı.

19 Eylül 1991 Perşembe

● Kars'a bağlı Akdere köyünde, tartıştığı bir grup köylüye sinirlenen Osman Adsız adlı korucunun açtığı ateş sonucunda Talip Kuçlu öldü. Olay sırasında Reis Kuçlu ve Şahin Kızılaslan adlı iki köylü de ağır yaralandı.

20 Eylül 1991 Cuma

● Körfez savaşı devam ederken, üzerinde "Savaşa Hayır, Yaşasın Barış" yazısı bulunan afişleri Malatya'nın Hekimhan ilçesinde astığı için yargılanan Kaya Ünsalan, 1 yıl 8 ay hapis cezasına mahkum oldu.

21 Eylül 1991 Cumartesi

● 1989 yılı içinde 24 olayda 48, 1990 yılında 27 olayda 54, 1991'in ilk 8 ayında ise 21 olayda 44 gazeteciye saldırıda bulunulduğunu belirlendi. Basın Konseyi tarafından yapılan açıklamada, gazetecilere yapılan 72 saldırı olayından 58'inin devlet görevlileri tarafından gerçekleştirildiği belirtildi.

● Araştırmacı Fikret Başkaya hakkında, "Batılılaşma, Çağdaşlaşma, Kalkınma ve Paradigmanın İflası" adlı kitabı nedeniyle Terörle Mücadele Yasası uyarınca 2 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası istemiyle dava açıldı.

22 Eylül 1991 Pazar

● Mardin'in Ömerli ilçesine bağlı Çimenli köyünde yaşayan Abdülmecit Çetinkaya'nın "kontrgerilla tarafından kurşuna dizilerek öldürüldüğü" bildirildi.

23 Eylül 1991 Pazartesi

● Melike Demirağ tarafından hazırlanan "Hariçten Gazel" isimli kasetin Türkiye'de satılması yasaklandı.

● 12 Eylül darbesinin 11. yıldönümü nedeniyle İHD Ankara Şubesi tarafından düzenlenen serginin açılışı sırasında gözaltına alınan Hüseyin Ataman, Mustafa Coşar, Ali Bulmuş ve Menderes Tutuş tutuklandı.

● EĞİT-DER'in Kırşehir Şubesi, valilik tarafından dernekte bulunan ve piyasada serbestçe satılan "yayınlar" gerekçe gösterilerek kapatıldı.

27 Eylül 1991 Cuma

● Van'da siyasi polis tarafından evleri basılan 6 SP üyesi gözaltına alındı.
● İzmir ÖZGÜR-DER, "amacı dışında yasadışı faaliyet gösterdiği" iddiasıyla valilik tarafından kapatıldı.

28 Eylül 1991 Cumartesi

● "Siyabed-u ve Xeco" adlı bir Kürt destanıyla ilgili filmin yapımcısı Senar Turgut, Van'da gözaltına alındı. Daha sonra tutuklanan Senar Turgut hakkında Diyarbakır DGM'de dava açıldı.

● İstanbul'da Cumhurbaşkanı Turgut Özal'a "Hep iyi işlerden bahsediyorsunuz. Niçin yaptığınız kötülükleri anlatmıyorsunuz?" şeklinde bir soru yönelten Yusuf Hüseyin Albayrak adlı genç, gözaltına alındı ve daha sonra tutuklandı.

29 Eylül 1991 Pazar

● Mardin'in Kızıltepe ilçesine bağlı Akçapınar köyünde yaşayan Ali Erdem evini basan kimlikleri belirsiz kişiler tarafından öldürüldü.

30 Eylül 1991 Pazartesi

● Ordu'nun Fatsa ilçesinde SHP'nin seçim afişlerini asarken gözaltına alınan Ahmet Soyttürk, Ekrem Çamaş ve Serkan Çamaş tutuklandı.

1 Ekim 1991 Salı

● 6 aydır kapalı olan İHD Batman Şubesi, mahkeme kararıyla yeniden açıldı.

● "Terörle Mücadele Yasası"nın yol açtığı baskıları protesto amacıyla İHD İstanbul Şubesi'nin hazırladığı afiş, İstanbul Valiliği'nce yasaklandı.

3 Ekim 1991 Perşembe

● Sosyolog İsmail Beşikçi hakkında, "Ortadoğu'da Devlet Terörü" adlı kitabı nedeniyle açılan davaya Ankara DGM'de başlandı. Duruşmada 64 gündür tutuklu olan İsmail Beşikçi'nin tahliye isteği kabul edilmedi.

● Güneş Gazetesi Yazışleri Müdürü Işık Yurtçu hakkında bir iddianameyi zamanından önce yayınladığı için dava açıldı.

4 Ekim 1991 Cuma

● TBMM Başkanlığı tarafından düzenlenen "İnsan Haklarının Uluslararası Korunması ve Türkiye Büyük Millet Meclisi" konulu sempozyumda İnsan Hakları Vakfı ile İnsan Hakları Derneği'ne söz hakkı verilmedi.

● Yeni Ülke gazetesinin Nusaybin muhabiri Vahap Aslan, gazetede yer alan bir PKK militanının cenaze töreni ile ilgili haber nedeniyle tutuklandı.

● Yalova'da yayınlanan Gözlem adlı yerel gazetenin Yazışleri Müdürü Zeki Öcal hakkında "yazdığı bir yazıda yasaların suç saydığı fiilleri övdüğü" iddiasıyla ve TCK'nın 312. maddesi uyarınca dava açıldı.

5 Ekim 1991 Cumartesi

● "Yeni Ülke" gazetesinin bir yıl içinde çıkan 49 sayısından 18'i toplatıldı. Toplatılan gazete sayıları ile ilgili olarak 47'si İstanbul DGM, 8'i de İstanbul Asliye Ceza Mahkemesi'nde olmak üzere toplam 55 dava açıldı.

7 Ekim 1991 Pazartesi

● HEP Diyarbakır İl Başkanı Hüseyin Turhallı, bir süre önce evini telefonla arayan kimliği belirsiz bir kişinin kendisine Vedat Aydın'a işkence yapılırken çıkan seslerin kaydedildiği teyp bantını dinlettiğini bildirdi.

● Trabzon'daki Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde bildiri dağıtan sol görüşlü 15 öğrenci gözaltına alındı.

8 Ekim 1991 Salı

● HEP Malatya Merkez İlçe Başkanı Mustafa Türk, Ethem Bülent Doğan adlı PKK militanı için Hekimhan'a bağlı Koşar köyünde yapılan cenaze törenindeki konuşması nedeniyle tutuklandı.

● 8 Ekim 1980 tarihinde idam edilen Necdet Adalı'nın Ankara'daki mezarı başında anma toplantısı yapmak isteyenlerden 87'si gözaltına alındı.

9 Ekim 1991 Çarşamba

● 1991 yılının ilk 5 aylık döneminde toplam 102 bin 717 kişi işten çıkartıldı. İşçi çıkarmalar en yoğun olarak tekstil, metal, petrokimya ve lastik işkollarında yaşandı.

● Nihat Sargın ve Haydar Kutlu, Ankara DGM'de yargılandıkları davada haklarındaki suçlamaların büyük bölümünden beraat ettiler.

10 Ekim 1991 Perşembe

● İsmail Beşikçi hakkında Toplumsal Kurtuluş dergisinde yayınlanan bir yazısı nedeniyle "yasaların suç saydığı fiili övdüğü" iddiasıyla dava açıldı.

● Karaman'da yayınlanan "Karaman'ın Sesi" adlı yerel gazetenin Yazışleri Müdürü Alibey Akkan, "semavi dinlere hakaret ettiği" iddiasıyla tutuklandı.

12 Ekim 1991 Cumartesi

● Aydın Turizm Meslek Yüksek Okulu'nda öğrenim gören Dursun Demir Mesut Örs, Ramazan Dereçiği, Cengiz Şengül ve Orhan Tarhan yaptıkları bir toplantı nedeniyle tutuklandı.

13 Ekim 1991 Pazar

● Kuzey Irak'taki PKK kamplarına yönelik olarak gerçekleştirilen hareket sırasında napalm bombası kullanıldığı ve bombalanan bazı sivil yerleşim merkezlerinde ölenler olduğu bildirildi.

14 Ekim 1991 Pazartesi

● İstanbul Bakırköy'de 11 Ekim gecesi üç polisin ölümüyle sonuçlanan silahlı saldırı sırasında çıkan çatışmada vurularak ölen iki kişiden birinin adının Mustafa Aktaş olduğu ve olayda yanlışlıkla vurulduğu ortaya çıktı.

15 Ekim 1991 Salı

● Adana'da gözaltına alınan Mediha Curabaz adlı genç kıza gözaltında işkence yapıldığı ve tecavüz edildiği bildirildi. Mediha Curabaz'a yapılan insanlık dışı uygulamalar, alınan doktor raporlarıyla kanıtlandı.

● SP Genel Başkanı Doğu Perinçek hakkında televizyonda ve mitinglerde yaptığı konuşmalar nedeniyle Ankara DGM Savcılığı tarafından soruşturma açıldı.

16 Ekim 1991 Çarşamba

● Faruk Tuna adlı üniversite öğrencisini "işkence yaparak öldürmekten" sanık Polis Memuru Sinan Yalçın 4 yıl 5 ay 20 gün hapis cezasına mahkum oldu.

17 Ekim 1991 Perşembe

● Atatürk'e hakaret ettiği" iddiasıyla bir süre önce tutuklanan ve hakkında dava açılan Demet (Ramazan) Demir, yapılan ilk duruşmasında tahliye oldu.

● Urfa'da yayınlanan "Halay" adlı derginin son sayısı, Selim Çürükkaya tarafından yazılan ve dergide yayınlanan "Deli Koço" adlı tiyatro oyununun, "halkı birbiri aleyhine düşmanlığa tahrik ettiği" iddiasıyla toplatıldı.

● Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, Ankara Sıkıyönetim Mahkemesi'nde görülen Devrimci Yol davasını Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırı bularak incelemeye aldı.

20 Ekim 1991 Pazar

● Bitlis'in Mutki ilçesi Uran köyünde yaşayan Maşallah Kardeş, "dur" ihtarına uymadığı gerekçesiyle jandarmaların açtığı ateş sonucunda vurularak öldü.

21 Ekim 1991 Pazartesi

● Diyarbakır'ın Mardinkapı semtinde operasyon yapan polis ekiplerinin bir araca açtıkları ateş sonucunda araçta bulunan Sait Saran ve Cevat Hakeri ile bölgede kimlik kontrolü yapan Fazlı Bahar ve Kasım Dönek adlı polisler öldü.

● İzmir'de 21 Mart 1991'de yapılan Newroz gösterileri nedeniyle yargılanan 24 kişiden 4'ü çeşitli hapis cezalarına mahkum oldu, 20'si ise beraat etti.

22 Ekim 1991 Salı

● Yeni Ülke gazetesi ile bazı sosyalist dergilerin dizgisinin yapıldığı Diz Basın Yayın Şirketi polis tarafından basılarak kapatıldı.

23 Ekim 1991 Çarşamba

● Cumhuriyet gazetesinin sahibi Berrin Nadi ile yazı işleri müdürü Okay Gönensin hakkında PKK lideri Abdullah Öcalan ile yapılan bir söyleşi nedeniyle, "Terörle Mücadele Yasası"nın 6. maddesi uyarınca dava açıldı.

● "Cem" adlı derginin 3. sayısında yer alan "Hacıbektaş'ta Alevi Olmak" başlıklı yazısında "bölücülük propagandası yaptığı" iddiasıyla hakkında İstanbul DGM'de dava açılan Cemal Şener beraat etti.

24 Ekim 1991 Perşembe

● Politik göçmen olarak yaşadığı Paris'de 11 Temmuz 1991 tarihinde öldürülen Paşa Güven'in cenazesi uzun uğraşlardan sonra Türkiye'ye getirildi ve İstanbul'da toprağa verildi.

25 Ekim 1991 Cuma

● Midyat'ın Budaklı köyünde yaşayan Süleyman Atalan'ın 16 Eylül 1991'den beri kayıp olduğu bildirildi. Süleyman Atalan'ın eşi, kocasının korucular tarafından kaçırılarak öldürülmüş olmasından endişe duyduğunu söyledi.

● Mehmet Bayrak'ın derlediği "Kürt Halk Türküleri" adlı kitap Ankara DGM tarafından "bölücülük propagandası yapıldığı" iddiasıyla toplatıldı. Mehmet Bayrak hakkında da "Terörle Mücadele Yasası" uyarınca dava açıldı.

27 Ekim 1991 Pazar

● KDP lideri Mesut Barzani, Dışişleri Bakanlığı'na bir protesto mesajı göndererek, Kuzey Irak'taki PKK mevzilerine karşı hareket yapan Türk uçaklarının, aralarında kendi köyünün de bulunduğu çok sayıda sivil yerleşim merkezini bombaladığı açıkladı.

28 Ekim 1991 Pazartesi

● Mücadele dergisinin Sivas Temsilcisi Nail Çavuş, polis tarafından gözaltına alındı ve gönderildiği Ankara DGM tarafından tutuklandı.

31 Ekim 1991 Perşembe

● Sosyolog İsmail Beşikçi, "Ortadoğu'da Devlet Terörü" adlı kitabı nedeniyle hakkında Ankara DGM'de açılan davada tahliye edildi.

● Türkiye Öğrenci Dernekleri Federasyonu'nun düzenlediği "1. Öğrenci Gençlik Kurultayı"na katılmak isteyen öğrencilerden 50 kadarı gözaltına alındı.

1 Kasım 1991 Cuma

● İstanbul Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde yaklaşık 10 yıldır devam eden 1243 sanıklı Devrimci Sol davasında Emrullah Çetin adlı sanık ölüm, 35

sanık da ömür boyu hapis cezasına mahkum oldu. Ayrıca 559 sanığa 2 yıl 9 ay ile 20 yıl arasında değişen hapis cezaları verildi, 582 sanık beraat etti.

2 Kasım 1991 Cumartesi

● Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nde kalan tutuklulardan 38'i tek kişilik hücre esasına göre yapılan Eskişehir Özel Tıp Cezaevi'ne sürgün edildi. Sürgünler daha sonra tüm cezaevlerini kapsayacak biçimde yaygınlaştırıldı ve 206 tutuklu ve hükümlü Eskişehir Cezaevi'ne gönderildi.

3 Kasım 1991 Pazar

● Diyarbakır'ın Dicle ilçesine bağlı Urak köyünde korucu olarak görev yapan Mehmet Bölüktekin'in sınırlanarak açtığı ateş sonucunda köyün muhtarı Hasan Bölüktekin ile Abdullah Akbudak ve Ersin Bölüktekin adlı kişiler öldü.

4 Kasım 1991 Pazartesi

● Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı Yolaçtı köyünde 31 Ekim günü güvenlik kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen ve iki PKK militanının ölümüyle sonuçlanan ev baskınından sonra çatışmanın çıktığı evin sahibi olduğu için gözaltına alınan Mecbure Akdoğan'ın dövülerek öldürüldüğü bildirildi.

● Kendisini feshederek, başka bir sendikaya katılan Çelik İş'in Genel Başkanı Metin Türker, 2 yıl önce dönemin Çalışma Bakanı İmren Aykut'a hakaret ettiği iddiasıyla yargılandığı davada 5 ay 25 gün hapis cezasına mahkum oldu.

6 Kasım 1991 Çarşamba

● İnsan Hakları Derneği Hatay Şube Yönetim Kurulu Üyesi Avukat Hasan Hüseyin Reyhan, gözaltına alınan bir müvekkili için yaptığı girişimler nedeniyle hakkında açılan davada 7 gün hapis cezasına mahkum edildi.

7 Kasım 1991 Perşembe

● Hatay'da Ekim ayı içinde "Devrimci Sol adlı örgüt adına çeşitli eylemler yaptıkları" iddiasıyla gözaltına alınan ve daha sonra tutuklanan 10 kişiden Kallender Kayapınar hakkında ölüm cezası istemiyle dava açıldı.

8 Kasım 1991 Cuma

● Genel seçimler için propaganda yaparken 17 Eylül 1991'de İstanbul'da gözaltına alınan 13 SP üyesinin yargılanmasına İstanbul DGM'de başlandı. "Bölücülük propagandası yaptıkları" öne sürülen 13 kişinin "Terörle Mücadele Yasası" uyarınca 5'er yıl hapis cezasına mahkum edilmeleri isteniyor.

9 Kasım 1991 Cumartesi

● "EĞİT-DER" in Bursa Şube Lokali ile Elazığ'da faaliyet gösteren Elazığ Halkıyla Dayanışma ve Kültür Derneği valilik kararlarıyla kapatıldı.

11 Kasım 1991 Pazartesi

● Mardin ile ilçeleri arasında minibüsle yolcu taşıyarak geçimini sağlayan Bedrettin Akyurt, Midyat'ta kimlikleri belirsiz silahlı kişiler tarafından vurularak öldürüldü. Bedrettin Akyurt'un "kontrgerilla" olarak tanımlanan silahlı kişiler tarafından öldürüldüğü belirtildi.

● Belediye-İş İzmir (1) Numaralı Şubesi, polis tarafından basıldı ve "binada izinsiz bildiri ve broşür bulunduğu" iddiasıyla 11 kişi gözaltına alındı.

13 Kasım 1991 Çarşamba

● 10 Ekim 1991 tarihinde tutuklanan film yapımcısı Senar Turgut, avukatının yaptığı itirazın uygun görülmesi üzerine serbest bırakıldı.

● İstanbul'un Sultanahmet Meydanında Eskişehir Özel Tıp Cezaevi'ndeki insanlık dışı uygulamaları protesto için düzenlenen basın toplantısından sonra gösteri yapmak isteyenler polis tarafından dövülerek dağıtıldı.

14 Kasım 1991 Perşembe

● Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı Sosyalist Parti'nin kapatılması isteğiyle Anayasa Mahkemesi'nde dava açtı.

● İnsan Hakları Derneği'nin Olağanüstü Hal Bölgesi'ndeki şubeleri tarafından yapılan ortak bir açıklamada bölgede devlet terörü estirildiği, bir çok köyün göçe zorlandığı ve insan hakları savunucusu kişilerin "kontrgerilla" olarak tanımlanan karanlık gücün hedefi haline geldiği belirtildi.

18 Kasım 1991 Pazartesi

● Bitlis'e bağlı Aşağı Karaboy köyünde yaşayan Şerafettin Okaslan adlı 27 yaşındaki bir köylü, "dur" ihtarına uymadığı gerekçesiyle jandarmaların açtığı ateş sonucunda vurularak öldü.

21 Kasım 1991 Perşembe

● Ankara DGM Savcılığı, seçimden önce televizyonda yayınlanan açık oturumdaki sözleri nedeniyle SP Başkanı Doğu Perinçek hakkında soruşturma açtı.

● İstanbul'da gözaltına alınan Hakime Esmeray adlı iki çocuk annesi kadına işkence yapıldı ve kimliği belirsiz bir polis tarafından tecavüz edildi.

22 Kasım 1991 Cuma

● Yaptıkları bir basın açıklaması nedeniyle yargılanan İHD İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu üyeleri Ercan Kanar, Leman Fırtına, Ayşenur Zarakolu, İzzet Eray, Yüksel Hoş, Hüseyin Aygül ve Eren Keskin beraat etti.

● HEP Hatay İl Yönetim Kurulu Üyesi Mehmet Ali Ekin, 22 Kasım Cuma akşamı İskenderun'da gözaltına alındı ve Cumartesi sabahı tutuklandı.

24 Kasım 1991 Pazar

● Sorgulandığı Beyoğlu Emniyet Amirliği'nde gördüğü işkence sonucunda komaya giren Yücel Özen adlı 26 yaşındaki genç, tedavi gördüğü hastanede öldü.

● Bakanlar Kurulu, Eskişehir Özel Tıp Cezaevi'nin boşaltılarak kapatılmasını kararlaştırdı.

25 Kasım 1991 Pazartesi

● İsmail Beşikçi, İstanbul DGM'nin toplattığı "Bilim Yöntemi, Türkiye'deki Uygulama, Kürtlerin Mecburi İskanı" adlı kitabı nedeniyle tutuklandı. İsmail Beşikçi 28 Kasım günü avukatlarının itirazı üzerine serbest bırakıldı.

26 Kasım 1991 Salı

● Bitlis'in Ahlat ilçesine bağlı Serinbayır köyünde devriye gezen askerlerin açtığı ateş sonucunda köyün muhtarı Halis Mirzaoğlu'nun 15 yaşındaki oğlu İsmet Mirzaoğlu vurularak öldü.

● Ankara DGM Savcılığı, gazeteci Deniz Tezgel ile avukatlar Bedii Yarayıcı, Murat Demir ve Fethiye Pekşen'in de aralarında bulunduğu 28 kişi hakkında dava açtı.

● Ankara'da 3 Temmuz günü "memurlara sendikâl haklar" isteğiyle yapılan gösteriye katıldıkları için haklarında dava açılan 17 memurun yargılanmasına başlandı.

27 Kasım 1991 Çarşamba

● Diyarbakır'ın Esenler mahallesinde yolda yürütürken 23 Kasım günü "polis" olduğu bildirilen kişilerce arabaya bindirilerek kaçırılan İsmail Hakkı Kocakaya, Siverek yakınlarındaki Karacadağ bölgesinde öldü olarak bulundu.

28 Kasım 1991 Perşembe

● PKK tarafından öldürülen Sinan Kızıl adlı polis için Lice'de düzenlenen cenaze töreninden sonra bazı polisler çevreye rastgele ateş açtılar.

● Çevresinde "alkolik" olarak tanınan Faysal Aydın'ın 6 Kasım günü Cizre'de güvenlik kuvvetlerince "PKK militanı" sanılarak öldürüldüğü bildirildi.

● Tedavi amacıyla İstanbul'da hastaneye yatan Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana'yı röportaj yapmak amacıyla ziyaret eden Yeni Ülke gazetesi muhabirlerinden Gültan Kışanak, polis tarafından gözaltına alındı.

29 Kasım 1991 Cuma

● Millî Eğitim Bakanı Köksal Toptan, Olağanüstü Hal Bölgesi'ndeki okullardan 201'inin can güvenliği, 31'nin yakılma, 61'inin öğretmen yokluğu, 155'inin öğrenci azlığı, 69'unun köylerin boşaltılması, 105'inin de başka nedenlerden ötürü kapalı olduğunu söyledi.

● Avukatlar tarafından düzenlenen "Eskişehir Cezaevi Örneğinde İnsan Hakları İhlalleri" konulu panele İstanbul Valiliği izin vermedi.

2 Aralık 1991 Pazartesi

● İstanbul'un Aksaray semtinde DEMKAD Genel Merkezi'nin bulunduğu binanın 8. katından 27 Kasım günü "şüpheli" bir biçimde düşerek ağır yaralanan Hüseyin Fidanoglu adlı genç tedavi gördüğü hastanede öldü.

● Adana Emniyet Müdürlüğü'nde Ağustos ayı içinde gözaltında tutulurken işkence gören ve tecavüze uğrayan Mediha Çarabaz, Adana Emniyet Müdürü Mete Altan'ı "işkenceci polisleri korumaya çalışmakta" suçladı. Hakkında "yasak yayın bulundurduğu" iddiasıyla dava açılan Cumhuriyet gazetesinin Ceylanpınar muhabiri Hüseyin Deniz beraat etti.

5 Aralık 1991 Perşembe

● Diyarbakır'ın Hazro ilçesine bağlı Sarıerik köyünde 25 Eylül 1991 tarihinde gözaltına alınan İbrahim Gündem ortadan kayboldu.

● "Şeyh Said İsyanı ve 1925 Kürt Ayaklanması" adlı kitabında "güvenlik kuvvetlerini küçük düşürdüğü ve bölücülük propagandası yaptığı" iddiasıyla hakkında dava açılan Yılmaz Odabaşı'nın yargılanmasına başlandı.

● Maraş'ın Elbistan ilçesinde 5 Aralık günü polis tarafından düzenlenen operasyonlar sonucunda 6'sı lise öğrencisi olan 7 kişi gözaltına alındı.

7 Aralık 1991 Cumartesi

● Gaziantep'de 23 Kasım 1991 tarihinde ortadan kaybolan ve "polis tarafından gözaltına alındığı" bildirilen Murat Özsat'ın cesedi, tamamen yanmış bir halde Şehir Mezarlığı'nda gömülmüş olarak bulundu.

9 Aralık 1991 Pazartesi

● Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan PKK lideri Abdullah Öcalan ile yapılmış bir söyleşi nedeniyle haklarında dava açılan gazetenin sahibi Berrin Nadi ile yazarları müdürü Okay Gönensin beraat etti.

10 Aralık 1991 Salı

● Silvan'ın Yolaçtı köyü yakınlarında bir araca özel tim tarafından "dur" ihtarına uymadığı gerekçesiyle açılan ateş sonucunda Erikyazı Köyü Muhtarı Sigbetullah Eker ile eşi Saliha Eker ve kardeşi Mehmet Eker yaralandı.

11 Aralık 1991 Çarşamba

● Kürt şair ve düşünürü Ehmede Xani'nin (Ahmed-i Hanî) bir eserinden sinemaya uyarlanan "Mein-ü Zin" adlı filme konulan yasak Kültür Bakanı Fikri Sağlar tarafından kaldırıldı.

12 Aralık 1991 Perşembe

● Malatya E Tipi Cezaevi'nde yaşam koşullarının düzeltilmesi ve insanlık dışı baskılara son verilmesi isteğiyle başlatılan açlık grevi sona erdi.

● "Terörle Mücadele Yasası"nın yürürlüğe girdiği 12 Nisan 1991 tarihinden bugüne kadar geçen 8 aylık süre içinde güvenlik kuvvetlerinin neden olduğu olaylarda toplam 95 kişinin öldürüldüğü belirlendi.

14 Aralık 1991 Cumartesi

● İşkence yapılarak öldürüldükten sonra Şırnak'ın İdil ilçesine bağlı Çukurlu köyü Ağaçlı mezarası yakınlarında bir mağaraya biralolan Agit Akibe (Çukurlu Köyü Muhtarı) ile İbrahim Demir, İdil'de toprağa verildi.

16 Aralık 1991 Pazartesi

● TIKKO üyesi olduğu iddiasıyla Mayıs ayı içinde tutuklanan İsviçre uyruklu Barbara Anne Kistler, tahliye oldu.

17 Aralık 1991 Salı

● Şentepe Devrimci Yol Davası'nda ölüm cezasına mahkum olan Mustafa Kantaş ile Ömer Tunca'nın cezaları Askeri Yargıtay tarafından onaylandı.

18 Aralık 1991 Çarşamba

● Mardin'e bağlı Nusaybin ilçesinde işçi olarak çalışan Hayrettin Çetin adlı bir kişi Çarşamba günü akşam saatlerinde evine giderken kimlikleri belirsiz kişilerin açtığı ateş sonucunda öldürüldü.

● İstanbul'da bazı haraç isteme ve tehditle para alma olaylarına adı karışan 3'ü polis 5 kişinin yargılanmasına başlandı.

● Ankara DGM'ye verdikleri bir dilekçede "DGM Savcıları Nusret Demiral ve Ülkü Coşkun'a hakaret ettikleri" iddiasıyla haklarında dava açılan 7 avukat beraat etti.

20 Aralık 1991 Cuma

● Bursa'da Uludağ Üniversitesi'nde 18 Aralık günü jandarma tarafından gözaltına alınan 69 öğrenciden 16'sı tutuklandı.

Deng dergisinin kuruluş yıldönümünü kutlamak için Diyarbakır'da düzenlenmek istenen "Deng Dergisi'yle Dayanışma Gecesi"ne valilik tarafından izin verilmedi.

21 Aralık 1991 Cumartesi

● Ankara DGM Savcılığı, tamamı Kürt olan HEP kökenli 22 SHP milletvekili hakkında ölüm cezası isteğiyle dava açılmasını kararlaştırdı.

● Elazığ'ın Palu ilçesine bağlı Ziver köyünde jandarmaların yapmak istediği aramaya karşı çıkan 17 kişi gözaltına alındı.

23 Aralık 1991 Pazartesi

● Yeni Ülke gazetesinin geçen yıl içinde çıkan bir sayısında yer alan "Kürt Kadınının Gerillaya Katılması" başlıklı yazısı nedeniyle hakkında dava açılan İsmail Beşikçi bir yıl hapis cezasına mahkum oldu.

● İzmir Buca Kapalı Cezaevi'nde 13 Kasım 1991 tarihinde başlayan açlık grevi tutukluların isteklerinin büyük bir bölümünün kabul edilmesi üzerine bitti.

24 Aralık 1991 Salı

● Çatışmada ölen 3 PKK'lı için Kulp'da cenaze töreni düzenlemek isteyenlere güvenlik görevlileri tarafından ateş açılması üzerine çıkan olaylarda biri asker olan 7 kişi öldü, 54 kişi de yaralandı. Lice ilçesinde ise Kulp'daki cenaze töreni için toplananlara güvenlik kuvvetleri tarafından ateş açılması üzerine Fahri Bektaş, Veysi Aktaş (13 yaşında) ve Urfi Aksakal öldü.

● Trakya Üniversitesi Öğrenci Derneği tarafından Tekirdağ'da düzenlenen şenlik kapsamında Grup Yorum'un vereceği konser yasaklandı.

25 Aralık 1991 Çarşamba

● İstanbul Bakırköy'de Kulp ve Lice'deki olayları protesto amacıyla gösteri yapan PKK sempatisi gençler tarafından Olağanüstü Hal Bölge Valisi Necati Çetinkaya'nın kardeşlerine ait bir mağaza molotof kokteylleri atılarak yakıldı. Olay sırasında 12 kişi öldü, 18 kişi de ağır yaralandı.

● Lice'de Kulp'a gitmek isterken durdurulan 50 araçlık bir konvoyu güvenlik kuvvetleri tarafından açılan ateş sonucunda Tevfik Elincici adlı kişi öldü.

● Hallan Emek Partisi Genel Sekreter Yardımcısı Kemal Okutan, Ankara DGM tarafından HEP Kongresi ile ilgili açılan soruşturma nedeniyle tutuklandı. Kemal Okutan yapılan itiraz üzerine daha sonra serbest bırakıldı.

27 Aralık 1991 Cuma

● EĞİT-SEN'in Kastamonu Şubesi, Kastamonu Valiliği tarafından "memurların sendika kurmaya haklarının bulunmadığı" iddiasıyla kapatıldı.

29 Aralık 1991 Pazar

● Siirt'te düzenlenen bir düğün töreninde sarı-kırmızı-yeşil renkli bayraklar taşıyan 15 kişi polis tarafından gözaltına alındı.

30 Aralık 1991 Pazartesi

● Urfa ve Urfa'ya bağlı ilçelerde Aralık ayı içinde polis tarafından düzenlenen operasyonlar sonucunda 25 kişi gözaltına alındı.

● Gazeteci-Yazar Metin Çiyayi, 24 Aralık 1991 tarihinde toplatılan "Sonsuzluk Ülkesinden Masallar" adlı kitabı nedeniyle Ankara 9. Sulh Ceza Mahkemesi tarafından tutuklandı.

4. İNSAN HAKLARI İHLAL ÖRNEKLERİ

4.1. YAŞAM HAKKI

Uluslararası sözleşmelerde ilk sıralarda yer alan yaşam hakkı 1991 yılında Türkiye'de yoğun bir şekilde ihlal edildi. Yıl içinde sıkça güvenlik güçleri tarafından işlenen cinayetlere tanık olundu. Poliste yapılan sorgularda, ev baskınları sırasında, cezaevlerinde ve izinli ya da izinsiz yürüyüşlerde yaşama hakkı hiçe sayıldı. İnsanlar öldürüldü, yaralandı. Yaşama hakkının ihlaline kayıp kişiler ve akıbeti belli olmayan gençler de eklendi.

"Kontr-gerilla" olarak tanımlanan gruplarının eylemleri yıl içinde sık sık basına da yansıdı. Bu konuda Güney Amerika'daki örneklere benzer olaylar meydana geldi. Kontr-gerillaya mal edilen eylemler en yoğun biçimde Olağanüstü Hal Bölgesi'nde yaşandı. İnsan hakları savunucularını da hedef alan ölüm tehditleri ve bombalama eylemlerinin en önemlisi Temmuz ayı içinde Diyarbakır'da meydana geldi. İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şubesi kurucularından ve Halkın Emek Partisi Diyarbakır İl Başkanı Vedat Aydın 5 Temmuz günü kendilerini "polis" olarak tanıtan kişiler tarafından kaçırıldı. Sekiz kurşun yarası bulunan cesedi, 2 gün sonra, bir bacağı kırık, kafasına vurulan darbeler sonucunda beyni dışarıya çıkmış bir şekilde Diyarbakır'a 60 kilometre uzaklıkta bulundu. Çevrelerinde "PKK sempatisi" olarak tanınan bir çok Kürt yıl içinde kim oldukları anlaşılamayan silahlı kişiler tarafından öldürüldü. Aynı şekilde bazı Süryani-ler de kimlikleri belirsiz silahlı kişilerin saldırısına uğradılar.

10 Temmuz günü Vedat Aydın için Diyarbakır'da düzenlenen cenaze törenine katılanlara ateş açan güvenlik görevlileri 7 kişinin daha ölmesine neden oldular. Olağanüstü Hal Bölgesi'nde yapılan gösteriler, düzenlenen cenaze törenleri de benzer biçimde güvenlik kuvvetlerinin müdahalesiyle karşılaştı. Bu tür gösteriler "yasadışı eylemler" olarak kabul edildi. İstenildiği zaman dağılmayan, yer yer taş atarak güvenlik kuvvetlerine karşı direniş gösteren topluluklara ateş açılması sonucunda toplam 32 kişi yaşamını yitirdi. Onlarca insan ise yaralandı.

Çatışma çıkan bölgelerin yakınlarından geçenler, yaşlı kadınlar, evinde uyuyan gençler, sarhoşlar gereksiz yere ateş açan güvenlik kuvvetlerinin kurşunlarıyla yaşamlarını yitirdiler. Örnek olarak çadırında uyurken vurulan Gülizar Yıldırım, içkili lokantada kurşunlanan Ali Haydar Alpdoğan ile Kemal Karatay, tartıştığı polislerin üzerine sürdüğü arabanın altında kalarak ölen Ali Hikmet Kerkük bu konudaki vahim örneklerin yalnız bir kaçıdır. Aynı şekilde güvenlik kuvvetlerinin gerçekleştirdiği operasyonlardaki ev baskınları da yıl içinde yaşam hakkını yok eden örnekler arasında yer aldı. Başta İstanbul olmak üzere ve genellikle büyük kentlerde gerçekleştirilen ev baskınlarında 22 kişi öldü.

1991 yılının yaşama hakkı açısından bir önemli noktası da kaçırılanlar ile bazen cesetlerin bile bulunamadığı olaylar oldu. "Kayıplar" büyük ölçüde Olağanüstü Hal Bölgesinde ortaya çıksa da (Vedat Aydın, Haydar Altun, İsmail Hakkı Kocakaya, İbrahim Gündem) Türkiye'nin diğer yerlerinde de benzer örnekler yaşandı. İstanbul'da "kaybolan" Yusuf Erişti ve Hüseyin Toraman bu konuda bilinen diğer iki örnektir.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın elindeki verilere göre işkence, yargısız infaz ve güvenlik güçlerinin aşırı şiddet kullanması yüzünden 1991 yılında 152 "şüpheli" ölüm meydana gelmiştir. Bu konuda 1991 yılı için şöyle bir ayrıntılı döküm yapabiliriz:

Gözetiminde ya da cezaevlerindeki şüpheli ölümler	23
Ev baskınlarında öldürülenler	22
Gösterilere ya da topluluklara ateş açılması sonucunda ölenler	32
"Kontr-gerilla eylemi" olarak tanımlanan öldürmeler	31
Sağ yakalandıktan sonra öldürüldükleri öne sürülenler	16
"Dur ihtarına uymama" ve benzer gerekçelerle kurşunlananlar	28
TOPLAM	152

Bunun dışında "gerilla savaşı" ilan eden yasadışı Kürdistan İşçi Partisi (PKK), büyük ölçüde Tunceli'de faaliyet gösteren Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu (TİKKO) ve daha çok büyük kentlerde silahlı propaganda temelinde faaliyet gösteren Devrimci Sol gibi örgütler ile güvenlik güçleri arasında çıkan çatışmalarda ölen kişiler de dahil edilirse 1991 yılında Türkiye'de siyasal şiddet olaylarında binden fazla insan hayatını kaybetti. Söz konusu örgütler, asker, polis veya koruculara yönelik silahlı ve bombalı saldırılardan başka "itirafçı" olarak kabul ettikleri eski örgüt arkadaşlarına, "ihbarcı" olarak nitelendirdikleri muhtarlara ve başka sivillere yönelik suikast eylemleri de düzenlediler.

Basından ve diğer kaynaklardan derlenen bilgiler ışığında yasadışı örgütlerin saldırıları sonucunda 1991 yılında 166 kişi öldü. Bunlardan 15'i asker, 32'si polis, 36'sı korucu veya bekçi ve 83'ü de sivil kişiler oldu. PKK 115, Devrimci Sol 24, TİKKO 12 ve diğer örgütler ise 4 öldürme eyleminden so-

rumlu tutuldu. 8 eylem için ise failer belirlenemedi. "Mayın patlaması" gibi siyasi şiddet ve savaş ortamının yarattığı "kazalar" sonucunda da 1991 yılında güvenlik güçlerinden 11, örgüt militanı olarak 6 ve sivillerden 26 olmak üzere toplam 43 kişi yaşamını yitirdi.

1991 yılı içinde Birleşmiş Milletler tarafından "Yasal Olmayan, Keyfi ve Toplu İnfazların Önlenmesi ve Soruşturulması" (Manual on the Effective Prevention and Investigation of Extra-legal, Arbitrary and Summary Executions; Sales No.: E.91.IV.1; ISBN 91-1-130142-4) hakkında bir el kitabı yayınlandı. Bu kitap ile 24 Mayıs 1989 tarihinde Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından kabul edilen "Yasal Olmayan, Keyfi ve Toplu İnfazların Etkili Önlenmesi ve Soruşturulması hakkındaki İlkeler" kararının tamamlanması amaçlanmıştır.

BM tarafından "haksız infazlar" olarak

- a)- siyasi cinayetler,
- b)- cezaevi veya gözetiminde işkence veya kötü muamele sonucu ölümler
- c)- zorunlu "kayıp" sonucu ölümler,
- d)- yasa uygulayıcılarının kullandığı aşırı şiddet sonucu ölümler,
- e)- gerekli yargılama yapılmadan infazlar,
- f)- katliam girişimleri sayılmıştır.

Kitapta bu tür ölüm olaylarının araştırılmasına ayrı bir önem verilmekte ve yapılacak otopsiler için ayrıntılı rapor örnekleri sunulmaktadır. Yapılacak bir araştırma için istenilen önemli kıstaslar ise şunlardır:

- a)- derhal yapılması,
- b)- tarafsız sürdürülmesi,
- c)- kurbanın yakınlarının korunması ve taraf olarak katılması,
- d)- soruşturma sonuçlarının kamuya açıklanması,
- e)- soruşturmanın bağımsız bir heyet tarafından yürütülmesi.

Türkiye'de bir yıl içinde meydana gelen "şüpheli ölüm"lerin bu şekilde soruşturulmadığı aşağıda vereceğimiz örneklerden de anlaşılacaktır. 3713 sayılı "Terörle Mücadele Yasası"yla siyasal amaçlı eylemleri kovuşturan görevlilerin, görevleri sırasında işledikleri suçlar, içinde hukukçu bulunmayan ve devlet idaresinden bağımsız olmayan il ve ilçe idare kurullarınca soruşturulur. Daha önce Olağanüstü Hal Bölgesi'nde uygulanan bu hükümle 12 Nisan 1991 tarihinden itibaren Türkiye genelinde işkence, "peşin infaz" ya da başka ihlalden sorumlu tutulan güvenlik görevlilerinin yargı önüne getirilmesi son derece güçleşti.

A)- Gözaltında ya da cezaevlerinde şüpheli ölümler ve kaybolanlar**01)- Cumali Çopur**

12 Ocak 1991 tarihinde Nevşehir E Tipi Cezaevi'nde bir merdiven demirine asılmış olarak bulundu. Nevşehir Cumhuriyet Savcısı Ahmet Şükrü Dağlı, ölüm olayının intihar sonucunda meydana geldiğini açıkladı. Olayla ilgili olarak açılan soruşturmanın sonucu belli olmadı.

02)- Tevfik Timur

5 Ocak 1991 tarihinde Cizre'de gözaltına alındı. 14 Ocak 1991 tarihinde cenazesi ailesine teslim edildi. Resmi makamlar, ölüm olayının kalp krizi sonucunda meydana geldiğini öne sürdüler. Ailesi ve Sosyalist Parti Genel Sekreteri Yalçın Büyükdaglı, ölümün işkence sonucunda meydana geldiğini ve Tevfik Timur'un bir kalp hastalığının bulunmadığını bildirdiler.

03)- Birtan Altunbaş

10 Ocak 1991 tarihinde Ankara'da öğrenim gördüğü Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampüsü'nde gözaltına alındı. Ankara Siyasi Şube Müdürlüğü'nde sorgulandı. 16 Ocak 1991 tarihinde kaldırıldığı Gülhane Hastanesi'nde öldü. Cenazesi 18 Ocak günü Tekirdağ'ın Malkara ilçesinde toprağa verildi. Birtan Altunbaş'ın ölümü bir süre gizli tutuldu. Hastanede yapılan otopsinin raporu ailesine ve avukatlarına verilmedi. Polis yetkilileri, Birtan Altunbaş'ın aklı grevi nedeniyle öldüğünü açıkladılar. Ancak, aynı günlerde gözaltında tutulan Murat Böbrek ve Alişan Turan adlı öğrenciler, Birtan Altunbaş'ın gördüğü işkenceler nedeniyle öldüğünü açıkladılar. Açılan soruşturmanın sonucu belli olmadı.

04)- Haydar Arman

Hakkındaki bir tutuklama kararı nedeniyle 17 Ocak 1991 tarihinde İstanbul'da gözaltına alındı ve Ankara'ya gönderildi. Ankara'da Etlik Polis Karakolu'nda bir süre sorgulandıktan sonra 24 Ocak günü tutuklandı ve Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'ne gönderildi. Aynı günün akşamı cezaevinde öldü. Cenazesi 26 Ocak 1991 tarihinde ailesine teslim edildi. Yakınları, Haydar Arman'ın vücudunda işkence gördüğüne dair kanıtlar bulunduğunu açıkladılar. Haydar Arman'ın vücudunda işkence sonucunda oluşan izler yapılan otopsi sonucunda da belirlendi. Olayla ilgili olarak Bayram Aydemir, Hasan Cahit Selekoglu, Mecit Turan ve Mustafa Şahinbaş adlı 4 polis hakkında Eylül ayı içinde dava açıldı. Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanan sanık polislerin 8 yıla 12 yıl arasında hapis cezasına mahkum edilmeleri isteniyor.

05)- Kasım Aras

1990 yılının Aralık ayı içinde, görevlilere karşı geldiği iddiasıyla yargılandığı davada bir ay hapis cezasına mahkum oldu ve tutuklanarak Kars'ın Aralık ilçesindeki cezaevine konuldu. Cezaevinde iken beyin kanaması geçirdi ve tahliye olduktan sonra Erzurum Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'ne kaldırıldı. Hastanede 30 Ocak günü öldü. Yakınları, Kasım Aras'ın ce-

zaevinde Aralık Jandarma Karakolu'nda görevli astsubaylar İhsan Karacaoğlu ile Salim Taşkeser tarafından sık sık dövüldüğünü ve kafasına vurulan darbeler sonucunda beyin kanaması geçirdiğini bildirdiler. Açılan soruşturma takipsizlikle sonuçlandı.

06)- İrfan Başbuğa

31 Ocak gecesi, "iki paket sigara çaldığı" iddiasıyla Ankara'da gözaltına alındı. Götürüldüğü Ankara Anafartalar Polis Karakolu'nda üç saat sonra ölü bulundu. Polis yetkilileri, İrfan Başbuğa'nın intihar ettiğini öne sürdüler. İrfan Başbuğa'nın babası Hidayet Başbuğa ise "Oğlum sigara çalacak karakterde bir insan değildir. Morgda cesedini inceledim. İntihar belirtileri bulamadım. Kendisini asan bir insanın dili dışarıda olur. Dudakları morarır. Spermleri boşalır. Bunların hiçbirine rastlamadım. Vücudunda darp izleri vardı. Koltuk altlarında, dudakların arkasında, ayaklarında morarmalar olduğunu gördüm" dedi. Olayla ilgili olarak Cüneyt Demir ve Osman Yolcu adlı polisler hakkında "ölüme neden olmak" suçlamasıyla dava açıldı.

07)- Ali Rıza Ağdoğan

12 Şubat 1991 tarihinde İstanbul'da gözaltına alındı. 14 Şubat günü, gözaltında tutulduğu Beyoğlu Emniyet Amirliği'nden koma halinde hastaneye gönderildi. 16 Şubat 1991 tarihinde ise tedavi gördüğü hastanede öldü. Polis yetkilileri, Ali Rıza Ağdoğan'ın intihar ettiğini öne sürdüler. Ali Rıza Ağdoğan'a yapılan otopside vücudunda bazı işkence izlerine rastlandı. Olayla ilgili olarak 5 polis hakkında dava açıldı. İstanbul Beyoğlu Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen davanın 19 Aralık 1991 tarihinde yapılan duruşmasında ifadeleri alınan sanıklardan Seydi Yapıcı ve Mustafa Şahinoğlu, Ali Rıza Ağdoğan'ın Beyoğlu Emniyet Amirliği'nin 8. katından atlayıp intihar ettiğini savundular. Ali Rıza Ağdoğan'ın annesi ise duruşmada, oğlunun intihar ettiğine inanmadığını belirterek, "İşkence görmeyen birisi, niye pencereden atlama gereği duysun? Oğlum, intihar etmek için karakolu mu buldu?" dedi.

08)- İmran Aydın

2 Mart 1991 tarihinde Ankara'da gözaltına alındı. 3 Mart günü ise öldü. Polis yetkilileri, İmran Aydın'ın yer gösterme için götürüldüğü evde polisin elinden kurtulup kaçarken, yere düşerek öldüğünü açıkladılar. Yapılan otopside ise "ölüme pankreas kanamasının yol açtığı" belirtildi. Avukatların savcılığa yaptığı suç duyurusunda şu görüşlere yer verildi: "Düşme sonucu bu şekilde ölüm meydana gelmesi inandırıcı olmamaktadır. Kanımız, otopsi raporunda belirtilen iç kanamanın darbeler sonucunda oluşabileceği yönündedir. Ayrıca otopsi yasal gerekler yerine getirilmeden yapılmıştır. Otopsi her türlü kuşkudan uzak, yasal gerekler yerine getirilerek yeniden yapılmalıdır." Olayla ilgili olarak, açılan soruşturma takipsizlikle sonuçlandı. Takipsizlik kararına avukatı tarafından itiraz edildi. Aynı günlerde gözaltına alınan bazı sanıklar, mahkemelerde İmran Aydın'ın Siyasi Polis Merkezi'nde gördüğü işkenceler sonucunda öldüğünü açıkladılar.

09)- Yusuf Erişti

Mart ayı içinde ortadan kayboldu. Yakınları ve avukatları, 14 Mart günü İstanbul Belgrat Ormanı'nda siyasi polis tarafından gözaltına alındığını bil-

dirdiler. Polis yetkilileri ise böyle bir kişinin gözaltına alınmadığını açıkladılar. Ancak, İstanbul Bayrampaşa Cezaevi'ndeki bazı tutuklular, Yusuf Erişti'yi gözaltına alınırken ve emniyette sorgulanırken gördüklerini bildirdiler. Babasının ve avukatlarının yaptığı başvurulara karşın iddialarla ilgili olarak soruşturma açılmadı.

10)- Haşim Sincar

4 Nisan 1991 tarihinde Bingöl'ün Solhan ilçesinde gözaltına alındı ve sorgulandığı Solhan Jandarma Karakolu'nda öldü. Resmi makamlar, "ölüme kalp krizinin neden olduğunu" açıkladılar. Ölüm olayı ile ilgili olarak Bingöl Cumhuriyet Savcılığı tarafından soruşturma açıldı. Soruşturma takipsizlikle sonuçlandı. İHD Bingöl Şubesi ise doktorların, güvenlik görevlilerinin baskıları sonucunda, "ölüme kalp krizinin yol açtığı" şeklinde otopsi raporu hazırlamak zorunda kaldıklarını bildirdi.

11)- Veli Geleş

1 Nisan 1991 tarihinde Ankara'da gözaltında alındı. 5 Nisan 1991 tarihinde cenazesi Acil Yardım ve Trafik Hastanesi'ne getirildi. Otopsi sonucunda vücudunda üç kurşun izi bulunduğu belirlendi. Polis yetkilileri, Veli Geleş'in, yer göstermek için götürüldüğü evden kaçmak isterken vurulduğunu öne sürdüler. Ölüm olayı, ailesinin girişimleri üzerine bir ay sonra ortaya çıktı. Açılan soruşturma takipsizlikle sonuçlandı. Takipsizlik kararına avukatı Nihat Toktay tarafından itiraz edildi.

12)- Haydar Altun

Mart ayı sonunda Kuzey Irak'ta PKK'ya ait bir eğitim kampına güvenlik kuvvetleri tarafından yapılan baskında yaralı olarak yakalandığı annesi Hatice Altun tarafından kamuoyuna açıklandı. Annesinin resmi makamlara yaptığı başvurulara bir yanıt verilmedi. Hatice Altun'un girişimleri sürerken gazetelerde, söz konusu baskında "Haydar Altun adlı bir PKK militanının öldüğüne" ilişkin haberler çıktı. Hatice Altun, oğlunun bilinmeyen bir yerde sorgulanırken, yapılan işkenceler sonucunda öldüğünü söyledi.

13)- Alaaddin Kürekçi

16 Mayıs 1991 tarihinde "hırsızlık yaptığı" iddiasıyla İstanbul'da gözaltına alındı. Sorgulandığı Şişli Emniyet Amirliği'nde 17 Mayıs günü rahatsızlandı ve koma halinde hastaneye kaldırıldı. Tedavi gördüğü hastanede 20 Mayıs gecesi yaşamını yitirdi. Akrabalarından Cevat Gebedek, "Alaaddin 16 Mayıs günü akşama kadar eve gelmeyince eşi bize haber verdi. Ertesi gün Emniyet Amirliği'ne gittiğimizde Alaaddin'in hastaneye kaldırıldığını söylediler. Hastanede uzaktan görmeme izin verdiler. Yarı ölü durumunda yatıyordu. Kulaklarının çevresinde morluklar ve darp izleri vardı" dedi.

14)- Osman Ekinci

Şırnak'a bağlı Güneyce köyünde çobanlık yaparken 20 Temmuz 1991 sabahı Görendoruk Jandarma Karakolu'nda görevli askerler tarafından anlaşılamayan bir nedenden ötürü gözaltına alındı ve kısa bir süre sonra öldü. Güneyce Köyü Muhtarı İbrahim Işık, Osman Ekinci'nin "jandarmalar tarafından dövülerek öldürüldüğünü" bildirerek savcılığa suç duyurusunda bu-

lundu. Suç duyurusunda olay sırasında Osman Ekinci'nin yanında bulunan diğer üç çobandan Hasan Ekinci'nin de atılan dayak sonucunda yaralandığı belirtildi.

15)- Hanefi Göllü

10 Ağustos 1991 tarihinde "hırsızlık" suçlamasıyla Gaziantep'de gözaltına alındı ve aynı günün akşamı sorgulandığı Emniyet Müdürlüğü'nde öldü. Polis yetkilileri Hanefi Göllü'nün Emniyet Müdürlüğü'nün 4. katından kendini atarak intihar ettiğini öne sürdüler. Ailesi ise Hanefi Göllü'nün intihar etmesi için bir neden bulunmadığını bildirerek yeniden otopsi istediler.

16)- Süleyman Dalga

"PKK'ya yardım ve yataklık ettiği" iddiasıyla Kars'ın Dığor ilçesinde gözaltına alındı. Sorgulandığı Dağpınar Jandarma Karakolu'nda 9 Ağustos 1991 tarihinde öldü. Karakol yetkilileri, Süleyman Dalga'nın sorgu için beklerken Muharrem Deniz adlı bir askerin tüfeğinden çıkan kurşunla kaza sonucunda öldüğünü öne sürdüler. Yakınları ise işkence sonucu meydana gelen ölümü gizlemek için "kaza sonucu vurulma senaryosunun hazırlandığını" söylediler. Olayla ilgili olarak Muharrem Deniz adlı asker tutuklandı ve hakkında "ölüme neden olmak" suçundan dava açıldı.

17)- Şerafettin Çelik

"Hırsızlık" suçlamasıyla gözaltına alındığı Gaziantep Emniyet Müdürlüğü'nde 8 Eylül 1991 tarihinde öldü. Polis yetkilileri, Şerafettin Çelik'in kendisini Emniyet Müdürlüğü'nün dördüncü katından aşağıya atarak intihar ettiğini ve kaldırıldığı hastanede yaşamını yitirdiğini öne sürdüler. Olayla ilgili olarak açılan soruşturma takipsizlikle sonuçlandı.

18)- Osman Keleş

Ağrı'nın Patnos ilçesinde 7 Eylül 1991 tarihinde "PKK'ya yardım ve yataklık ettiği" iddiasıyla gözaltına alındı. Daha sonra götürüldüğü Ağrı Emniyet Müdürlüğü'nde öldü. Cenazesi 18 Eylül günü ailesine teslim edildi. Osman Keleş'in yakınları ölüme yapılan işkencelerin yol açtığını bildirdiler. Güvenlik görevlileri ise Osman Keleş'in gözaltında tutulduğu hücresinde atletle kendisini asarak intihar ettiğini öne sürdüler. Osman Keleş'in yakınları dava açılabilmesi için savcılığa suç duyurusunda bulundular ve yeni bir otopsi yapılmasını istediler.

19)- İbrahim Gündem

Diyanbakır'ın Hazro ilçesine bağlı Sarıerik köyünde 25 Eylül 1991 tarihinde evinden gözaltına alındı. Bu tarihten sonra kendisinden bir haber alınamadı. İbrahim Gündem'in yakınları olaydan Hazro İlçe Jandarma Karakolu'nda görevli Kenan Şahin adlı üsteğmeni sorumlu tutarken, Hazro Kaymakamı Adnan Kandemir ise İbrahim Gündem'in gözaltına alınmadığını öne sürdü. İbrahim Gündem'in kardeşi Hüseyin Gündem, "Kardeşim, beraberinde sivil giyimli kişiler olan Üsteğmen Kenan Şahin tarafından bulunduğu ev basılarak gözaltına alındı. Yaptığımız girişimler sonucunda nereye götürüldüğünü öğrenemedik. Kardeşimin öldürüldüğünü sanıyoruz. Eğer kardeşim öldürülmüş ise cenazesinin verilmesini istiyoruz" dedi.

20)- Mecbure Akdoğan

Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı Yolaçtı köyünde 31 Ekim günü güvenlik kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen ve iki PKK militanının ölümüyle sonuçlanan ev baskınından sonra çatışmanın çıktığı evin sahibi olduğu için gözaltına alındı. Mecbure Akdoğan'ın gözaltına alındıktan sonra askerler tarafından dövülerek öldürüldüğü bildirildi. Olayda yaralanan Mecbure Akdoğan'ın eşi İzzet Akdoğan, tedavi gördüğü hastanede şunları anlattı: "Olay günü evime gerillalar geldi. Onlara yemek yedirdim. Yemekten sonra gitmek istediler. Kendilerini yolcu etmek için kapıyı açtım. Kapının önünde askerler bekliyordu. Çatışma çıktı. Daha sonra içeri giren askerler bana ve eşime saldırdılar. Bizi döverecek bir ambulansa bindirdiler. Diyarbakır'a kadar bizi dövmeye devam ettiler". Olaya tanık olan köylüler ise çatışmadan sonra evden çıkartılanların askerler tarafından dövüldüklerini doğrulayarak, "Mecbure Akdoğan ambulansa bindirilirken baygın halde idi ve kafasından kanlar akıyordu" dediler.

21)- Hüseyin Toraman

İstanbul'un Kocamustafapaşa semtindeki evinin önünde 27 Ekim günü sivil polislerce gözaltına alındı. Gözaltına alındıktan sonra kendisinden bir daha haber alınamadı. 25 yaşındaki Hüseyin Toraman'ın işkence sonucunda öldürüldüğü ve cesedinin bilinmeyen bir yere gömüldüğü sanılıyor. Eşi Gülay Toraman 15 Kasım günü yaptığı açıklamada geçen yıl içinde oturdukları evi basan polislerin yanlışlıkla birbirlerine ateş açtıklarını ve bu nedenle bir polisin öldüğünü belirterek, "Hüseyin bu olay nedeniyle aranıyordu. İntikam almak isteyen polisler onu öldürmüş olabilirler" dedi. Hüseyin Toraman'ın annesi Hatice Toraman da oğlunun birçok tanığın gözü önünde "34 ATZ 56" plakalı bir araca konularak gözaltına alındığını anlatarak, "Başvurduğumuz yerlerden duyurucu bir yanıt alamadık. Herhalde hiçbir yere kaydetmeden öldürüp bıraktılar" dedi. İstanbul Sağmalcılar Cezaevi'ndeki sol görüşlü tutuklular tarafından yapılan açıklamada ise Hüseyin Toraman'ın en son 30 Ekim günü Gebze Siyasi Polis Merkezi'nde bitkin bir halde görüldüğü belirtilerek, "Yeni bir gözaltında kaybolma olayı ile karşı karşıya bulunuyoruz. Emniyet yetkilileri, (Biz böyle birini gözaltına almadık) demekle yetiniyorlar. Oysa Hüseyin Toraman'ın işine giderken gözaltına alındığını gören tanıklar bulunuyor" denildi. İstanbul Emniyet Müdürlüğü tarafından 5 Aralık 1991 tarihinde yapılan açıklamada ise Hüseyin Toraman'ın polis tarafından uzun bir süredir arandığı ve "kesinlikle gözaltına alınmadığı" belirtildi.

22)- Yücel Özen

12 Kasım 1991'de İstanbul'un Kabataş semtinde "hırsızlık" suçlamasıyla gözaltına alındı. Beyoğlu Emniyet Amirliği'nde sorgulandı. Gördüğü işkenceler sonucunda komaya girdi ve 14 Kasım 1991 tarihinde hastaneye kaldırıldı. Hastanede iki kez ameliyat geçirdi. Tedavi gördüğü Taksim İlk Yardım Hastanesi'nde 24 Kasım gecesi yaşamını yitirdi. Yücel Özen'in ağabeyi Dursun Özen, "Kardeşim sorgulanırken iç kanama geçirmiş. Bunun üzerine hastaneye kaldırmışlar ve ameliyat etmişler. Bir insan durup durukken iç kanama geçirir mi? Kardeşime polisler tarafından işkence yapılmıştır" dedi.

23)- Murat Özsat

Gaziantep'de 23 Kasım 1991 tarihinde aniden ortadan kayboldu. Yakınları ve arkadaşları daha sonra İHD Gaziantep Şubesi'ne başvurarak "polis tarafından gözaltına alındığını" bildirdiler. Bunun üzerine yapılan araştırma sonucunda cesedinin tamamen yanmış halde, "sahipsiz" kaydı düşülerek Gaziantep Şehir Mezarlığı'na gömüldüğü belirlendi. Cenazesi, 7 Aralık günü gömüldüğü mezardan çıkartılarak Diyarbakır'a götürüldü ve yeniden toprağa verildi. Murat Özsat'ın amcası Veysi Özsat, yeğeninin "polis ajanı olması" için yapılan teklifleri kabul etmediği için gözaltına alındığını ve işkenceyle öldürüldüğünü söyledi. Mardin Milletvekili Ali Yiğit ise "Otopsi raporunda Murat'ın yangın sonucu kalbinin durması üzerine öldüğü söyleniyor. Oysa işkencede verilen fazla elektrik şoku da insanın kalbini durdurabilir. Murat işkencede ölmüştür. Polis bu olayı örtbas etmek için intihar süsü vermiştir. İntihar etmek isteyen kişi sigara paketini, gözlüğünü çıkartmaz. Eşyaları nasıl oluyor da savcılık emanetinden çıkıyor?" dedi. Polis yetkilileri ise Murat Özsat'ın gözaltına alınmadığını bildirdiler.

B)- Ev baskınlarında öldürülenler**01)- Olcay Uzun****02)- Faruk Bayrakçı**

İzmir'in Karşıyaka semtindeki bir eve 9 Nisan 1991 tarihinde sabaha karşı polis tarafından düzenlenen baskın sırasında öldüler. Necati Hanoğlu adlı bir başkomiserin de kalp krizi geçirerek öldüğü baskın sırasında evde bulunan üç kişi ise yaralı olarak yakalandı.

03)- Hatice Dilek**04)- İsmail Oral**

İstanbul'un Hasanpaşa semtindeki bir eve 19 Mayıs gecesi polis tarafından düzenlenen baskın sonucunda öldürüldüler. Hatice Dilek ile İsmail Oral'ın, bir çatışma çıkmadan sağ olarak yakalandıkları ve daha sonra kurşuna dizildikleri bildirildi. Öldürülen iki gencin yakınları, olayın yargısız infaz olduğunu savundular. Hatice Dilek'in 8 yaşındaki oğlu Cihan Aslan, gazetecilere gördüklerini anlatırken, "Silah sesleri üzerine odadan çıktım. Annem yerde yatıyordu. Annem beni görünce (Babana telefon et, gelip seni alsın) diye bağırdı. Polislerden biri bu sırada annemin başına ayağıyla bastı" dedi. Evden çıktığı sırada annesinin sağ olduğunu belirten Cihan Aslan, bir soru üzerine de annesinin vücudunda ve yüzünde kan görmediğini söyledi. Hatice Dilek'in eski eşi Mustafa Aslan ise Hatice Dilek'in baskından üç saat sonra hastaneye ölü olarak getirildiğinin belirlendiğini kaydederek, "Olay gösteriyor ki bu bir yargısız infazdır" dedi.

05)- Perihan Demirel

İstanbul'un Beşiktaş semtindeki bir evin 28 Haziran gecesi polis tarafından basılması sonucunda öldü. Polis yetkilileri evin "Devrimci Sol militanları tarafından kullanıldığını" öne sürdüler. Haklar ve Özgürlükler Derneği

(ÖZGÜR-DER), ev baskınının "yargılamasız infaz" olduğunu belirterek İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulundu. ÖZGÜR-DER Genel Sekreteri Nilüfer Alcan tarafından savcılığa verilen dilekçede, "Bu olay insan hakları ve hukuk devleti açısından dehşet vericidir. Görgü tanıklarının ifadesine göre, içerideki yaralı şahıs pencereden (teslim oluyorum) diye bağırmıştır. Ancak bu istek dikkate alınmamış ve sözkonusu şahıs içeriye giren polisler tarafından öldürülmüştür. Öldürme kasıtlı olarak gerçekleşmiştir." denildi.

06)- Ahmet Akkan

07)- Naile Akkan

28 Haziran 1991 tarihinde saat 03.00 sıralarında Bursa'nın Kuruçeşme Mahallesi'ndeki evlerine zorla giren Ramazan Sezer adlı komiserin açtığı ateş sonucunda öldürüldüler. Karı koca olan Ahmet Akkan ve Naile Akkan'ın öldürülmeden önce Ramazan Sezer ile bir süre tartıştıkları öğrenildi. Bursa Emirsultan Polis Karakolu'nda görev yapan Ramazan Sezer olaydan sonra kayıplara karıştı. Emniyet yetkilileri, Ramazan Sezer ile Ahmet Akkan ve eşi Naile Akkan arasında bir kız isteme olayı nedeniyle anlaşmazlık bulunduğunu ve cinayetin bu yüzden işlendiğinin sanıldığını açıkladılar.

08)- Niyazi Aydın

09)- İbrahim Erdoğan

10)- Hasan Eliuygun

11)- Zeynep Eda Berk

12)- Nazmi Türkcan

13)- Cavit Özkaya

14)- Yücel Şimşek

15)- Ömer Coşkunırmak

16)- İbrahim İlçi

17)- Bilal Karakaya

İstanbul'un Nişantaşı, Dikilitaş ve Balmumcu semtlerinde bulunan 3 ayrı evin siyasi polis ve MİT elemanları tarafından 12 Temmuz gecesi aynı anda basılması sırasında öldürüldüler. Polis yetkilileri basılan evlerin Devrimci Sol militanları tarafından kullanıldığını bildirdiler. Öldürülenlerin yakınları ise "baskınlar sırasında çatışma çıktığına inanmadıklarını" belirterek, olayın yargılamasız infaz olduğunu savundular. Ölenlerden Hasan Eliuygun'un babası Mahmut Eliuygun, morgta gördüğü oğlunun cesedinde darp izleri bulunduğunu bildirerek, "Burnu kırılmıştı. Çatışmada ölen birisinin burnu nasıl bu hale gelir? Ayrıca çocuklarımıza çok yakın mesafeden ateş edilmiş. Tekrar otopsi yapılmasını istiyorum" dedi. İHD Genel Başkanı Nevzat Helvacı ise şunları söyledi: "Devlet ülke düzeyinde bir boydan bir boya dehşet saçıyor. Dün doğuda, bugün batıda kalabalıkların üstüne ateş açılıyor, baskınlar düzenleniyor ve sağ olarak yakalanabilecek insanlar öldürülüyor. Can güvenliği onu koruması gereken devletin tehdidi altındadır. Tempo dergisinde yayınlanan bir haberde ise ev baskınlarının ABD Merkezi Haber Alma Örgütü-CIA'nın verdiği bilgiler ışığında yapıldığı ileri sürüldü. Haberde, basılan evlerin adreslerinin siyasi polise CIA ajanları tarafından operasyon öncesinde verildiği belirtildi. Haberde ayrıca CIA ajanlarının Devrimci Sol örgütü ile ilgili olarak Türkiye'de uzun bir süredir istihbarat çalışması yaptığı da kaydedildi.

18)- Buluthan Kangalgil**19)- Fintöz Dikme**

Ankara'nın Telsizler semtindeki bir evin 14 Temmuz gecesi siyasi polis tarafından basılması sonucunda öldürüldüler. Polis yetkilileri, öldürülen iki kişinin "Devrimci Sol militanı olduklarını" açıkladılar. Ev baskının 10 kişinin ölümüyle sonuçlanan İstanbul'daki "Devrimci Sol operasyonu" bağlantılı olarak gerçekleştirildiği bildirildi.

20)- Mehmet Salih Ceylan

Gaziantep'in Cumhuriyet mahallesindeki bir eve 12 Ağustos gecesi polis tarafından düzenlenen baskın sonucunda vurularak öldü. Baskın sırasında evde bulunan "Mehmet Sevrük ve Halil Demirdelen" adlı kişiler ise yaralı olarak yakalanarak gözaltına alındı.

21)-

Malatya'nın Akçadağ ilçesine bağlı Tutlu köyündeki bir evin 4 Ekim gecesi güvenlik kuvvetleri tarafından basılması sonucunda adı öğrenilemeyen bir PKK militanı öldü. Basılan evde bulunan üç PKK militanı ise kaçtı. Olay sırasında köy yakınlarından geçen bir minibüse, güvenlik kuvvetlerinin "dur" ihtarına uymadığı gerekçesiyle ateş açması üzerine de Rahmet Pakdemir adlı bir kişi ağır yaralandı.

22)- Zübeyde Sönmez

Gaziantep'in Koleytepe semtindeki bir evin 2 Kasım 1991 tarihinde polis tarafından basılması sonucunda öldürüldü. Üzerinden "Asiye Aydın" adına düzenlenmiş sahte kimlik çıkan Zübeyde Sönmez'in Ankara'daki Hacettepe Üniversitesi'nde 3. sınıf öğrencisi olduğu öğrenildi.

C)- Gösterilere ya da topluluklara ateş açılması sonucunda ölenler**01)- Yedigir Coşkun**

SHP tarafından 13 Ocak 1991 tarihinde İstanbul'da düzenlenen "Savaş Hayır" mitinginden sonra yürüyüş yapmak isteyenlere polisin müdahale etmesi üzerine çıkan olaylar sırasında tren yoluna düşerek öldü. Olaylar sırasında kardeşi Selma Coşkun ise ağır yaralandı. Selma Coşkun'un bir gözü kör oldu. SHP İstanbul İl Başkanı Ercan Karakaş, Yedigir Coşkun'un cenaze töreninde yaptığı konuşmada ölüm olayına miting sonrası gereksiz yere havaya ateş eden polislerin yarattığı paniğin neden olduğu belirterek, olayla ilgili geniş çaplı bir soruşturma açılmasını istedi. Bu isteğe karşın herhangi bir soruşturma açılmadı.

02)- Mecit Kaplan

Tatvan'da ABD'nin Irak'a karşı başlattığı saldırıyı protesto amacıyla dinci gruplar tarafından 25 Ocak 1991 tarihinde düzenlenen gösteriye güvenlik kuvvetlerinin ateş açması sonucunda vurularak öldü. Olayda 2'si kurşunla olmak üzere 20'ye yakın kişi yaralandı. Ayrıca ilçedeki devlete ait bazı binalar tahrip edildi.

03)- Salih Talayhan**04)- Şehmuz Yunga**

Şırnak'ta kaçak olarak kömür toplayan köylülere 28 Şubat 1991 tarihinde jandarmalar tarafından ateş açılması üzerine vurularak öldüler. Olay sırasında 2'si ağır olmak üzere 7 kişi de yaralandı, ayrıca kopan bir elektrik teline basarak cereyana kapılan Turan Ergin adlı asker de yaşamını yitirdi.

05)- Ahmet Güleç**06)- Ekrem Oruç**

Mardin'in İdil ilçesinde, ilçeye bağlı köylerdeki insanlık dışı uygulamaları protesto amacıyla 4 Mart 1991 tarihinde yapılan gösteriye katılanlara güvenlik kuvvetlerinin ateş açması üzerine öldüler. Açılan ateş sonucunda 20'den fazla insan da yaralandı.

07)- Rukiye Bozkurt

4 Mart günü İdil'de meydana gelen olayları protesto için Mardin'in Dargeçit ilçesinde 7 Mart 1991 tarihinde sessiz bir yürüyüş yapan 3 bin kişilik topluluğa, Mustafa Ataç adlı astsubayın yürüyüş biterken tüfikle açtığı ateş sonucunda öldü. Olayda 7 kişi de yaralandı.

08)- Abdurrahman Çiçek

Mardin'in Dargeçit ilçesinde vurulan Rukiye Bozkurt adlı kadının ailesine 15 Mart 1991 tarihinde başsağlığı dilemek için gidenlere güvenlik kuvvetleri tarafından ateş açılması üzerine vurularak öldü. Olay sırasında üç kişi de kurşunla yaralandı.

09)- Ali Turan

Newroz Bayramı nedeniyle 21 Mart 1991 tarihinde Nusaybin'de toplanarak yürüyüşe geçen kalabalık bir gruba güvenlik kuvvetlerinin ateş açması üzerine öldü. Olayda Nurcan Keleş ve Şerif Aslan adlı 2 kişi de yaralandı.

10)- Osman Ahmet**11)- Temel Kasım**

Ahmet Hakkari'nin Çukurca ilçesi yakınlarındaki sınır bölgesinde bekleyen Kürt sığınmacılar ile jandarmalar arasında 21 Nisan 1991 tarihinde "gıda malzemesi dağıtımı" sırasında tartışma çıktı. Tartışma kısa sürede çatışmaya dönüştü. Çatışma sırasında jandarmaların rastgele açtıkları ateş sonucunda iki sığınmacı öldü, bir Fransız gazeteci ile beş sığınmacı da yaralandı. Dönemin Başbakan'ı Yıldırım Akbulut ise olaylar sırasında bir kişinin öldüğünü açıkladı.

12)- Emine (Linda) Latifeci

Diyarbakır'ın Hazro ilçesinde 8 Haziran 1991 tarihinde bir PKK militanı için düzenlenen cenaze törenine katılanlara jandarmaların açtığı ateş sonucunda vurularak ağır yaralandı. Yaralandıktan sonra getirildiği Ankara'da 22 Haziran günü ölen 11 yaşındaki Emine Latifeci, 24 Haziran günü Hazro'da toprağa verildi.

13)- Behzat Özkan**14)- Bahattin Turan**

- 15)- Nevzat Kelekçi
- 16)- Zülfikar Yağan
- 17)- Mustafa Atan
- 18)- Şehmuz Demir
- 19)- Havze Ekinci

Halkın Emek Partisi (HEP) Diyarbakır İl Başkanı Vedat Aydın'ın 10 Temmuz 1991 tarihinde yapılan cenaze törenine katılanlara güvenlik kuvvetlerinin ateş açması sonucunda vurularak öldürüldüler. Olaylar sırasında 50'ye yakını kurşunla olmak üzere 200 kadar insan yaralandı, 500'e yakın kişi de gözaltına alındı. Bölgedeki bazı kaynaklar ise ölü sayısının daha da fazla olduğunu açıkladılar. Bu arada HEP'e ait otobüs, özel tim görevlileri tarafından tahrip edildi. Olaylar, polisler tarafından taş atan göstericilere yüzleri maskeli özel tim görevlileri tarafından ateş açılması üzerine başladı. Olaylar sırasında yaralanan gazetecilerden Taşkın Şenol, kalabalığa ateş eden özel tim görevlilerinin, telsizle yapılan "ateşi kesin" uyarılarını dikkate almadıklarını anlattı. Başbakan Mesut Yılmaz'ın talimatı üzerine olayları inceleyen Anavatan Partisi üyesi 4 milletvekili ise "Olayların asıl nedeni, bölgedeki yöneticilerin, vatandaşların hepsini suçlu olarak görmesidir. Vedat Aydın cinayeti aydınlatılamamış, bununla da kalmamış, güvenlik kuvvetleri cenaze sırasında bir tertip içine girmişlerdir. Vatandaşlar olayda hiç silah kullanmamışlar, polislerin uyarısı üzerine dağılmışlardır" dediler. Olaylarla ilgili yapılan tüm başvurulara karşın güvenlik görevlileri hakkında bir soruşturma açılmadı.

20)- Yesra Akbal

Nusaybin'e bağlı Akarsu kasabasında 12 Ağustos 1991 tarihinde baskıları protesto amacıyla gösteri yapan kadınlara güvenlik kuvvetlerinin ateş açması üzerine çıkan olaylar sırasında vurularak yaralandı ve kaldırıldığı hastanede öldü.

21)- Salih Koç

Siirt'in Kurtalan ilçesine bağlı Beykent kasabasında, 13 Ağustos günü Kuzey Irak'taki PKK kamplarına yönelik harekatı protesto için yürüyüş yapan 2 bin kişilik gruba güvenlik kuvvetleri tarafından ateş açılması sonucunda vurularak öldü. Açılan ateş sonucunda 4 kişi de kurşunla yaralandı.

22)- Özcan (Ömür) Eriş

Siirt'in Kurtalan ilçesi yakınlarındaki Gözpınar köyünde çıkan bir çatışmada ölen 4 PKK militanının cenazelerini almak için 6 Eylül 1991 tarihinde Kurtalan ilçe merkezinde toplananlara güvenlik kuvvetlerinin ateş açması sonucunda öldü. Özcan Eriş'in 10 yaşında olması ilçede gerginliğe yol açtı.

23)- Nedim Altın

24)- Neytullah Tekin

25)- Hayrettin Demirtay

26)- Mehmet Nasip Altın

27)- Felemez Bulut

28)- Ömer Öztürk

Diyarbakır'ın Kulp ilçesinde, Solhan yakınlarında çıkan bir çatışmada ölen 3 PKK militanı için 24 Aralık günü cenaze töreni düzenlemek isteyenlere

güvenlik görevlilerinin ateş açması sonucunda vurularak öldüler. Olaylar sırasında en az 54 kişi yaralandı, vatandaşlara ait 20 kadar araç kurşunlanarak ya da uçuruma atılarak tahrip edildi, 59 kişi de gözaltına alındı. Olaylar sırasında adı açıklanmayan bir asker de öldü. Olaylar, İsmet Yediyıldız adlı bir albayın valiyi dinlemeyerek ateş açılması emri vermesi üzerine çıktı. Albay İsmet Yediyıldız, cenaze için toplananlara müdahale edilmemesini isteyen Diyarbakır Valisi Muzaffer Ecemiş'e "Bu olay ne sizi ne de bakanı ilgilendirir. Kürtlerin dilinden ancak biz anlarız. Ben emri sizden değil üstlerimden alırım" yanıtını verdi.

29)- Fahri Bektaş

30)- Veysi Aktaş(13)

31)- Urfi Aksakal

32)- Tevfik Ekinci

Diyarbakır'ın Lice ilçesinde 24 ve 25 Aralık günleri Kulp'daki cenaze törenine gitmek üzerine toplananlara güvenlik kuvvetleri tarafından ateş açılması üzerine çıkan olaylar sırasında öldüler. 2 gün devam eden olaylar sırasında en az 9 kişi de ağır yaralandı. Lice Kaymakamı Beyazıt Tunç, yaptığı açıklamada olayların kendi kontrolleri dışında geliştiğini belirterek, olayların Nevzat Arık adlı yüzbaşının emirleri dinlemeyerek "ateş açılması" için talimat vermesi üzerine çıktığını bildirdi. Beyazıt Tunç, "Gösteriler ateş açılmadan da önlenebilirdi. Kitle söz ve sopa ile dağıtılabildi. Olayın sorumlusu olarak Yüzbaşı Nevzat Arık hakkında soruşturma açabiliriz" dedi.

D)- "Kontr-gerilla eylemi" olarak tanımlanan saldırılar sonucunda öldürülenler

01)- Ramazan Aslan

13 Haziran 1991 tarihinde Mardin'in Midyat ilçesinde evinin bahçesinde kimliği belirsiz kişilerin açtığı ateş sonucunda 23 kurşunla vurularak öldü. Midyat'a bağlı İkizdere köyünün muhtarı olan Ramazan Aslan 1990 yılı Haziran ayı içinde "PKK Midyat Bölge Komitesi üyesi olduğu" iddiasıyla tutuklanmış ve 5 ay cezaevinde kalmıştı. Ramazan Aslan'ın babası Şerif Aslan, yaptığı açıklamada "Olay tamamıyla kontr-gerilla tarafından yapılmıştır. Kürt olmamız yargılanmadan öldürülmemiz için yeterli sebebi oluşturmaktadır" dedi.

02)- İbrahim Sarıca

18 Haziran 1991 tarihinde Şırnak'taki evinden işine gitmek üzere çıktığı sırada özel timde görevli oldukları sanılan silahlı kişilerce gözleri bağlanarak bir minibüse bindirildi. Bu olaydan bir süre sonra iki kurşunla vurulmuş cesedi evinin biraz ötesinde bulundu. Olay kamuoyuna, "çatışma sonucu bir PKK militanı öldürüldü" şeklindeki resmi açıklamayla yansıtıldı. Sosyalist Parti üyesi olan İbrahim Sarıca'yı öldürenin "Orta boylu ve şişman bir kişi olduğu" bildirildi. İHD tarafından hazırlanan benzer olaylarla ilgili bir raporda, bölgede Latin Amerika ülkelerindeki "ölüm mangalarının yöntemlerine benzer uygulamalara tanık olunduğu" vurgulandı.

03)- Mehmet Salih Doğan

22 Haziran 1991 tarihinde Mardin'in Kızıltepe ilçesinde Ahmet Doğan adlı bir kişinin arabasına yerleştirilen bombanın patlaması sonucunda parçalanarak öldü. Patlamada arabanın sahibi Ahmet Doğan da hafif yaralandı. Mehmet Salih Doğan'ın Diyarbakır'da çalıştığı ve olay günü akrabalarını ziyaret için Kızıltepe'ye geldiği öğrenildi.

04)- Yakup Kara**05)- Mehmet Ürün****06)- Hamit Kara****07)- Hüseyin Babal****08)- Ali Benek**

28 Haziran 1991 tarihinde Hakkari'nin Uludere ilçesi yakınlarında yollarını kesen silahlı ve maskeli kişiler tarafından kurşuna dizilerek öldürüldüler. Öldürülen 5 kişinin cesetleri daha sonra benzin dökülerek yakıldı. Arabada bulunan Mehmet Kara adlı 80 yaşındaki kişi ise serbest bırakıldı. Silahlı saldırının yapıldığı bölgenin bir kilometre uzağında Şenoba Jandarma Tabur Komutanlığı'nın bulunduğu öğrenildi. İHD'nin Olağanüstü Hal Bölgesi'ndeki şubelerinin olaydan sonra hazırladığı bir raporda, bölgede Latin Amerika ülkelerindeki "ölüm mangaları"nın yöntemlerine benzer uygulamalara tanık olduğu vurgulandı. Raporda, Hakkari'nin Uludere ilçesine bağlı Hilal kasesasının Belediye Başkanı Yakup Kara ile 4 arkadaşının öldürülmesi ve cesetlerinin yakılmasıyla sonuçlanan katliamın, bölgede faaliyet gösteren karanlık güçler tarafından gerçekleştirildiği belirtildi.

09)- Mehmet Kılıç

28 Haziran 1991 tarihinde Şırnak'ın Dağkonak köyündeki evine gelen silahlı 3 kişi tarafından dışarıya çıkartılarak öldürüldü. Olay kamuoyuna, "çatışma sonucu bir PKK militanı öldürüldü" şeklindeki resmi açıklamayla yansıtıldı. Ancak yakınları, Mehmet Kılıç'ın "güvenlik görevlilerine yardım etmeyi reddettiği" için öldürüldüğünü bildirdiler.

10)- Vedat Aydın

(HEP Diyarbakır İl Başkanı) 5 Temmuz Cuma gecerası Diyarbakır'daki evine gelen ve kendilerini "polis" olarak tanıtan silahlı kişiler tarafından kaçırılarak öldürüldü. Cesedi 7 Temmuz 1991 tarihinde Diyarbakır Maden arasındaki karayolu üzerindeki bir köprü'nün altında bulundu. Cesette yapılan ilk incelemede kafanın arkasında darp nedeniyle çökme bulunduğu, kol ve bacaklarının kırıldığı, vücutta kurşun yaraları ve işkence izleri olduğu belirlendi. Vedat Aydın'ın eşi Şükran Aydın, "Gece kapıyı çalan dört kişi polis olduklarını söylediler. Ellerinde uzun namlulu silahlar vardı. Benim durumumu gören elinde telsiz bulunan biri, 'korkma, ifadesini alıp, yarın bırakacağız' dedi. Vedat, polisleri tanıyordu. Yoksa gitmezdi" dedi. İHD Diyarbakır Şubesi Başkanı Hatip Dicle de, yaptığı açıklamada şunları söyledi: "Vedat Aydın'ın katledilmesi, yıllardır varlığı bilinen, ama devletin bir türlü kabul etmediği Türk-Gladiosu'nun tezgahladığı senaryoların halkasıdır. Vedat Aydın'ın şahsında tüm insan hakları savunucuları katledilmiştir". Vedat Aydın'ın yerine HEP Diyarbakır İl Başkanlığı'na getirilen Hüseyin Turhallı 6 Ekim günü çıkan Tempo dergisine bir demeç vererek, evini telefonla arayan kimliği belirsiz bir kişinin

kendisine Vedat Aydın'a işkence yapılırken çıkan seslerin kaydedildiği bir teyp bantını dinlettiğini bildirdi. Hüseyin Turhallı şunları söyledi: "İl başkanı seçildikten bir hafta sonraydı. Sabah evden çıkmaya hazırlanırken telefonum çaldı. Ahizeyi kaldırdığımda, Vedat'ın sesiyle karşılaştım. Bir insanın kavg ederken veya dayak yerken çıkardığı hırıltı ve inlemelere benzer sesler çıkartıyordu. Daha sonra ahizeden uzaklaştırıldığını ve peşinden iki el silah sesiyle Vedat'ın 'oyy' diye bağırdığını duydum ve telefon kapandı." Olay, yıl sonuna kadar aydınlığa kavuşmadı. Diyarbakır Emniyet Müdürü Ramazar Er ise Ekim ayı içinde Vedat Aydın'ın öldürülmesiyle ilgili bazı ipuçları elde edildiğini açıkladı. Ramazan Er, bulunan ipuçlarıyla ilgili ayrıntılı bilgi vermedi.

11)- Hayrettin Demir

Mardin'in Midyat ilçesine bağlı Gülgöze köyündeki evini basan silahlı kişiler tarafından 18 Ağustos günü kurşuna dizilerek öldürüldü. Hayrettin Demir'in annesi Hediye Demir yaptığı açıklamada, "Oğlumu devlet güvenlik güçleri ile yöredeki işbirlikçi aşiretlere bağlı korucular, haince vurdular. Oğlum defalarca gözaltına alındı, işkence gördü, cezaevine kondu. Şuçsuz olduğu için mahkemeler ona bir şey yapamadı" dedi. Babası Halef Demir ise Hayrettin Demir'in "Güvenlik güçleri ve köy korucularının ortaklaşa düzenledikleri bir komplo sonucunda öldürüldüğünü" söyledi.

12)- Ferid Adil (Adlı)

13)- Mehmet Salih Acar

14)- İsmani Adil (Adlı)

Mardin'in Midyat ilçesine bağlı Yemişli köyünü 27 Ağustos 1991 gece yarısı basan kimlikleri belirsiz silahlı kişiler tarafından öldürüldüler. Yurt dışında faaliyet gösteren bazı Süryani kuruluşları, saldırının Süryanileri hedef alan karanlık bir güç tarafından gerçekleştirildiğini ve olayın PKK ile ilgisinin bulunmadığını açıkladılar. Olaydan uzun bir süre sonra günlük gazetelerde "bölgedeki bazı yerleşim merkezlerinde hakimiyet kurmak isteyen İran yanlısı Hizbullah adlı örgütün Süryanilere yönelik silahlı saldırılar düzenlediğini" öne süren haberler yer aldı.

15)- Hacı Berekat Acun

Mardin'in Dargeçit ilçesine bağlı Şeta köyündeki evini 25 Ağustos gecesi basan askeri elbiseler giymiş silahlı kişiler tarafından kurşuna dizilerek öldürüldü. 46 yaşındaki Hacı Berekat Acun, daha önce de üç kez "PKK'ya yardım ve yataklık ettiği" iddiasıyla gözaltına alınmıştı. Berekat Acun'un ağabeyi Süleyman Acun, kardeşinin devlet güçleri tarafından öldürüldüğünü belirterek, "Hepimizi tek tek katletmeye karar vermişler. Devlete karşı herhangi bir dava açmayacağım. Çünkü herkes ülkemizdeki yurtseverlerin kimler tarafından öldürüldüğünü biliyor" dedi.

16)- İsmail Yiğit

28 Ağustos günü kırmızı bir otomobille Nusaybin'e bağlı Dere köyündeki evine gelen silahlı ve 3'ü maskeli 4 kişi tarafından kaçırıldı. Cesedi bir gün sonra Kalecik köyü yakınlarında işkence yapılmış ve kurşunlanmış bir biçimde bulundu. İsmail Yiğit'i kaçırانların arasındaki maskesiz kişinin 1.70 boyunda ve sarışın olduğu, Nusaybin civarında rastlanan bir şive ile Kürtçe

konuştuğu bildirildi. İsmail Yiğit'in kardeşi Mardin Milletvekili Ali Yiğit, şunları söyledi: "Güvenlik kuvvetleri ağabeyim kaçırıldıktan üç dakika sonra olaydan haberdar edilmiş. Ancak 5 saat sonra köye gelmişler. Ancak, ağabeyimi kaçıranların gittiği yere doğru gitmeyerek ters yöne gitmişler. Ağabeyimi götüren aracın gittiği yönde jandarmalar ile köy korucularının kontrol noktaları bulunmaktadır. Resmi görevliler, bu tür cinayetler karşısında bilerek suskun kalmaktadır".

17)- Abdülmecit Çetinkaya

Mardin'in Ömerli ilçesine bağlı Çimenli köyünde 14 Eylül gecesi evini basan ve kendilerini "kontrgerilla" olarak tanıtan silahlı kişiler tarafından öldürüldü. Abdülmecit Çetinkaya daha önce "PKK'ya yardımcı olduğu" iddiasıyla 8 kez gözaltına alınmış, Süleyman adlı kardeşi ise PKK adına faaliyet gösterirken güvenlik kuvvetleriyle girdiği bir çatışma sonucunda ölmüştü.

18)- Zuri (Zore) Erdinç

19)- Hasan Erdinç

20)- İsa Erdinç

Mardin'in Midyat ilçesine bağlı Bardakçı (Bate) köyündeki evlerini 18 Eylül 1991 tarihinde geceyarısı basan kimlikleri belirsiz silahlı kişiler tarafından kurşuna dizilerek öldürüldüler. Öldürülen üç kişinin "Süryani" oldukları bildirildi.

21)- Ali Erdem

Mardin'in Kızıltepe ilçesine bağlı Akçapınar köyündeki evini 29 Eylül gecesi basan kimliği belirsiz kişiler tarafından kurşuna dizilerek öldürüldü. Basın sırasında Hate Çiçek, Cemal Çiçek, Emine Erdem ve Bahare Temiz adlı 4 kişi de yaralandı. Olayla ilgili olarak bir açıklama yapan Ali Erdem'in babası Mehmet Erdem, oğlunun "kontrgerilla" olarak bilinen karanlık güçler tarafından öldürüldüğünü bildirdi.

22)- Süleyman Aslan

23)- Mehmet Gültekin

24)- Abdülaziz Güçlü

Mardin'in Nusaybin ilçesine bağlı Bahçebaşı köyü 3 Ekim gecesi silahlı kişiler tarafından basıldı. Köye özel bir araçla gelen silahlı kişiler tarafından evleri basılan 52 yaşındaki Süleyman Aslan ile 56 yaşındaki Mehmet Gültekin öldürüldü. Bu sırada olay yerine gelen köydeki su deposunun bekçisi Abdülaziz Güçlü de açılan ateş sonucunda öldü. Mehmet Gültekin ile Süleyman Aslan'ın çevrede "PKK sempatisi" olarak tanındıkları bildirildi.

25)- Hamit Temel

19 Ekim gecesi Hakkari'nin Yüksekova ilçesi yakınlarındaki evine gelen ve kendilerini "PKK'lı" olarak tanıtan silahlı maskeli 7-8 kişi tarafından kaçırıldı. Olaydan üç gün sonra Yüksekova'nın Beşbulak köyü yakınlarında cesedi bulundu. Yakınları yaptıkları açıklamalarda, "PKK'nın Hamit'i öldürmesi için bir neden yoktur. Olay, kontrgerillanın yeni bir eylemidir" dediler. 45 yaşındaki Hamit Temel'in oğlu Ebu Zahit Temel'in 2 yıl kadar önce PKK'ya

katıldığı ve geçtiğimiz yıl içinde güvenlik kuvvetleriyle girdiği bir çatışmada öldüğü öğrenildi.

26)- Mehmet Şeref Saruhan

27)- Celal Demir

1 Kasım 1991 tarihinde Batman'da Çevik Kuvvet Müdürlüğü önünde bindikleri minibüse açılan ateş sonucunda öldüler. Yakınları, olayın karanlık güçler tarafından gerçekleştirildiğini öne sürdüler.

28)- Bedrettin Akyurt

Midyat'taki bir lokantada 11 Kasım 1991 tarihinde yemek yerken kimlikleri belirsiz silahlı kişiler tarafından vurularak öldürüldü. Cenazesi kalabalık bir topluluğun katıldığı törenden sonra Dargeçit'te toprağa verildi. Törende yapılan konuşmalarda Bedrettin Akyurt'un "kontrgerilla" olarak tanımlanan silahlı kişiler tarafından öldürüldüğü belirtildi. Bu arada olayı protesto amacıyla Dargeçit'teki dükkanlar kapatıldı, okullarda ise dersler boykot edildi. Uğradığı silahlı saldırı sonucunda ölen Bedrettin Akyurt'un kardeşinin bir süre önce PKK'ya katıldığı, kendisinin de bölgede "PKK sempatisanı" olarak tanındığı bildirildi.

29)- İsmail Hakkı Kocakaya

23 Kasım Cumartesi günü Diyarbakır'ın Esenler mahallesinde akrabalarıyla birlikte yolda yürürken "polis oldukları" öne sürülen sivil giyimli kişiler tarafından "21 EF 916" plakalı otomobile bindirilerek kaçırıldı. 27 Kasım günü Siverek yakınlarındaki Karacadağ bölgesinde ölü olarak bulundu. İsmail Hakkı Kocakaya'nın kardeşi Mahmut Kocakaya, yaptığı açıklamada, "Diyarbakır DGM Savcılığı'na yaptığım yazılı başvuru üzerine bana, böyle bir şahsın ne jandarmada ne de Emniyet Müdürlüğü'nde olmadığı bildirilmiştir. Üzeyir Kocakaya ve Yavuz Kocakaya'nın da tanık olduğu gözaltına alınma olayından sonra polisin, inkar yolunu seçmesi bizi kuşkuya düşürmektedir" dedi. İsmail Hakkı Kocakaya'nın kaçırıldığı sırada kullanılan "21 EC 589" ve "21 EF 916" plakalı araçların Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü'ne ait olduğu öne sürüldü. Polis yetkilileri ise olay sırasında kullanılan plakaların sahte olduğunu bildirdiler. Olayla ilgili bir açıklama yapan İsmail Hakkı Kocakaya'nın kardeşi Mehmet Kocakaya, "Eylül ayı içinde (PKK'ya yardım ve yataklık ettiğim) iddiasıyla gözaltına alındım. Beni sorgulayan kişilerden biri, ağabeyimi ölümünden önce gözaltına alanlar arasında da vardı" dedi.

30)- Agit Akibe

31)- İbrahim Demir

11 Aralık 1991 tarihinde İdil ilçesine bağlı Çukurlu köyü Ağaçlı mezarında kimlikleri belirsiz kişiler tarafından götürüldüler. Cesetleri bu olaydan bir gün sonra Çukurlu köyü Ağaçlı mezarı yakınlarında bir mağaranın içinde bulundu. Agit Akibe (Çukurlu Köyü Muhtarı) ile İbrahim Demir'in ağır işkence yapıldıktan sonra öldürüldükleri belirlendi. Cenazeleri 14 Aralık günü İdil'de toprağa verildi. Cenaze törenine yaklaşık 8 bin kişilik bir topluluk katıldı. Törene katılanlar sık sık "Yaşasın Türk ve Kürt Halklarının Kardeşliği", "Kahrolsun Faşizm" ve "Kahrolsun Kontrgerilla" şeklinde sloganlar attılar.

E)- Sağ yakalandıktan sonra öldürüldükleri öne sürülenler

- 01)- Naci Donat
- 02)- Ali Balçın
- 03)- Hasan Çamkıran
- 04)- Ali Soydu
- 05)- Nasır Göksungur
- 06)- Yakup Aktaş
- 07)- Mehmet Kartalkanat

Olağanüstü Hal Bölge Valiliği 28 Mayıs 1991 tarihinde yaptığı bir açıklamada Maraş'ın Pazarcık ilçesine bağlı Yarbaşı ve Söğüt köyleri arasında çıkan bir çatışmada 10 PKK militanının öldürüldüğünü duyurdu. Ancak bu açıklamanın ardından bazı yayın organları ve bölgedeki kaynaklar ölen 10 kişiden 7'sinin PKK'ya yeni katılan gençler olduğunu ve silahsız oldukları için çatışmaya katılmadıklarını açıkladılar. Aynı kaynaklar, silahsız 7 gencin sağ yakalandıktan sonra kafalarına kurşun sıkılarak öldürüldüğünü bildirdiler. Yapılan inceleme sonucunda cesetlerin kulak ve burunlarının kesik olduğu anlaşıldı.

08)- Nilgün Oda

İstanbul'un Gaziosmanpaşa semtinde, 1 Haziran günü sabaha karşı erkek arkadaşı ile birlikte, ailesinden habersiz gece dolaşırken kendilerini karakola götürmek isteyen Jandarma Astsubayı Erdal Polat tarafından tabancayla vuruldu. Astsubayın silahını çekerek, kendisini "erkek arkadaşı ile dolaştığını babasına söylemekle" tehdit ettiği sırada silahın ateş alması üzerine başından ağır yaralanan Nilgün Oda, kaldırıldığı hastanede aynı gün öldü. 16 yaşındaki genç kızın ölümüne neden olan Astsubay Erdal Polat gözaltına alındı ve daha sonra çıkartıldığı mahkeme tarafından tutuklandı. Astsubay hakkında daha sonra "adam öldürmek" suçundan dava açıldı.

09)- Naki Göksu

9 Haziran 1991 tarihinde Tunceli'nin Mazgirt ilçesi yakınlarında çıkan bir çatışmada sağ olarak yakalandı. Çatışma bölgesinde sorgulandı ve ifade vermemekte direnmesi üzerine Ethem İyigün adlı jandarma binbaşısı tarafından öldürüldü. Halkın Emek Partisi Genel Sekreteri İbrahim Aksoy, 18 Temmuz günü bir açıklama yaparak ölen gencin yeğeni olduğunu ve ölüm haberinin kendilerine geç ulaştığını söyledi. İbrahim Aksoy, ölüm haberinin öğrenilmesi üzerine Mazgirt'e giderek Naki Göksu'nun gömüldüğü mezarı bularak açtı. Cenaze daha sonra ailesi tarafından Malatya'da toprağa verildi. Mazgirt Cumhuriyet Savcılığı, olayla ilgili olarak açtığı soruşturmada görevsizlik kararı verdi. Soruşturma dosyası Ethem İyigün'ün yargılanıp yargılanmayacağını belirlebilmesi amacıyla İlçe İdare Kurulu'na gönderildi.

10)- Murteza Kaya

İstanbul'un Küçükçekmece semtinde 7 Haziran gecesi "TDKP" imzalı bildirileri dağıtırken üzerine ateş açan polisler tarafından başından vuruldu. Yaralı olarak götürüldüğü Çapa Tıp Fakültesi Hastanesi'nde 11 Haziran 1991 ta-

rihinde öldü. Polisin bir süre gizli tuttuğu olay, Murteza Kaya'nın arkadaşları tarafından yapılan açıklamayla ortaya çıktı. Açıklamada Murteza Kaya'ya ateş eden polislerin Ankara plakalı sarı renkli bir arabadan indikleri belirtilerek, "Terörle Mücadele Yasası'ndan sonra polis, savcı ve hakim gibi davranarak infaz kararı veriyor" denildi. Murteza Kaya'nın ağabeyi Eşref Kaya da yapılan otopsi sonucunda kardeşinin ölümüne yol açan kurşunun çok yakından ve baş hedeflenerek atıldığını belirlediğini söyledi.

11)- Rafet Basut

16 Ağustos 1991 tarihinde İstanbul'un Ümraniye semtindeki bir tekel deposunu soyduktan sonra polislerle girdiği silahlı çatışma sonucunda öldüğü açıklandı. Olaydan sonra yapılan açıklamalarda Rafet Basut'un (kimlik sahte olabilir) polise teslim olduktan sonra açılan ateşi sonucunda vurulduğu öne sürüldü. Çatışmada adının "Süleyman Kırıl" olduğu açıklanan bir militan daha öldü. Soygunun "Türkiye Komünist İşçi Hareketi" (TKİH) adlı yasadışı örgüt tarafından yapıldığı öne sürüldü.

12)- Seher Şahin

İstanbul'daki Mimar Sinan Üniversitesi'nin 3 Eylül Salı günü siyasi polis tarafından basılması sırasında camdan düşerek yaralandı ve kaldırıldığı hastanede 8 Eylül 1991 tarihinde öldü. Arkadaşları, Seher Şahin'in polisler tarafından camdan atıldığını bildirirken, polis yetkilileri ise sözkonusu öğrencinin polisleri görünce paniğe kapıldığını ve kaçmak isterken düştüğünü öne sürdüler. 18 yaşındaki Seher Şahin'in çene kemiğinin kırıldığı, kafatasında çatlak meydana geldiği ve iç kanama geçirdiği belirlendi. Seher Şahin'in babası Hayati Şahin, İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'na başvurarak kızının ölümüne neden olan polisler hakkında suç duyurusunda bulundu. Seher Şahin'in polis tarafından yakalandıktan sonra 3. kattan aşağıya atıldığını belirten Hayati Şahin, kızının vücudunda cebir ve şiddetten kaynaklanan darp izleri bulunmasına dikkat çekti.

13)- Süleyman Atalan

Yaşadığı Mardin'in Midyat ilçesine bağlı Budaklı köyündeki evinden 16 Eylül 1991 tarihinde kaçırıldı. Kendisinden o günden sonra bir haber alınmadı. Süleyman Atalan'ın eşi Naroke Atalan, kocasının Midyat'a bağlı Sarı köyündeki köy korucuları tarafından kaçırılarak öldürülmüş olmasından endişe duyduğunu söyledi. Olayla ilgili olarak yetkili makamlara yaptığı başvuruların dikkate alınmadığını da belirten Naroke Atalan, "Sarı köyünde bir araştırma yapılırsa durum ortaya çıkacaktır" dedi.

14)- Mustafa Aktaş

İstanbul Bakırköy'de 11 Ekim gecesi üç polisin ölümüyle sonuçlanan silahlı saldırıdan sonra Devrimci Sol militanları ile polis arasında çıkan çatışma sırasında vurularak öldü. 17 yaşında olan Mustafa Aktaş'ın olayla bir ilgisinin bulunmadığı anlaşıldı. Çatışmada "Hayri Koç adlı militanın da öldüğü" açıklandı. Çatışma sırasında polis telsizlerinden, "canlı yakalamayın" diye anons yapıldığı ve İstanbul Emniyet Müdürü Mehmet Ağar'ın ise "gereğini yapın" şeklinde talimat verdiği duyuldu. Mustafa Aktaş'ın olay günü önce Kadir

Çelebi adlı kuzeni ile buluştuğu ve Saadet ve Sultan adlı kız arkadaşlarıyla birlikte gezmeye çıktıkları belirlendi. Babası Kemal Aktaş, "Mustafa'nın başına gelenleri Cumartesi akşamına kadar öğrenemedik. Bizi o gece hastaneye götürüp cesedi teşhis etmemizi istediler. Vücudunda 10 tane kurşun yarası vardı. Herhalde yere düştükten sonra da ateşe devam etmişler" dedi. Polis yetkilileri ise olayla ilgili olarak ayrıntılı açıklama yapmaktan kaçındılar. Devrimci Sol adına yapılan açıklamada ise çatışmada örgüt üyelerinden birinin öldüğü belirtildi ve polis açıklamasında bahsedilen ikinci ölünün kendileri tarafından tanınmadığı kaydedildi.

15)- Burhan Remzi Kafadenk

İstanbul Emniyet Müdürlüğü tarafından "Gayrettepe semtinde 26 Ekim akşamı, polisler girdiği çatışma sonucunda yaralı olarak yakalandığı" açıklandı. Kaldırıldığı hastanede 28 Ekim 1991 tarihinde öldü. Yapılan otopsi sonucunda ölüme başa giren kurşunun neden olduğu anlaşıldı. Burhan Remzi Kafadenk'in kız kardeşi Nurhan Kafadenk, ağabeyinin silahlı eylemci olmadığını savunarak şunları söyledi: "Polis için artık sokakta dolaşan herkes terörist haline geldi. İnsanlar, polise terörist olmadıklarını tek tek kanıtlamak zorundalar mı? Polis önce infaz ediyor, sonra da o kişiyi suçluyor".

16)- Hüseyin Fıdanoglu

İstanbul'un Aksaray semtinde Devrimci Mücadelede Kadınlar Derneği (DEMKAD) Genel Merkezi'nin bulunduğu binanın 8. katından 27 Kasım Çarşamba günü "şüpheli" biçimde düşerek ağır yaralandı. Olaydan sonra polisler tarafından koma halinde Çapa Tıp Fakültesi Hastanesi'ne kaldırıldı. 3 Aralık 1991 tarihinde tedavi gördüğü hastanede öldü. Hüseyin Fıdanoglu'nun annesi Lutfiye Fıdanoglu (DEMKAD üyesi) yaptığı açıklamada, "Oğlumu öldürdüler. Sorumlusu polistir. Bu olayın suçluları kimlerse bir an önce adalet önüne çıkarılmalıdır" dedi. Babası İsmail Fıdanoglu ise olayla ilgili olarak şunları söyledi: "18 yaşındaki bir genç, 8. kattan niye atlasın?. Korkacak veya kaçacak neyi olabilir? Eğer bir suç varsa polisin görevi onu yakalayıp adalet önüne çıkarmaktır". İstanbul Emniyet Müdürlüğü tarafından yapılan açıklamada ise "Hüseyin Fıdanoglu, Aksaray'daki bir apartmanın boşluğuna düştüğü polise bildirilince bulunmuş ve yaralı olarak hastaneye götürülmüştür. Olay önce adli bir vaka olarak değerlendirilmiş, ancak basında çıkan iddialar üzerine yapılan araştırma sonucunda sözkonusu kişinin kimliği ortaya çıkmıştır" denildi.

F)- "Dur ihtarına uymama" ve benzer gerekçelerle ya da yanlışlıkla vurularak öldürülenler

01)- Mustafa Ilengiz

3 Nisan 1991 gecesı Pazarcık'ın Çiçekalan köyünde pusu kuran özel tim görevlilerinin açtığı ateş sonucunda vurularak öldürüldü. Önceleri gizlenmeye çalışılan olayla ilgili olarak Pazarcık Cumhuriyet Savcılığı soruşturma açtı.

Soruşturma sonucunda Mustafa İlgiz'in ölümüne neden olan Halil İbrahim Cura ve Esen Akbulut adlı 2 özel tim görevlisi hakkında Maraş Ağır Ceza Mahkemesi'nde dava açıldı. "Yasanın verdiği yetki ve sınırları aşarak adam öldürmekle" suçlanan, ancak tutuklanmayan özel tim görevlilerinin 5 yıldan az olmamak üzere hapis cezasına mahkum edilmeleri isteniyor.

02)-

Bitlis'in Güroymak ilçesinin 12 Mayıs gecesi PKK militanları tarafından basılması sırasında öldüğü açıklandı. Bölgedeki güvenlik yetkilileri kimliği belli olmayan sözkonusu kişinin, "ilçeyi basan militanlardan olduğunu" öne sürdüler. Ancak daha sonra yapılan resmi açıklamanın aksine, sözkonusu kişinin "PKK ile ilişkisinin olmadığı ve yanlışlık sonucu vurulduğu" bildirildi. Bu konuda bir açıklama yapan Soner Dora isimli şalıs, olay günü PKK militanlarının ilçeyi terk etmelerinin ardından minibüsle Güroymak'a geldiğini ve ilçe girişinde askerlerin açtığı ateşle karşılaştığını anlattı. Soner Dora, minibüste bulunanların bunun üzerine camiye kaçtıklarını, bu sırada ismini bilmediği bir yolcunun vurulduğunu ve bu kişinin daha sonra "PKK militanı" olarak kamuoyuna açıklandığını söyledi.

03)- Şahmeran Gezer

04)- Asur Kesici

6 Haziran 1991 tarihinde Adana'nın Akıncılar mahallesinde "Conolar" olarak bilinen aşiret üyeleri ile iki polis arasında çıkan tartışmanın çatışmaya dönüşmesi üzerine, polislerin açtığı ateş sonucunda vurularak öldüler. Açılan ateş sonucunda üç kişi de yaralandı. Olaya neden olan Suat Turan ve İmam Ekinci adlı polisler, mahkeme tarafından tutuklandı. Tutuklanan polisler, daha sonra tutuksuz olarak yargılanmak üzere serbest bırakıldılar. Polisler hakkında "ölüme yol açtıkları" iddiasıyla dava açıldı. Ölenlerden Şahmeran Gezer'in "Cono" aşiretinin lideri olduğu öğrenildi.

05)- Gülizar Yıldırım

Ağrı'nın Diyadin ilçesi yakınlarındaki kırsal bölgede arama yapan özel tim görevlilerinin 2 Haziran gecesi yanlışlıkla birbirlerine açtıkları ateş sırasında ağır yaralandı ve kaldırıldığı hastanede 9 Haziran 1991 tarihinde öldü. Birbirlerini "PKK militanı" zanneden özel tim görevlilerinin neden olduğu olay sırasında çok sayıda büyük ve küçük baş hayvan da telef oldu.

06)- İsmail Efe

Ağrı'nın Doğubeyazıt ilçesi yakınlarında yol kontrolü yapan jandarmaların bir otomobile açtıkları ateş sonucunda vurularak öldü. 20 Haziran 1991 tarihinde meydana gelen olaydan sonra yapılan resmi açıklamada, İsmail Efe'nin yapılan "dur" ihtarına uymadığı için arabasına açılan ateş sonucunda vurulduğu belirtildi. Olay Doğubeyazıt'ta tepkilere neden oldu.

07)- Ramazan Durmaz

Mardin'in Dargeçit ilçesine bağlı Zarp köyünde hayvanları otlatırken kaybolan oğlunu aramak için köy dışına çıkmak isterken, çevrede pusu kuran özel tim görevlilerinin açtığı ateş sonucunda 30 Haziran 1991 tarihinde vurularak öldü. Olay sırasında Ramazan Durmaz'ın yanında bulunan Mehmet Aydın (ya da Ramazan Çelik) ise ağır yaralandı.

08)- Ali Haydar Alpdoğan**09)- Kemal Karatay**

İstanbul'un Avcılar semtindeki bir içkili lokantada Kürtçe şarkı söylemesine sinirlenen İlyas Kaya adlı komiser tarafından 3 Temmuz 1991 tarihinde tabancayla vurularak öldürüldü. Olayda Kubilay Yavuz adlı bir kişi de yaralandı. Komiser İlyas Kaya olaydan sonra "Kürtçe konuşup, şarkı söylemeye başladılar. Ben de susmalarını söyledim. Bana saldırdılar, bunun üzerine ateş etmek zorunda kaldım" dedi. Ali Haydar Alkan ile Kemal Karatay'ın yakınları ise düzenledikleri basın toplantısında, polisin olayın üstünü kapatabilmek için çaba sarf ettiğini ve olay tanıklarına baskı yapıldığını bildirdiler. Kemal Karatay'ın ağabeyi Zeki Karatay, "Komiser İlyas Kaya'nın lokantaya girmeden önce tabancasına mermi sürdüğünü görenler olmuş. Bu öldürmenin planlanmış olduğunu gösterir" dedi. Komiser İlyas Kaya, olaydan sonra tutuklandı ve hakkında "adam öldürmek" suçundan dava açıldı.

10)- Ahmet Kalamer

İstanbul'un Aksaray semtinde, 15 Temmuz 1991 tarihinde kimlik kontrolü yaptığı sırada bıçakla saldırarak yaraladığı Faik Ahmet Türk adlı polis tarafından vurularak öldürüldü. "Hırsızlık" suçlamasıyla bir süre cezaevinde kalan Ahmet Kalamer'in olay sırasında alkollü olduğu bildirildi. Bıçakla hafif yaralanan polis Faik Ahmet Türk ise ayakta tedavi edildi.

11)- Agit Altürk

31 Temmuz 1991 tarihinde Şırnak'ın Uludere ilçesini basan PKK militanları ile güvenlik kuvvetleri arasında çıkan çatışmada öldü. Bölgedeki kaynaklar, ölüm olayının PKK militanlarının ilçeyi terk etmesinden sonra özel tim görevlilerinin evlere doğru rastgele ateş açmaları sonucunda meydana geldiğini bildirdiler.

12)- Hediye Dicle

Şırnak'ın Cizre ilçesinde 2 Ağustos akşamı, PKK militanları ile güvenlik güçleri arasında çıkan çatışmadan sonra, çevreye rastgele ateş açan özel tim görevlileri tarafından vurularak öldürüldü. 17 yaşındaki Hediye Dicle'nin evinin çatısında uyuduğu bir sırada vurulduğu ortaya çıktı. Olayda bir kişi de ağır yaralandı.

13)- Hasan Hüseyin Yılmaz

12 Ağustos 1991 tarihinde İzmir'de İmam Durmaz adlı arkadaşını yaraladıktan sonra, kaçmaya çalışırken polis tarafından vuruldu ve kaldırıldığı hastanede öldü. Olay sırasında "alkollü" olan Hasan Hüseyin Yılmaz'ın yapılan "dur" ihtarına uymadığı için vurulduğu anlaşıldı.

14)- Ali Hikmet Kerkük

Ankara'nın OSTİM sanayi bölgesinde 17 Eylül 1991 tarihinde tartıştığı polisler tarafından öldürüldü. Görgü tanıklarının anlattığına göre, saat 16.00 sıralarında işyerinden ayrılarak arabasına binen Ali Hikmet Kerkük, hatalı olarak hareket edince "06 AA 141" plakalı polis aracıyla çarpışma tehlikesi atlatıldı. Bunun üzerine araçtan inen polisler Ali Hikmet Kerkük'ün araba anahtarı ile ehliyet ve ruhsatını zorla aldılar. Anahtarlarının alınmasına itiraz eden Ali Hik-

met Kerkük'ün üzerine daha sonra söz konusu polis aracı sürüldü. Bu sırada dengesini kaybederek arabanın tamponuna takılan Ali Hikmet Kerkük, 50 metre sürüklenerek ağır yaralandı ve kaldırıldığı hastanede öldü. Olayla ilgili olarak Hilmi Meraki adlı bir polis tutuklandı.

15)- Talip Kuçlu

Kars'ın Akdere köyünde, tartıştığı köylülere sinirlenen Osman Adsız adlı korucunun açtığı ateş sonucunda 19 Eylül 1991 tarihinde vurularak öldü. Olayda Reis Kuçlu ve Şahin Kızılaslan adlı iki köylü de ağır yaralandı. Talip Kuçlu, olaydan sonra tutuklandı.

16)- Şemsettin Tek

23 Eylül 1991 tarihinde meyva satmak için gittiği Nusaybin'de hal binası yakınlarında açılan ateş sonucunda öldürüldü. Yapılan otopside 8 kurşunla vurulduğu anlaşıldı. Yakınları, ölümle sonuçlanan olaydan güvenlik kuvvetlerini sorumlu tuttular.

17)- Maşallah Kardeş

Bitlis'in Mutki ilçesine bağlı Uran köyünde 19 Ekim 1991 tarihinde jandarmaların açtığı ateş sonucunda vurularak öldü. Olayla ilgili olarak yapılan resmi açıklamada, elindeki silahla köyde dolaşan Maşallah Kardeş'e jandarmaların yaptığı "dur" ihtarına uymaması üzerine ateş açıldığı belirtildi. Ölen kişinin babası Aziz Kardeş ise "Köyde silahla gezmek yasak değil. Silahları hükümete karşı değil, terör için taşıyoruz" dedi.

18)- Sait Saran

19)- Cevat Hakeri

20)- Fazıl Bahar (polis)

21)- Kasım Dönek (polis)

Diyarbakır'ın Mardinkapı bölgesinde 21 Ekim gecesi yol kontrolü yapan polislerin durdurduğu bir araca çevredeki başka bir polis ekibinin açtığı ateş sonucunda yaşamlarını yitirdiler. TIHV'nin elindeki bilgilere göre olay şöyle gelişti: "Diyarbakır'ın Melikahmet caddesinde devriye gezen bir polis aracına 21 Ekim gecesi açılan ateş sonucunda Mustafa Öztürk adlı polis yaralandı. Olaydan sonra Mardinkapı'da güvenlik önlemi alan polisler tarafından yoldan geçen bir otomobil durduruldu. Otomobilde bulunanların kimlikleri kontrol edilirken çevreden ateş açıldı. Açılan ateş sonucunda otomobilde bulunan Sait Saran ve Cevat Hakeri ile kimlik kontrolü yapan Fazıl Bahar ve Kasım Dönek adlı polisler öldü. Mehmet Atçı ve Cemal Atçı da yaralandı. Tedavi gördüğü hastanede yaşadığı olayı gazetecilere anlatan Cemal Atçı içinde bulundukları arabaya ateş edenlerin polis olduğunu ve Sait Saran ve Cevat Hakeri'nin ölümüne yol açan bir komiser ile iki polisi gördüğü taktirde mutlaka teşhis edeceğini kaydetti. Diyarbakır DGM Savcılığı tarafından yapılan soruşturma sonucunda 4 kişinin olay günü bölgede arama yapan polislerin açtığı ateş sonucunda öldükleri ortaya çıktı. Yapılan otopsi sonucunda ölen kişilerin vücutlarından çıkartılan kurşunların polisler tarafından kullanılan 9 milimetrelık tabancalardan çıktığı belirlendi. Diyarbakır DGM Savcılığı, bu gelişme üzerine görevsizlik kararı vererek dosyayı Cumhuriyet Savcılığı'na

gönderdi. Sait Saran ve Cevat Hakeri'nin avukatları da savcılığa suç dururusunda bulunarak olaya karışan polislerin yargılanmasını istediler.

22)- Hasan Bölüktekin

23)- Ersin Bölüktekin

24)- Abdullah Akbudak

Diyarbakır'ın Dicle ilçesine bağlı Urak köyünde korucu olarak görev yapan Mehmet Bölüktekin'in 4 Kasım günü açtığı ateş sonucunda öldüler. Mehmet Bölüktekin olaydan sonra güvenlik kuvvetlerine teslim oldu. Olayın Mehmet Bölüktekin'in koruculuk görevine son verilmesi üzerine çıktığı bildirildi.

25)- Şerafettin Okaslan

Bitlis'e bağlı Aşağı Karaboy köyünde 17 Kasım 1991 tarihinde jandarmaların açtığı ateş sonucunda vurularak öldü. Şerafettin Okaslan'ın köy meydanında elindeki silahla dolaşırken jandarmaların yaptığı "dur" ihtarına uymadığı gerekçesiyle vurulduğu bildirildi.

26)- Faysal Aydın

Şırnak'ın Cizre ilçesinde 6 Kasım 1991 tarihinde güvenlik kuvvetleri tarafından "PKK militanı olduğu" zannedilerek vurularak öldürüldü. Çevresinde "alkolik" olarak tanınan Faysal Aydın'ın vurulduğu sırada da aşırı derecede alkollü olduğu yapılan otopsi sonucunda anlaşıldı. Olay, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan'ın Meclis Başkanlığı'na verdiği soru önergesiyle ortaya çıktı. Orhan Doğan, önergede İçişleri Bakanı İsmet Sezgin'e "Faysal Aydın'ın öldürüldüğü sırada elinde bira kutusu bulunduğu doğru mudur? Şimdiye değin alkollü kaç terörist öldürülmüştür? Olay hakkında soruşturma açmayı düşünüyor musunuz?" şeklinde sorular yöneltti.

27)- İsmet Mirzaoğlu

Bitlis'in Ahlat ilçesine bağlı Serinbayır köyünde devriye gezen askerlerin 26 Kasım gecesi açtığı ateş sonucunda vurularak öldü. İsmet Mirzaoğlu'nun olayın geçtiği köyün muhtarı Halis Mirzaoğlu'nun çobanlık yapan 15 yaşındaki oğlu olduğu ve tuvalete gitmek için evinden çıktığı sırada vurulduğu öğrenildi. Halis Mirzaoğlu, yaptığı açıklamada, olaydan sonra götürüldüğü Ahlat Cumhuriyet Savcılığı'nda kendisine zorla "köyde çıkan çatışmada bir PKK militanının öldüğüne" ilişkin bir belge imzalatılmak istendiğini söyledi. Belgeyi imzalamadığını belirten Halis Mirzaoğlu, "Hem oğlumu öldürdüler, hem de ölüm fermanını bana imzalatmak istediler" dedi.

28)- Üzeyir Çandar

Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde 19 Aralık günü içinde bulunduğu otomobile güvenlik görevlilerinin açtığı ateş sonucunda öldü. Olayda otomobile bulunan İhsan Bilir adlı bir kişi de ağır yaralandı. Üzeyir Çandar ve İhsan Bilir'in Kozluk Belediyesi'nde çalıştıkları ve olay günü görevli olarak Silvan'a geldikleri öğrenildi.

G)- Güvenlik görevlilerinin gereksiz yere şiddet kullandığı, ölümlerle sonuçlanmayan olaylar

● İstanbul Bahçelievler'de duvara tuttukları futbol takımının bayrağını asmak isteyen üç gencin üzerine "yasadışı bir örgüte ait pankart astıklarını" sanan polisler tarafından 29 Mayıs 1991 tarihinde ateş açıldı. Açılan ateş sonucunda Hakan Polat adlı genç başından, Nihat Sağlam adlı genç ise ayağından kurşunla yaralandı. Polis yetkilileri olayla ilgili olarak yaptıkları açıklamada, "Gençlere pankart astıklarını zannederek "dur" ihtarında bulunduk. Kaçmak istediklerini görünce de ateş açtık" dediler.

● İHD Diyarbakır Şubesi 25 Haziran gece yarısı bombalandı. Patlama sonucunda şubenin duvarı yıkıldı ve içindeki eşyalar büyük ölçüde tahrip oldu. Bu arada dernekte bulunan üyelere ait fotoğraflar ile telefon fihristi kayboldu. Patlamada İHD Şubesi ile aynı işhanında bulunan Medya Güneşi ve Özgür Halk isimli dergilerin büroları da hasar gördü. İHD Genel Başkanı Nevzat Helvacı yaptığı açıklamada saldırganların bir an önce yakalanmasını isteyerek, "Bu yapılmadığı taktirde sorumluluk devlete ait olacaktır. Bu tür baskı ve sindirme çabalarının bizi işlevimizden alıkoymaya yetmeyeceği bilinmelidir" dedi.

● İHD Batman Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi Hüseyin Sıddık Tan'ın arabasına 2 Temmuz 1991 tarihinde kimliği belirlenemeyen kişiler tarafından konulan bombanın patlaması sonucunda Hüseyin Sıddık Tan ve 10 yaşındaki oğlu Azad Tan ile akrabası Cengiz Tek yaralandı.

● İstanbul Kumkapı Polis Karakolu'nda komiser olarak görev yapan dayısını 2 Ağustos gecesi ziyarete giden Abdullah Cem Ceylan adındaki 30 yaşında bir kişi, karakolun kapısında üzerini aramak isteyen nöbetçiyle tartışırken, Dursun Kara adlı polis tarafından vuruldu. Abdullah Cem Ceylan'ın tartışma sırasında başındaki peruğu düşünce, "silahlı eylemci" zannedilerek vurulduğu öğrenildi. Olayda karnından üç kurşunla vurularak yaralanan Abdullah Cem Ceylan, hastaneye kaldırıldı.

● İstanbul'un Haznedar semtinde 19 Ekim günü Doğru Yol Partisi'ne ait bir seçim bürosuna patlayıcı madde attıktan sonra "polis tarafından vurularak yakalandığı" açıklanan Hasan Erdem adlı gencin, "polisler tarafından kasten vurulduğu" bildirildi. Olayla ilgili olarak İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi'nde bir basın toplantısı düzenleyen Neriman Deniz adlı kişi Hasan Erdem'in hiç bir uyarı yapmadan ateş açan polisler tarafından vurulduğunu anlatarak, "Açılan ateşle gencin vurulduğunu gördüm. Daha sonra gencin yanına gelen polisler ona yeniden ateş ettiler" dedi.

● Diyarbakır'ın Silvan ilçesine bağlı Yolaçtı köyü yakınlarındaki karayolunda seyreden bir araca özel tim görevlileri tarafından "dur" ihtarına uymadığı gerekçesiyle ateş açıldı. 10 Aralık 1991 tarihinde akşam saatlerinde meydana gelen olayda araçta bulunan Erikyazı Köyü Muhtarı Sig Fu betullah Eker ile eşi Saliha Eker ve kardeşi Mehmet Eker yaralandı.

4.2. İŞKENCE

1991 yılı boyunca yaşanan olaylar ve çarpıcı örnekler, Türkiye'de işkencenin bir numaralı insan hakları sorunu olarak gündemden çıkmadığını göstermiştir. TİHV'ye bu yıl içinde ulaşan haberlerde 168 ayrı işkence olayı ya da iddiası yer almıştır. Bu olaylarla ilgili olarak toplanan bilgilere göre 552 kişi işkence gördüğünü açıklamıştır. Bu 552 kişiden 218'i gördüğü işkenceleri resmi sağlık kuruluşlarından aldıkları doktor raporlarıyla kanıtlamışlardır. Ayrıca 23 kişi, gözaltında ya da cezaevlerinde şüpheli biçimde yaşamını yitirmiştir. Bu rakamlar, gözetim yerlerinin ve cezaevlerinin ne denli yaşama hakkını yok edici uygulamalara sahne olduğunu ortaya koymaktadır.

Bilindiği gibi polis ve jandarma karakollarına düşen adli suçlardan ötürü sanık olanlara dayak ve falaka gibi işkence yöntemleri yaygın olarak uygulanmasına karşın, bu sanık kesiminin hakkını arama yoluna başvurmadiği için yapılan işkenceler ortaya çıkmamaktadır. İşkence ve kötü muamele olaylarıyla ilgili şikayette bulunanlar ve az sayıda da olsa rapor alabilenlerin büyük bir çoğunluğu siyasi nitelikli suçlardan ötürü gözaltına alınanlardan oluşmaktadır. Buna bir de İstanbul, Ankara, İzmir dışından ve özellikle Olağanüstü Hal Bölgesi'nden sağlıklı haber alma zorluğunu da eklediğimizde, bir yıllık dönem içinde belirlenen işkence mağdurlarının gerçekte devlet eliyle insanların bedensel ve ruhsal bütünlüğüne yapılan saldırıların sadece küçük bir bölümünü yansıttığı ortaya çıkmaktadır.

1991 yılında polis ya da jandarma tarafından gözaltına alındıktan sonra işkenceye maruz kalanlardan 15'i çocuktur. İşkence görenler arasında gazeteci ve avukatlar olduğu gibi, futbolcular, polisler, eşcinseller ve hatta İran'dan gelen mülteciler de bulunmaktadır. Gösteriler esnasında gözaltına alınan tutuklu yakınları, işçi ve öğrenciler işkence görenler arasında çoğunluğu oluşturmaktadır. Gözaltına alınıp işkence görenlerin 53'ü kadın ve genç kızdır. İşkence gören bayanlardan 9'u gözaltında tecavüze uğradıklarını ya da cinsel tacizle karşı karşıya kaldıklarını açıklamıştır.

8-22 Nisan 1991 tarihleri arasında Gayrettepe'de gözaltında bulunduğu sırada çırılçılak askıya alınan bayan öğrenci İlknur Burgaç, tahliye edildikten sonra "elimden, ayak parmaklarımdan ve cinsel organımdan elektrik verdiler ve tecavüz edeceklerine dair tehdit ettiler" diyerek ağır bir cinsel tacizi gözler önüne sermektedir. Yine Gayrettepe'de gözaltında tutulan Esma Polat'ın tecavüze uğradığını açıklaması ve bu doğrultuda savcılığa suç duyurusunda bulunması çarpıcı örneklerden birisidir. Yılın ikinci yarısında iki çocuk annesi Hakime Esmeray'ın İstanbul'da, Mediha Curabaz adlı hemşiresinin de Adana'da gözaltında iken tecavüze uğramaları bu konuda verilebilecek diğer örneklerdir.

15 Mayıs günü İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şubesi'ne başvuran, 12-13 yaşlarındaki 3 kız çocuğu da inanılması güç bir olay anlatmışlardır. 8 Mayıs gecesi Savur'un dağlık bölgesinde yolunu kaybeden bu çocuklar, ertesi sabah "teröristlere katılacaklardı" sayıyla Mardin Jandarma Tugayı'nda sor-

guya alınmışlardır. 12 yaşındaki H.K.'nin sorguya ilişkin olarak anlattıkları, cinsel tacize yönelik uygulamaların başka bir örneğidir.

1991 yılı içinde yürürlüğü giren Terörle Mücadele Yasası işkence olaylarını arttırmakla kalmamış, sınırlı da olsa yargı önüne getirilebilecek bazı işkence olayları için mahkeme yolunu kapatmıştır.

Örneğin, 11 Mayıs 1991 tarihinde gözaltına alınan İslam Aysoy ve iki kardeşi Bitlis'in Güroymak Jandarma Karakolu'nda, "kendilerine işkence yapıldığı ve köpek pisliği yedirildiği" iddiasıyla Bitlis Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulunmuşlardır. Bitlis Cumhuriyet Savcısı Özer Tarhan ise, bir soruşturma açmadan, haklarında suç duyurusunda bulunulan güvenlik görevlilerinin, belirtilen suçu görevleriyle ilgili olarak işledikleri sonucuna vararak, "Terör ile Mücadele Yasası"nın 15. maddesi uyarınca görevsizlik kararı vermiştir. Böylece işkence soruşturması belirsiz bir mecraya sokulmuştur. Öğretmen Siddık Bilgin'in öldürülmesiyle ilgili olarak devam eden davanın "Terör ile Mücadele Yasası" uyarınca durdurulması, bu konuda verilebilecek ikinci bir örnektir. (Bu karar daha sonra yapılan itiraz üzerine iptal edilmiştir)

Sonuç olarak, 1991 yılındaki işkence olayları değerlendirildiğinde; işkencenin sistematik biçimde ve bir sorgulama yöntemi olarak devam ettiği, azalmak bir yana, tersine artış gösterdiği ve Terörle Mücadele Yasası'nın bazı koruyucu maddelerinden destek alan güvenlik görevlileri aracılığıyla pervasızca uygulandığı ortaya çıkmaktadır. İşkence olaylarına karışan görevliler hakkında, Terörle Mücadele Yasası uyarınca, valilikler veya kaymakamlıklar bünyesinde oluşturulan disiplin kurulları izin vermediği takdirde soruşturma ya da dava açılmaması başta olmak üzere getirilen koruyucu hükümler, işkenceyi sorgulama yöntemi olarak kullanan görevlilerin daha rahat davranmalarını sağlamaktadır.

Yargı kararlarında, işkence ile alınmış ifadeler geniş ölçüde kullanılmaktadır. Bunlar önlenmelidir. Koalisyon programında vaat edilen "hazırlık tahlikatında avukat bulundurulması"na ilişkin yasal düzenlemenin yürürlüğe konulması ilk acil önlem olarak en kısa zamanda gerçekleştirilmelidir. Ayrıca yıl sonuna doğru yetkili ağızlardan sık sık duyulan "işkence önlenecek ve işkence yapanlar ağır biçimde cezalandırılacak" şeklindeki açıklamaların yaşama geçmesi için yapılabilecek her türlü değişikliğe vakit geçirilmeden başvurulmalıdır. Türkiye'de insanların yaşama hakkı ve hukuk devleti ilkelerine uygun olarak sorgulanma ve yargılanma hakkı 1991 yılı içinde gerçekleştirilememiştir. Bu konuda TIHV'nin eline ulaşan bilgilerin bir bölümünün kronolojik olarak sıralaması şöyledir:

5 Ocak 1991 Cumartesi

(01-023)- Ankara Merkez Cezaevi'nde açık görüş yapılmamasını protesto ederken 2 Ocak günü gözaltına alınan 44 tutuklu yakını, gözaltında kaldıkları iki gün boyunca polisler tarafından dövüldüklerini, kendilerine yemek ve yatacak yer verilmediğini anlattılar. Serbest bırakılanlardan Gülnaz Türkmen, Celal Türkmen, Ali İspir ve Nergiz Yalçın'ın vücutlarında dayak sonucunda oluşan yara ve izler belirlendi.

7 Ocak 1991 Pazartesi

(01-029)- Adana'da 2 Ocak gecesi siyasi polis tarafından gözaltına alınan İmer Ekmiş adlı 18 yaşındaki kızın annesi Şule Şakakoğlu, "kızına işkence yapıldığını" bildirerek Cumhuriyet Savcılığı'na başvurdu. Şule Şakakoğlu yaptığı başvuruda kızının yaşamından endişe duyduğunu belirtti.

12 Ocak 1991 Cumartesi

(12 Ocak)- Muğla'nın Milas ilçesi Emniyet Amiri Tufan Bozkaya, kahvede oturan bir kişiyi, "ayak ayak üstüne attığı" gerekçesiyle dövdü.

14 Ocak 1991 Pazartesi

(01-065)- Nevşehir E Tipi Cezaevi'nde, Cumali Çopur adlı bir hükümlü merdiven demirlerine bağladığı çarşafı kendisini asarak intihar etti. Nevşehir Cumhuriyet Savcısı Ahmet Şükrü Dağlı, intihar ederek yaşamına son veren hükümlünün "hırsızlık" suçundan tutuklu olduğunu ve soruşturmanın sürdürüldüğünü açıkladı.

(01-066)- SHP tarafından hazırlanan "Savaşa Hayır" afişlerini İstanbul Kartal'daki kahvehanesinin duvarlarına astığı için gözaltına alınan Bekir Öztürk, götürüldüğü Topselvi Karakolu'nda polisler tarafından dövüldüğünü ve hakarete uğradığını söyledi.

16 Ocak 1991 Çarşamba

(01-074)- Cizre'de 5 Ocak günü gözaltına alındıktan sonra ölen Tevfik Timur adlı kişinin ölümüne gördüğü işkencelerin neden olduğu bildirildi. Sosyalist Parti Genel Sekreteri Yalçın Büyükdaglı, cenazesi 14 Ocak günü ailesine teslim edilen Tevfik Timur ile ilgili olarak yaptığı açıklamada, "Ölüm işkenceden olmuştur. Olayın sorumlusu da soruşturmayı yapan görevlilerdir" dedi.

17 Ocak 1991 Perşembe

(01-083)- "TKP-ML Hareketi adlı örgüte üye oldukları" iddiasıyla haklarında dava açılan 17 kişinin yargılanmasına başlandı. İstanbul DGM'de başlayan duruşmada sorgusu yapılan sanıklardan Hüsnüye Taşı, gözaltında bulunduğu süre içinde işkence gördüğünü belirterek, "Polisler kadınlığımdan yararlanmak istediler ve bana tecavüz etmeye çalıştılar" dedi.

23 Ocak 1991 Çarşamba

(01-107)- Ankara'daki Siyasi Polis Merkezi'nde 15 gündür gözaltında tutulan Birtan Altunbaş, gördüğü işkenceler sonucunda öldü. Birtan Altunbaş, 10 Ocak günü 3 arkadaşı ile birlikte öğrenim gördüğü Hacettepe Üniversitesi'nden gözaltına alınmıştı. İHD Ankara Şubesi Başkanı Muzaffer İlhan Erdost, Birtan Altunbaş'ın kaldırıldığı Gülhane Hastanesi'nde 16 Ocak 1991 tarihinde öldüğünü, 18 Ocak günü Tekirdağ'ın Malkara ilçesinde gömüldüğünü söyledi. Bu arada geçtiğimiz günlerde gözaltına alınan ve daha sonra serbest bırakılan Murat Böbrek adlı öğrenci ise Birtan Altunbaş'a yapılan işkencelere tanık olduğunu açıkladı. Birtan Altunbaş'a yapılan otopsinin raporu ise ailesine ve avukatlarına verilmedi. ... (01-130)- Birtan Altunbaş'ın ölümüyle ilgili olarak Cumhuriyet Savcılığı tarafından soruşturma açıldı. Adalet Bakanı

Oltan Sungurlu, soruşturma sonucunda ölümün işkenceden olup olmadığının anlaşılacağını bildirdi.

1 Şubat 1991 Cuma

(02-002)- Ankara'da bir süre gözaltında tutulduktan sonra tutuklanarak gönderildiği cezaevinde 24 Ocak 1991 tarihinde ölen Haydar Arman'ın ölümüne gördüğü işkencelerin neden olduğu bildirildi. Haydar Arman'ın anesi Zekiye Arman, oğlunun gözaltına alındığı sırada sağlıklı olduğunu söylerken, eşi Şükran Arman ise "Haydar Arman'ın işkence sonucunda öldüğünü" belirterek, "Cenazesini 26 Ocak'ta toprağa verdik. Gömülürken başını gördüm. Yüzünün yan tarafı mordu. Alnında kırmızılıklar vardı. Ayrıca cenazeyi almaya giden erkekler hayalarının siyah olduğunu görmüşler. Ayak başparmaklarıyla, ellerinin ucundaki etler de yokmuş" dedi. Olayla ilgili olarak Bayram Aydemir, Hasan Cahit Selekoğlu, Mecit Turan ve Mustafa Şahinbaş adlı 4 polis hakkında Ankara Ağır Ceza Mahkemesi'nde dava açıldı.

5 Şubat 1991 Salı

(02-020)- Gözaltında bulunduğu Siyasi Polis Merkezi'nde çenesi kırılan Gültekin Akarca adlı öğrenciye işkence yapmaktan sanık 6 polisin yargılanmasına başlandı. Ankara 7. Ağır Ceza Mahkemesi'nde başlayan davada sorgusu yapılan sanıklardan Hayrettin Kahveci, Gültekin Akarca'nın çenesinin gözaltında bulunduğu sırada kırıldığını kabul etti.

6 Şubat 1991 Çarşamba

(02-022)- Ankara'da "iki paket sigara çaldığı" iddiasıyla 31 Ocak gecesi gözaltına alınan İrfan Başbuğa, gözaltında bulunduğu Anafartalar Polis Karakolu'nda öldü. Karakol yetkilileri, İrfan Başbuğa'nın intihar ettiğini öne sürdüler. İrfan Başbuğa'nın babası Hidayet Başbuğa ise "Oğlum sigara çalacak karakterde bir insan değildir. Ayrıca evden çıkarken yanında sigarası vardı. Morgda cesedini inceledim. İntihar belirtileri bulamadım. Kendisini asan bir insanın dili dışarıda olur. Dudakları morarır. Spermeleri boşalır. Bunların hiçbirine rastlamadım. Vücudunda darp izleri vardı. Koltuk altlarında, dudakların arkasında, ayaklarında morarmalar olduğunu gördüm" dedi.

7 Şubat 1991 Perşembe

(02-032)- Geçtiğimiz yıl Eylül ayı içinde Ankara'da gözaltına alınan ve gözaltındayken düşük yapan Nevruz Türkdogan'a "işkence yapmakla suçlanan" üç polis memurunun yargılanmasına başlandı. Ankara 21. Asliye Ceza Mahkemesi'nde başlayan davaya, haklarında 3 ayla 3 yıl arasında değişen hapis cezası istenen sanık polisler Hikmet Taşdelen, Savaş Demir ve Ali Erşan katılmadı.

8 Şubat 1991 Cuma

(02-035)- Kars'ın Aralık ilçesinde bir süre tutuklu kalan ve tahliye olduktan sonra koma halinde getirildiği hastanede yaşamını yitiren Kasım Aras'ın ölümüne, cezaevinde gördüğü işkencelerin neden olduğu bildirildi. "Kronik hale gelen beyin kanaması nedeniyle öldüğü" belirlenen Kasım Aras'ın kardeşi Halit Aras, "Kardeşimi, Aralık İlçe Jandarma Karakolu'nda görevli Astsubaylar İhsan Karacaoğlu ile Salim Taşkeser bu hale soktu" dedi. Ölüm olayı ile ilgili olarak açılan soruşturma daha sonra takipsizlikle sonuçlandı.

(02-039)- TAYAD ve DEMKAD üyelerine yönelik operasyon sırasında Ankara'da gözaltına alınan Saadet Toksoy, Can Balıcanlı ve Gamze Turan, gözaltında işkence gördüklerini açıkladılar. Serbest bırakıldıktan sonra basın toplantısı düzenleyen Saadet Toksoy, Can Balıcanlı ve Gamze Turan, polislerin "Kafanıza kurşun sıkarak hepinizi öldürtürüz. Sonunuz Birtan Altınbaş gibi olur" şeklindeki tehditleriyle de karşılaştıklarını bildirdiler.

11 Şubat 1991 Pazartesi

(02-041)- Ankara'da 7 Şubat 1991 tarihinde gözaltına alınan Ceyhan Sarı adlı 49 yaşındaki bir elektrik mühendisinin beli, götürüldüğü Keçiören Polis Karakolu'nda yediği dayak sonucunda kırıldı.

(02-042)- Konya Selçuk Üniversitesi'nde 4 Şubat'ta düzenlenen savaş karşıtı bir gösteriden sonra gözaltına alınan 7 öğrencinin işkence gördüğü bildirildi. Gözaltında "aç bırakıldıklarını ve sürekli dövüldüklerini" belirten öğrencilerin isimleri şöyle: "Seher Özturan, Dilek Izgili, Emin Çalışkan, Cüneyt Adıgüzel, Ahmet Kara, Yunus Soyertaş ve Yusuf Büyükdag".

14 Şubat 1991 Perşembe

(02-060)- Van'da bir ihbar sonucunda gözaltına alınan Abdullah Kaya, Abdülaziz Kaya ve Zeynel Çetin isimli Sosyalist Parti üyelerinin gözaltında işkence gördükleri bildirildi. Sosyalist Parti Genel Sekreteri Yalçın Büyükdaglı, "Bu olayın görünürdeki sorumlusu Van Emniyet Müdürü Sabri Yakar'dır" dedi.

18 Şubat 1991 Pazartesi

(02-074)- Gözaltında tutulduğu İstanbul Beyoğlu Emniyet Amirliği'nde 14 Şubat günü komaya giren Ali Rıza Aydoğan, kaldırıldığı hastanede Cumartesi gecesi öldü. Halkın Emek Partisi İstanbul-İl Başkanı Osman Özçelik, Ali Rıza Aydoğan'ın vücudunda işkence izleri saptadıklarını söylerken, yakınları da polis yetkililerinin "ölümün intihar sonucu olduğu" şeklindeki açıklamalarının doğru olmadığını bildirdiler ve ölüm olayı ile ilgili soruşturma açılmasını istediler. ... (02-080)- Ali Rıza Aydoğan için hazırlanan doktor raporunda ölen gencin vücudunda işkence izleri bulunduğu belirtildi. Söz konusu raporda, "Ali Rıza Aydoğan'ın ayak tabanları ile parmak uçlarında ekimoz ve yaralar bulunduğu" kaydedildi.

22 Şubat 1991 Cuma

(02-094)- Ankara Emniyet Müdürlüğü'nde gözaltında tutulan İbrahim Bingöl ve Cavidan Kocaacar adlı kişilere işkence yapıldığı bildirildi. Avukat Bedii Yarayıcı yaptığı açıklamada, gözaltına alınıp serbest bırakılan bazı kişilerden İbrahim Bingöl ve Cavidan Kocaacar'a yapılan işkenceleri öğrendiklerini anlatarak, "Cavidan Kocaacar, çıplak soyularak yapılan onur kırıcı aramaya karşı çıktığı için bayıltıncaya kadar dövülmüştür" dedi.

23 Şubat 1991 Cumartesi

(02-100)- İstanbul'un Bakırköy semtinde 20 Şubat akşamı yapılan barış gösterisinden sonra gözaltına alınan İnsan Hakları Derneği üyeleri Filiz Karakuş ve Yeldağ Özcan, gözaltında tutuldukları Siyasi Polis Merkezi'nde işkence gördüklerini bildirdiler.

27 Şubat 1991 Çarşamba

(02-116)- Öğrenim gördüğü Gümüşhane Lisesi'ne "orak-çekiç amblemi çizdiği" iddiasıyla gözaltına alınan 16 yaşındaki Dinçer Şahin, "gözaltında bulunduğu süre içinde işkence gördüğünü" belirterek Cumhuriyet savcılığı'na suç duyurusunda bulundu. Hastaneye gönderilen Dinçer Şahin'e "ayaklarında ve kalçasında darp izleri bulunduğu" ilişkin rapor verildi. Dinçer Şahin serbest bırakılmadan önce polisler tarafından, "bir şikayette bulunmaması" için tehdit edildiğini de söyledi. Şikayet üzerine açılan soruşturma takipsizlikte sonuçlandı.

28 Şubat 1991 Perşembe

(02-122)- "Cumhurbaşkanı Turgut Özal'a hakaret ettiği" iddiasıyla tutuklanan Ferda Civelek adlı üniversite öğrencisinin yargılanmasına başlandı. İstanbul 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nde başlayan davada sorgusu yapılan Ferda Civelek, suçsuz olduğunu belirterek, "Polis okuldaki demokratik faaliyetlere katıldığım için beni hedef seçti. 15 gün gözaltında kaldım ve işkence gördüm ve işkence gördüğüme dair 10 günlük rapor aldım" dedi.

(7 Mart)- "Hedef" adlı aylık derginin taraftarlarından Emel Atıcı ve Mehmet Güneş, bir hafta süreyle gözaltında tutuldukları İstanbul Siyasi Polis Merkezi'nde işkence gördüklerini açıkladılar. 15 Şubat 1991'de tutuklanarak Sağmacılar Cezaevi'ne gönderilen Emel Atıcı ve Mehmet Güneş'e işkence sonucu ortaya çıkan izleri belgeleyen doktor raporları verildi.

2 Mart 1991 Cumartesi

(03-009)- Ankara'da 31 Ocak 1991 tarihinde gözaltına alındıktan sonra götürüldüğü Anafartalar Polis Karakolu'nda ölen İrfan Başbuğa'nın ölümü ile ilgili olarak yapılan soruşturma sonucunda karakolda görevli Cüneyt Demir ve Osman Yolcu isimli polisler hakkında dava açıldı. "Görevlerini ihmal ederek İrfan Başbuğa'nın ölümüne yol açtıkları" suçlamasıyla haklarında dava açılan polislerin üç ayla bir yıl arasında hapis cezasına mahkum edilmeleri isteniyor.

(03-011)- İstanbul'da bir süre önce gözaltına alınan ve daha sonra serbest bırakılan Cumali Koyun isimli bir genç, gözaltında bulunduğu süre içinde işkence gördüğünü açıkladı. Gayrettepe'deki Siyasi Polis Merkezi'nde işkence ve tehditler sonucunda, polislerin hazırladığı suçlayıcı bir ifadeyi imzalamak zorunda kaldığını anlatan Cumali Koyun, bu ifadenin tehdit unsuru olarak kullanılarak polis ajanı olmaya zorlandığını söyledi.

4 Mart 1991 Pazartesi

(03-014)- Ankara'da siyasi polisin TDKP adlı örgüte yönelik olarak yaklaşık bir aydır sürdürdüğü operasyon sırasında gözaltına alınanlardan İmran Aydın'ın öldüğü açıklandı. Ankara Emniyet Müdürlüğü tarafından yapılan açıklamada İmran Aydın'ın gözaltına alındıktan sonra götürüldüğü bir evden "kaçmak isterken düşerek öldüğü" öne sürüldü. İmran Aydın'a yapılan otopsinin raporunda ise "Ölümün pankreas kanaması sonucunda olduğu" belirtildi. İmran Aydın'ın ailesi ve avukatları ise "kuşku lu ölüm olayı" hakkında soruşturma açılması isteğiyle Cumhuriyet Savcılığına başvurdular. Açılan soruşturma takipsizlikte sonuçlandı.

5 Mart 1991 Salı

(03-023)- Yargıtay, Mardin'in Cizre ilçesine bağlı Yeşilyurt Köyü'nde 1989 yılı Ocak ayı içinde köylülere insan pisiği yedirdiği için yargılanarak üç ay hapse mahkum olan Binbaşı Cafer Tayyar Çağlayan'a verilen cezayı az bularak bozdu. Bozma kararında, "Binbaşı Çağlayan'ın suç sayılan eyleminden etkilenen 4 ayrı kişi bulunduğu ve bu nedenle 4 kişiye işkence yapmak suçundan ayrı ayrı cezalandırılması gerektiği" belirtildi.

7 Mart 1991 Perşembe

(03-035)- Ankara'da siyasi polis tarafından 13 İranlı gözaltına alındı. Gözaltındaki İranlılardan Daryüş Lorestani, gördüğü işkenceler sonucu rahatsızlanarak Numune Hastanesi'ne kaldırıldı.

(03-037)- İnsan Hakları Derneği Şanlıurfa Şubesi Sekreteri Avukat Ramazan Ferat, Viranşehir'de 17 gündür gözaltında tutulan 10 kişinin ağır işkenceler gördüğünü açıkladı. Ramazan Ferat, işkence gören 10 kişiden Sinan Binici'nin gördüğü işkenceler sonucunda rahatsızlandığını ve gönderildiği sağlık ocağında verilen "hastanede tedavi altına alınmalı" şeklindeki rapora karşın yeniden Siyasi Polis Merkezi'ne götürüldüğünü bildirdi.

(03-038)- Ankara'da "yasadışı örgüt üyesi oldukları" iddiasıyla Pazartesi gecesi gözaltına alınan 4 öğrenciden Ali Koç, rahatsızlanarak Numune Hastanesine kaldırıldı. Ali Koç, bir süre hastanede kaldıktan sonra yeniden Siyasi Polis Merkezi'ne götürüldü. Avukat Murat Demir bu konuda yaptığı açıklamada Ali Koç'un gördüğü işkenceler sonucunda beyin sarsıntısı geçirdiğini ve sağlık durumunun endişe verici olduğunu bildirdi.

11 Mart 1991 Pazartesi

(03-051)- İHD Ankara Şubesi'nin belirlemelerine göre 1990 yılı içinde Ankara'da büyük bir çoğunluğu öğrenci olan 746 kişi siyasal nedenlerle gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan 72'si tutuklanırken, 93'üne de işkence yapıldığı doktor raporlarıyla kanıtlandı.

12 Mart 1991 Salı

(03-060)- Ankara'daki bazı silahlı saldırı eylemleri nedeniyle yaklaşık bir aydır gözaltında tutulan Erol Özpolat, İbrahim Bingöl ve Alp Aslan dün DGM tarafından tutuklandı. Aynı soruşturma nedeniyle gözaltına alınan Cavidan Kocaacar ise serbest bırakıldı. Cavidan Kocaacar gözaltında gördüğü işkenceler nedeniyle rahatsızlandı ve Numune Hastanesi'ne kaldırıldı. Tutuklanmasına karar verilenlerden İbrahim Bingöl, Siyasi Polis Merkezi'nde gazetecilere "Gerçek dışı bir senaryoya kurban gidiyoruz. İfadelerimiz işkence altında alındı. Bu komplodur, suçsuzuz" dedi.

14 Mart 1991 Perşembe

(03-070)- Yüzyıl Dergisi Ankara Bürosu'nun 5 Mart 1991 tarihinde polis tarafından basılması üzerine gözaltına alınan gazeteciler düzenledikleri basın toplantısında gözaltında işkence gördüklerini bildirdiler. Basın toplantısında konuşan Soner Yalçın, "Bize haya sıkma, soğuk su tutma, askıya alma ve elektrik verme gibi işkence yöntemleri uygulandı. Sorulan soruların büyük bölümü

dergide yer alan haberleri kimlerden öğrendiğimiz konusundaydı. Özellikle Kürtlerle ve polis teşkilatıyla ilgili olan haberlerin kaynakları soruldu" dedi.

20 Mart 1991 Çarşamba

(03-097)- Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde Nuri Yaşar isimli bir kişi gözaltında tutulduğu Emniyet Müdürlüğü'nde "gördüğü işkenceler sonucunda" rahatsızlanarak koma halinde hastaneye kaldırıldı.

21 Mart 1991 Perşembe

(03-104)- Siirt'te bir polis aracına düzenlenen silahlı saldırı sonrasında başlayan yoğun gözaltılar sürüyor. Bölgedeki İHD üyeleri, gözaltına alınanların yoğun işkencelere maruz kaldıklarını ve işkence nedeniyle Mücahit İltem isimli bir şahsın kolunun kırıldığını bildirdiler.

25 Mart 1991 Pazartesi

(03-122)- Ankara'da Mart ayı başında bir grup İranlı mülteci arkadaşı ile birlikte gözaltına alınan ve daha sonra tutuklanan Said Seyit Ahmedî, gözaltında bulunduğu süre içinde işkence gördüğünü bildirdi. Seyit Ahmedî, Ankara Merkez Cezaevi'nden İnsan Hakları Derneği'ne gönderdiği mektupta, gözaltına alınan ve daha sonra serbest bırakılan Daryuş Kurditani'nin ise gördüğü işkenceler sonucunda üç kez hastanelik olduğunu söyledi.

28 Mart 1991 Perşembe

(28 Mart)- 26 Şubat ile 14 Mart 1991 tarihleri arasında Siirt'te gözaltında tutulan İnsan Hakları Derneği üyesi Ahmet Tekin, gözaltında bulunduğu süre içinde işkence gördüğünü açıkladı. Ahmet Tekin'e 11 Mart günü gönderildiği Siirt Devlet Hastanesi'nde "15 gün süreyle iş göremeyeceğine" ilişkin doktor raporu verildi. Ancak bu rapor daha sonra polisler tarafından yırtıldı ve 14 Mart günü Emniyet Müdürlüğü'ne getirilen bir doktordan "sağlam olduğuna" ilişkin ikinci bir rapor alındı.

30 Mart 1991 Cumartesi

(03-141)- İstanbul Marmara Üniversitesi'nde okuyan Zeki Kayıran isimli bir öğrenci, siyasi polislerin kendisine, "polis ajanı olması ve okuldaki olaylarla ilgili muhbirlik yapması" için baskı yaptığını açıkladı.

5 Nisan 1991 Cuma

Bingöl'ün Solhan ilçesinde "hırsızlık" suçlamasıyla gözaltına alınan Haşım Sincar, kaldırıldığı hastanede öldü. Polis yetkilileri, "Haşım Sincar'ın kalp krizinden öldüğünü" ileri sürdüler. İnsan Hakları Derneği Bingöl Şubesi yetkilileri, Haşım Sincar'ın "işkence sonucu ölme ihtimalinin büyük olduğunu" bildirdiler.

(04-021)- İstanbul'da 14 Mart 1991'de polis tarafından gözaltına alınan Yusuf Erişti isimli gençten bugüne kadar haber alınamadı. Avukat Fethiye Pekşen, Yusuf Erişti'nin gözaltına alındığını gören tanıklar bulunduğunu belirterek, "Emniyet yetkilileri bu konuda bilgi vermemektedirler. Yusuf Erişti'nin nerede olduğunu ve başına ne geldiğini merak etmekteyiz" dedi. Emniyet yetkilileri ise Yusuf Erişti isimli bir şahsın gözaltına alınmadığını öne sürdüler. ... (04-089)- Yusuf Erişti'nin babası Bekir Erişti tarafından bu konuda

çeşitli makamlara yapılan başvurulara bir yanıt verilmedi. Bekir Erişti, "Çaresizlik içinde ilgililerin yardımını ve açıklama yapmalarını bekliyorum" dedi.

6 Nisan 1991 Cumartesi

(5 Nisan)- Ankara'da 1 Nisan günü polis tarafından gözaltına alınan Veli Geleş adlı 17 yaşındaki bir lise öğrencisi öldüğü bildirildi. Emniyet yetkilileri, "Veli Geleş'in Dikmen Öveçler'deki bir yer gösterme olayı sırasında kaçmaya teşebbüs etmesi üzerine vurulduğunu" öne sürdüler. Olay uzun bir süre kamuoyundan saklandı. Açılan soruşturma ise takipsizlikle sonuçlandı. Takipsizlik kararına avukatı tarafından itiraz edildi.

(04-029)- Bayrampaşa Cezaevi'nde tutuklu olarak bulunan Esmâ Polat adlı bayan, İstanbul Siyasi Polis Merkezi'nde gözaltında iken işkence gördüğünü ve kendisine tecavüz edildiğini açıkladı. Esmâ Polat, savcılığa yaptığı suç duyurusunda kendisine tecavüz eden polisin 35-40 yaşlarında, esmer, sakallı ve orta boylu olduğunu bildirdi. Tecavüz sırasındaki boğuşma nedeniyle polisin vücudunda tırmık ve ısırmak izleri meydana geldiğini ve bu nedenle polisin bulunmasının kolay olduğunu anlatan Esmâ Polat, gördüğü işkenceler nedeniyle kendisine verilen 7 günlük raporu da savcılığa gönderdi.

8 Nisan 1991 Pazartesi

(7 Nisan)- 20 Mart 1991 tarihinde Adana'nın Dağlıoğlu mahallesinde yapılan izinsiz gösteri sırasında gözaltına alınanlar, serbest bırakıldıktan sonra düzenledikleri basın toplantısında gözaltında bulundukları süre içinde işkence gördüklerini açıkladılar. Basın toplantısında, gözaltına alınanlara yapılan işkencelerin Adli Tıp tarafından sanıklar arasında bulunan 4 kişiye verilen doktor raporlarıyla da kanıtlandığı bildirildi. Gözaltına alınanlardan Ahmet Karatekin yaptığı açıklamada, "Emniyet Müdürlüğü'nde bizi şok odası denilen bir yere aldılar. Her yandan darbeler geliyordu. Hayalarımı sıktılar. İki gün boyunca fiili işkence gördük. Bizi daha sonra diğer insanlardan ayırdılar. 13 gün boyunca işkence seslerini ve iniltileri dinledik" dedi.

(04-034)- Yaklaşık iki aydır tutuklu bulunan Yeni Ülke isimli haftalık gazetenin Hakkari Muhabiri Mecit Öztunç, 3 Nisan'da Diyarbakır DGM'de yapılan duruşmada tahliye oldu. Duruşmada sorgusu yapılan Mecit Öztunç, "Sekiz yıldır gazetecilik yapıyorum. Bölgedeki insan hakları ihlallerini kamuoyuna duyurduğum için çeşitli kereler polisler tarafından tehdit edildim. Tehditler sonuçsuz kalınca bana komplo kurdular ve tutuklandım" dedi.

12 Nisan 1991 Cuma

(12 Nisan)- Tekin Doğan adlı bir asteğmen şikayet için gittiği İzmir Bornova Polis Karakolu'nda "içkili olduğu" gerekçesiyle 5 polis tarafından dövüldü. Tekin Doğan'a gittiği hastanede 10 günlük iş göremez raporu verildi.

22 Nisan 1991 Pazartesi

(04-064)- İstanbul Siyasi Polis Merkezi'nde bir süredir gözaltında tutulan Düzgün Ali Şanlı adlı öğrencinin gördüğü işkenceler sonucunda kaburga kemikleri kırıldı. Siyasi Polis Merkezi'nde bir süre gözaltında tutulduktan sonra serbest bırakılan Mehmet Ali Eser bu konuda yaptığı açıklamada Düzgün Ali

Şanlı'nın gördüğü işkenceler sonucunda konuşamaz ve tuvalete gidemez hale geldiğini ve vücudunun her yanında darp izleri bulunduğunu söyledi. İzmir'de de Mehmet Eroğlu adlı üniversite öğrencisi 10 Nisan günü gözaltına alındığını ve gözaltında işkence gördüğünü açıkladı. Mehmet Eroğlu'nu muayene eden Türkiye İnsan Hakları Vakfı İzmir Temsilcisi Prof. Dr. Veli Lök, gence işkence yapıldığının belirlendiğini bildirdi.

23 Nisan 1991 Salı

(04-073)- Tunceli Milletvekili Kamer Genç, 25 aydır Tunceli'de görev yapan ve "sakallı" lakabıyla tanınan kimliği belirsiz bir görevlinin halka işkence ve baskı yaptığını bildirdi. Kamer Genç, sözkonusu kişinin insanları çırılçıplak soyarak karlara yatırdığını ve zorla ırmağa sokarak dövdüğünü söyledi.

24 Nisan 1991 Çarşamba

(04-077)- İHD İzmir Şubesi Başkanı Ahmet Aksüt, İzmir'de 15 Nisan'dan sonra gözaltına alınan yaklaşık 100 kişiye emniyette işkence yapıldığını ve bu kişilerin avukatlarıyla görüşmelerine izin verilmediğini açıkladı. Gözaltına alınanlar arasında hasta ve yaşlıların da bulunduğunu kaydeden Ahmet Aksüt, hastalara ilaç verilmesi yolundaki isteklerinin polisler tarafından kabul edilmediğini söyledi.

26 Nisan 1991 Cuma

(04-083)- İlknur Burgaç adlı bir üniversite öğrencisi, gözaltında tutulduğu İstanbul Siyasi Polis Merkezi'nde kendisine işkence yapıldığını ve ölümle tehdit edildiğini bildirdi. İlknur Burgaç, 8 Nisan günü gözaltına alınıp, 22 Nisan'da serbest bırakıldığını belirterek, "Beni çırılçıplak soyduktan sonra askıya aldılar. Elimden, ayak parmaklarımdan ve cinsel organımdan elektrik verdiler. Tecavüz edeceklerine dair tehdit ettiler" dedi.

29 Nisan 1991 Pazartesi

(04-096)- İstanbul'da tutuklanan Yeni Demokrasi Dergisi Yazışleri Müdürü Tuncer Dilaveroğlu, gözaltında tutulduğu sırada elektrik verme, askıya alma, dayak atma ve sulu hücrede bekletme gibi yöntemlerle işkence gördüğünü bildirdi. Tuncer Dilaveroğlu gördüğü işkenceler nedeniyle 3 günlük rapor aldı.

5 Mayıs 1991 Pazar

(5 Mayıs)- Siirt'in Eruh ilçesine bağlı Aydoğmuş köyünde yaşayan Abdurrahman Beştan, 20 Nisan 1991 tarihinde götürüldüğü jandarma karakolunda "Sedat" ve "Muhsin" adlı iki subay tarafından dövüldüğünü bildirdi. Karakolda kendisiyle birlikte 6 köylünün de dayak yediğini anlatan Abdurrahman Beştan, "Dayak sonucunda bir dişim kırıldı. Beni döven komutanlardan şikayetçiyim" dedi.

6 Mayıs 1991 Pazartesi

(05-019)- Ankara'da siyasi polis tarafından 1 Mayıs günü gözaltına alınan Hatun Özçelik adlı lise öğrencisi, gözaltında tutulduğu 4 gün boyunca kendisine elektrik verildiğini, cinsel tacizde bulunduğunu ve ölümle tehdit edildiğini söyledi. Yine Ankara'da gözaltına alınan Orhangazi Ertekin isimli

üniversite öğrencisi de götürüldüğü boş bir arsada kendisine işkence yapıldığını ve kolunda sigara söndürüldüğünü açıkladı. Bursa'da ise "1 Mayıs günü yapılan izinsiz gösteriye katıldıkları" iddiasıyla gözaltına alınan üniversite öğrencileri, Siyasi Polis Merkezi'nde görüştükleri avukatlarına "İşkence gördüklerini" bildirdiler. İstanbul'da 1 Mayıs öncesi gözaltına alınan Cuma Dat isimli genç de gözaltında bulunduğu 8 gün içinde işkence gördüğünü belirterek, vücudundaki işkence izlerinin belirlenmesi için Adli Tıp'a başvurdu.

10 Mayıs 1991 Cuma

(05-035)- Halkın Emek Partisi'nin İstanbul Ümraniye İlçe Başkanı Hasan Bulut'un eşi Gülsüm Bulut, 1 Mayıs günü gözaltına alınarak götürüldüğü İstanbul Siyasi Polis Merkezi'nde polislerin kendisini dövdüğünü ve sarkıntılık ettiğini belirterek, "Dayaktan vücudumun çeşitli yerlerinde morluk ve şişlikler oluştu" dedi. Gülsüm Bulut, kendisiyle birlikte gözaltına alınan çok sayıda insanın da polisler tarafından dövdüğünü sözlerine ekledi.

13 Mayıs 1991 Pazartesi

(05-040)- 1 Mayıs günü İstanbul Taksim Meydanı'nda tüzerinde "Yaşasın 1 Mayıs" yazısı bulunan pankartla gösteri yaparken gözaltına alınan Candan Çömlekçi adlı öğrenci, "Siyasi Polis Merkezi'nde elbiselerimi çıkarttıktan sonra beni askıya aldılar. Üzerime tazyikli soğuk su sıkıtlar, falakaya yatırdılar. Ölümle ve copla tecavüz etmekle tehdit ettiler. Yasadışı örgüt üyesi olduğumu kabul ettirmek istediler" dedi. Candan Çömlekçi, polislerin kendisine, "Seni Yusuf Erişti gibi öldürtürüz. Kimsenin haberi olmaz" dediklerini de sözlerine ekledi.

14 Mayıs 1991 Salı

(05-050)- Güvenlik Kuvvetlerinin Mart ayı sonunda Irak topraklarındaki bir PKK kampına düzenlediği baskın sırasında "yaralı olarak yakalandığı" bildirilen Haydar Altun'un öldüğü açıklandı. Hürriyet gazetesinin bu konudaki haberinde "Haydar Altun'un baskın sırasında çıkan çatışmada vurularak öldüğü" öne sürüldü. Haydar Altun'un annesi Hatice Altun, bir süre önce Olağanüstü Hal Bölge Valiliği ve Uluslararası Af Örgütü başta olmak üzere bir çok kuruluşa başvurarak "Yaralı olarak yakalandığını duyduğu oğlunun akibetini öğrenmek istediğini" bildirmişti. Hatice Altun, daha sonra ise yetkili makamlardan hiçbir bilgi alamadığını ve kendisine "oğlunun işkence ile öldüğüne ilişkin" haberler iletilmediğini açıklamıştı.

15 Mayıs 1991 Çarşamba

(05-056)- "Polisin kendilerini dövdüğünü ve özgürlüklerini kısıtladığını" belirten 6 eşcinsel, Beyoğlu Emniyet Amirliği'ni, İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'na şikayet etti. Şikayet dilekçelerinde, "Cinsel tercihlerinden ötürü Beyoğlu Emniyet Amirliği'nde insanlık dışı uygulamalarla karşılaştıklarını bildiren eşcinseller, "Son olarak geçen hafta bazı polisler tarafından dövdük. Evlerimizin kapıları kırıldı" dediler.

16 Mayıs 1991 Perşembe

(05-059)- Geçtiğimiz yıl Ekim ayı içinde tutuklu bulunduğu Siirt Cezaevi'nde karşılaştığı insanlık dışı uygulamalar sonucunda bunalım geçiren ve

daha sonra kaldırıldığı hastanede ölen Necmettin Çoban'ın ölümü ile ilgili açılan soruşturma sonuçlandı. Soruşturma sonucunda, kuşkuyla ölüm olayı ile ilgili olarak suçlanan cezaevi yöneticileri ve bazı doktorlar "suçsuz bulunarak" haklarında takipsizlik kararı verildi.

18 Mayıs 1991 Cumartesi

(17 Mayıs)- Diyarbakır'da 26 Nisan ile 1 Mayıs 1991 tarihleri arasında polis tarafından gözaltına alınan 15 öğrenciye sorgulandıkları Çevik Kuvvet Binası'nda işkence yapıldığı bildirildi. Öğrenciler, serbest bırakıldıktan sonra gözaltında bulundukları süre içinde polislerce dövüldüklerini anlattılar. Bu arada gözaltına alınan öğrencilerden Sedat Esmer ise kendisine elektrik verildiğini, hayalarının sıkıldığını, askıya alındığını ve basınçlı su ile ıslatıldığını söyledi.

(05-066)- İHD Ankara Şubesi tarafından hazırlanan "İşkence Raporu 1990-1991" kitap haline getirilerek yayınlandı. İHD Ankara Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi Avukat Hüsnü Öndül'ün derlediği bilgilerden oluşan kitapta, 26 Aralık 1989 ile 31 Ocak 1991 tarihleri arasında Ankara'da yaşanan bazı işkence olayları rapor, tutanak, anlatım ve iddianamelerle belgeleniyor. Kitapta işkence gördüklerini doktor raporlarıyla kanıtlayan toplam 77 kişiye ilişkin belgelere de yer veriliyor.

(05-067)- Bitlis'te büyük bir bölümü Güroymak ilçesinden olmak üzere 180'e yakın insan gözaltına alındı. SHP Bitlis İl Başkanı Kemal Coşar, bölgede yoğun baskı uygulandığını belirterek, suçsuz insanların gözaltına alındığını söylerken, HEP Bitlis İl Başkanı Hüsamettin Zenderlioğlu da "Suçsuz ve günahsız kişilerin köy meydanlarında baskı ve işkenceye maruz bırakılmalarını, gözaltına alınmalarını şiddetle kınıyoruz" dedi.

21 Mayıs 1991 Salı

(05-075)- TBKP liderleri Nihat Sargın ve Haydar Kutlu'nun bireysel başvurularını sonuçlandıran Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, Türkiye'yi işkence, gözaltı süresi ve gözaltı koşulları yönünden "suçlu" buldu. Nihat Sargın ve Haydar Kutlu'nun başvurusunu yaklaşık 3 yıldır inceleyen komisyon tarafından hazırlanan raporda, "Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3.ve 5. maddelerine aykırı davrandığı" belirtildi.

25 Mayıs 1991 Cumartesi

(05-094)- Hurdacılık yaparak geçimini sağlayan Alaaddin Kürekçi adlı şahsın, gözaltında tutulduğu Şişli Emniyet Amirliği'nde gördüğü işkenceler sonucunda öldüğü bildirildi. Alaaddin Kürekçi 16 Mayıs akşamı, "hırsızlık" suçlamasıyla gözaltına alındı ve Şişli Emniyet Amirliği'ne götürüldü. Geceyi emniyet Amirliği'nde geçiren Alaaddin Kürekçi, 17 Mayıs günü rahatsızlanarak hastaneye kaldırıldı. "Beyin kanaması" teşhisi konulan Alaaddin Kürekçi 20 Mayıs gecesi yaşamını yitirdi. Kürekçi'nin akrabalarından Cevat Gebedek, "Alaaddin 16 Mayıs günü akşama kadar eve gelmeyince eşi bize haber verdi. Ertesi gün Şişli Emniyet Amirliği'ne gittiğimizde Alaaddin'in hastaneye kaldırıldığını söylediler. Hastanede uzaktan görmeme izin verdiler. Yarı ölü durumunda yatıyordu. Kulaklarının çevresinde morluklar ve darp izleri vardı" dedi.

(05-095)- "Gözüaltına alındıktan sonra götürüldüğü İstanbul Siyasi Polis Merkezi'nde işkence gördüğünü" belirterek Savcılığa suç duyurusunda bulunan Esmâ Polat, sevk edildiği hastanede "Doktorun kendisini muayene etmeyi reddettiğini ve tehditte bulunduğunu" bildirdi. Esmâ Polat, yaptığı açıklamada, olayın suç duyurusuyla ilgili olarak sevk edildiği Çapa Tıp Fakültesi Kadın Doğum Hastalıkları Bölümü'nde meydana geldiğini belirtti.

28 Mayıs 1991 Salı

(05-106)- Siirt'te Baykanspor ile Polisgücü takımları arasında oynanan futbol maçından sonra Baykanspor'un kaptanı Ural Yıldız, koluna taktığı "yeşil, kırmızı ve sarı" renklerden oluşan kaptanlık bandı nedeniyle gözüaltına alındı. Gözüaltına alma olayının tanığı Baykanspor futbolcularından Ali Aydın, İHD Siirt Şubesi'ne başvurarak, maç sırasında ve maçtan sonra polisler tarafından dövüldüklerini ve hakarete uğradıklarını anlattı.

29 Mayıs 1991 Çarşamba

(05-111)- Yargıtay 9. Ceza Dairesi'nde tetkik hakimi olarak görev yapan Abdurrahim Özen'i Ankara'daki bir belediye otobüsünde tartaklayan ve hakaret eden Tayfun Erdemir isimli komiser tutuklandı.

30 Mayıs 1991 Perşembe

(05-119)- Bitlis'in Güroymak ilçesinde 11 Mayıs 1991'de gözüaltına alınan İslam Aysoy adlı bir kişi, gözüaltında tutulduğu jandarma karakolunda kendisine işkence yapıldığını ve köpek pisliği yedirildiğini bildirdi. İslam Aysoy, tutuklu bulunduğu cezaevinden avukatı aracılığıyla yaptığı açıklamada kendisiyle birlikte gözüaltına alınan "İsmet" ve "İlhan" adlı kardeşlerinin de işkence gördüğünü söyledi. Aysoy kardeşler, sorumluların ortaya çıkartılarak suçluların cezalandırılması isteğiyle Bitlis Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulundular. ... (06-032)- Bitlis Cumhuriyet Savcılığı ise Aysoy kardeşlerin suç duyurularını, "Terörle Mücadele Yasası" uyarınca soruşturma açmadan valiliğe gönderdi. Başvuruları inceleyen Bitlis Cumhuriyet Savcısı Özer Tarhan, haklarında suç duyurusunda bulunulan güvenlik görevlilerinin, "belirtilen suçu görevleriyle ilgili olarak işledikleri sonucuna vararak" görevsizlik kararı verdi.

(05-120)- "İzinsiz gösterilere katıldığı" iddiasıyla Ocak ayında gözüaltına alınan Mücadele Dergisi Muhabiri Figen Baran'a işkence yapmaktan sanık beş polisin yargılanmasına başlandı. Ankara 10. Asliye Ceza Mahkemesi'nde açılan davanın ilk duruşmasında sanık polislerden Şaban Ürek, Alpaslan Baz ve Mustafa Muğlu'nun sorgulamaları yapıldı. Ardından dinlenen Figen Baran ise gözüaltında bulunduğu süre içinde işkence gördüğünü ve durumu Adli Tıp'dan aldığı rapor ile kanıtladığını belirterek, "Ali Erşan ve Savaş Demir adlı polisler, bana bizzat işkence yapan kişilerdir" dedi.

(05-121)- Meclis İnsan Hakları Komisyonu üyelerinin Ankara Siyasi Polis Merkezi'nde (DAL) yaptığı inceleme ve araştırmalar sonucunda hazırlanan raporda, "Herhangi bir işkence aletine rastlanmadığı, ancak gözüaltındaki sanıklara işkence yapıldığının kesin olarak tespit edildiği" belirtildi. Raporda, araştırma sırasında görüşülen Hacı Yıldız ve Sadık Ulupınar adlı iki gencin, polislerin yanında milletvekillerine "işkence gördüklerini anlattıkları" kaydedildi.

31 Mayıs 1991 Cuma

(05-125)- Öğretmen Sıddık Bilgin'in Bingöl'de 1985 yılı içinde işkence ile öldürülmesi üzerine Yüzbaşı Ali Şahin, Teğmen Ümit Eriş, astsubaylar Mehmet Acar ve İbrahim Yıldız Görür ile Er Suat Akova hakkında açılan dava, Terörle Mücadele Yasası uyarınca durduruldu. Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesi, dün sonuçlandırdığı dava ile ilgili dosyanın "sanıklar hakkında yeniden dava açılıp açılmayacağının belirlenmesi" amacıyla Bingöl İl İdare Kurulu'na gönderilmesini kararlaştırdı.

3 Haziran 1991 Pazartesi

(06-006)- Mardin'in Savur ilçesine bağlı Pınardere köyünde yaşayan Hüsnü Kızılkaya (12), Meryem Oral (13) ve Münevver Oral (13) adlı üç küçük çocuk, "götürüldükleri Savur Jandarma Bölük Komutanlığı'nda işkence gördüklerini" bildirdiler Çocukların "PKK'ya katılmak için evlerini terk ettikleri" şeklindeki bir ihbar sonucunda gözaltına alındıkları öğrenildi. Çocuklar, serbest bırakıldıktan sonra İHD'ye yaptıkları başvuruda karakolda sopya dövdüklerini ve cinsel tacizle karşılaştıklarını anlattılar.

(06-008)- Zonguldak'ın Çaycuma ilçesinde, "hırsızlık yaptığı iddiasıyla" polis tarafından gözaltına alınan Tuncay Bostancı adlı genç, gözaltında işkence gördüğünü açıkladı. Tuncay Bostancı, gözaltında kaldığı 18 saatlik süre içinde gördüğü işkenceleri, hastaneden aldığı "15 gün iş göremez ve 30 günde iyileşir" şeklindeki raporla kanıtladı.

4 Haziran 1991 Salı

(06-011)- İstanbul Hasanağa'da bir eve 19 Mayıs 1991 tarihinde polis tarafından düzenlenen ve iki kişinin ölümüyle sonuçlanan baskından sonra başlatılan operasyon sırasında gözaltına alınan Fatma Birşat Akyazılı ve Coşkun Yılmaz ile İsviçre uyruklu Barbara Anna Kistler, "Yasadışı örgüt üyesi oldukları" iddiasıyla tutuklandı. Anna Kistler'in avukatı Marcel Bossonet, Siyasi Polis Merkezi'nde görüşme olanağı bulduğu Kistler'in kendisine "işkence gördüğünü" anlattığını söyledi. Avukat Marcel Bossonet, "Kistler'in yüzünde morluklar, el bileklerinde de izler vardı" dedi.

6 Haziran 1991 Perşembe

(6 Haziran)- Diyarbakır'ın Kulp ilçesine bağlı Yaylak köyü, 20 Mayıs 1991 tarihinde güvenlik kuvvetleri tarafından basıldı ve 20 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar üç gün dağda yürütüldükten sonra Kulp Jandarma Karakolu'na getirildi. Gözaltına alınanlardan 6'sı daha sonra Diyarbakır'a gönderildi. Diyarbakır Çevik Kuvvet Müdürlüğü'nde sorgulanan 6 kişi arasında bulunan Faysal Eren ve Kerem Eren adlı iki kardeş, gözaltında bulundukları süre içinde işkence gördüklerini açıkladılar.

7 Haziran 1991 Cuma

(06-028)- Şartlı tahliye uygulamasına getirilen sınırlamaları protesto için Meclis İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Eyüp Aşık ile görüşmek isteyen tutuklu ve hükümlü yakınları, Meclis önünde polis tarafından dövüldü. Olaylar sırasında Muhammet Varlı isimli bir genç 5 metrelik alt geçite düşerek yaralandı, 110 tutuklu yakını ise gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar bir hafta

sonra serbest bırakıldı. Ayrıca, olayları engellemeye çabalayan milletvekilleri Mahmut Alınak, Adnan Ekmen ve Ekin Dikmen de polis tarafından tartaklandı.

(06-031)- Mardin'in Nusaybin ilçesinde "PKK'ya yardım ve yataklık yaptıkları" iddiasıyla haklarında dava açılan 13 kişinin yargılanmasına başlandı. Diyarbakır DGM'deki duruşmada tutuklu 9 sanığın tahliyelerine karar verildi. Tahliyelerine karar verilenler arasında İnsan Hakları Derneği Nusaybin Temsilcisi Doktor Cemal Kahraman ile Gazeteciler Mecit Akgün ve Süleyman Balan da bulunuyor. Duruşmada ifadeleri alınan sanıklar, 17 Mart ile 12 Nisan 1991 tarihleri arasında gözaltında tutuldukları Mardin Jandarma Alay Komutanlığı'nda işkence gördüklerini anlattılar.

8 Haziran 1991 Cumartesi

(06-033)- Türk-İş'in 2 Haziran günü Bursa'da düzenlediği mitingden sonra gözaltına alınan 177 kişi arasında bulunan Mesut Tetik, Mehmet Göktaş ve Mehmet Ural adlı öğrenciler, gözaltında işkence gördüklerini bildirdiler. Öğrenciler, gözaltında kendilerine basınçlı su, cop ve sopayla işkence yapıldığını anlattılar. Gönderildikleri adliye binasında savcının gözü önünde polisler tarafından dövüldüklerini de belirten öğrenciler, vücutlarında işkence izleri bulunmasına karşın doktorların kayıtsız davranmaları sonucunda rapor alamadıklarını söylediler.

(06-037)- Malatya DGM'de 4 Haziran Salı günü ölüm cezasına mahkum olan Suriye uyruklu PKK militanı Muhammed Kemal kararın açıklandığı duruşmadan sonra askerler tarafından dövüldü. Muhammed Kemal'e Malatya E Tipi Cezaevi'nde doktor tarafından "dayak sonucunda oluşan izleri" belgeleyen rapor verildi.

10 Haziran 1991 Pazartesi

(06-042)- Halkın Emek Partisi Ağrı İl Örgütü, Ağrı'nın Tutak ve Hamur ilçelerinde can güvenliğinin kalmadığını vurgulayarak gözaltına alınanların ajan ya da korucu olmaları için zorlandıklarını ve işkence gördüklerini açıkladı.

12 Haziran 1991 Çarşamba

(06-054)- İzmit'te bir süre önce polis tarafından gözaltına alınan Murat İskenderoğlu, Secaattin Şekerci, Cem Tat ve Oktay Kahraman adlı şahıslar, gözaltında bulundukları süre içinde fiziki ve psikolojik işkence gördüklerini açıkladılar.

15 Haziran 1991 Cumartesi

(06-068)- İnsan Hakları Derneği Urfa Şubesi Sekreteri Avukat Ramazan Ferat, polis tarafından dövüldü. Olay sonucunda burnu kırılan Ramazan Ferat'a gittiği hastanede 10 günlük rapor verildi.

17 Haziran 1991 Pazartesi

(06-074)- Giresun'un Keşap ilçesine bağlı Düzköy'de bir hırsızlık olayını soruşturan jandarmalar tarafından 19 Mayıs 1991 tarihinde gözaltına alınan Ömer Teker adlı 9 yaşındaki bir çocuğa işkence yapıldı. Götürüldüğü karakolda jandarmalar tarafından dövülen ve bu nedenle vücudunda izler oluşan Ömer Teker'e "10 günde iyileşebileceğine" dair rapor verildi. 5 saat gözaltında

tutulan ve suçsuz olduğu anlaşılmca serbest bırakılan Ömer Teker'e, başından geçenleri kamuoyuna anlatmaması için jandarma komutanı tarafından bisiklet hediye edildi. İşkence olayına adı karışan Mustafa Soran adlı astsubay hakkında Keşap Asliye Ceza Mahkemesi'nde dava açıldı.

18 Haziran 1991 Salı

(06-081)- Sivas'ta 7 Haziran 1991 tarihinde polis tarafından gözaltına alınan Muzaffer Taşdemir adlı sağ görüşlü bir işçi, işkence gördüğünü açıkladı. 2 gün gözaltında tutulan Muzaffer Taşdemir, serbest bırakıldıktan sonra gördüğü işkenceler nedeniyle rahatsızlandı ve hastanede tedavi altına alındı.

20 Haziran 1991 Perşembe

(06-092)- Bir süredir Ankara'da gözaltında tutulan ve aralarında gazeteci Deniz Tezgel ile avukatlar Murat Demir ve Bedii Yarayıcı'nın da bulunduğu 12 kişinin "Devrimci Sol örgütü adına bazı silahlı eylemlere karıştıkları" öne sürüldü. Basın mensuplarına gösterilen sanıklardan Murat Demir gazetecilere işkence gördüğünü ve bu nedenle ellerinin tutmadığını bildirirken, Cavidan Kocaacar da polisleri "yaptığınız işkenceleri, kurduğunuz komploları anlatın" diye bağırdı. Lütfi Topal isimli sanık ise Siyasi Polis Merkezi'nde 2 gün gözaltında tutulduktan sonra serbest bırakılan bir kişi aracılığıyla dışarıya, "gördüğü işkenceler nedeniyle sağlık durumunun bozulduğu ve ölüm tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu" haberini gönderdi. Bu arada gözaltındaki sanıklar ile görüşmek için avukatların yaptığı başvurulara olumsuz yanıt verildi.

1 Temmuz 1991 Pazartesi

(07-002)- Ankara'da bir süredir gözaltında tutulan Gazeteci Deniz Tezgel ile avukatlar Murat Demir ve Bedii Yarayıcı 28 Haziran 1991 tarihinde Ankara DGM tarafından tutuklandı. Aynı operasyon kapsamında gözaltına alınanlardan Cavidan Kocaacar ve Şükrü Gürsel ise serbest bırakıldı. Cavidan Kocaacar, yaptığı açıklamada gözaltında bulundukları süre içinde kendilerine ağır işkenceler yapıldığını söyledi.

(07-004)- Trabzon'a bağlı Arsin ilçesinde devlet tarafından istimlak edilen arazilerindeki fındık ağaçlarının sökülmesini engellemek isteyen ikisi hamile üç kadın jandarmalar tarafından dövüldü. Adli Tıp'a gönderilen hamile kadınlardan Hanife Akbulut'a 5 gün süreli, Perihan Akbulut'a ise 2 gün süreli "iş göremez" raporu verildi.

(07-005)- Kars'ın Selin ilçesine bağlı Bozkuş köyünde "PKK'ya yardım ve yataklık ettikleri" iddiasıyla 13 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar arasında Mehmet Cengiz adlı 70 yaşındaki bir ihtiyar ile 9 yaşındaki torunu Taner Cengiz de bulunuyor. Kars Milletvekili Mahmut Alınak, Mehmet Cengiz ile torununun "PKK militanları ile birlikte çay içtiklerinin öğrenilmesi üzerine gözaltına alındıklarını bildirdi.

2 Temmuz 1991 Salı

(07-019)- Sosyalist Parti Van İl Örgütü yöneticilerinden Ömer Kaplan, Ahmet Kaya ve Hacer Kaya polis tarafından gözaltına alındı. Sosyalist Parti Genel Sekreteri Yalçın Büyükdaglı, bir haftadır gözaltında tutulan 3 SP üyesine Emniyet Müdürlüğü'nde işkence yapıldığını bildirdi.

4 Temmuz 1991 Perşembe

(07-030)- İzmir Buca Cezaevi'nde kalan bazı siyasi tutuklular gar-dıyanlarca dövüldü. Dövülen tutuklulardan Ümit İlter, Nevzat Kalaycı, Mu-harrem Eryaşar, Halil İbrahim Yılmaz, Ahmet Zencirci ve Vedat Savaş ya-ralandı.

8 Temmuz 1991 Pazartesi

(07-045)- Meclis bünyesinde faaliyet gösteren İnsan Hakları Komisyonu, Ankara Siyasi Polis Merkezi'nde bir süre gözaltında tutulduktan sonra tu-tuklanan avukatlar Bedii Yarayıcı ve Murat Demir'e işkence yapıldığını be-lirledi. Tutuklu avukatlar ile cezaevinde görüşen İnsan Hakları Komisyonu üyesi 4 milletvekili tarafından hazırlanan raporda, "Bedii Yarayıcı ve Murat Demir'in vücutlarında, işkence sonucunda oluşan izlerin saptandığı" belirtildi.

9 Temmuz 1991 Salı

(07-059)- Salih Çetin adlı bir seyyar satıcı, İstanbul Sultanahmet'deki Alemdar Karakolu'nda görevli polisler tarafından dövüldü. Tekme ve sopalarla dövülen Salih Çetin, kol ve bacaklarından yaralandı. Salih Çetin'in üzerinde taşıdığı kimliğine de polislerce el konuldu.

15 Temmuz 1991 Pazartesi

(07-088)- İstanbul'da 6 Temmuz günü gözaltına alınan Halkevleri İstanbul Bölge Temsilcisi Hüseyin Özkahraman, kaldığı Yeldeğirmeni Polis Karakolu'nda işkence gördüğünü bildirdi. İşkence sonucunda kulak zarı yırtılan Hüseyin Özkahraman, işkence gördüğünü aldığı 15 günlük doktor ra-poruyla kanıtladı. İzmir'de de polis tarafından iki gün gözaltında tutulan Güneş Ardıç adlı bir kişi, işkence gördüğünü açıkladı. Güneş Ardıç'a gönderildiği Adli Tıp Kurumu'nda, "10 gün süreyle iş göremeyeceğine" dair rapor verildi.

18 Temmuz 1991 Perşembe

(07-106)- 3 Temmuz 1991 tarihinde gözaltına alınan Avukat Fethiye Pekşen, serbest bırakıldıktan sonra gözaltında tutulduğu Ankara Siyasi Polis Merkezi'nde kendisine elektrik verildiğini, dövüldüğünü, tazyikli suya tu-tulduğunu ve askıya alındığını açıkladı. Fethiye Pekşen'e gördüğü işkenceler nedeniyle bir gün süreli "iş göremez" raporu verildi.

(07-107)- Behçet Dinlerer adlı bir kişinin 1980 yılı Aralık ayı içinde An-kara'da işkence sonucunda öldürülmesi üzerine 12 emniyet görevlisi hakkında açılan davaya devam edildi. Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yıllardır devam eden davanın dün yapılan duruşmasında Behçet Dinlerer'in avu-katlarından İbrahim Açı, davanın bir an önce sonuçlandırılmasını ve suçluların cezalandırılmasını istedi.

19 Temmuz 1991 Cuma

(07-116)- Mardin'in Cizre ilçesine bağlı Yeşilyurt köyünde, köylülere insan pisliği yedirdiği ve işkence yaptığı iddiasıyla yargılanan Binbaşı Cafer Tayyar Çağlayan, 1 yıl hapis cezasına mahkum edildi. Ankara 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nde sonuçlanan davada Cafer Tayyar Çağlayan'a verilen hapis cezası paraya çevrildi, sonra da ertelendi. Cafer Tayyar Çağlayan'a daha önce

aynı mahkemede verilen 3 aylık hapis cezası Yargıtay tarafından "az bulunarak" bozulmuştu.

(07-117)- İçişleri eski Bakanı Abdülkadir Aksu, son 10 yıl içinde, "işkence" suçlamasıyla haklarında soruşturma açılan 382 güvenlik görevlisinden 30'unun mahkum olduğunu, 170'inin beraat ettiğini, 95'i hakkında ise takipsizlik kararı verildiğini bildirdi.

24 Temmuz 1991 Çarşamba

(07-144)- Şırnak'a bağlı Güneyce köyünde çobanlık yapan Osman Ekinci adlı bir kişinin, 20 Temmuz 1991 sabahı Görendoruk Jandarma Karakolu'nda görevli askerler tarafından dövülerek öldürüldüğü bildirildi. 27 yaşında olan ve 6 çocuğu bulunan Osman Ekinci'nin ölümü üzerine Güneyce Köyü Muhtarı İbrahim Işık, Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulundu. Suç duyurusunda olay sırasında Osman Ekinci'nin yanında bulunan diğer üç çobandan Hasan Ekinci'nin atılan dayak sonucunda yaralandığı, Agit Çeker ve Ramazan Geçgel'in de askerlerce bilinmeyen bir yere götürüldüğü belirtildi.

25 Temmuz 1991 Perşembe

(07-145)- Sıddık Bilgin adlı öğretmenin 1985 yılı içinde işkenceyle öldürülmesi olayının faili olarak yargılanırken, "Terörle Mücadele Yasası" uyarınca yargılanmaları durdurulan Yüzbaşı Ali Şahin ile 5 güvenlik görevlisi hakkındaki karar bozuldu ve sanıkların "kasten adam öldürmek suçundan yargılanmalarına devam edilmesi" kararlaştırıldı.

26 Temmuz 1991 Cuma

(07-150)- "Yasadışı örgüt üyesi olduğu" iddiasıyla İstanbul'da 15 gün süreyle gözaltında tutulan Doktor Ali Erol Tezel, işkence gördüğünü açıkladı. Gülseren Havacı adlı 19 yaşındaki bir üniversite öğrencisi de gözaltında tutulduğu Bursa Siyasi Polis Merkezi'nde işkence gördüğünü ve polise ajani olması için zorlandığını bildirdi.

29 Temmuz 1991 Pazartesi

(07-160)- Türkiye Barolar Birliği Başkanı Önder Sav, avukatlara yönelik baskı ve saldırıların son günlerde yoğunlaştığını belirterek, avukatlara yapılan saldırılar konusunda şu örnekleri verdi: "Urfa Barosu'ndan Ramazan Ferat, polisler tarafından karakolda ve sokakta dövüldü. Rize Barosu'ndan Osman Yetkiner, haciz için gittiği köyde dövüldü. Ordu Barosu üyesi Ersoy Sağlam, müvekkili ile görüşmek için gittiği Ordu Cezaevi'nde tartaklandı. Kars Barosu avukatlarından Abdurrahman Alaca ve Yaşar Ertaş, Kars Adliyesi'nin önünde jandarmaların saldırısına uğradılar. "

(07-161)- Antalya'da karpuz satarak geçimini sağlayan Ahmet Ağarman adlı bir seyyar satıcı, kimlikleri öğrenilemeyen iki polis tarafından dövüldü. Antalya Devlet Hastanesi Yoğun Bakım Servisi'nde tedavi altına alınan Ahmet Ağarman'ın karaciğeri ile böbreklerinin zedelendiği bildirildi.

(07-162)- Abdülkadir Muzaffer Onat adlı bir şöför, 23 Temmuz 1991 tarihinde "şüpheli" üzerine gözaltına alınıp götürüldüğü İstanbul Alemdar Karakolu'nda işkence gördüğünü açıkladı. Gördüğü işkenceleri, Adli Tıp Ku-

rumu'ndan aldığı raporla kanıtlayan Abdülkadir Muzaffer Onat, Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulundu. Ankara'da da Erdal Bektaş adlı bir üniversite öğrencisi gözaltında tutulduğu Siyasi Polis Merkezi'nde işkence gördüğünü ve "polis ajanı olması için zorlandığını" bildirdi.

30 Temmuz 1991 Salı

(07-169)- Halkın Emek Partisi Mersin İl Başkanı Fahri Gül, Mersin'de bir süre önce gözaltına alınan 17 kişiye işkence yapıldığını söyledi. Fahri Gül, gözaltında tutulanların tümünün suçsuz bulunarak serbest bırakıldıklarını da sözlerine ekledi.

1 Ağustos 1991 Perşembe

(08-005)- Diyarbakır Mardin karayolu üzerindeki çöp dökme alanına, çöp kamyonlarını boşaltmaya giden 8 belediye işçisi özel hareket timi görevlilerince dövüldü.

5 Ağustos 1991 Pazartesi

(08-010)- Diyarbakır Siyasi Polis Merkezi'nde 3 gün gözaltında tutulduktan sonra 28 Temmuz günü serbest bırakılan Almanya'da yayınlanan "Frankfurter Rundschau" adlı gazetenin muhabirlerinden Lizzy Schmidt, Almanya'ya döndü. Lizzy Schmidt, Türkiye'den ayrılmadan önce yaptığı açıklamada, "Gözaltında beni tekmelediler, başımı duvara vurdular. Saçlarımı çektiler" dedi.

(08-012)- Ahmet Kardaş ve Adil Can adlı Diyarbakır doğumlu iki kişi "şüphe" üzerine gözaltına alınarak götürüldükleri İstanbul Beyoğlu Emniyet Amirliği'nde işkence gördüklerini açıkladılar. Ahmet Kardaş ve Adil Can'a serbest bırakıldıktan sonra gittikleri Adli Tıp Kurumu'ndan "7 gün süreyle iş göremez" raporu verildi.

(08-017)- Türkiye'ye sığınan Kürtlerin barındırıldığı Diyarbakır'daki kampta yaşayan ve seyyar satıcılık yaparak geçimlerini sağlayan, yaşları 14 ile 16 arasında değişen üç çocuk Temmuz ayı içinde gözaltına alındı. Kürt bayrağını simgeleyen "yeşil, kırmızı ve sarı" renklerden oluşan tesbihleri sattıkları sırada gözaltına alınan çocuklar, serbest bırakıldıktan sonra gözaltında polisler tarafından dövüldüklerini açıkladılar.

6 Ağustos 1991 Salı

(08-030)- "Devrimci Sol adlı yasadışı örgüte üye oldukları ve örgüt adına Adana'da bazı eylemlerde bulundukları" iddiasıyla haklarında dava açılan 18'i tutuklu 30 sanığın yargılanmasına başlandı. Malatya DGM'de yapılan duruşmada sanıklardan Doktor Nilay Şen, polis ifadesinin işkence altında alındığını belirterek, "Devrimci Sol adlı örgütle ilişkim bulunmamaktadır. Hamileyim. Gözaltında bebeğimi düşürmemek için hazırlanan ifadelere imza attım" dedi. Sanıklardan İlker Alcan da kendisine yapılan işkencelerin doktor raporlarıyla kanıtlandığını söyledi.

8 Ağustos 1991 Perşembe

(08-041)- İstanbul 5. Bölge İdare Mahkemesi, İbrahim Türk adlı öğretmene işkence yapıldığı iddiasıyla açılan davada, İçişleri Bakanlığı'nı 5 mil-

yon Türk Lirası manevi tazminat ödemeye mahkum etti. 9 Ağustos ile 21 Ağustos 1989 tarihleri arasında İstanbul'da Siyasi Polis tarafından sorgulanan İbrahim Türk, serbest bırakıldıktan sonra Adli Tıp Kurumu'ndan "2 gün süreyle iş göremeyeceğini" belirleyen sağlık raporu almıştı.

12 Ağustos 1991 Pazartesi

(08-057)- "Bazı öldürme olaylarının faili olduğu" iddiasıyla tutuklanarak Diyarbakır E Tipi Cezaevi'ne konulan Nurettin Adamış'ın annesi Fahriye Adamış, oğluna itirafçıların koğuşundan ayrılmasını için baskı yaptığını belirterek, "Tutuklandığı zaman oğlumla görüşmüştüm. Bana günlerce işkence gördüğünü söyledi. Normal konuşmuyordu. Aşırı şekilde zayıflamıştı ve sürekli titriyordu" dedi.

(08-058)- "Devrimci Sol adlı yasadışı örgüte üye oldukları ve çeşitli eylemlere karıştıkları" iddiasıyla haklarında dava açılan 13'ü tutuklu 18 sanığın yargılanmasına İstanbul DGM'de başlandı. Duruşmada söz alan tutuklu sanıklardan Esmâ Polat, İstanbul Siyasi Polis Merkezi'nde işkence gördüğünü ve 35-40 yaşlarındaki bir polis tarafından kendisine tecavüz edildiğini söyledi. Esmâ Polat'ın "muayene için hastaneye gönderilmesi" yolundaki isteği ise mahkeme heyeti tarafından kabul edilmedi.

13 Ağustos 1991 Salı

(08-061)- Gaziantep'de "hırsızlık yaptığı" iddiasıyla 11 Ağustos günü gözaltına alınan Hanefi Gölü adındaki 18 yaşındaki bir genç, Emniyet Müdürlüğü'nde sorgulanırken öldü. Polis yetkilileri, Hanefi Gölü'nün 11 Ağustos gecesi sorgusu yapılırken Emniyet Müdürlüğü'nün 4. katından aşağıya atlayarak intihar ettiğini ve kaldırıldığı hastanede öldüğünü açıkladılar. ... (08-075)- Gaziantep Emniyet Müdürlüğü'nde ölen Hanefi Gölü adlı gence ikinci bir otopsi yapılması istendi. Hanefi Gölü'nün babası Ali Gölü, bu konuda yaptığı başvuruda, oğlunun intihar edecek yapıda bir insan olmadığını belirterek, "Son günlerde çok mutluydu. Çünkü yakında sevdiği kızla evlenecekti" dedi.

14 Ağustos 1991 Çarşamba

(08-069)- Kars'ın Dığor ilçesinde gözaltına alınan Süleyman Dalga adlı 17 yaşındaki bir genç, götürüldüğü Dağpınar Jandarma Karakolu'nda öldü. Süleyman Dalga'nın karakolda ifade vermek için beklerken Muharrem Deniz adlı bir askerin tüfeğinden çıkan kurşunla vurulduğu bildirildi. Karakol yetkilileri, Süleyman Dalga'nın kaza sonucunda öldüğünü, olayla ilgili soruşturma açıldığını ve olaya neden olan Muharrem Deniz'in tutuklandığını bildirdiler. ... (08-079)- Kars Milletvekili Mahmut Alınak, Başbakan Mesut Yılmaz'ın yanıtlaması isteğiyle Meclis Başkanlığı'na verdiği soru önergesinde, Süleyman Dalga'nın gözaltına alındıktan sonra nezarethanede kafasına kurşun sıkılarak öldürüldüğünü öne sürdü.

(08-073)- İstanbul'un Hasanpaşa semtinde 19 Mayıs 1991 tarihinde Hatice Dilek ve İsmail Oral adlı iki kişinin öldürülmesiyle sonuçlanan ev baskını sonrasında gözaltına alınan 4 kişinin yargılanmasına başlandı. İstanbul DGM'de yapılan duruşmada söz alan tutuklu sanık Fatma Birşat İlhan, İsmail

Oral ve Hatice Dilek'in sağ olarak yakalandıktan sonra kurşuna dizilerek öldürüldüklerini anlattı. Sanıklardan Coşkun Yılmaz ve Süleyman Önder de emniyet ifadelerinin işkence zoruyla alındığını savundular.

17 Ağustos 1991 Cumartesi

(08-085)- Şırnak'ın Dargeçit ilçesine bağlı Çelik köyünün muhtarı Ata Aktürk, jandarmaların dövdüğü iki köylünün akibetini öğrenmek için gittiği jandarma karakolunda işkence gördüğünü bildirdi. Ata Aktürk, gördüğü işkenceleri Dargeçit Sağlık Ocağı'ndan aldığı doktor raporuyla kanıtladı. Siirt'te ise Kürtçe türkü söylerken özel tim görevlileri tarafından gözaltına alınan Özcan Özer Öner, önce dövdüğünü, daha sonra da falakaya yatırıldığını ve falaka nedeniyle iki gün yürüyemediğini anlattı.

(08-086)- İstanbul'da polis tarafından gözaltına alınan 6 travesti, serbest bırakıldı. Travestilerden İHD İstanbul Şubesi Üyesi Ramazan (Demet) Demir, gözaltında bulundukları süre içinde karakol karakol dolaştırıldıklarını ve götürüldükleri her polis karakolunda dövdüklerini açıkladı. "5 gün iş göremez" şeklinde doktor raporu alan Ramazan Demir, Beyoğlu Ekipler Amiri Süleyman Demir hakkında suç duyurusunda bulunacağını bildirdi.

19 Ağustos 1991 Pazartesi

(08-089)- Kırklareli'nde 12 Ağustos Pazartesi günü "hırsızlık yaptığı" suçlamasıyla gözaltına alınan Berkan Toker adlı genç bir gün sonra yaralı olarak hastaneye kaldırıldı. Hastanede gazetecilere bir açıklama yapan Berkan Toker, "Polislerin beni gözaltına aldıkları gece lunaparkta geziyordum. Lunaparktan bir yılan çalınmış. Hırsızlık suçundan sabıkam olduğu için beni yakaladılar. Yılan çalmadığımı söyleyince beni uzun süre dövdüler. Daha sonra bir odaya kapatıldım. Kabul etmemem halinde yine dayak atacaklardı. Dayığa dayanamayacağımı düşündüm. Pencereden aşağıya atladım. İki kolum ve bir bacağım kırıldı" dedi.

(08-092)- Nusaybin'de gözaltına alınan Yeni Ülke gazetesinin Nusaybin Muhabiri Vahap Aslan, polisler tarafından dövdükten ve "gazetecilik yapmaması" için tehdit edildikten sonra serbest bırakıldı. Vahap Aslan, "5 gün süreyle iş göremeyeceğine" ilişkin doktor raporu aldı.

23 Ağustos 1991 Cuma

(08-112)- İstanbul DGM'de yargılanan Murat Toprak ve Sevgi Toprak adlı iki kardeş, Alevi olduklarının anlaşılması üzerine gözaltında bulundukları süre içinde işkence gördüklerini ve hakarete uğradıklarını söylediler. İki kardeşin babası Hüseyin Toprak ise duruşmada tanık olarak dinlenirken, çocuklarıyla birlikte kendisinin de gözaltına alındığını ve çocuklarına gözünün önünde işkence yapıldığını anlattı.

28 Ağustos 1991 Çarşamba

(08-136)- Yeni Ülke gazetesinin Mazıdağı (Mardin) Muhabiri ve HEP Mazıdağı ilçe örgütü yöneticilerinden İbrahim Yersiz, 15 kadar polis tarafından dövdüldü. Mazıdağı'nda meydana gelen olayda İbrahim Yersiz'i döven polislerin Diyarbakırkapı Polis Karakolu'nda görev yaptıkları belirlendi.

29 Ağustos 1991 Perşembe

(08-138)- "Ankara'daki bazı suikastlerin faileri oldukları" iddiasıyla tutuklanan Erol Özbolat, İbrahim Bingöl, Alişan Turan ve Alp Aslan'ın yargılanmalarına başlandı. Ankara DGM'de başlayan davada sorgusu yapılan sanıklardan Alişan Turan, gözaltında işkence gördüğünü bildirerek, "Dava, işkencelere de katılan savcı Talat Şalk'ın hazırladığı bir komplodur. Talat Şalk, ifademi işkenceci polislerin denetiminde almıştır" dedi.

3 Eylül 1991 Salı

(2 Eylül)- Karaman'da bakkallık yapan Zafer İşleker adlı bir Sosyalist Parti üyesi, dükkanında jandarmalar tarafından dövüldü. Zafer İşleker'e olaydan sonra gittiği hastanede "14 gün süreyle iş göremeyeceğine" ilişkin doktor raporu verildi. Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulunan Zafer İşleker, kendisini döven jandarmalar hakkında dava açılmasını beklerken, "güvenlik kuvvetlerine karşı geldiği" iddiasıyla tutuklandı.

(09-007)- Urfa'nın Viranşehir ilçesinde Halkın Emek Partisi İlçe Başkanı Hasan Ağaç'ın 60 yaşındaki annesi Enzelha Ağaç, polis tarafından gözaltına alındı. Enzelha Ağaç'ın kalp hastası olduğu ve oğlu Hasan Ağaç'ın evde bulunamaması üzerine onun yerine gözaltına alındığı bildirildi.

9 Eylül 1991 Pazartesi

(09-031)- "Otomobil çaldığı" iddiasıyla gözaltına alınan Şerafettin Çelik adlı 31 yaşındaki bir kişi, gözaltında tutulduğu Gaziantep Emniyet Müdürlüğü'nde öldü. Polis yetkilileri, Şerafettin Çelik'in kendisini Emniyet Müdürlüğü'nün dördüncü katından aşağıya atarak intihar ettiğini ve kaldırıldığı hastanede yaşamını yitirdiğini öne sürdüler.

(09-032)- Mersin'de geçtiğimiz hafta içinde siyasi polisin bastığı bir evde gözaltına alınan 6 kişiden Mustafa Çiftçi, rahatsızlanarak hastaneye kaldırıldı. Mustafa Çiftçi'nin babası Halil Çiftçi, oğluna gözaltında ağır işkenceler yapıldığını bildirdi.

14 Eylül 1991 Cumartesi

(09-058)- Adana'nın Saimbeyli ilçesine bağlı Çatık köyünde kahvehane işleten Durmuş Kocaman adlı 51 yaşındaki bir kişi, "kahvehanesini gece geç vakitlere kadar açık tuttuğu" gerekçesiyle Jandarma Astsubay İsmet Eryılmaz tarafından dövüldü. Dayak sonucunda beyin sarsıntısı geçiren Durmuş Kocaman hastaneye kaldırıldı.

17 Eylül 1991 Salı

(09-066)- Bingöl'e bağlı Yeniköy'de arama yapan jandarmalara komuta eden bir astsubayın, Hüsnüye Çürükkaya adlı kadına tecavüz etmeye yeltendiği bildirildi. Olayla ilgili olarak bir açıklama yapan Hüsnüye Çürükkaya, "Astsubay, kapıyı kapattı ve bana sahip olmaya çalıştı. Karşı koydum ve bağırdım. Elinden zor kurtuldum" dedi.

20 Eylül 1991 Cuma

(09-081)- Ağrı'nın Patnos ilçesinde 7 Eylül 1991 tarihinde gözaltına alınan Osman Keleş, götürüldüğü Ağrı Emniyet Müdürlüğü'nde öldü. Osman

Keleş'in cenazesi 18 Eylül günü ailesine teslim edildi. Osman Keleş'in yakınları ölümüne yapılan işkencelerin yol açtığını bildirdiler. Güvenlik görevlileri ise Osman Keleş'in gözaltında tutulduğu hücrelerinde atletikle kendisini asarak intihar ettiğini öne sürdüler. ... (09-087)- Osman Keleş'in ölümündeki şüpheli noktalar Meclis gündemine getirildi. Diyarbakır Milletvekili Fuat Atalay, Başbakan Mesut Yılmaz'ın yanıtlaması isteğiyle Meclis Başkanlığı'na verdiği soru önergesinde, "Osman Keleş ile birlikte gözaltına alınan 6 kardeşinin verdiği ifadelerle resmi çevrelerin yaptıkları açıklamalar çelişmektedir. Bu konuda hükümetinizce açılan bir soruşturma var mıdır?" dedi.

27 Eylül 1991 Cuma

(09-108)- Zonguldak'ta siyasi polis tarafından son günlerde düzenlenen operasyonlar sonucunda, "yasadışı örgüt üyesi oldukları" öne sürülen yaklaşık 20 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar arasında Şemsettin Küçük adlı bacağından yaralı bir genç de yer alıyor.

30 Eylül 1991 Pazartesi

(09-116)- Van'da siyasi polis tarafından evleri basılan 6 Sosyalist Parti üyesi gözaltına alındı. SP Genel Sekreter Yardımcısı Yalçın Büyükdaglı, gözaltına alınanların giyinmelerine bile izin verilmediğini ve evden çıkartılırken polisler tarafından dövüldüklerini bildirildi.

2 Ekim 1991 Çarşamba

(10-001)- Doğru Yol Partisi'nin Diyarbakır milletvekili adayı Nizamettin Karadeniz ile Silvan İlçe Başkanı Mehmet Karadeniz Hazro yakınlarında yollarını kesen jandarmalar tarafından dövüldü. Nizamettin Karadeniz, yaptığı açıklamada 28 Eylül Cumartesi günü meydana gelen olayda atılan dayak sonucunda ortaya çıkan yaraların doktor raporuyla kanıtlandığını ve savcılığa suç duyurusunda bulunduklarını söyledi. Aynı bölgede durdurulan başka araçlarda bulunan Tarık Harman, Mehmet Balkaş, Abdülkadir Güzel, Hasan Fıdantek, Abdullah Karakoyun ve Allahverdi Hanzay adlı kişiler de askerler tarafından dövülerek yaralandı. Dövülen kişilerin Bingöl'ün Genç ilçesi yakınlarında çıkan bir çatışmada ölen Habib Beyaztaş adlı PKK'lının cenaze töreninden döndükleri öğrenildi.

(10-002)- Tokat'ın Turhal ilçesine bağlı Kuzualan köyünün muhtarı İlhan Günay, köy yakınlarındaki ormanlık alanda kaçak ağaç kesen askerlere engel olmak istemesi üzerine Soner Balkoca adlı bir jandarma astsubayı tarafından dövüldü. Astsubay Balkoca, olay sırasında belindeki tabancayı çıkartarak Muhtar İlhan Günay'ı ölümle de tehdit etti.

4 Ekim 1991 Cuma

(10-016)- Dayısını ziyaret için İzmir'e giden 16 yaşındaki genç bir kıza, kaldığı evin polis tarafından basılması sonrasında götürüldüğü Emniyet Müdürlüğü'nde işkence yapıldığı bildirildi. Adı açıklanmayan genç kızın, polis tarafından aranan dayısının bulunduğu evi söylemediği için gözaltına alındığı öğrenildi. Serbest bırakıldıktan sonra İzmir Cumhuriyet Savcılığı tarafından Adli Tabibliğe gönderilen genç kızın sırtında 8 adet sigara yanığı saptandı. Genç kız, olayla ilgili olarak yaptığı açıklamada "Polisler kolumdan tutarak,

beni bir binaya soktular. Bir odaya alıp tokatlamaya başladılar. Dayımın yerini bilmediğimi söylediğim halde yere yatırıp sopayla ayak altlarıma vurdular. El ve ayaklarıma elektrik verdiler. Ellerimden tavana astılar ve sırtımda sigara söndürdüler" dedi.

9 Ekim 1991 Çarşamba

(10-039)- "Mücadele" adlı derginin muhabirlerinden Figen Baran'a "işkence yaptıkları" suçlamasıyla haklarında dava açılan 5 polisin yargılanmasına başlandı. Ankara 8. Ağır Ceza Mahkemesi'nde başlayan davada iddianamesini okuyan Cumhuriyet Savcısı, sanık polisler Şaban Ürek, Alpaslan Baz, Mustafa Muğlu, Ali Erşan ve Savaş Demir'in 5'er yıl hapis cezasına mahkum edilmesini istedi. Duruşmada söz alan Figen Baran da bu yılın Ocak ayı içinde gözaltına alındıktan sonra götürüldüğü Ankara Siyasi Polis Merkezi'nde işkence gördüğünü anlattı. Figen Baran adlı öğrenciye işkence yaptıkları iddiasıyla yargılanan 5 polis hakkındaki dava 7 Kasım 1991 tarihinde "Terörle Mücadele Yasası" uyarınca durduruldu ve dava dosyası, "yargılamanın devam edip etmeyeceğinin" belirlenebilmesi amacıyla Ankara İl İdare Kurulu'na gönderildi.

12 Ekim 1991 Cumartesi

(10-053)- Van'da tutuklanan "Siyabed-u Xeco" adlı Kürt destanıyla ilgili filmin yapımcısı Senar Turgut'un avukatı Şenay Gün, müvekkiline gözaltında bulunduğu süre içinde işkence yapıldığını açıkladı. Şenay Gün Senar Turgut ile gözaltında bulunduğu süre içinde 2 kez görüştüğünü belirterek, "edindiğim izlenim müvekkilimin çok ağır işkenceler gördüğüydü. Çünkü bu iki görüşmemde de kendisini bitkin ve solgun gördüm" dedi.

14 Ekim 1991 Pazartesi

(10-060)- Batman'a bağlı Kozluk ilçesiyle bu ilçeye bağlı köylerde son günlerde gerçekleştirilen operasyonlar sırasında çok sayıda insanın gözaltına alındığı bildirildi. Gözaltına alınanların yakınları tarafından İHD Batman şubesine yapılan başvurularda "gözaltındakilerin yoğun işkence gördükleri" belirtildi.

16 Ekim 1991 Çarşamba

(10-070)- Adana Emniyet Müdürlüğü'nde 15 Ağustos ile 20 Ağustos günleri arasında gözaltında tutulan Mediha Curabaz'a gözaltında kaldığı süre içinde işkence yapıldığı ve tecavüz edildiği bildirildi. Mediha Curabaz'a yapılan insanlık dışı uygulamalar, alınan doktor raporlarıyla kanıtlandı. Mediha Curabaz'ın avukatları daha sonra Adana Cumhuriyet Savcılığı'na başvurarak Adana Siyasi Polis Merkezi'nde görevli bazı polisler hakkında dava açılmasını istediler. 14 Ekim günü yapılan suç duyurusunda, "Müvekkilimiz, gözaltında kaldığı toplam altı gün boyunca yoğun işkencelere tabii tutulmuştur. Uygulanan işkencelere karşın ıkrarda bulunmayan müvekkilimize karşı sürekli artan dozda işkence yöntemleri uygulanmış ve elektrikli copla tecavüz edilerek bekareti bozulmuştur" denildi. "Yasadışı TİKB (Türkiye İhtilalci Komünistler Birliği) adına Adana'da çeşitli eylemler yaptığı" öne sürülerek hakkında Malatya DGM'de dava açılan Mediha Curabaz, 14 Kasım 1991 tarihinde beraat etti ve serbest bırakıldı.

(10-071)- Faruk Tuna adlı üniversite öğrencisinin 11 yıl kadar önce gözaltında tutulduğu İstanbul Siyasi Polis Merkezi'nde işkenceyle öldürülmesi üzerine açılan dava sonuçlandı. İstanbul 5. Ağır Ceza Mahkemesi'nde sonuçlanan davada yargılanan Sinan Yalçın adlı polis önce 10 yıl 8 ay ağır hapis cezasına mahkûm edildi. Ancak bu ceza daha sonra "çeşitli hafifletici nedenler ve sanığın mahkemedeki iyi davranışları" gözönüne alınarak 4 yıl 5 ay 10 gün hapis cezasına çevrildi. Polis Sinan Yalçın, "Terörle Mücadele Yasası"nın şartlı tahliye uygulamasından yararlanarak aldığı hapis cezasının 10 ay 20 günlük bölümünü cezaevinde geçirecek.

17 Ekim 1991 Perşembe

(10-075)- "Devrimci Sol adlı örgüte üye oldukları ve çeşitli eylemlere karıştıkları" iddiasıyla haklarında dava açılan 18 sanığın yargılanmasına devam edildi. İstanbul DGM'deki duruşmada 6 aydır tutuklu olan sanıklardan Esmâ Polat ve Eyüphan Polat tahliye edildi. Tahliyesine karar verilen Esmâ Polat, gözaltında bulunduğu süre içinde işkence görmüş ve tecavüze uğramıştı. Esmâ Polat, tahliye olmadan önce yaptığı konuşmada, "İşkenceci polisin tecavüzüne uğradım. İnsanları yıkamayan şeyler bazen insana güç katar. Bu olayın etkisi de bende öyle oldu. Bu, benim utanmam gereken bir ayıp değil, işkenceci polisin ayıbıdır" dedi.

19 Ekim 1991 Cumartesi

(10-085)- "Atatürk'e hakaret ettiği" iddiasıyla tutuklanan Demet (Ramazan) Demir adlı eşcinselin yargılanmasına başlandı. İstanbul Beyoğlu 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde yapılan duruşmada Demet Demir tahliye edildi. Demet Demir, 10 Ağustos 1991'de İstanbul'da 4 eşcinsel arkadaşı ile birlikte gözaltına alınmış ve 5 gün sonra serbest bırakılmıştı. Serbest bırakıldıktan sonra gözaltında işkence gördüğünü açıklayarak savcılığa suç duyurusunda bulunan Demet Demir, tekrar gözaltına alınmış ve tutuklanmıştı.

24 Ekim 1991 Perşembe

(10-108)- İnsan Hakları Derneği Ankara Şubesi Başkanı Hüsnü Öndül, son bir hafta içinde siyasi polis tarafından düzenlenen operasyonlar sonucunda 50'ye yakın insanın gözaltına alındığını açıkladı. Hüsnü Öndül, düzenlediği basın toplantısında gözaltına alınanların avukatları ve aileleriyle görüşmelerine izin verilmediğini söyledi. Hüsnü Öndül, Siyasi Polis Merkezi'nde sorgulanan kişilere işkence yapıldığına dair haberler aldıklarını da belirtti.

25 Ekim 1991 Cuma

(10-111)- Muğla'nın Turgutreis kasabasında yaşayan Ali İnal adlı balıkçıya "işkence yaptığı" iddiasıyla hakkında dava açılan Turgutreis Jandarma Karakolu Komutanı Astsubay Hayri Söyünmez'in yargılanmasına başlandı. Muğla'da başlayan davanın ilk duruşmasına Hayri Söyünmez katılmadı. Sanık astsubay hakkında daha önce de bir cinayet olayını soruşturduğu sırada 6 kişiye işkence yaptığı iddiasıyla dava açılmıştı.

(10-113)- "Belediye gelirlerini PKK'ya aktardığı" iddiasıyla hakkında 15 yıl hapis cezası istegiyle dava açılan Mardin'in Dargeçit ilçesi Belediye Başkanı Süleyman Anık'ın yargılanmasına başlandı. Diyarbakır DGM'deki duruşmada

söz alan Süleyman Anık, gözaltında bulunduğu süre içinde işkence gördüğünü bildirdi.

26 Ekim 1991 Cumartesi

(10-120)- İstanbul'daki Galatasaray Lisesi'nde öğrenim gören bir grup öğrenci, polis tarafından dövüldüklerini açıkladılar. Dövülen öğrencilerden Murat Sağman'ın başı yarıldı, Devrim Özgürtaş'ın ise dişi kırıldı ve dudakları patladı. Söz konusu iki öğrenciye başvurdıkları Adli Tıp Kurumu'nda "5 gün süreyle iş göremeyeceklerine" ilişkin doktor raporu verildi.

27 Ekim 1991 Pazar

İstanbul'da polis ile girdiği silahlı çatışmada ölen Hayri Koç adlı Devrimci Sol militanı için Tunceli'nin Çemişgezek ilçesinde düzenlenen cenaze törenine giden Mehmet Ali Öztürk ile Hülya Güden, Elazığ'ın Keban ilçesine bağlı Cip köyü yakınlarında gözaltına alındılar. Mehmet Ali Öztürk ve Hülya Güden, serbest bırakıldıktan sonra sorgulandıkları Elazığ Siyasi Polis Merkezi'nde işkence gördüklerini açıkladılar.

"Sahneledikleri bir tiyatro oyununda bölücülük propagandası yaptıkları" iddiasıyla tutuklanan ve haklarında Diyarbakır DGM'de dava açılan Vasfiye Sancar, Sait Kaya ve Tevfik Güçlü adlı üç kişi, polis ifadelerinin işkenceyle alındığını söylediler. İki ay süreyle tutuklu kalan söz konusu üç kişi, çıkarıldıkları ilk duruşmada serbest bırakıldılar.

30 Ekim 1991 Çarşamba

(10-128)- 2000'e Doğru Dergisi'nin Belçika Bürosu'nda görev yapan Aziz Koçak ve Gürsel Kutlu adlı iki gazeteci tatillerini geçirmek üzere geldikleri Türkiye'den ayrılırken 23 Ekim günü gözaltına alındılar. Edirne'deki Kapıkule Gümrük Kapısı'ndan çıkarken gözaltına alınan gazetecilere götürüldükleri Edirne Siyasi Polis Merkezi'nde işkence yapıldığı bildirildi. İki gazeteci 26 Ekim 1991 tarihinde serbest bırakıldı.

(10-129)- "Hırsızlık yaptığı" iddiasıyla 5 Ekim 1990 tarihinde gözaltına alınan Efrumiye Çoban adlı kadına, gözaltında tutulduğu İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde "işkence yapmakla" suçlanan Rıza Kayan ve Habib Seyyar adlı polislerin yargılanmalarına devam edildi. İstanbul 6. Asliye Ceza Mahkemesi'nde yapılan duruşmada söz alan Efrumiye Çoban, "Beni karanlık bir odaya soktular. İple kollarımı bağladılar. Araba lastiğinin içine sokup sopalarla dövdüler. Ayaklarıyla sırtımı ezdiler. Daha sonra da tecavüz etmeye kalktılar. Gittğim hastanede bana 7 günlük rapor verildi" dedi.

2 Kasım 1991 Cumartesi

(11-008) "Başı silahlı eylemlere karıştıkları" iddiasıyla tutuklanan İbrahim Bingöl ve Lütfü Topal'ın Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nden kaçmasından sonra cezaevinde operasyon düzenlendiği ve firari sanıklarla aynı koğuştaki kalan 21 tutuklunun gardiyanlar ile jandarmalar tarafından dövüldüğü bildirildi. 31 Ekim sabahı yaşanan dayak olayı sonucunda tutuklulardan Sinan Koca, Feridun Yılmaz, Erol Özbolat, İzzet Avşar ve Hasan Özbolat yaralandı.

4 Kasım 1991 Pazartesi

(11-013)- Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'ndeki firar olayından sonra cezaevindeki sol görüşlü tutuklulardan 38'i 2 Kasım günü tek kişilik hücreler esasına göre yapılan Eskişehir Özel Tıp Cezaevi'ne gönderildi. Bunun ardından diğer cezaevlerindeki sol görüşlü siyasi tutuklu ve hükümlülerden 168'i de zorla Eskişehir Cezaevi'ne götürüldü. Eskişehir Cezaevi'ne gönderilen tutuklu ve hükümlüler, insanlık dışı uygulamalarla karşı karşıya kaldılar. Tutuklu ve hükümlüler cezaevine girerken gardiyanlar ve polisler tarafından dövüldü. Dayak sonucunda Mustafa Karasu, Halil Kaya, Rıza Altun, Celalettin Can, Feridun Yılmaz, Coşkun Ali Şan, Fevzi Işık ve Haldun Karyol (kaburgaları kırıldı) yaralandı. Tutuklu ve hükümlülerin saçları zorla kesildi ve yanlarında bulunan eşyaların büyük bir bölümüne el konuldu. Bakanlar Kurulu 24 Kasım 1991 tarihinde yaptığı toplantıda Eskişehir Cezaevi'nin kapatulmasını kararlaştırdı.

(11-014)- Yeni Ülke gazetesinin Diyarbakır Bürosu'nda idari hizmetli olarak çalışan Sıddık Baz adlı 14 yaşındaki bir çocuk, iki sivil polis tarafından dövüldü. Başından geçenleri gazetecilere anlatan Sıddık Baz, Yeni Ülke gazetesinin son sayısını abonelere dağıtırken kendisini durduran iki polis tarafından dövüldüğünü ve elinde sigara söndürüldüğünü söyledi.

8 Kasım 1991 Cuma

(11-038)- Yüksek Öğrenim Kurulu (YÖK)'ün 10. kuruluş yıldönümü nedeniyle İstanbul Üniversitesi'nin bahçesinde yapılan protesto gösterisinin polis tarafından dağıtılması sırasında dövülen öğrenciler, Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulundular. Savcılığı başvuran öğrencilerden Nuriye Küçük ve Nuri Çintay'a Adli Tıp Kurumu tarafından vücutlarındaki yaralar ile darp izlerini belgeleyen doktor raporları verildi.

11 Kasım 1991 Pazartesi

(11-052) Yakınlarıyla birlikte Bismil'den Diyarbakır'a düğüne giden Gülsipan Kara adlı 10 yaşındaki bir çocuk, polisler tarafından dövüldü. 3 Kasım günü meydana gelen olayda Gülsipan Kara'nın üzerindeki "sarı-kırmızı-yeşil" renkli elbise nedeniyle dövüldüğü öğrenildi. Gülsipan Kara, olayı şöyle anlattı: "Elbiselerimi çıkarmak istemeyince, kollarımdan tutarak çıkarmak istediler. Ben de birinin elini ısırdım. Bunun üzerine kafama telsizle vurdular ve küftüler. Beni dövdüler, elbiselerimi zorla aldılar".

12 Kasım 1991 Salı

(11-063)- Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı Yolaçtı köyünde 31 Ekim günü güvenlik kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen ve iki PKK militanının ölümüyle sonuçlanan ev baskını sonrasında gözaltına alınan evin sahibi Mecbure Akdoğan'ın dövülerek öldürüldüğü bildirildi. Baskın sırasında kendisi de yaralanan Mecbure Akdoğan'ın eşi İzzet Akdoğan, tedavi gördüğü hastanede şunları anlattı: "Olay günü evime birkaç gerilla geldi. Onlara yemek yedirdim. Yemekten sonra gitmek istediler. Kendilerini yolcu etmek için kapıyı açtım. Kapının önünde askerler bekliyordu. Çatışma çıktı. Daha sonra içeri giren askerler bana ve eşime saldırdılar. Bizi döverecek bir ambulansa bindirdiler. Diyarbakır'a varana kadar bizi dövmeye devam ettiler". Olaya tanık olan köylüler ise çatışmadan sonra evden çıkartılanların askerler tarafından dövüldüklerini doğruladılar.

14 Kasım 1991 Perşembe

(11-075)- İstanbul'da 12 Kasım 1991 tarihinde "hırsızlık" suçlamasıyla gözaltına alınan ve Beyoğlu Emniyet Amirliği'nde sorgulanan Yücel Özen adlı genç gördüğü işkenceler sonucunda komaya girdi. Yücel Özen, 14 Kasım günü hastaneye kaldırıldı. Yücel Özen'in ağabeyi Dursun Özen, "Kardeşim sorgulanırken iç kanama geçirmiş. Bunun üzerine hastaneye kaldırmışlar ve ameliyat etmişler. Bir insan durup durukken iç kanama geçirir mi? Kardeşime polisler tarafından işkence yapılmıştır" dedi. Sorgulandığı Beyoğlu Emniyet Amirliği'nde komaya giren Yücel Özen, tedavi gördüğü Taksim İlkyardım Hastanesi'nde 24 Kasım Pazar gecesi yaşamını yitirdi.

15 Kasım 1991 Cuma

(11-078)- Haydar Arman adlı şahsı gözaltında tutulduğu Ankara Etlik Polis Karakolu'nda "işkence yaparak öldürmekle" suçlanan 4 polisin yargılanmasına devam edildi. Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen davada yargılanan Bayram Aydemir, Hasan Cahit Selekoglu, Mecit Turan ve Mustafa Şahinbaş adlı 4 polisin 8 yıla 12 yıl arasında hapis cezasına mahkum edilmesi isteniyor.

16 Kasım 1991 Cumartesi

(11-085)- İstanbul'un Kocamustafapaşa semtindeki evinin önünde 27 Ekim günü sivil polislerce gözaltına alınan ve kendisinden bir daha haber alınamayan 25 yaşındaki Hüseyin Toraman, ortadan kayboldu. Hüseyin Toraman'ın işkence sonucunda öldürüldüğü ve cesedinin bilinmeyen bir yere gömüldüğü sanılıyor. Ortadan kaybolan gencin eşi Gülay Toraman 15 Kasım günü yaptığı açıklamada geçen yıl içinde oturdukları evi basan polislerin yanlışlıkla birbirlerine ateş açtıklarını ve bu nedenle bir polisin öldüğünü belirterek, "Hüseyin bu olay nedeniyle aranıyordu. İntikam almak isteyen polisler onu, öldürmüş olabilirler" dedi. Hüseyin Toraman'ın annesi Hatice Toraman da oğlunun birçok tanığın gözü önünde "34 ATZ 56" plakalı bir araca konularak gözaltına alındığını anlatarak, "Başvurduğumuz yerlerden doyurucu bir yanıt alamadık. Herhalde hiçbir yere kaydetmeden öldürüp bıraktılar" dedi. (11-062)- İstanbul Sağmalcılar Cezaevi'ndeki sol görüşlü tutuklular tarafından yapılan açıklamada ise Hüseyin Toraman'ın en son 30 Ekim günü Gebze Siyasi Polis Merkezi'nde bitkin bir halde görüldüğü belirtilerek, "Yeni bir gözaltında kaybolma olayı ile karşı karşıya bulunuyoruz. Emniyet yetkilileri kendilerine yöneltilen sorulara (Biz böyle birini gözaltına almadık) yanıtını vermekle yetiniyor. Oysa Hüseyin Toraman'ın işine giderken gözaltına alındığını gören tanıklar bulunuyor" denildi.

17 Kasım 1991 Pazar

(17 Kasım)- Milletvekili seçimlerinin ardından Muş ile Muş'a bağlı yerleşim merkezlerinde gözaltına alma olaylarının yoğunlaştığı bildirildi. Gözaltına alınan kişiler serbest bırakıldıktan sonra, götürüldükleri jandarma karakollarında insanlık dışı baskılarla karşılaştıklarını ve işkence gördüklerini açıkladılar. Serbest bırakıldıktan sonra bir açıklama yapan Özcan Elçi ve Piran Aliyürek adlı Halkın Emek Partisi (HEP) üyesi iki kişi, gözaltında bulundukları süre içinde asılsız suçlamalarla karşı karşıya kaldıklarını, çırılçıplak

soyularak yağmur altında bekletildiklerini ve dövüldüklerini anlattılar. Bu arada bir süre gözaltında tutulan HEP Hasköy İlçe Başkanı Hamdullah Kanşıray'dan uzun bir süre haber alınamadı.

18 Kasım 1991 Pazartesi

(11-091)- Eskişehir Özel Tıp Cezaevi'ne gönderilen 200 kadar siyasi tutuklu ve hükümlünün gördüğü işkenceler, cezaevinde inceleme yapan 14 kişilik bir doktor heyeti tarafından doğrulandı. Türk Tabipler Birliği'nin bu konuda yaptığı açıklamada muayene edilen 198 tutuklu ve hükümlüden 119'unda dayak ve işkence sonucunda oluşan ekimoz ve sıyrıklar saptandığı kaydedildi. (11-115)- Açıklamada 119 tutuklu ve hükümlüden 60'ının "acil tıbbi bakıma" gereksinimi bulunduğu, 44'ünde ciddi "travma sorunu" olduğu, 15'inin ise açlık grevi nedeniyle zor durumda kaldığı belirtildi. Söz konusu 119 tutuklu ve hükümlünün adları şöyle.

Acil tıbbi bakıma gereksinimi bulunanlar: "Memli Güngör, Salih Kubat, Bedrettin Kavak, Beşir Bumin, Hasan Hüseyin Kaner, İbrahim Aykut, Süleyman Günyeli, Fethi Lale, Serhat Uğurlu, Halil Kaya, Cemal Şerik, Mustafa İsbet, Mazlum İşçi, Yaşar Yaşlı, Mustafa Çepik, Neşet Coşkun, Erdal Nayır, Feyzullah Sunar, Ahmet Karaver, Cevdet İnak, İbrahim Ulutaş, Fuat Kav, Teslim Koç, Ahmet Kaya, Enver Toğaç, Kutay Meriç, İbrahim Bingöl, İrfan Mengeneoğlu, Ali Özbey, Abdürrahim Gümüştekin, Sultan Dağ, Müslüm Yeşilağaç, Ekrem Kılıç, Hasan Karakuş, Mahmut Kardeş, Kazım Tepeli, Raif Yaman, Halidun Karyol, Mehmet Emin Gökdemir, Zaip Boğrul, Hamit Kankılıç, Kemal Coşkun, İbrahim Gürüz, Ömer Tiz, Hasan Karaoğlu, İrfan Güler, Yusuf Onat, Mete Tetik, Fevzi Işık, Levent Aktürkoğlu, Şükrü Göktaş, Halil Güçlü, Abdullah Doğan, Yahsan Çatal, Abdülkerim Bayram, Ahmet İnci, Selehattin Şimşek, Ümmet Suna, Maşuk Sami ve Hayri Yeşil"

Ciddi travma sorunu olanlar: "Salih Kubat, Deniz Teznel, Orhan Özpolat, Aziz Erinc, Hüseyin Tatlıdil, Aziz Belet, Mehmet Carok, Sinan Koca, Mehmet Emin Kılıç, Celal Selmut, Hıdır Polat, İlhan Karataş, Ferhat Gümüşbaş, Kemal Topraklı, Kemal Artuş, Menderes Tutuş, Fevzi Köz, Zülfü Türker, Oğuz Gündüz, Cemalettin Cinkılıç, Mahmut Güvenç, Selim Gülcan, İbrahim İnali, Dursun Ali Küçük, Bişar Hezer, Haşmet Kuş, Mehmet Ör, Hıdır Kırmızıçiçek, Çetin Güleç, Serhat Kesemen, Cemil Gündoğan, Ali Gün, Muzaffer Ayata, İsmet Hara, Yılmaz Dağlım, Erol Atasoy, Saadet Güncekti, Celalettin Can, Mehmet Can Yüce, Nedim Baran, Pervil Keçeli ve Keleş Karaca"

Açlık grevi nedeniyle zor durumda kalanlar: "Hatice Suna, Kemal Topraklı, Mustafa Bülent Yalçın, Günsel Şahin, Hatice Temel, Hanefi Sümer, İsmet Harun".

(11-092)- Yalova'ya bağlı Kılıç köyünde yaşayan Fatma Kuru adlı bir yaşlı kadın ile oğlu Mehmet Kuru'yu yaklaşık bir yıl önce gözaltında tutuldukları jandarma karakolunda döven Astsubay Aziz Özdemir 6 ay hapis cezasına mahkum oldu. Yalova Asliye Ceza Mahkemesi'nde 15 Kasım 1991 tarihinde sonuçlanan davada Aziz Özdemir'e hapis cezasının yanı sıra "6 ay süreyle memuriyet yapmama" cezası da verildi.

20 Kasım 1991 Çarşamba

(11-106)- Murat Aslandoğan adlı bir genç, Kasım ayı başında tutuklanarak konulduğu Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nde işkence gördüğünü

ve bu nedenle bir ayağının kırıldığını bildirdi. Tahliye olduktan sonra Türkiye İnsan Hakları Vakfı'na başvuran Murat Aslandoğan'ın gördüğü işkenceler nedeniyle sağ ayağının kırıldığı anlaşıldı ve durum doktor raporuyla belgelendi. Adli Tıp Kurumu'ndan "15 gün süreyle iş göremeyeceğine" ilişkin rapor alan Murat Aslandoğan, Cumhuriyet Savcılığı'na başvurarak "kendisine işkence yapan cezaevi görevlileri hakkında dava açılmasını" istedi.

22 Kasım 1991 Cuma

(11-121)- Adalet Bakanı Seyfi Oktay, göreve başladıktan sonraki ilk açıklamasında işkenceye ve her türlü eziyete son verecek kapsamlı bir yasal değişiklik yapacaklarını bildirerek, yargıç kararı olmaksızın insanların gözaltına alınmasına karşı olduğunu söyledi.

25 Kasım 1991 Pazartesi

(11-129)- Siirt'in Eruh ilçesine bağlı Ekindüzü köyü 22 Kasım Cuma günü bir grup asker tarafından basıldı. Baskın sırasında askerlerin rastgele açtığı ateş sonucunda Lale Özalp ve Feciye Bahçeci adlı iki genç kız vurularak yaralandı. Yaralı genç kızlar, köy baskınına şöyle anlatılar: "Bağgözen Jandarma Tabur Komutanı bir bölük askerle birlikte köyümüze geldi. Köyde ne kadar genç kız ve kadın varsa zorla topladılar. Daha sonra getirdikleri askeri araca binmemizi istediler. Karşı koyduk. Bu karşı koyma üzerine ikimiz, komutanın emriyle topluluktan çıkartıldık. Biz kurşunlanırken, diğer kadınlar da feci şekilde dövüldü".

(11-130)- Gaziantep Emniyet Müdürlüğü'ne gözaltında tutulan bazı kişilerin vekaletlerini almak için giden Şih Mehmet Kurtoğlu, Ömer Kantin ve Günay Polat adlı üç avukat, Siyasi Şube Müdürü Reşat Altay tarafından tartaklandıklarını bildirerek, savcılığa suç duyurusunda bulundu.

5 Aralık 1991 Perşembe

(12-018)- Ekim ayı sonunda İstanbul'da gözaltına alınan Hakime Esmeray adlı kadına gözaltında bulunduğu süre içinde işkence yapıldığı ve 4 Kasım günü de kimliği belirsiz bir polis tarafından tecavüz edildiği bildirildi. İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'na 20 Kasım 1991 tarihinde suç duyurusunda bulunan Hakime Esmeray'ın avukatı Ferda Çetin, işkence ve tecavüz olayına karışan polislerin bulunarak cezalandırılmasını istedi. Ferda Çetin, evli ve iki çocuk annesi olan Hakime Esmeray'a tecavüz eden polisin "1.70-1.75 boylarında, yanakları dolgun, pala bıyıklı, saçları kestane renginde, beyaz tenli ve 30-35 yaşlarında" olduğunu belirtti.

(12-019)- Bingöl'ün Solhan ilçesine bağlı Mutluca köyünde 18 Kasım gecesi meydana gelen ve bir askerin ölümüyle sonuçlanan olaydan sonra bazı köylülerin askerler tarafından dövüldükleri, gözaltına alındıkları ve işkence gördükleri bildirildi. İHD Bingöl Şubesi'ne başvuran köylülerin anlattıklarına göre insanlık dışı uygulamalara maruz kalanların adları ve yaşları şöyle: "Selim Bükmez (67), Abdurrahman Kılınç (63), Mahmut Işık (53), Alaattin Işık, Emin Tunç, Abdurrahman Küsmez (72), Hüseyin Demir (65), Abdurrahman Kılıç (71), Emin Kılıç, Nurettin Gürbüz ve Ali Bingöl (47)". Bir süre gözaltında tutulan ve işkence gören köylülerden Abdurrahman Kılıç'a beş gün, Nurettin Gürbüz'e ise üç gün süreyle "iş göremez" raporu verildi.

6 Aralık 1991 Cuma

(12-023)- Diyarbakır'ın Hazro ilçesine bağlı Sarierik köyünde yaşayan İbrahim Gündem'den gözaltına alındıktan sonra bir haber alınmadığı bildirildi. 25 Eylül 1991 tarihinde gözaltına alınan İbrahim Gündem'in yakınları olaydan Hazro İlçe Jandarma Karakolu'nda görevli Kenan Şahin adlı üsteğmeni sorumlu tutarken, Hazro Kaymakamı Adnan Kandemir ise İbrahim Gündem'in gözaltına alınmadığını öne sürdü. İbrahim Gündem'in kardeşi Hüseyin Gündem, "Kardeşim, beraberinde sivil giyimli kişiler olan Üsteğmen Kenan Şahin tarafından evi basılarak gözaltına alındı. Yaptığımız girişimler sonucunda nereye götürüldüğünü öğrenemedik. Kardeşimin öldürüldüğünü sanıyoruz" dedi.

9 Aralık 1991 Pazartesi

(12-034)- Gaziantep'de 23 Kasım 1991 tarihinde ortadan kaybolan ve "polis tarafından gözaltına alındığı" bildirilen Murat Özsat adlı öğrencinin cesedi bulundu. İHD Gaziantep Şubesi tarafından yapılan araştırmalar sonucunda Murat Özsat'ın tamamen yanmış cesedinin "sahipsiz" kaydı düşülerek Gaziantep Şehir Mezarlığı'na gömüldüğü belirlendi. 7 Aralık günü gömüldüğü mezardan çıkartılan Murat Özsat, Diyarbakır'da yeniden toprağa verildi. Murat Özsat'ın amcası Veysi Özsat, yeğeninin "polis ajanı olması" için yapılan teklifleri kabul etmediği için işkenceyle öldürüldüğünü söyledi.

(12-035)- Diyarbakır'daki Anıt Park'ta dolaşırken giydiği "sarı-kırmızı-yeşil" renkli kazak nedeniyle gözaltına alınan Mahir Güneri adlı lise öğrencisi, gözaltında işkence gördüğünü açıkladı. Mahir Güneri, gördüğü işkenceleri serbest bırakıldıktan sonra gittiği Adli Tıp'dan aldığı "5 gün süreyle iş göremeyeceğine" ilişkin doktor raporuyla kanıtladı.

17 Aralık 1991 Salı

(12-067)- Mardin Jandarma Alay Komutanlığı'nda görevli Mehmet Göçmen adlı yüzbaşının Akbağ köyünde yaşayanlara işkence yaptığı ve zorla saman yedir-meye çalıştığı bildirildi. Köylüler, yüzbaşı ile ilgili şikayetlerini bölgede bulunan SHP milletvekilleri Uluç Gürkan, Salman Kaya ve Selim Sadak'a aktardılar. Mardin Jandarma Alay Komutanı Albay Enver Uysal ise söylenenlerin doğru olmadığını savunarak, yüzbaşının asılsız iddialarla yıpratılmak istendiğini belirtti.

19 Aralık 1991 Perşembe

(12-078)- İstanbul'da bazı haraç isteme ve tehditle para alma olaylarına adı karışan 3'ü polis 5 kişinin yargılanmasına başlandı. İstanbul Kadıköy 1. Ağır Ceza Mahkemesi'ndeki davada sanık polisler Kadir Kalabak, Resul Özdemir ve Taner Tarım, emniyet ifadelerinin işkence altında alındığını bildirerek, "İşkence yapılarak alınan ifadelerimiz, bizlere okutturulmadan zorla imzalatıldı. Aynı ifadeyi korktuğumuz için savcılıkta da tekrarladık" dediler.

20 Aralık 1991 Cuma

(12-083)- Ali Rıza Ağdoğan adlı genci gözaltında tutulduğu İstanbul Beyoğlu Emniyet Amirliği'nde "işkence yaparak" öldürdükleri öne sürülen 5 polisin yargılanmasına devam edildi. İstanbul Beyoğlu Ağır Ceza Mah-

kemesi'nde yapılan duruşmada ifadeleri alınan sanık polisler Seydi Yapıcı ve Mustafa Şahinoğlu, Ali Rıza Ağdoğan'ın Beyoğlu Emniyet Amirliği'nin 8. katından atlayıp intihar ettiğini savundular.

23 Aralık 1991 Pazartesi

(12-097)- Şırnak'ın İdil ilçesi 20 Aralık gecesi PKK militanları tarafından basıldı. Baskından sonra ilçede ve çevresinde geniş bir operasyon yapıldı. Operasyon sırasında çok sayıda insanın gözaltına alındığı, basılan evlerde eşyaların tahrip edildiği, insanların dövüldüğü ve tartaklandığı bildirildi.

31 Aralık 1991 Salı

(12-127)- Adana Çukurova Üniversitesi'nde Maraş olaylarının yıldönümü nedeniyle yapılan protesto gösterisinden sonra gözaltına alınan 34 öğrenci, gözaltında işkence gördüklerini açıkladılar. İHD Adana Şubesi'nde basın toplantısı düzenleyen öğrenciler, "Emniyette gözlerimiz bağlandı. Sürekli hakaret ve tehdit gördük. Kız öğrenciler cinsel tacize uğradı. Bazı arkadaşlarımız ajan olmaya zorlandı. Serbest bırakılmadan önce gittiğimiz hastanede ise bizlere gerçek dışı raporlar verildi" dediler.

(5 Ocak 92)- Siirt'e bağlı Koçpınar köyünü 20 Aralık akşamı basan özel tim görevlilerinin Ali Keldik, Ekrem Demir ve Hüsamettin Demir adlı üç kişi ile adları öğrenilemeyen iki çocuğa işkence yaptıkları bildirildi. İşkence gören 5 kişi daha sonra sorgulanmak üzere Siirt'e götürüldü.

(5 Ocak 92)- Hakkari'nin Şemdinli ilçesi Oğlaklı köyünde 31 Kasım günü jandarmalar tarafından gözaltına alınan Abdülkadir Yılmaz ve Sıddık Yücel adlı iki kişi, gözaltında oldukları 17 gün süresince işkence gördüklerini açıkladılar. Sıddık Yücel serbest bırakıldıktan sonra "İlk önce betona yatırılarak saatlerce dövüldük. Ardından soğuk su dolu olan havuzlara atıldık. İşkence izlerinin kaybolması için bir askeri doktor bizi 5 gün süreyle tedavi etti" dedi. Abdülkadir Yılmaz ise gözaltında kendisine elektrik verildiğini ve hayalarında sigara söndürüldüğünü söyledi.

(5 Ocak 92)- Batman'daki evinden 16 Aralık 1991 tarihinde gözaltına alınan Rıza Tan adlı bir gence götürüldüğü Bitlis Emniyet Emniyet Müdürlüğü'nde üç gün süreyle işkence yapıldı. İnsan Hakları Derneği Batman Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi Sıddık Tan'ın oğlu olan Rıza Tan, daha sonra Bitlis yakınlarına götürülerek kurşunlandı. Bu olayda Rıza Tan'ın kalça ve bacaklarına 5 kurşun isabet etti.

(5 Ocak 92)- Mardin'in Midyat ilçesine bağlı Esdil köyünde meydana gelen bir cinayet olayı nedeniyle 25 Eylül 1991 tarihinde 2 aylık çocuğu ile birlikte gözaltına alınan Asiye Çetiner adlı bir kadın gözaltında işkence gördüğünü açıkladı. Mardin Çevik Kuvvet Müdürlüğü'nde 45 gün süreyle gözaltında tutulduğunu bildiren Asiye Çetiner, 2 aylık çocuğunun da kendisine karşı işkence aracı olarak kullanıldığını söyledi. Asiye Çetiner şunları anlattı: "Gözaltında işlemediğim bir suçu kabul etmem için sürekli işkence gördüm. Çocuğumu ağlatıp sesini bana dinlettiler. Suçlamaları kabul etmezsem çocuğumu öldürmekle tehdit ettiler. Emzirmek için çocuğumu istediğimde ise (Onu geberinceye kadar aç bırakacağız) dediler. Çocuğum gözaltında kemik erimesi, sindirim bozukluğu ve bronşite yakalandı".

4.3. CEZAEVLERİ

1991 yılı içinde insan haklarını yakından ilgilendiren ve Türkiye'de yıllardır kanayan yara olan cezaevi sorunu ile ilgili iki önemli olay yaşandı. Bunlardan birincisi 12 Nisan 1991 tarihinde yürürlüğe giren 3713 sayılı "Terörle Mücadele Yasası"nın getirdiği şartlı tahliye uygulaması oldu. İkinci önemli konu ise Kasım ayında 206 siyasi tutuklu ve hükümlünün tek kişilik hücrelerden oluşan Eskişehir Özel Tıp Cezaevi'ne sevkedilmeleri idi. Koalisyon hükümeti 24 Kasım 1991 tarihinde aldığı bir kararla Eskişehir Özel Tıp Cezaevi'ni kapatarak, insanlıkdışı bir uygulamaya son verdi.

Ne varki ilk bakışta olumlu bir gelişme olarak görünen bu iki olay cezaevi koşullarına insanlık onuruna yakışan bir düzen getiremedi. "Terörle Mücadele Yasası" ile getirilen şartlı tahliye uygulamasından cezaevlerinde bulunan yaklaşık 46 bin tutuklu ve hükümlüden 19 bin 774'ü yararlanabildi. Adalet Bakanlığı'nın elindeki verilere göre, Nisan ayı sonuna kadar "şartlı tahliye" uygulamasından yararlanarak serbest bırakılanların 708'ini siyasi, 19 bin 66'sını ise siyasi olmayan suçlardan ötürü cezaevlerinde bulunan hükümlü ya da tutuklular oluşturdu.

3713 sayılı yasa yürürlüğe girmeden önce cezaevlerinde yaklaşık 3500 siyasi tutuklu ve hükümlü bulunuyordu. İlk aşamada bunlardan sadece 708'i şartlı tahliye uygulamasından yararlanabildi. 708 tutuklu ve hükümlünün büyük bir bölümünü ise sağ eğilimliler oluşturdu. Anayasa Mahkemesi 22 Temmuz 1991 tarihinde şartlı tahliye uygulamasındaki sınırlamaların bir bölümünü iptal etti. Bu karardan yaralanan Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 146/1 maddesi nedeniyle cezaevinde bulunan 1000'den fazla tutuklu ve hükümlü serbest bırakıldı. Anayasa Mahkemesi kararı, Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ve diğer Kürt gruplarıyla ilgili TCK'nın 125. maddesi uyarınca açılan davaları kapsam dışında tuttu. Adalet Bakanlığı'nın 27 Kasım 1991 tarihinde verdiği rakamlara göre cezaevlerinde 1488 siyasi tutuklu ve hükümlü bulunuyor.

Aynı açıklamada cezaevlerinde tutulan toplam 26.705 kişi arasında 16.394 kişi tutuklu olduğu belirtiliyordu, yani "içeride" tutulan insanların % 60'ından fazlasını davaları devam eden, daha doğrusu yasalar önünde "suçsuz" sayılan kişiler oluşturuyor. Türkiye'de davaların, özellikle de çok sanıklı siyasi davaların, uzun sürmesi, bu davaların uluslararası "adil yargılama" koşullarına uygun düşmediği konusunda şüpheleri artıracı niteliktedir.

Cezaevlerinde siyasi tutuklu ve hükümlü sayısının geçmiş yıllara göre azalmış olmasından ötürü cezaevi sorunu 1991 yılında daha öncekilerin aksine kamuoyunu daha az meşgul etti. Buna rağmen "içeride" ve "dışarıda" yaşanan bazı olayları protesto için yapılan açlık grevlerine tanık olundu. Yıllardır cezaevinde tutulan yakınları ile aynı sıkıntıları yaşayan tutuklu aileleri zaman zaman paralel olarak cezaevleri veya Meclis önünde protesto eylemleri düzenlediler. Bu tür eylemlerden ötürü yıl içinde yaklaşık 200 kişi gözaltına alındı. Gazetelerde yer alan haberlere göre bunlardan 13'ü tutuklandı ve 163 kişi hakkında da dava açıldı.

1991 yılı içinde Ankara, Erzincan, İzmir-Buca ve Malatya cezaevlerinde insanlık dışı uygulamalara, dayak ve işkence olaylarına tanık olundu.

Nisan ayı içinde Türkiye'deki 13 cezaevinde kronik hasta olan toplam 237 tutuklu ve hükümlü bulunduğu belirlendi. Cezaevlerindeki hastalarla ilgili araştırma Türk Tabipler Birliği yöneticilerinden Ata Soyer ile Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi Okhan Akhan tarafından yapıldı. Araştırma için Türkiye'deki yaklaşık 650 cezaevinden 13'ünde kalan tutuklu ve hükümlülerin sağlık durumları incelendi. Araştırmaya göre kronik hastalığı olan hükümlü ve tutukluların 103'ü Ceyhan, 56'sı Gaziantep, 24'ü Çanakkale, 19'u Nazilli, 10'u da Aydın cezaevlerinde bulunuyordu. Geriye kalan hastalar ise Konya, Malatya, Bartın, Isparta, Bayrampaşa, Sakarya, Tavşanlı ve Tarsus Cezaevlerinde kalıyordu.

Kısıtlı olanaklar ile hazırlanan bu araştırma cezaevlerindeki "sağlık sorununun" vahim boyutuna ışık tutabilir. Bu konuda Muharrem Eryaşar isimli siyasi mahkumun öyküsü de bir küçük örnek olabilir.

TİHV tarafından hazırlanan günlük insan hakları raporunun 24 Ağustos 1991 tarihli bölümünde şöyle bir haber yer aldı: "Yaklaşık üç yıldır siyasi hükümlü olarak cezaevinde bulunan Muharrem Eryaşar, konulan "gırtlak kanseri" teşhisine karşın, "mahkum koğuşu bulunmadığı" gerekçesiyle Ege Tıp Fakültesi Hastanesi'ne gönderilmiyor. Tedavisine uzun bir süre cezaevinden hastaneye götürülerek devam edilen Muharrem Eryaşar, avukatlarının girişimleri sonucunda İzmir Devlet Hastanesi'ne yatırıldı. Muharrem Eryaşar'ın yatırıldığı hastanede sağlıklı koşullar içinde bulunduğunu bildiren İnsan Hakları Derneği İzmir Şubesi Başkanı Ahmet Aksüt, devlet hastanesi ile fakülte hastanesi arasındaki gidiş gelişlerin de sağlık durumuna olumsuz etki yaptığını söyledi."

Muharrem Eryaşar, Uluslararası Af Örgütü'nün de katıldığı uzun uğraşlar sonucunda ancak Kasım ayının başında tahliye olabildi: "Cezaevinde kanser ve behçet hastalıklarına yakalanan Muharrem Eryaşar adlı hükümlü, "cezaevi koşullarında iyileşemeyeceğinin" doktor raporuyla belirlenmesi üzerine serbest bırakıldı. Muharrem Eryaşar, raporunun İstanbul Adli Tıp Kurumu tarafından onaylanmasından sonra Nazilli Cumhuriyet Savcılığı'nın kararıyla tutuklu bulunduğu İzmir Buca Cezaevi'nden tahliye edildi. Türkiye İnsan Hakları Vakfı İzmir Temsilcisi Veli Lök, başvurduğu taktirde Muharrem Eryaşar'ın tedavisini üstlenebileceklerini söyledi." (TİHV Günlük İnsan Hakları Raporu - 4 Kasım 1991)

CEZAEVLERİ İLE İLGİLİ TİHV'NA YANSIYAN BİLGİLER

Cezaevlerinde yılbaşı nedeniyle yapılması gereken açık görüşler konulan kısıtlamalar nedeniyle gerçekleşemedi. Tutuklu ve hükümlülerin eski koşullar için ısrarlı olmaları üzerine İzmir Buca, Bursa, Ceyhan, Bartın, Aydın, Ankara Merkez, Malatya ve Çanakkale cezaevlerinde açık görüş yapılamadı. Açık görüşlerin yapılamadığı cezaevlerinin önünde ise, tutuklu ve hükümlü yakınları tarafından protesto gösterileri düzenlendi. Protesto gösterileri ne-

deniyle Ankara'da 44, Ceyhan'da 9, Aydın'da 4, Çanakkale'de de 3 kişi gözaltına alındı. Ceyhan'da gözaltına alınanlardan Şerife Akbaş, Davut Oral, Salih Çevik, Gıyasettin Ulucan, İbrahim Saygılı, Ahmet Bayhan, Yılmaz Zaman, Ramazan Kambur ve Abdullah Benek tutuklandı. Çanakkale ve Aydın'da gözaltına alınanlar ise serbest bırakıldı. İstanbul'daki Bayrampaşa, Metris ve Paşakapısı cezaevleri ile Nazilli ve Amasya cezaevlerindeki açık görüş herhangi bir engel çıkartılmaması üzerine sakin geçti.

2 Ocak günü Ankara'da gözaltına alınan 44 tutuklu yakını 4 Ocak günü serbest bırakıldı. Tutuklu yakınları gözaltında tutuldukları iki gün boyunca polisler tarafından dövüldüklerini, kendilerine yemek ve yatacak yer verilmediğini bildirdiler. Serbest bırakılan tutuklu yakınlarından Gülnaz Türkmen, Celal Türkmen, Ali İspir ve Nergiz Yalçın'ın vücutlarında yedikleri dayak sonucunda oluşan yara ve izler belirlendi.

Ankara Merkez Kapalı Cezaevi önünde gösteri yapan 44 tutuklu yakını hakkında 15 Şubat günü dava açıldı. "İzinsiz gösteri yaptıkları" öne sürülen tutuklu yakınlarının bir yıla üç yıl arasında değişen hapis cezalarına mahkum edilmeleri isteniyor. Haklarında dava açılan tutuklu yakınlarının isimleri şöyle: "Yusuf Alkan, Sultan Ateş, Durna Işık, Fatoş Şatroğlu, Saadet Türkay, Sadık Atıla Hürmüz, Haydar Aytekin, Seyran Buluş, Yusuf Buluş, Ali İspir, Gülnaz Türkmen, Kahim Kurt, Saim Ağacık, Medine Çelik, Yosma Akalın, Fatma Bülbül, Medriye Yılmaz, Hüseyin Ateş, Hilmi Sürüm, Fatma Birşat İlhan, Gülperi Pınar, Hüseyin Hüsnü Aktaş, Sadık Akın, Devrim Türkmen, Yusuf Çakır, Gülfer Akalın, Serap Erbasan, Zöhre Yüksel, Ülbey Akalın, Begüm Çetinbaş, Alper Akyazılı, Selman Çelik, Emine Bülbül, Mevlüde Turan, Haydar Çakıroğlu, Durmuş Yüceşan, Türkan Yüceşan, Berna Kalkan, Celal Türkmen, Serpil İspir, Nergiz Yıldız, Dilek Güler, Hacı Yusuf Sarıkaya ve Hasan Ali Keskin"

Malatya E Tipi Cezaevi'nde kalan sol görüşlü tutuklu ve hükümlülerin bir bölümü 11 Mart 1991 tarihinde açlık grevine başladı. Tutuklu ve hükümlüler tarafından yapılan açıklamada açlık grevinin "cezaevindeki yaşam koşullarının düzeltilmesi, baskılara ve başka cezaevlerine sürgün uygulamasına son verilmesi" gibi isteklerle başladığı belirtildi. Malatya E Tipi Cezaevi'ndeki açlık grevi tutuklu ve hükümlülerin isteklerinin büyük bir bölümünün kabul edilmesi üzerine 23 Mart günü sona erdi. İHD Malatya Şubesi Başkanı Mustafa Yılmaz, 175 tutuklu ve hükümlünün sürdürdüğü açlık grevinin cezaevi yönetimi ile yapılan anlaşma sonucunda sona erdiğini söyledi.

Şartlı tahliye uygulaması ile ilgili yasa tasarısında bazı siyasal suçların kapsam dışı bırakılmasını protesto amacıyla ve tasarı kapsamının genişletilmesi isteğiyle 9 Nisan'da Meclis İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Eyüp Aşık ile görüşmek isteyen 50 kadar tutuklu yakını polis tarafından tartaklandı. Olay sırasında iki kişi fenalaşarak hastaneye kaldırıldı, başına telsizle vurulan yaşlı bir kadın ise yaralandı. Olaylar sırasında Gökhan Çelik, Metin Kazan ve Murat Ergenekon adlı üç kişi de gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan Gökhan Çelik'in yaralı olduğu bildirildi.

İstanbul Sağmalcılar Cezaevi'nde bulunan yaklaşık 300 kadar sol görüşlü tutuklu, "Terörle Mücadele Yasası"nı protesto amacıyla 21 Mayıs günü açlık

grevine başladı. "Uyarı" amacıyla yapıldığı bildirilen açlık grevi 7 gün sürdü. İstanbul Bayrampaşa Cezaevi'nde "Terörle Mücadele Yasası"nın protesto amacıyla açlık grevine başlayan yakınlarını desteklemek için cezaevi kapısında oturma eylemi yapan 10 kişi, 27 Mayıs günü gözaltına alındı. Gözaltına alınan 10 kişiden Fatma Alcan, Hüseyin Kaşkar, Akın Çapın ve Hasan Tunç, 28 Mayıs günü çıkartıldıkları Eyüp Nöbetçi Asliye Ceza Mahkemesi tarafından tutuklandı. Diğer altı kişi ise tutuksuz olarak yargılanmak üzere serbest bırakıldı. Söz konusu 10 kişi, "İzinsiz gösteri yaparak Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına aykırı davrandıkları" iddiasıyla yargılandılar.

Diyarbakır E Tipi Cezaevi'nde bulunan yaklaşık 450 tutuklu ve hükümlü "Terörle Mücadele Yasası ile şartlı tahliye uygulamasındaki sınırlamaları protesto etmek" için 28 Mayıs günü açlık grevine başladı. Açlık grevi ile ilgili olarak yapılan açıklamada "Terörle Mücadele Yasası'nın cezaevlerine köleci bir yaşam getirdiği" belirtildi. Diyarbakır ve Malatya cezaevlerinde 700 kadar tutuklu ve hükümlünün "Terörle Mücadele Yasası"nın protesto amacıyla 28 Mayıs günü başlattıkları açlık grevleri 3 Haziran'da sona erdi. Her iki cezaevindeki açlık grevlerinin bitmesiyle birlikte Urfa, Malatya, Diyarbakır ve Batman'daki Halkın Emek Partisi (HEP) binalarında sürdürülen destek açlık grevlerine de son verildi. Gaziantep Özel Tip Cezaevi'nde kalan siyasi tutuklu ve hükümlülerden 76'sı ise "Terörle Mücadele Yasası"nın protesto için 3 Haziran'da açlık grevine başladı.

Şartlı tahliye uygulamasına getirilen sınırlamaları protesto için Meclis İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Eyüp Aşık ile görüşmek isteyen tutuklu ve hükümlü yakınları, 7 Haziran'da HEP Ankara İl Merkezi ile İHD Ankara Şubesi'nde bir araya gelerek topluca Meclis'e gittiler. Yaklaşık 150 kişilik grubun öne, Meclis yakınlarında polis tarafından kesildi. Ankara Valisi Saffet Arıkan Bedük'ün verdiği telsiz emri sonrasında topluluk polis tarafından cop ve tekmelerle dövülerek dağıtıldı. Olaylar sırasında Muhammet Varlı isimli bir genç 5 metrelik alt geçite düşerek ağır yaralandı. 110 tutuklu yakını ise gözaltına alındı. Ayrıca, polisleri engellemeye çabalayan milletvekilleri Mahmut Alınak, Adnan Ekmen ve Ekin Dikmen polis tarafından dövüldü. Mahmut Alınak'ın belindeki ruhsatlı tabanca da polis tarafından zorla alındı.

110 tutuklu yakını 12 Haziran günü Ankara DGM'de ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakıldı. Serbest bırakılan tutuklu yakınları, gözaltında bulundukları süre içinde herhangi bir kötü davranışla karşılaşmadıklarını bildirdiler. Tutuklu yakınları hakkında daha sonra "izinsiz gösteri yaptıkları" iddiasıyla dava açıldı. 110 tutuklu yakınının yargılanmasına 14 Kasım günü başlandı. Ankara 7. Asliye Ceza Mahkemesi'nde görülen davanın ilk duruşmasına sanıklardan 30 kadarı katıldı. Duruşmada ifadeleri alınan sanıklar, şikayetlerini dile getirmek üzere Meclis'e giderken polisler tarafından dövülerek gözaltına alındıklarını anlattılar ve suçsuz olduklarını bildirdiler. Davada tümü tutuksuz olarak yargılanan 110 tutuklu yakınının "izinsiz gösteri yaptıkları" iddiasıyla 1 yıla 3 yıl arasında hapis cezasına mahkum edilmeleri istendi.

Haziran ayının sonunda Kurban Bayramı nedeniyle cezaevlerinde yapılan açık görüşlerden siyasi tutuklu ve hükümlüler "Terör ile Mücadele Yasası"nın 16. maddesi nedeniyle yararlanamadı. Bilindiği gibi "Terörle

Mücadele Yasası'nın 16. maddesi siyasi tutuklu ve hükümlülerin açık görüşme hakkından yararlanmasını olanak tanımıyor. Diyarbakır'da kararı protesto için yürüyüş yapan tutuklu yakınlarından 3'ü gözaltına alındı.

Temmuz ayı başında İzmir Buca Cezaevi'nde kalan bazı siyasi tutuklular, başka bir cezaevine gönderilen Hasan Hüseyin Kaner adlı bir hükümlüyü uğurlamak isterken gardiyanlar tarafından dövüldü. Dövülen tutuklulardan Ümit İlter, Nevzat Kalaycı, Muharrem Eryaşar, Halil İbrahim Yılmaz, Ahmet Zencirci ve Vedat Savaş yaralandı.

Kayseri Kapalı Cezaevi'nde kalan 11 siyasi tutuklu, 4 Temmuz günü süresiz açlık grevine başladı. Açlık grevinin, yemeklerin kötü hazırlanması, cezaevi idaresinin tutuklulara insanca davranmaması ve cezaevi koşullarının insanca olmaması nedeniyle başladığı bildirildi. Açlık grevi 12 Temmuz'da sona erdi.

Malatya E-tipi Cezaevi'nde kalan Hayri Duman adlı tutuklu 28 Ağustos 1991 tarihli bir dilekçeyle TBMM İnsan Hakları Komisyonu'na başvurdu. Başvurusunda cezaevinde 2 ve 4 Temmuz günlerinde jandarmaların saldırısına tanık olduğunu söyleyen Hayri Duman, ilk saldırıda İsmet Haro, Mahmut Akyol, Salih Can ve Gurbetteli Ersöz adlı tutukluların, ikinci saldırıda ise Muhammet Kemal, Gurbetteli Ersöz, Orhan Aydın ve Genco Kartal'ın yaralandığını bildirdi.

İzmir Buca Cezaevi'nde kalan sol görüşlü 29 tutuklu, "yaşam koşullarının düzeltilmesi ve bazı yasakların kaldırılması" isteğiyle 14 Ekim 1991 tarihinde açlık grevine başladı. Açlık grevinin günlük yaşamla ilgili sorunlar ortadan kaldırılınca ya da devam edeceği bildirildi.

ESKİŞEHİR CEZAEVİNE SÜRGÜN

"Bazı silahlı eylemlere karıştıkları" iddiasıyla tutuklanan İbrahim Bingöl ve Lütfü Topal'ın Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nden kaçmasından sonra cezaevinde kalan sol görüşlü tutuklulardan 38'i 2 Kasım'da tek kişilik hücre esasına göre yapılan Eskişehir Özel Tip Cezaevi'ne gönderildi. Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'ndeki tutukluların Eskişehir'e gönderilmesiyle birlikte "Terörle Mücadele Yasası'nın 16. maddesi ilk kez uygulanmış oldu. "Terörle Mücadele Yasası'nın 16. maddesi, "silahlı eylemlere karıştıkları" iddiasıyla mahkum olanların ya da bu nedenle tutuklananların tek kişilik hücrelerden oluşan cezaevlerine konulmalarını öngörüyor.

İbrahim Bingöl ve Lütfü Topal'ın Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nden kaçmasından sonra cezaevinde operasyon düzenlendi ve firari sanıklarla aynı koğuştaki kalan 21 tutuklu gardiyanlar ile jandarmalar tarafından dövüldü. 31 Ekim sabahı yaşanan dayak olayı sonucunda tutuklulardan Sinan Koca, Feridun Yılmaz, Erol Özbolat, İzzet Avşar ve Hasan Özbolat yaralandı. Dayak olayı sonrasında cezaevinde kalan 50'yi aşkın sol görüşlü tutuklu süresiz açlık grevine başladı.

Gaziantep, Amasya, Bursa, Aydın, Ceyhan, Çanakkale, Malatya ve Nazilli cezaevlerinde kalan sol görüşlü hükümlülerin büyük bir bölümü de 4

Kasım günü tek kişilik hücre esasına göre yapılan Eskişehir Özel Tıp Cezaevi'ne gönderildi. Yapılan sevkler sonucunda 206 siyasi tutuklu ve hükümlü Eskişehir Cezaevi'ne gönderilmiş oldu. İHD Ankara Şube Başkanı Hüsnü Öndül, İstanbul Şube Başkanı Ercan Kanar ve Diyarbakır Şube Başkanı Fevzi Haznedaroğlu yaptıkları açıklamalarda başlatılan uygulamayı "çağdışı bulduklarını" belirterek, protesto ettiler. Bu arada Eskişehir Özel Tıp Cezaevi'ne gönderilen tutuklu ve hükümlülerin büyük bir bölümü açlık grevine başladı.

Eskişehir Cezaevi'ne gönderilen müvekkilleriyle görüşen avukatların verdikleri bilgilere göre, tutuklu ve hükümlüler cezaevine girerken gözleri kapatılarak polisler tarafından ağır biçimde dövüldü. Dayak sonucunda Mustafa Karasu, Halil Kaya, Rıza Altun, Celalettin Can, Ferudun Yılmaz, Coşkun Ali Şan, Fevzi Işık ve Haldun Karyol (kaburgaları kırıldı) yaralandı. Tutuklu ve hükümlülerin saçları zorla kesildi ve yanlarında bulunan eşyaların büyük bir bölümüne el konuldu.

Eskişehir Özel Tıp Cezaevi'ne gönderilen 206 siyasi tutuklu ve hükümlünün karşı karşıya kaldığı insanlık dışı baskılar tepkilere yol açtı. Çağdaş Hukukçular Derneği Genel Başkanı Şenal Sarıhan, yapılan sevklerin savunma hakkını yok saydığını belirtti ve "Hükümlü ve tutuklular tek kişilik hücrelere mahkum edilerek insansızlaştırma ve kişiliksizleştirme politikaları güdülmektedir" dedi. Uluslararası Af Örgütü de tecrit uygulamasına son verilmesini sağlamak amacıyla 5 Kasım'da bir kampanya başlattı. Eskişehir'deki açlık grevini desteklemek amacıyla İstanbul Bayrampaşa Cezaevi'nde kalan sol görüşlü tutuklular 7 Kasım gününde açlık grevine başladılar.

Adalet Bakanı Suat Bilge 8 Kasım günü bir açıklama yaparak, "tutuklu ve hükümlülere işkence yapıldığı" şeklindeki haberlerin incelendiğini ve iddiaların doğru olduğunun kanıtlanması halinde gerekenin yapılacağını bildirdi. Kayseri Cezaevi'nde kalan sol görüşlü 13 tutuklu da sevk uygulamasını protesto için açlık grevine başladı.

Eskişehir Cezaevindeki müvekkilleriyle görüştüktan sonra 9 Kasım günü İstanbul'da basın toplantısı düzenleyen bir grup avukat, cezaevinde sivil polislerin dolaştığını ve yapılan işkencelerin büyük olasılıkla bu kişiler tarafından gerçekleştirildiğinin sanıldığını bildirdiler. Avukatlar, cezaevindeki tutukluların yarı çıplak bir durumda ve yürüyemeyecek halde olduklarını da sözlerine eklediler. Tutuklu ve hükümlü yakınları tarafından 11 Kasım'da yapılan açıklamada cezaevindeki olumsuz yaşam koşullarına dikkat çekildi ve Eskişehir Cezaevindeki insanlık dışı uygulamalardan cezaevi müdürü ile Cezaevi Savcısı Eyüp İbişoğlu'nun sorumlu olduğu belirtildi.

Eskişehir Özel Tıp Cezaevi'ne gönderilen 206 siyasi tutuklu ve hükümlünün gördüğü işkenceler cezaevinde inceleme yapan 14 kişilik bir doktor heyeti tarafından doğrulandı. Türk Tabipler Birliği'nin (TTB) 17 Kasım günü bu konuda yaptığı açıklamada muayene edilen 198 tutuklu ve hükümlüden 119'unda dayak ve işkence sonucunda oluşan ekimoz ve sıyrıklar saptandığı kaydedildi. 119 tutuklu ve hükümlüdeki bulguların travma sonucunda oluştuğunun anlatıldığı açıklamada raporların Adalet Bakanlığı ile Eskişehir Cumhuriyet Savcılığı'na iletiliği belirtildi. Açıklamada cezaevindeki insanlık dışı uygulamalara "bazı doktorların da yardımcı olduğu" şeklindeki

şikayetlerin incelendiği vurgulanarak, "Böyle bir meslektaşımızın varlığının saptanması halinde birliğimiz organlarınca gereği yapılacaktır" denildi. Adalet Bakanı Suat Bilge ise tutuklu ve hükümlülerin vücutlarında yara izleri bulunduğunu ancak bunların işkence nedeniyle oluşmadığını söyledi.

İstanbul'un Sultanahmet Meydanında Eskişehir Özel Tıp Cezaevi'ndeki insanlık dışı uygulamaları protesto için 12 Kasım günü düzenlenen basın toplantısından sonra gösteri yapmak isteyen kalabalık bir grup polis tarafından dövülerek dağıtıldı. Olaylar sırasında 27 kişi gözaltına alındı ve bazı gazeteciler dövüldü. Gözaltına alınanlar arasında HEP İstanbul İl Başkanı Osman Özçelik ile Mehmet Ali Kırdök, Hüdaî Berber, Hüseyin Cici, Several Demir ve Öğüz Demir adlı avukatlar da yer aldı. Gözaltına alınan diğer kişilerin bazı adları ise şöyle: "Fatoş Kanar, Füsün Demiralp, Ali Musa Sarıçimen, Sara Akan, Pakize Keleş, Ali Kaya Öner, Pınar Kürekçi, Tacettin Bozkurt, Cemil Gündoğan, Tekin Mercangil ve Serdar Kardağ". Gözaltına alınan 27 kişinin tamamı 15 Kasım günü serbest bırakıldı.

14 Kasım günü açlık grevini sürdüren tutuklulardan Hatice Temel rahatsızlanarak hastaneye kaldırıldı. Hatice Temel tedavi kabul etmemesi üzerine hastaneden cezaevine geri gönderildi. Aynı gün İzmir'deki Buca Kapalı Cezaevi'nde kalan sol görüşlü 49 tutuklu ile Ceyhan Özel Tıp Cezaevi'ndeki bazı hükümlüler, Eskişehir'deki eyleme destek olmak amacıyla açlık grevine başladı.

Eskişehir Özel Tıp Cezaevi'nin boşaltılmasını ve yıkılmasını isteyen 200 kadar tutuklu ve hükümlü yakını 21 Kasım günü Meclis'in önünde toplandı. Tutuklu yakınlarının temsilcileri daha sonra Meclis'e girerek Adalet Bakanı Seyfi Oktay ile insan haklarından sorumlu Devlet Bakanı Mehmet Kahraman ile görüştüler. Tutuklu ve hükümlü yakınlarının Meclis'e doğru yapmayı planladıkları yürüyüşe ise polis tarafından izin verilmedi.

TİHV Başkanı Yavuz Önen 22. 11. 1991 tarihinde Başbakan S. Demirel'e yazdığı mektupta Eskişehir Özel Tıp Cezaevlerindeki uygulamaya derhal son verilmesini istedi. Adalet Bakanı Seyfi Oktay ile insan hakları konusundan sorumlu Devlet Bakanı Mehmet Kahraman, 22 Kasım günü Eskişehir Özel Tıp Cezaevi'nde inceleme yaptılar. Cezaevinde incelemeler yapan iki bakana İHD Genel Başkanı Nevzat Helvacı, TTB Merkez Konseyi Genel Sekreteri Recep Akdur, TİHV Yönetim Kurulu üyesi Ata Soyer ile bazı milletvekilleri de eşlik etti. Cezaevindeki tutuklu ve hükümlüler, heyette bulunanlara "kendilerine yapılan insanlık dışı uygulamaları ve işkenceleri" aktardılar. Bakanlar Kurulu, 24 Kasım akşamı yaptığı toplantıda Eskişehir Özel Tıp Cezaevi'nin boşaltılarak kapatılmasını kararlaştırdı. Kapatma kararı, Adalet Bakanı Seyfi Oktay ile insan haklarından sorumlu Devlet Bakanı Mehmet Kahraman'ın ortaklaşa hazırladıkları rapor görüşüldükten sonra alındı. Alınan karar uyarınca 27 Kasım günü Eskişehir Cezaevi'nde bulunan tutuklu ve hükümlülerden 34'ü Gaziantep'e, 49'u da Aydın'a gönderildi. Cezaevinin boşaltılması 28 Kasım'da tamamlandı. Eskişehir Cezaevi'nde bulunan tutuklu ve hükümlülerden 77'si Çankırı ve Amasya cezaevlerine gönderildi.

ESKİŞEHİR CEZAEVİ'NİN KAPATILMASINDAN SONRA ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR

İzmir Buca Bölge Kapalı Cezaevi'nde kalan 46 sol görüşlü tutuklunun 13 Kasım günü başlattığı açlık grevi, Eskişehir Özel Tıp Cezaevi'nin kapatılmasına karşın sona ermedi. Buca Cezaevi'ndeki açlık grevi, insanlık dışı uygulamalara son verilmesi ve olumsuz yaşam koşullarının düzeltilmesi isteğiyle başlamıştı. İzmir Buca Cezaevi'ndeki açlık grevine destek olmak amacıyla cezaevinin önünde 30 Kasım günü basın toplantısı yapan 53 kişi polis tarafından tartaklanarak gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan Tahir Eken, ertesi gün gönderildiği nöbetçi mahkeme tarafından tutuklandı. Diğer 52 kişi ise serbest bırakıldı.

Açlık grevini sürdüren 62 tutukludan 7'si 6 Aralık günü rahatsızlanarak hastaneye kaldırıldı. Hastaneye kaldırılan tutukluların adları şöyle: "Nihal Durucak, Hüseyin Altın, Salih Özdemir, Mehmet Andış, Düzgün Bulut, Fatih Demir ve Naciye Demir". Buca Cezaevi Savcısı İsmet Üstel, hastaneye kaldırılan 7 tutukludan 3'ünün tedaviyi kabul ederek açlık grevini bıraktığını açıkladı.

Malatya E-Tipi Cezaevi'nde yaşam koşullarının düzeltilmesi, kazanılmış hakların iade edilmesi ve insanlık dışı baskılara son verilmesi isteğiyle başlatılan açlık grevi 12 Aralık günü sona erdi. Açlık grevine HEP Malatya İl Örgütü ile İHD Malatya Şubesi yöneticilerinin yaptığı temaslar sonrasında son verildiği bildirildi. Malatya E-Tipi Cezaevi'ndeki açlık grevi 13 Kasım gününde başlamıştı. Açlık grevine 55 tutuklu ve hükümlü katılıyordu.

İzmir Buca Kapalı Cezaevi'ndeki açlık grevi 22 Aralık günü sona erdi. 40 gün devam eden açlık grevi, insan haklarından sorumlu Devlet Bakanı Mehmet Kahraman'ın cezaevinde yaptığı incelemelerden sonra tutukluların isteklerinin büyük bir bölümünün kabul edilmesi üzerine bitti. Cezaevi yönetimi ile tutuklular arasında varılan anlaşmaya göre, gereksiz aramalara son verilmesi, koğuşlara daktilo alınması, cezaevine dışarıdan yiyecek gönderilmesi, dergi, kitap ve diğer yayınların bekletilmeden verilmesi gibi istekler kabul edildi. Buca Cezaevi'ndeki açlık grevini sol görüşlü 22 tutuklu sürdürüyordu.

4.4. ÖZGÜRLÜKLER

4.4.1. DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ (özellikle Basın Özgürlüğü)

1991, basın özgürlüğü açısından da olumsuz uygulamalarla dolu bir yıl oldu. Basın ve iletişim özgürlüğü Türkiye için adeta yabancı bir terim olmaya devam etti. Bu konudaki sistemli sınırlama ve yasaklamalar sürdürüldü. Serbestçe haber alma hakkı çoğu zaman hiçe sayıldı. Bu nedenle temel hak ve özgürlüklerle ilgili insan hakları ihlalleri gereği gibi kamuoyuna yansıtılamadı. Yazarlar tutuklandı. Gazeteciler gözaltına alındı. Dergiler, gazeteler, kitaplar toplatıldı.

Basın özgürlüğü, Türkiye'de yasalar, idari işlemler ve uygulama açısından yıllardır hiçe sayılmaktadır. 12 Eylül askeri yönetiminin ardından gelen "sivil görünümlü" Anavatan Partisi iktidarı döneminde düşünce ve basın özgürlüğüne yönelik sınırlama ve baskılar yoğunlaştı. Basın ve yayın yaşamı yasal ve ekonomik bir cendereye alındı. Bu konuda İstanbul Gazeteciler Cemiyeti tarafından yapılan bir araştırmada şöyle denilmektedir:

"İstanbul Gazeteciler Cemiyeti tarafından yayınlanan "Bizim Gazete" adlı derginin Ekim ayı içinde çıkan sayısında Anavatan Partisi'nin iktidarda bulunduğu 8 yıllık süre içinde basına yönelik toplam 1391 dava açıldığı belirtildi. Dergideki habere göre, 8 yıllık süre içinde basın özgürlüğünü kısıtlayıcı ve engelleyici nitelikte 26 yasa çıkartıldı. Çok sayıda gazete ve dergi toplatıldı. Bir yıl içinde "Cumhurbaşkanına hakaret ettikleri" iddiasıyla 18 gazeteci hakkında Türk Ceza Yasası'nın 158. maddesi uyarınca dava açıldı."

Geçtiğimiz yıllar içinde basın ve yayın yaşamını en çok TCK'nın 140., 142. ve 163. maddeleri etkiliyordu. Bu maddeler 1991 yılı içinde 12 Nisan günü yürürlüğe giren "Terörle Mücadele Yasası" ile kaldırıldı. Bu maddelerden ötürü yıllardır cezaevlerinde bulunan gazeteciler serbest bırakıldı. Açılan yüzlerce dava düştü. Ancak bu değişiklik uygulamada önemli bir yarar sağlayamadı. Toplatma kararları için en çok başvuru alan madde olan ve "bölücülük propagandası" konusunu içeren TCK 142/3, "Terörle Mücadele Yasası"nın (TMY) 8. maddesi olarak aynen korundu. Bu yıl içindeki toplatma kararlarının yaklaşık

yüzde 75'i, bu hüküm uyarınca verildi. Aynı yasa uyarınca çok sayıda gazeteci ve yazar tutuklandı. Ayrıca basın özgürlüğünün önündeki engellerden TCK'nın 158, 159, 311 ve 312. maddeleri ile Muzır Yasası (vs) yürürlükte olduğundan, bu maddeler uyarınca da toplatma, imha, tutuklama ya da mahkumiyet kararları verildi

1991'de 29 kitap toplatıldı. 121 gazete ya da dergiye el konuldu, sansür uygulandı, bazılarının yayını durduruldu, bazıları toplatıldı. 17 kitap ile 63 gazete ve dergi hakkındaki toplatma ya da el koyma kararları TCK'nın 140, 142 ve 163. maddeleri yürürlükten kaldırıldıktan sonra verildi. Toplatma kararları en çok Yeni Ülke gazetesi ile Emegün Bayrağı ve Mücadele dergilerine yönelik olarak uygulandı. Emegün Bayrağı dergisi 25 (15'i TMY sonrasında), Yeni Ülke gazetesi 23 (10'u TMY sonrasında), Mücadele dergisi ise 11 (3'ü TMY sonrasında) kez toplatıldı.

Gazeteci ve yazarlara yıl içinde toplam olarak 31 yıl bir ay hapis cezası verildi. 20 gazeteci ya da yazar tutuklandı. Tutuklananlar arasında ilk sırayı Sosyolog İsmail Beşikçi aldı. İsmail Beşikçi, yıl içinde üç kez tutuklandı ve 121 gününü hapisanede geçirdi. Yazdığı 4 kitap toplatıldı. (İsmail Beşikçi ile ilgili ayrıntılı bilgi bölümün sonunda yer almaktadır)

Yıl içinde 12 haftalık ya da aylık dergi bürosu polis tarafından basıldı. Aralık ayı içinde Ankara ve İstanbul'da Hürriyet gazetesine yönelik iki provakatif bombalı saldırı düzenlendi. 2000'e Doğru dergisi, Güneydoğu Kararnamesi uyarınca Ocak ayı içinde iki ay süreyle kapatıldı. Ayrıca 13 Ağustos 1991 tarihinde ise yine bu kararname uyarınca "yayın politikasını değiştirmedigi takdirde kapatılacağı" şeklinde uyarıldı.

24 ayrı olayda toplam 52 gazeteci, resmi görevlilerin tekmeli-tokatlı-coplu saldırısına uğradı. Bu konuda Basın Konseyi tarafından Eylül ayı içinde yapılan bir açıklama TIHV'in Günlük İnsan Hakları Raporu'na şöyle yansdı:

"Türkiye'de 1989 yılı içinde 24 olayda 48, 1990 yılında 27 olayda 54, 1991'in ilk 8 ayında ise 21 olayda 44 gazeteciye saldırıda bulunulduğu belirlendi. Açıklamada, "Gazeteciye saldırmayı bir hobi haline getirenlerin başında kamu görevlileri geliyor. Polis ve özel tim bu görevi yerine getirmekteki öncülüklerini hiç kimseye kaptırmıyorlar. Gazetecilere saldıranlar arasında kaymakam, savcı, seçim kurulu görevlileri, adliye görevlileri ve hatta yargıçlar da bulunuyor" denildi. Açıklamada, son üç yıl içinde gazetecilere yapılan 72 saldırı olayından 58'inin polis ve asker gibi devlet görevlileri tarafından gerçekleştirildiği belirtildi."

Basına yönelik baskılar, yabancı gazetecileri de etkiledi. Yazdığı bir haber büyük tepki uyandıran Independent gazetesi muhabirlerinden Robert Fisk, 3 Mayıs'ta sınır dışı edildi. Almanya'da yayınlanan "Frankfurter Rundschau"nın muhabirlerinden Lizzy Schmidt ise Vedat Aydın'ın cenaze töreninde polis tarafından dövüldü. Lizzy Schmidt, bu olaydan bir ay sonra da gözaltına alınarak Türkiye'yi terk etmeye zorlandı.

Yazılı basının yanı sıra görsel basın alanında da insan hak ve özgürlüklerine aykırı uygulamalara tanık olundu. Devletin radyo ve televizyonu yıllardır sürdürdüğü "tek yanlı habercilik" anlayışına bu yıl da devam etti. Bir

çok gerçek, TRT tarafından tek yanlı olarak kamuoyuna yansıtıldı. Özellikle Olağanüstü Hal Bölgesi ile ilgili haberler, tek yanlı bir anlayışla düzenlendi. TRT'nin yayın anlayışı Demirel-Inönü koalisyon hükümeti döneminde de değişmedi. Özel televizyon kuruluşu olan Star 1 de "sansürsüz bir yayın" anlayışına sahip olduğunu sık sık açıklamasına karşın sıkça eleştirilere muhatap oldu. Özellikle genel seçimler öncesindeki yayınlar başta olmak üzere bir çok program kamuoyunda tepki uyandırdı. Ayrıca bu televizyonda yayınlanmak üzere hazırlanan ve İHD Genel Başkanı Nevzat Helvacı'nın konuk olarak katıldığı bir program yayından çıkartıldı.

1991 yılı içinde basın ve yayın yaşamına yönelik olarak yapılan ihlalleri, türlerine göre şöyle sıralamak olanaklıdır:

Gazeteci ve yazarlarla ilgili olarak; tutuklama, gözaltına alma, dava açma, tartaklama, yaralama, coplama, hakaret, dövme, işkence yapma, hapis cezası verme, para cezası verme, vatandaşlığa almamakta direnme, Türkiye'yi terkmesini isteme, yasak olduğu gerekçesiyle yayın toplatma, gazete toplatma, izinsiz arama yapma, kaset toplatma, film yayını kesme, muzır yayın ilan etme ve ceza verme, tiyatro oyunlarını ya da film gösterimini engelleme ya da yasaklama, imha kararı verme ve uygulama, açıklama yapılmasını yasaklama, sansür uygulama, basımevi kapatma, basım aşamasında iken dergi, kitap ya da gazetenin basımını durdurma.

Basın ve yayın hayatına yönelik baskılardan örnekler ...

Türkiye İnsan Hakları Vakfı 1990'ın, 12 Eylül döneminden sonra basın özgürlüğünün en yoğun olarak ihlal edildiği yıl olduğunu açıkladı. TİHV'den 3 Ocak günü yapılan açıklamaya göre 1990'da 24 kitap toplatıldı. 98 gazete ya da dergiye el konuldu, sansür uygulandı, bazılarının yayını durduruldu, bazıları toplatıldı. Gazetecilere yıl içinde toplam olarak 126 yıl 5 ay hapis cezası verildi. 12 olayda gazetecilere resmi görevlilerce tekmeli-tokatlı coplu saldırı yapıldı. 11 gazeteci ya da yazar tutuklandı, 2 gazeteci öldürüldü. Yıl içinde 1 gazete 10-15 kişilik bir grup tarafından, 7 dergi ya da gazete bürosu polis tarafından basıldı, 1 dergi bürosu yakıldı.

Halkevleri Kütahya Şubesi'ne Ocak ayı içinde polis tarafından yapılan baskında bulunan dergiler nedeniyle Necati Alkan adlı öğrenci tutuklandı.

Yayın hayatına son veren radikal islamcı Akdoğan dergisinin Konya Temsilcisi Kerim Bozdağ, "izinsiz pankart astığı" iddiasıyla yargılandığı Konya DGM'de Ocak ayı içinde bir yıl hapis cezasına mahkum oldu.

Türkiye'de görev yapan yerli ve yabancı gazetecilerin Körfez savaşı ile ilgili yazacakları haberlere Ocak ayı içinde bazı kısıtlamalar getirildi. Getirilen kısıtlamalar uyarınca, askeri birlik ve askeri tesislerin malzeme durumu, yeri, konumu ya da isimleri açık olarak yazılmadı. Hava hareketlerine katılan uçakların havalandıkları ya da indikleri alanlar hakkında bilgi verilemedi. Kaybolan ya da düşen uçakların tip, isim ve numaraları ile bu uçakların aranması ve kurtarılması için düzenlenen operasyonlar açıklanamadı.

Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın küçük oğlu Efe Özal'ın 25 Ocak gecesi İzmir'de yapılan nişan törenini izlemek isteyen gazeteciler polis tarafından tutuklandı. Nişanın yapıldığı evin girişinde fotoğraf çekmek isteyen Güneş gazetesi muhabirlerinden Semiha Çağlıyangil'e küfür eden koruma polisleri Cem Bulunmaz, Merih Ak ve Nevzat Dönmez isimli gazetecileri de tekmeledi.

Cumhuriyet Gazetesi Yazışları Müdürü Okay Gönensin hakkında öğrenim gördüğü okula astığı savaş karşıtı duvar gazetesi yüzünden tutuklanan Nermin Alkan ile ilgili yazılan bir haber nedeniyle dava açıldı. İstanbul Basın Savcılığı tarafından açılan davada "Basın Yasası'na aykırı davranmakla" suçlanan Okay Gönensin'in 3 aya kadar hapis cezasına mahkum edilmesi istendi. Açılan dava 15 Mart 1991 tarihinde beraatle sonuçlandı.

İçişleri Bakanlığı, 31 Ocak 1991 tarihinde 430 sayılı Güneydoğu Kararnamesi'nin verdiği yetkiye dayanarak 2000'e Doğru dergisinin 2 ay süreyle kapatılmasını kararlaştırdı. Dergi yöneticilerine tebliğ edilen kapatma kararında "Derginin suç işlemeye devam ettiği" öne sürüldü. Bu arada 2000'e Doğru dergisinin basıldığı Serler Matbaası da 10 gün süreyle kapatıldı. 2000'e Doğru Dergisi, 1990 yılının yaz aylarında da yaklaşık 4 ay süreyle kapalı kalmıştı.

Şubat ayı başında Hakkari'de gözaltına alınan Yeni Ülke Gazetesi Hakkari Muhabiri Mecit Öztunç, 11 Şubat günü Diyarbakır DGM tarafından tutuklandı. Mecit Öztunç'un Avukatı Hüseyin Ümit, müvekkilinin gözaltında bulunduğu süre içinde ağır işkence gördüğünü açıkladı.

Kars'ta yayınlanan "Mücadele" isimli yerel gazete, Şubat ayı içinde "artan baskılar" nedeniyle kapanmak zorunda kaldı. Kapatma kararı gazetenin sahibi Ahmet Serdar Demirtaş tarafından alındı. Mücadele gazetesi hakkında yayınlanan yazı ve haberler nedeniyle, 4 yıllık yayın hayatı boyunca 132 kez dava ya da soruşturma açılmış, ayrıca gazetede çalışanlar sık sık polis tarafından gözaltına alınmıştı.

Özel televizyon Star 1'de yayınlanan "Kırmızı Koltuk" isimli programın İnsan Hakları Derneği Genel Başkanı Nevzat Helvacı'nın katılımıyla gerçekleştirilecek olan 24 Şubat günlük bölümü yayından kaldırıldı. İHD Genel Başkanı Nevzat Helvacı, yayından kaldırılan programda başta işkence sorunu olmak üzere Türkiye'deki insan hakları ihlalleri ile ilgili önemli açıklamalar yapmıştı.

2000'e Doğru Dergisi'nin yerine yayınlanan Yüzyıl adlı derginin Ankara Bürosu 5 Mart akşamı polis tarafından basıldı. Büroyu Ankara DGM Savcılığı'nın emriyle basan polisler, Yüzyıl Dergisi Ankara Temsilcisi Hasan Yalçın'ın da aralarında bulunduğu 11 kişiyi gözaltına aldı. Gözaltına alınanlardan 9'u 13 Mart günü serbest bırakıldı. Hasan Yalçın ile İdare Müdürü Güner Tokgöz ise tutuklandı. Tutuklananlar 21 Mart 1991'de tutuksuz olarak yargılanmak üzere serbest bırakıldılar. Dergide bulunan silahlarla ilgili olarak açılan dava Aralık ayı içinde bitti. Ankara 12. Asliye Ceza Mahkemesi'nde sonuçlanan davada "ruhsatsız silah bulundurmak" suçundan derginin İdare Müdürü Güner Tokgöz 1 yıl 3 ay, derginin o günlerde Ankara Temsilciliği'ni yapan Hasan Yalçın 1 yıl, muhabirlerden Selami İnci ise 1 ay hapis cezasına mahkum oldu.

Yeryüzü Dergisi Genel Yayın Yönetmeni Burhan Kavuncu, "insan hakları" konulu bir panele katılmak üzere gittiği Konya'da 7 Mart 1991 tarihinde polis tarafından gözaltına alındı. 15 yıllık bir dava nedeniyle yanlışlıkla gözaltına alınan Burhan Kavuncu, 9 Mart günü serbest bırakıldı.

Mücadele Dergisi Yazışları Müdürü Erdoğan Yaşar Kopan, dergide yayınlanan bir yazı nedeniyle 7 yıl 6 ay hapis cezasına mahkum oldu. İstanbul DGM'de 13 Mart günü sonuçlanan davada Erdoğan Yaşar Kopan'a verilen hapis cezası 13 milyon 675 bin lira para cezasına çevrildi.

Tevhid dergisi yazarlarından Nurettin Şirin, "Laikliğe aykırı dini propaganda yaptığı" iddiasıyla yargılandığı davada 4 yıl 2 ay hapis cezasına mahkum oldu. İzmir DGM'de 14 Mart günü sonuçlanan davada mahkum olan Nurettin Şirin, Denizli'de yaptığı bir konuşma nedeniyle yargılanıyordu.

2000'e Doğru dergisinin Yazışları Müdürü Tunca Arslan, derginin 3 Aralık 1989 tarihli sayısındaki PKK ile ilgili bir haber nedeniyle yargılandığı İstanbul DGM'de Mart ayı içinde 7 yıl 6 ay hapis cezasına mahkum oldu.

Mersin'in Tarsus ilçesinde Can Yıldırım isimli bir kişi çantasında bulunan haftalık Yeni Ülke gazetesi nedeniyle 30 Mart günü polis tarafından 18 saat gözaltında tutuldu.

Demokrasi Dergisi Yazışları Müdürü Tuncer Dilaveroğlu ile derginin sahibi Ali Eser, Nisan ayı içinde İstanbul'da gözaltına alındı. Bu arada derginin İstanbul'daki bürosu da polis tarafından basılarak arandı. Tuncer Dilaveroğlu daha sonra çıkartıldığı mahkeme tarafından tutuklandı.

2000'e Doğru dergisinde yayınlanan Milli İstihbarat Teşkilatı'na (MİT) ait bir rapor nedeniyle haklarında dava açılan Gazeteci İrfan Taştumur ile derginin o günlerdeki Yazışları Müdürü Fatma Yazıcı Nisan ayı içinde 9'ar ay hapis cezasına mahkum oldu.

Yalova'da haftalık olarak yayınlanan "Gözlem" adlı gazetenin Yazışları Müdürü Avukat Zeki Öcal, 3 Ocak'taki işçi eylemlerini desteklemek amacıyla yazdığı yazı nedeniyle 22 Nisan'da bir yıl hapis cezasına mahkum oldu. Zeki Öcal'ın cezası daha sonra paraya çevrildi ve ertelendi.

Hakkari'nin Çukurca ilçesi sınır bölgesinde 22 Nisan günü meydana gelen ve Iraklı bir sığınmacının ölümü, beşinin de yaralanmasıyla sonuçlanan olaylarla ilgili olarak Michel Eulez adlı Fransız gazeteci gözaltına alındı. Fransız gazeteci, Çukurca Savcısı tarafından ifadesi alındıktan sonra 23 Nisan günü serbest bırakıldı.

Denizli'nin Sarıgöl ilçesindeki İmam Hatip Lisesi'nin Müdürü İbrahim Oğuz, Nisan ayı içinde aldığı bir kararla okuldaki öğretmenler odasında gazete okunmasını yasakladı. Gırgır dergisinin Yazışları Müdürü İsmail Pehlivanlı, Cumhurbaşkanı Turgut Özal ile Başbakan Yıldırım Akbulut'a hakaret ettiği iddiasıyla yargılandığı davada 1 Mayıs günü 1 yıl 4 ay hapis ve 2 milyon 856 bin lira para cezasına mahkum oldu.

İngiltere'de yayınlanan Independent gazetesinin Ortadoğu muhabiri Robert Fisk, yazdığı bir haber nedeniyle 2 Mayıs akşamı gözaltına alındı. Independent gazetesinde 30 Nisan günü yer alan Robert Fisk imzalı haberde, Türk

askerlerinin Iraklı sığınmacılara yardım olarak gönderilen malzemelere el koyarak sattıkları öne sürülmüştü. Robert Fisk'in ifadesi alındıktan sonra 3 Mayıs günü sınırışı edildi.

Kurtuluş dergisinin Yazışleri Müdürü Cemal Turan, Nisan ayı içinde İstanbul DGM tarafından tutuklandı. Tutuklama kararı, "bölücülük propagandası yaptığı" iddiasıyla ve Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesi uyarınca verildi.

Urfa'daki Meslek Yüksek Okulu'nda bir süre önce öğrenciler tarafından düzenlenen protesto gösterisini izleyen Ali Kaşka, Mehmet Faraç ve Sedat Atilla isimli üç gazeteci hakkında Mayıs ayı içinde soruşturma açıldı. Soruşturmanın Meslek Yüksek Okulu Müdürü Mehmet Kırbıç'ın, "öğrencileri kışkırtılar" şeklindeki ihbarı üzerine açıldığı öğrenildi.

Bursa Belediyesi'nin Mayıs ayı içinde düzenlediği "Bursa 1. Kitap Fuarı'nda" sergilenen kitaplardan ikisine (Lenin'in "Ne Yapmalı" ve Leo Huberman'ın "Sosyalizmin Alfabetesi") siyasi polis tarafından el konuldu.

İstanbul Bayrampaşa Cezaevi'nde 4 aydır tutuklu bulunan Hedef dergisinin Yazışleri Müdürü Mehmet Güneş, 31 Mayıs Cuma günü tahliye oldu. Mehmet Güneş, serbest bırakıldıktan sonra, siyasi polis tarafından yeniden gözaltına alındı. Mehmet Güneş bir gün sonra tekrar serbest bırakıldı.

3 Ocak 1991 tarihinde yapılan işçi direnişini desteklemek amacıyla Cumhuriyet gazetesine verilen üç ayrı ilan nedeniyle haklarında dava açılan 58 kişinin yargılanmasına 10 Haziran günü başlandı. İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi'ndeki davada "verdikleri ilan ile yasaların suç saydığı bir eylemi övdükleri" öne sürülen sanıkların 1 ay ile 3 ay arasında hapis cezasına mahkum edilmeleri istendi.

17 Haziran günü gözaltına alınan Emegün Bayrağı Dergisi Yazı İşleri Müdürü Nazım Taban, iki gün sonra İstanbul DGM tarafından tutuklandı.

Uzun bir süredir politik göçmen olarak yaşadığı Almanya'dan 29 Mayıs 1991 tarihinde Türkiye'ye dönen ve daha sonra tutuklanan Gazeteci Aydın Engin, 15 Haziran günü serbest bırakıldı.

Yeni Ülke gazetesinin Malatya Muhabiri Bekir Aslan'ın Arguvan'daki evi 4 Temmuz gecesi kimlikleri belirsiz kişiler tarafından yakıldı. HEP Diyarbakır İl Başkanı Vedat Aydın için düzenlenen cenaze töreninde çıkan olaylar sırasında olayları izleyen gazetecilerin bir bölümü güvenlik görevlileri tarafından dövüldü. Dövülen gazetecilerden 10'u yaralandı.

"Yeni Ülke" gazetesinin, Diyarbakır muhabirleri Faysal Dağlı ve Haydar Geçilmez gazete tarafından düzenlenen bir toplantıya katılmak üzere gittikleri İstanbul'da 19 Temmuz gecesi gözaltına alındılar. Aynı gazetenin Doğu Beyazıt Muhabiri Nizamettin Kadan ise Temmuz ayı içinde Ağrı'da tutuklandı.

Gazeteci-Yazar Ümit Kıvanç hakkında, yayın hayatına son veren "Nankör" adlı mizah dergisinde yer alan bir öyküsü nedeniyle Temmuz ayı içinde dava açıldı. "Atatürk'e hakaret etmekle" suçlanan Ümit Kıvanç'ın 1 yıla 3 yıl arasında değişen hapis cezasına mahkum edilmesi istendi.

Almanya'da yayınlanan "Frankfurter Rundschau" adlı gazetenin muhabirlerinden Lizzy (Elizabeth) Schmidt, 25 Temmuz günü Diyarbakır'da siyasi polis tarafından gözaltına alındı. 28 Temmuz 1991'de serbest bırakılan Lizzy (Elizabeth) Schmidt, 31 Temmuz günü Almanya'ya döndü. Lizzy Schmidt, Türkiye'den ayrılmadan, "Gözaltında beni tekmelediler ve başımı duvara vurdular. Saçlarımı çektiler" dedi.

"Mücadele" dergisinin bu yılın Ağustos ayına kadar çıkan 24 sayısındaki yazı ve haberlerle ilgili olarak 18'i halen devam eden 27 dava açıldı. Sonuçlanan bazı davalarda dergi sorumluları hakkında verilen para cezalarının toplamı 23 milyon liraya (5 bin ABD Doları) ulaştı. Derginin Ankara'daki bürosu 11 kez, İstanbul, İzmir, Bursa ve Malatya'daki büroları ise birer kez polis tarafından basıldı. Dergiye gönüllü olarak yardımcı olan muhabirlerden 70 kadarı polis tarafından gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan 15'i ise çeşitli nedenlerle tutuklandı.

31 Temmuz 1991 tarihinde gözaltına alınan Yeni Ülke gazetesinin sahibi Avukat Serhat Bucak, 6 Ağustos Salı günü Diyarbakır DGM Savcılığı'nda ifadesi alındıktan sonra serbest bırakıldı.

İçişleri Bakanlığı, 2000'e Doğru dergisine Ağustos ayı içinde yazılı bir uyarı göndererek, yapılan yayınlara dikkat edilmesini istedi. Yazıda, yayın politikası değiştirilmediği taktirde, derginin kapatılabileceği hatırlatıldı. Uyarıda, "Derginin Olağanüstü Hal Bölgesi'ndeki olayları kasıtlı biçimde yanlış aksettirdiği, gerçek dışı haber ve yorumlarla bölgedeki kamu düzeninin ciddi bir biçimde bozulmasına yol açtığı ve Diyarbakır olayları konusunda gerçek dışı yorumlar yaptığı" öne sürüldü.

"İzinsiz gösteri yapılacağı" şeklindeki bir ihbardan sonra İzmir'in Basmane semtinde 15 Ağustos günü düzenlenen operasyonları izleyen Hürriyet gazetesi muhabirleri Hasan Çömlekçi, Bahri Karataş, Cem Bulunmaz ve Sedat Özer, polis tarafından dövüldü. Olaya adı karışan Başkomiser İbrahim Etem Gers ile polis memurları Kerim Yumuşak, Abdülkadir Kabakçı ve Ali Korkut hakkında daha sonra idari soruşturma açıldı.

Cumhuriyet gazetesinin Siirt Muhabiri Necati Mumay, 17 Ağustos Cumartesi sabahı özel timde görevli üç polisin saldırısına uğradı. Siirt'in merkezinde meydana gelen olayda Necati Mumay' a saldıran özel tim görevlileri, Belediye Başkanı Ekrem Bilek ile vatandaşlar tarafından engellendi.

Akdoğan Dergisi Yazı İşleri Müdürü Sinami Orhan'a "Atatürk'e hakaret ettiği" iddiasıyla verilen 20 aylık hapis cezası Yargıtay tarafından onaylandı. Sinami Orhan, bu nedenle Ağustos ayı içinde tutuklanarak cezaevine gönderildi.

Araştırmacı-Yazar Fikret Başkaya hakkında, toplatılan "Batılılaşma, Çağdaşlaşma, Kalkınma ve Paradigmanın İflası" adlı kitabı nedeniyle dava açıldı. İstanbul DGM'de yargılanan Fikret Başkaya'nın söz konusu kitabında "bölücülük propagandası yaptığı" öne sürüldü.

Güneş Gazetesi Yazışleri Müdürü Işık Yurtçu hakkında "Ankara'daki bazı silahlı eylemler nedeniyle tutuklanan 4 kişiyle ilgili hazırlanan iddianameyi zamanından önce yayınladığı" için Ekim ayı içinde dava açıldı.

Yeni Ülke gazetesinin ilk 49 sayısından 18'i İstanbul DGM tarafından toplatıldı. Toplatılan gazete sayıları ile ilgili olarak 47'si İstanbul DGM, 8'i de İstanbul Asliye Ceza Mahkemesi'nde olmak üzere toplam 55 dava açıldı. Açılan davalardan 26'sı Türk Ceza Yasası'nın 142. maddesi yürürlükten kaldırılınca beraatle sonuçlandı. Davalardan 29'u "Terörle Mücadele Yasası" uyarınca açıldı.

Yeni Ülke gazetesinin Nusaybin muhabiri Vahap Aslan, Ekim ayı başında gazetenin 48. sayısında yer alan bir PKK militanının cenaze töreni ile ilgili haber nedeniyle tutuklandı. Vahap Aslan hakkında "bölücülük propagandası yaptığı" iddiasıyla ve 2 yılla 5 yıl arasında hapis cezası istegiyle dava açıldı.

Karaman'da günlük olarak yayınlanan "Karaman'ın Sesi" adlı yerel gazetenin Yazışleri Müdürü Alibey Akkan 10 Ekim günü tutuklandı. Tutuklama kararı söz konusu gazetede 7 Ekim Pazartesi günü yayınlanan bir yazıda "Allah'a ve semavi dinlere hakaret edildiği" iddiasıyla verildi.

Aralarında Yeni Ülke gazetesi ile bazı sosyalist dergilerin de bulunduğu çok sayıda yayının dizgisinin yapıldığı Diz Basın Yayın Şirketi 23 Ekim günü siyasi polis tarafından basıldı. İstanbul'da bulunan şirket basıldıktan sonra mühürlenerek kapatıldı.

Cumhuriyet gazetesinin sahibi Berrin Nadi ile yazışleri müdürü Okay Gönensin hakkında gazetede yayınlanan PKK lideri Abdullah Öcalan ile yapılmış bir söyleşi nedeniyle, Ekim ayı içinde dava açıldı. İstanbul DGM Savcılığı'nın hazırladığı iddianamede "Terörle Mücadele Yasası" uyarınca yasadışı örgütlerin açıklama ve bildirilerinin yayınlanamayacağı belirtilerek Berrin Nadi ve Okay Gönensin'e 50'er milyon lira para cezası verilmesi istendi. Açılan dava Aralık ayı içinde beraatle sonuçlandı.

Alevilere yönelik yayın yapan "Cem" adlı derginin 3. sayısında yer alan "Hacıbektaş'ta Alevi Olmak" başlıklı yazısında "bölücülük propagandası yaptığı" iddiasıyla yargılanan Cemal Şener beraat etti. İstanbul DGM'de 23 Ekim günü sonuçlanan davada Cemal Şener ile birlikte yargılanan derginin sahibi Abidin Özgünay ile yazışleri müdürü Reha Çamuroğlu'nun da beraatine karar verildi. Söz konusu dava "Terörle Mücadele Yasası"nın 8. maddesi uyarınca açılmıştı.

Mehmet Bayrak tarafından yazılan "Kürt Halk Türküleri" adlı kitap Ekim ayı içinde Ankara DGM'nin verdiği karar sonucunda toplatıldı. Toplatma kararının ardından kitabın yazarı Mehmet Bayrak hakkında "Terörle Mücadele Yasası"nın 8. maddesi uyarınca dava açıldı.

İstanbul'da bir hastanede tedavi gören Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana'yı röportaj yapmak amacıyla ziyaret eden Yeni Ülke gazetesi muhabirlerinden Gülten Kışanak, gözaltına alındı. Gülten Kışanak 30 Kasım günü serbest bırakıldı.

"Şeyh Sait İsyanı ve 1925 Kürt Ayaklanması" adlı kitabında "güvenlik kuvvetlerini küçük düşürdüğü ve bölücülük propagandası yaptığı" iddiasıyla hakkında dava açılan Yazar Yılmaz Odabaşı'nın yargılanmasına 5 Aralık günü İstanbul DGM'de başlandı.

Cumhuriyet gazetesinin 21 Ağustos 1991 günlü sayısında yayınlanan "DGM Savcısı Nusret Demiral Uyarıldı" başlıklı bir haber nedeniyle hakkında

dava açılan gazetenin yazışları müdürü Okay Gönensin beraat etti. İstanbul DGM'de 11 Aralık günü sonuçlanan dava, "Terörle Mücadele Yasası"nın 6. maddesi uyarınca açılmıştı.

12 Eylül'den sonra "sakıncalı bulunarak" ortadan kaldırılan 25 bin kadar kitabın bulunduğu depo Kültür Bakanı Fikri Sağlar tarafından kamuoyuna tanıtıldı. Fikri Sağlar, depoda bekletilen kitapların en kısa süre içinde kütüphanelere gönderileceklerini belirterek, "İçeriği ve savunduğu düşünce ne olursa olsun, hiçbir kitap böyle aşağılanamaz." dedi. Depoda bekletilen kitaplar arasında Panait Istrati, Maksim Gorki, John Steinbeck, Nazım Hikmet, Necati Cumali, İlhan Selçuk, Aziz Nesin, Çetin Altan, Kemal Tahir, Yaşar Kemal ve Fazıl Hüsni Dağlarca'ya ait yapıtlar ilk sırayı alıyor.

Ankara DGM Savcılığı gazeteci Deniz Teztel ile avukatlar Bedii Yarayıcı, Murat Demir ve Fethiye Pekşen'in de aralarında bulunduğu 28 kişi hakkında dava açtı. Sanıkların "Devrimci Sol örgütüne üye oldukları, örgüt adına eylemler yaptıkları ve örgüte yardım ettikleri" öne sürülüyor. Sanıklardan Deniz Teztel'in Türk Ceza Yasası'nın 168/1. maddesi uyarınca 15 yıldan az olmamak üzere hapis cezasına mahkum edilmesi isteniyor.

Akdoğan Dergisi Yazışları Müdürü Sinami Orhan, "Alpaslan Türkeş'e hakaret ettiği" iddiasıyla yargılandığı davada 3 ay hapis ve 2 milyon lira da para cezasına mahkum oldu. İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde 23 Aralık günü sonuçlanan davada Sinami Orhan'a verilen ceza ertelendi.

Tamamı Kürtçe olarak basılan Rojname (gazete) 29 Aralık Pazar günü yayınlanmaya başladı. Rojname'nin televizyondan yayınlatmak istediği Kürtçe reklam filmine TRT yönetimi tarafından izin verilmedi. TRT Hukuk Müşaviri Akın Beşiroğlu tarafından gazete yetkililerine gönderilen yazıda televizyondaki reklamların Türkçe dışında bir dille yapılamayacağı belirtildi.

Gazeteci-Yazar Metin Çiyayi, 24 Aralık 1991 tarihinde toplatılan "Sonsuzluk Ülkesinden Masallar" adlı kitabı nedeniyle 30 Aralık günü Ankara 9. Sulh Ceza Mahkemesi'nin verdiği kararla tutuklandı. Gönderildiği Ankara Merkez Cezaevi'nde saçları kesilen Metin Çiyayi, daha sonra bir hücreye konuldu. Metin Çiyayi hakkında "Sonsuzluk Ülkesinden Masallar" adlı kitabı nedeniyle Ankara DGM Savcılığı ile Cumhuriyet Savcılığı tarafından iki ayrı soruşturma açıldı.

İSMAİL BEŞİKÇİ

Almanya'da düzenlenen bir toplantıya gönderdiği mesaj nedeniyle hakkında soruşturma açılan İsmail Beşikçi, 20 Mart sabahı evine gelen polisler tarafından götürüldüğü Ankara DGM tarafından tutuklandı. İsmail Beşikçi, TCK'nın 142. maddesi kaldırılınca 14 Nisan 1991 tarihinde serbest bırakıldı.

İsmail Beşikçi hakkında 4 ayrı kitap nedeniyle açılan dava, Türk Ceza Yasası'nın 142. maddesinin kaldırılması üzerine düştü. İsmail Beşikçi söz konusu davada "Bilim, Resmi İdeoloji, Devlet-Demokrasi ve Kürt Sorunu", "Bir Aydın, Bir Örgüt ve Kürt Sorunu", "Devletlerarası Sömürge Kürdistan" ile "Orgeneral Muğlalı Olayı ve 33 Kurşun" adlı kitaplarında "bölücülük propagandası yaptığı" iddiasıyla yargılanıyordu.

İsmail Beşikçi tarafından yazılan "Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1931 Programı ve Kürt Sorunu" adlı kitap piyasaya çıktığı 12 Temmuz günü "Terörle Mücadele Yasası" uyarınca toplatıldı.

İsmail Beşikçi tarafından yazılan "Ortadoğu'da Devlet Terörü" adlı kitap, "Terörle Mücadele Yasası"nın 8. maddesi uyarınca 31 Temmuz günü toplatıldı. İsmail Beşikçi toplatma kararından bir gün sonra Ankara DGM tarafından tutuklandı. Beşikçi hakkında daha sonra "Ortadoğu'da Devlet Terörü" adlı kitabı nedeniyle 5 yıl hapis cezası isteğiyle dava açıldı. 92 gün tutuklu kalan İsmail Beşikçi 31 Ekim günü tahliye edildi.

DGM Savcılığı, İsmail Beşikçi hakkında, Gazeteci Uğur Mumcu'nun Cumhuriyet gazetesinde çıkan bazı yazılarına yanıt olmak üzere kaleme aldığı bir mektup nedeniyle dava açtı. İddianamede sözkonusu mektup ile "bölücülük propagandası yaptığı" öne sürülen İsmail Beşikçi'nin 2-5 yıl arasında hapis ve 100 milyon lira para cezasına mahkum edilmesi istendi.

İsmail Beşikçi hakkında Toplumsal Kurtuluş dergisinin Temmuz ayındaki sayısında yer alan yazısı nedeniyle Ekim ayı içinde dava açıldı. İstanbul Cumhuriyet Savcılığı tarafından hazırlanan iddianamede, "yayın yoluyla yalsaların suç saydığı fiili övdüğü" öne sürülen İsmail Beşikçi'nin Türk Ceza Yasası'nın 312. maddesi uyarınca 1 yıldan 4 yıla kadar hapis cezasına mahkum edilmesi isteniyor.

İsmail Beşikçi tarafından yazılan "Bilim Yöntemi, Türkiye'deki Uygulama, Kürtlerin Mecburi İskanı" adlı kitap, 15 Kasım günü İstanbul DGM tarafından toplatıldı. Toplatma kararı, "Terörle Mücadele Yasası"nın 8. maddesi uyarınca alındı. Söz konusu kitap, ilk kez 1977 yılında yayınlanmış ve şu anda yürürlükten kalkmış olan Türk Ceza Yasası'nın 142/3. maddesi uyarınca o zaman da toplatılmıştı. İsmail Beşikçi, toplatılan kitabı nedeniyle 25 Kasım 1991'de Ankara DGM tarafından tutuklandı. Tutuklama kararı, yapılan itirazın kabul edilmesi üzerine üç gün sonra kaldırıldı.

İsmail Beşikçi hakkında, 31 Temmuz günü toplatılan "Ortadoğu'da Devlet Terörü" adlı kitabı nedeniyle ikinci bir dava açıldı. İsmail Beşikçi, Türk Ceza Yasası'nın 159. maddesi uyarınca açılan yeni davada "Türklüğe ve Türkiye Cumhuriyeti'nin manevi kişiliğine hakaret etmekle" suçlandı. Davanın ilk duruşması 16 Aralık günü Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yapıldı.

Yeni Ülke gazetesinin 1990 yılı içinde çıkan bir sayısında yer alan "Kürt Kadınının Gerillaya Katılması" başlıklı yazısı nedeniyle hakkında TCK'nın 312/1. maddesi uyarınca dava açılan İsmail Beşikçi bir yıl hapis cezasına mahkum oldu. İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde 23 Aralık günü sona eren davada İsmail Beşikçi ile birlikte yargılanan Yeni Ülke Gazetesi Yazışları Müdürü Özkan Kılıç'a da bir yıl hapis cezası verildi.

4.4.2. TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ

12 Eylül 1980'den sonra Türkiye'de topluca görüş belirtmek ve tavır göstermek zorlaştı. 1982 yılında askeri yönetim tarafından yürürlüğe konulan Toplantı ve Gösteri Yürütüş Yasası'na göre her türlü protesto etkinliği için 72 saat önceden izin almak gerekir. Mülki amirler (kaymakam veya valiler) gösteri veya mitingleri yasaklayabildikleri gibi 3 aylık bir süre için de erteleme kararı alabilirler.

Yasak konulan gösteri ve mitingler arasında Ekim ayında iktidara gelen Doğru Yol Partisi'nin (DYP) Mayıs ayında Denizli ve İzmir'de düzenlemek istediği "pahalılığı ve zamları protesto" toplantıları da vardı. Yapılmak istenen birçok protesto eyleminin yasaklanması çok sayıda izinsiz gösteri ve yürüyüşün yapılmasına neden oldu.

Türkiye'de izinli veya izinsiz gösteri ve mitinglere katılmak 1991 yılında da çok riskli idi. Dökümü şüphesiz eksik olan bilgilere göre gösterilerde çok sayıda insan yaralandı veya öldü. Bu gösterilerin hemen hemen hepsinde çok yoğun gözaltılar yaşandı. Gözaltına alınanların önemli bir bölümü işkenceli sorgudan geçti. Gözaltından sonra tutuklu veya tutuksuz olarak yargılanan insanların bir bölümü hapis veya para cezasına çarptırıldı. Diğerler "muhalif" olarak fişlenmiş oldular.

Topluca gösteri ve yürüyüşlere katılanların girdiği bu riskler 20 Ekim'de yapılan genel seçimlerden sonra kaybolmadı. Ancak en yoğun polisiye önlemler yılın ilk yarısında a) savaşa karşı eylemler, b) Newroz ve c) 1 Mayıs İşçi Bayramı kutlamalarında yaşandı.

Yılın hemen ilk ayında patlayan Körfez Savaşı'na tepki gösterenler ve Türkiye'nin bu savaşta taraf olmasına karşı çıkanlar çok sert önlemlerle karşılaştılar. Toplumun çoğunluğunun savaşa karşı olması bu durumu engelleyemedi. Turkish Daily News gazetesinin Ocak ayında yaptığı bir kamuoyu araştırması halkın büyük çoğunluğunun Türkiye'nin savaşa girmesine karşı olduğunu ortaya çıkarmıştı. Gazetenin Ankara, İstanbul, İzmir ve Antalya'da 4 bin 851 kişi arasında yaptığı araştırmaya katılanların yüzde 67'si Türkiye'nin savaşa girmesine karşı olduklarını açıklamışlardı.

Körfez krizinin patladığı 2 Ağustos 1990 tarihinden 30 Mart 1991 tarihine dek düzenlenmek istenen savaş karşıtı ve barış yanlısı eylem ya da gösterilerle ilgili toplanan haberlerin değerlendirilmesi şöyle bir tabloyu ortaya çıkarmıştır: TIHV elindeki bilgilere göre bu süre içerisinde yürüyüş, miting ve şenlik gibi 15 etkinliğe izin verilmedi. Aynı dönem içinde 11 kapalı salon toplantısı, 2 sergi, 4 bildiri ve 3 afiş yasaklandı. Malatya'nın Hekimhan ilçesinde bir kişiye "İzinsiz olarak siyasi amaçlı afiş astığı" gerekçesiyle 1 yıl 8 ay hapis ve 60 bin TL para cezası verildi.

Basına yansıyan haberlere göre savaş karşıtı eylemler nedeniyle 997 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanların büyük bir çoğunluğu hakkında dava açıldı. 76 kişi hakkında da tutuklama kararı verildi. Savaşı protesto için yapılan

izinsiz gösterilere polis ya da jandarmanların müdahale etmesi üzerine çıkan olaylarda ise iki kişi öldü, 16'sı kurşunla olmak üzere 48 kişi de yaralandı.

1 Mayıs günü ve öncesi sadece 500'den fazlası İstanbul'da olmak üzere en az 1000 kişi gözaltına alındı. İçlerinden kaç kişinin tutuklandığı ve kaç kişi hakkında dava açıldığı ise öğrenilemedi. Buna karşı 1 Mayıs 1990 tarihinde yapılan gösterilere katıldıkları gerekçesiyle yargılananların davalarının bir kısmı ancak 1991 yılının ilk yarısından sonra karara bağlanabildi. Bu tür davalarda yargılanan 39 kişiden 17'si beraat ederken, 22'si 15 ile 28 ay arasında değişen hapis cezalarına çarptırıldı.

TIHV'nın elinde bulunan bilgilere göre Newroz Bayramı kutlamalarında 1 kişi öldü 3'ü polis 27 kişi yaralandı. Gözaltına alınan 543 kişiden en az 36'sı tutuklandı. Sonuçlanan bir davada 4 kişi 3 ile 4 ay arasında değişen hapis cezalarına mahkum oldu.

Bu yıl, 1990 yılında da olduğu gibi Olağanüstü Hal Bölgesi'nde çeşitli nedenlerle öldürülen köylü, militan ve insan hakları savunucuları için düzenlenen cenaze törenlerinde çok sayıda gözaltı, yaralanma ve ölüm olayı yaşandı. Bu olayların ayrıntılı bir dökümü burada yapılmadı. Güvenlik güçlerinin göstericilere açtığı ateş sonucunda bu törenlerde ölenlerle ilgili bilgi "Yaşam Hakkı" başlıklı bölümde yer almaktadır.

Yürüyüşlerde gözaltına alınan kişiler ve yasaklanan toplantı ve benzer etkinliklerle ilgili bilgiler şöyle özetlenebilir:

A. SAVAŞA KARŞI EYLEMLER

Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) Erzincan İl Örgütü'nün "işçi eylemlerini desteklemek ve savaşa karşı çıkmak" amacıyla hazırladığı bildirileri 1 Ocak günü dağıtan Mehmet Karakaş ile Nuri Şimşek polis tarafından gözaltına alındı. 24 saat gözaltında kalan iki SHP'li 2 Ocak'ta gönderildikleri Erzincan Cumhuriyet Savcılığı tarafından serbest bırakıldı. Bu kişiler Erzincan Sulh Hukuk Mahkemesi'nde 20 Mart'ta yapılan duruşmada beraat ettiler.

SHP tarafından hazırlanan "Savaşa Hayır" afişlerini İstanbul Kartal'daki kahvehanesinin duvarlarına asan Bekir Öztürk 12 Ocak'ta gözaltına alındı. Ertesi gün serbest bırakılan Bekir Öztürk yaptığı açıklamada götürüldüğü Topselvi Karakolu'nda polisler tarafından dövüldüğünü ve hakarete uğradığını söyledi.

SHP tarafından hazırlanan ve üzerinde "Savaşa Hayır, Yaşasın Barış" yazısı bulunan afişlerin Ocak ayında Uşak'ta asılmasına valilik izin vermedi.

Ankara'daki Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde (ODTÜ) okuyan sol görüşlü 300 kadar öğrenci 18 Ocak günü Türkiye'nin Körfez savaşında taraf olmasını kınayan bir gösteri düzenledi. Gösteriye jandarmaların müdahale etmesi üzerine taş ve sopaların kullanıldığı kısa süreli bir çatışma çıktı. Çatışma sonucunda 4'ü jandarma olmak üzere 10 kişi yaralandı, öğrencilerin kullandığı bir kafeterya tahrip oldu, 17 öğrenci gözaltına alındı. Gözaltına alınan öğrencilerden Murat Çelik ve Ahmet Büke Ankara DGM tarafından 26 Ocak'ta tutuklandı. Diğer 15 öğrenci ise tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı.

İstanbul Süleymaniye Camii'nin önünde 200 kişilik dinci bir grup 18 Ocak günü Irak'a yönelik başlatılan askeri müdahaleyi kınayan bir gösteri yaptı. İsrail ve ABD bayraklarının yakıldığı gösteriden sonra 4 kişi gözaltına alındı. İzmir'de ise 10 bin kişi tarafından imzalanan "Barış İçin Savaşa Dur" başlıklı dilekçe Meclis Başkanlığı'na gönderildi.

Sakarya'da savaş karşıtı bildiriler dağıtan Hasan Kurşun ve Hakan Çiçekli isimli üniversite öğrencisi iki genç 19 Ocak günü tutuklandı. Adana'nın Kiremithane semtinde de 20 Ocak günü yaklaşık bin kişinin katıldığı savaş karşıtı bir izinsiz gösteri düzenlendi. Gösteriye müdahale eden polis 40 kadar göstericiyi gözaltına aldı.

SHP tarafından hazırlanan "Savaşa Hayır, Yaşasın Barış" yazılı afişleri Kars'ın Iğdır ilçesinde duvarlara asan 5 kişi 21 Ocak günü gözaltına alındı. SHP Iğdır İlçe Başkanı Nihat Ağayar'a ait işyerini basan polisler tarafından gözaltına alınan 5 kişinin isimleri şöyle: "Yanar Yalçın, Haydar Işık, Murat Bayat, Erdem Çifçi ve Barış Ağayar".

22 Ocak günü İstanbul ABD Başkonsolosluğu'na "Emperyalist Savaşlara Son" yazılı bir pankart bırakmak isteyen 30 kadar sinema ve tiyatro sanatçısı polis tarafından engellendi. Sanatçıların önünü kesen polis, konsolosluğa bırakılmak istenen pankartı zorla alarak yırttı. İstanbul DGM Savcılığı, sanatçılardan bir bölümü hakkında soruşturma açtı. "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'na aykırı davranmak" suçlamasıyla başlatılan soruşturma nedeniyle Şubat ayı başında Edip Akbayram, Artaç Arman, Nur Sürer, İlyas Salman ve Halil Ergün isimli sanatçılar ile SHP İstanbul İl Başkanı Ercan Karakaş'ın ifadeleri alındı. Soruşturma Mart ayı başında takipsizlikle sonuçlandı.

İstanbul'da aynı gün akşam saatlerinde ise 23 değişik yerde savaş protesto eden izinsiz gösteriler yapıldı. Aynı anda başlayan gösterilerin bazılarında müdahale eden polisler, yaklaşık 50 kişiyi gözaltına aldı.

Nükleer Savaşa Karşı Hekimler Derneği (NÜSHED) Genel Başkanı Profesör Dr. Leziz Onaran 22 Ocak sabahı Ankara'daki evine gelen polisler tarafından gözaltına alındı. Ankara Emniyet Müdürlüğü'ne götürülerek sorgulanan Leziz Onaran, 4 saat sonra serbest bırakıldı. Leziz Onaran'ın da aralarında bulunduğu 100 kadar doktor 20 Ocak'ta Ankara'daki Güven Park'ta dikili bulunan bir barış fidanını sulayarak, savaşa karşı tepkilerini dile getirmişlerdi. NÜSHED'in dört yöneticisi daha sonra yargılandı. Ankara 7. Asliye Ceza Mahkemesi'nde 27 Mart'ta yapılan duruşmada "izinsiz gösteri yapmakla" suçlanan NÜSHED Genel Başkanı Leziz Onaran, Genel Sekreteri Özen Aşut ile yönetim kurulu üyeleri Hüsnü Çuhadar ve Fatma Bayraktar'ın bir yıla üç yıl arasında değişen hapis cezalarına mahkum edilmeleri istendi.

Cumhurbaşkanı Turgut Özal'a Körfez krizindeki tavrını protesto amacıyla, postayla ABD bayrağı göndermek isteyen Sosyalist Parti (SP) üyesi Mehmet Akkoç, Belma Sabuncu ve Turan Özlü adlı üç kişi 23 Ocak'ta tutuklandı. Ankara'da da Cumhurbaşkanı Özal'ı protesto için İstanbul'dakine benzer bir eylem yapmak isteyen SP'nin 10 üyesi polis tarafından gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan isimleri belirlenenler şöyle: "İlknur Kalan (SP Ankara İl Başkanı), Hacer Oğuz, Hasan Yıldız, Haldun Solak, Ayhan Sedef, Erdoğan Aslanoglu ve Şahin Onus". Basın Savcılığı'nın verdiği kararla 10 SP üyesi ertesi gün

serbest bırakıldılar, ancak SP Ankara İl Başkanı İlknur Kalan, "Cumhurbaşkanı Turgut Özal'a hakaret ettiği" iddiasıyla Ankara 12. Sulh Ceza Mahkemesi'nin kararıyla 25 Ocak'ta tutuklandı. Bir hafta tutuklu kalan İlknur Kalan, avukatlarının yaptıkları itirazın kabul edilmesi üzerine 1 Şubat'ta "tutuksuz yargılanmak üzere" tahliye edildi. "Cumhurbaşkanı Özal'a hakaret ettiği" iddiasıyla hakkında dava açılan İlknur Kalan ve 6 arkadaşın yargılanmasına 7 Mart tarihinde Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde başlandı. 7 SP üyesi hakkındaki beraat kararı 26 Mart günü yapılan duruşmada verildi.

24 Ocak günü İstanbul Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi önünde toplanan bine yakın sağlık personeli, savaşı ve sağlık personelinin zorla Irak sınırına yakın bölgelere gönderilmesini protesto eden bir gösteri yaptı. İstanbul'un İncirli, Çağaloğlu, Zeytinburnu ve Gedikpaşa semtlerinde de akşam saatlerinde trafik kesilerek savaş aleyhtarı izinsiz gösteriler düzenlendi. İncirli'deki gösteriden sonra 5 kişi polis tarafından gözaltına alındı.

25 Ocak günü Tatvan'da savaşı ve ABD'yi protesto eden sloganlarla yürüyüşe geçenlere polisin ateş açması sonucunda olaylar çıktı. Devlete ait bazı binaların tahrip edildiği olaylar sırasında Mecit Kaplan isimli bir gösterici vurularak öldü, Aziz Çoban ve Kazım Karaca adlı kişiler ise yaralandı. İstanbul'da da İnsan Hakları Derneği (İHD) üyeleri ile bazı sendika yöneticilerinden oluşan 300 kişilik bir topluluk, ABD Konsolosluğu'na siyah çelenk koymak istedi. İHD İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi Avukat Yüksel Hoş'un da aralarında bulunduğu 6 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar ertesi gün serbest bırakıldı. 25 Ocak günü İstanbul, Ankara, Kayseri, Batman ve Bingöl'deki bazı camilerde toplanan dinci gruplar da Irak'ı destekleyen ve ABD ile İsrail'i protesto eden gösteriler yaptı. Dinci grupların gösterileri sırasında ABD ve İsrail bayrakları yakıldı. Gösterilerin büyük bir bölümüne müdahale eden polisler tarafından 150'den fazla insan gözaltına alındı. Batman'da ise gösteriye polisin müdahalesi üzerine çatışma çıktı. Bazı binaların ve polis araçlarının tahrip edildiği olaylar sırasında 2'si ağır 8 kişi yaralandı, 40 kişi gözaltına alındı.

Denizli'deki Candoğan Parkı'nda 23 Ocak 1991 tarihinde savaşı protesto için toplanarak barış güvercinleri uçuran 10 kişi hakkında dava açıldı. Denizli Cumhuriyet Savcılığı tarafından açılan davada, "izinsiz gösteri yaptıkları" öne sürülen 10 kişinin üç yıla kadar hapis cezasına mahkum edilmeleri istendi. Haklarında dava açılan 10 savaş karşıtının isimleri şöyle: "Yıldırım Aycan (İHD Denizli Şubesi Başkanı), İsmail Akbaba (SHP İlçe Başkanı), Halil Kuzu, Hakkı Aydın (Denizli Belediye Meclisi Üyesi), Ali Rıza Ertemur, Yılmaz Yemenoğlu, Ünal Cengiz, Adil Çelik, Sami Kaplan ve Müşerref Sezginciler".

İHD İstanbul Şubesi'nin Körfez savaşını protesto için 27 Ocak günü düzenlemeyi planladığı Barış Şenliği'ne İstanbul Valiliği izin vermedi. İstanbul Valiliği ayrıca İstanbul Tabip Odası'nın aynı gün yapmak istediği "Savaşa ve Zorla Savaş Bölgesine Gönderilmeye Hayır" mitingini de yasakladı. İHD İstanbul Şubesi tarafından düzenlenen "Barış Şenliği"nin yasaklanmasını protesto için 27 Ocak günü İstanbul Beyoğlu'nda gösteri yapan 100 kadar İHD üyesi, polisçe engellendi. Basın toplantısı şeklindeki gösteriye katılan çocukların ellerindeki barış balonlarını toplayan polisler, İHD İstanbul Şube Başkanı Avukat Ercan Kanar'ın da aralarında bulunduğu 11 kişiyi gözaltına aldı. Gözaltına alınanlar bir gün sonra serbest bırakıldı.

Trabzon'da "savaş karşıtı pankartlar astıkları" iddiasıyla gözaltına alınan Ali Güvendik ve Hasan Havzaoglu adlı iki üniversite öğrencisi 26 Ocak günü tutuklandı. Emniyet yetkilileri tutuklanan öğrencilerin "yasadışı örgüt üyesi olduklarını" öne sürdüler. Kayseri'de ise dinci grupların 25 Ocak günü yaptıkları gösteriden sonra gözaltına alınan 25 kişiden 8'i tutuklandı. Dinci gruplar tarafından yapılan savaş karşıtı gösteriler nedeniyle gözaltına alınanların sayısı Tatvan'da 100'e, Bingöl'de ise 44'e yükseldi.

Mülkiyeliler Birliği'nin 28 Ocak günü Ankara'da düzenleyeceği "Savaşa Son" isimli toplantı Ankara Valiliği'nin kararıyla yasaklandı. Yasaklama kararı söz konusu toplantının "kamu düzenini ve güvenliği bozacağı" iddiasıyla alındı. Yasaklanan toplantıya SHP Genel Başkanı Erdal İnönü, Doğru Yol Partisi (DYP) Genel Başkanı Süleyman Demirel ile Refah Partisi (RP) Genel Başkanı Necmettin Erbakan konuşmacı olarak katılacaklardı.

Ankara Güven Park'ta 28 Ocak günü savaş protestosu için toplanan demokratik kitle örgütü yöneticilerinden oluşan 100 kişilik topluluk polis tarafından engellendi. Polisin dağıttığı topluluk içinde bulunan 13 kişi gözaltına alındı. Ankara DGM Savcılığı bu kişileri bir gün sonra "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'na aykırı davrandıkları" iddiasıyla tutuksuz olarak yargılanmak üzere serbest bıraktı.

İstanbul'da Cuma namazı sonrasında ABD ve İsrail aleyhinde protesto gösterisi yapmak isteyen 5 bin kişilik dinci bir grup, polis tarafından engellendi. 1 Şubat günü öğle saatlerinde Beyazıt Camii'nden çıkarak yürüyüşe geçen grubun öntü Vezneciler semtinde polis tarafından kesildi. Grubun, dağılmayı reddederek ABD ve İsrail aleyhinde sloganlar atarak yürüyüşe devam etmek istemesi üzerine, göstericilerle polis arasında çatışma çıktı. Göstericilerin dağıtılmasıyla sonuçlanan olaylar sırasında yaklaşık 20 kişi hafif yaralandı, 30 kişi de gözaltına alındı. Dinci grupların Batman ile Diyarbakır'da yapmak istedikleri gösteriler de polis tarafından engellendi. Diyarbakır'da 7, Batman'da da 30 kişi gözaltına alındı.

8 muhalefet partisinin temsilcilerinden oluşan bir komite tarafından İstanbul'da düzenlenmesi kararlaştırılan "Barışa Çağrı" yürüyüşüne izin verilmedi. İstanbul Valiliği tarafından Yürüyüş Tertip Komitesi'ne gönderilen yazıda, 2 Şubat günü yapılması gereken yürüyüşün iki ay süreyle ertelendiği belirtildi. Muhalefetteki 8 siyasi partinin temsilcilerinden oluşan heyetin İstanbul'da 9 Şubat günü düzenlemeyi planladığı miting de İstanbul Valiliği tarafından "2 ay süreyle ertelenerek" engellendi. Erteleme kararı, "mitingin kamu düzenini bozacağı ve huzursuzluk yaratacağı" iddiasıyla alındı. Yeşiller Partisi'nin aynı gün İzmir'de yapmayı planladığı "Barış Mitingi"ne de valilik tarafından izin verilmedi. Ankara'daki bazı derneklerin temsilcilerinden oluşan 100 kişilik bir topluluğun katılmasıyla oluşturulan "Barış Treni" ise 10 Şubat günü Adana'ya gitti. Trendeki topluluğun Adana yakınlarındaki İncirlik Üssü'ne yaklaşımlarına jandarmalar tarafından izin verilmedi.

İHD Ankara Şubesi'nin 13 Şubat günü yapmayı planladığı "Savaşa Hayır" mitingi Ankara Valiliği tarafından 2 ay süreyle ertelendi. Ankara Valiliği, "erteleme kararı" alırken, herhangi bir gerekçe göstermedi.

ABD uçaklarının Bağdat'a düzenledikleri hava saldırıları sırasında bir sığınakta bulunan çok sayıda sivilin ölmesini protesto için 14 Şubat günü İstanbul'daki ABD Konsoloslugu'na siyah çelenk koymak isteyen SP üyeleri polis tarafından tartaklandı. SP üyelerinin konsolosluğa siyah çelenk bırakmasını da engelleyen polisler tarafından Emine Sağlam, Şeref Ayseren ve Ali Ekber Barış isimli kişiler gözaltına alındı. Aynı olayı protesto için ABD Başkanı George Bush'a telgraf göndermek isteyen iki SP üyesi de Ankara'da gözaltına alındı. Ali Cafer Baş ve Ali Remzi Tuncel isimli SP üyelerinin gözaltına alınmalarına yol açan telgraf şöyle: "Irak halkına yönelik saldırılarınızı ve özellikle son sığınak cinayetinizi nefretle kınıyor ve lanetliyoruz. Bölgemizden defolun."

İstanbul'un Fındıkzade semtinde 19 Şubat günü "Devrimci Sol Güçler" imzalı savaş karşıtı bildirileri dağıtan iki genç, polis tarafından gözaltına alındı.

İstanbul Bakırköy'de 20 Şubat günü toplanan İHD üyesi 150 kişilik bir grup, ellerindeki mumlarla barış gösterisi yaptı. Gösterilerini polis gelene kadar sürdüren topluluk Körfez bölgesinde devam eden savaşa son verilmesini istedi. Gösteri sonrasında, aralarında İHD üyeleri Filiz Karakuş ve Yeldağ Özcan'ın da bulunduğu 7 kişi, bölgeye gelen siyasi polis tarafından gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar 21 Şubat gecesi serbest bırakıldı. Filiz Karakuş ve Yeldağ Özcan serbest bırakıldıktan sonra gözaltında tutuldukları Siyasi Polis Merkezi'nde işkence gördüklerini bildirdiler.

21 Şubat günü İstanbul Beyazıt Meydanı'nda toplanan İslamcı gruplar tarafından Körfez savaşı protesto edildi. ABD, İsrail ve İngiltere bayraklarının yakıldığı ve "Türkiyeli Müslümanlar" imzalı bildirilerin dağıtıldığı gösteriye polis tarafından bir müdahalede bulunulmadı.

Körfez savaşı devam ederken, SHP tarafından hazırlanan ve üzerinde "Savaşa Hayır, Yaşasın Barış" yazısı bulunan afişleri Malatya'nın Hekimhan ilçesinde astığı için yargılanan Kaya Ünsalan, Eylül ayında 1 yıl 8 ay hapis cezasına mahkum oldu. Hekimhan Sulh Ceza Mahkemesi tarafından, "İzinsiz olarak siyasi amaçlı afiş asmakla" suçlanan Kaya Ünsalan'a 60 bin lira da para cezası verildi. Kaya Ünsalan, cezanın kaldırılması için Yargıtay'a başvuracağını açıkladı.

Bazı sağlık personelinin Körfez savaşı sırasında Türkiye- Irak sınırına yakın bölgelere gönderilmesine karşı çıkan bir basın açıklaması yaptıkları için yargılanan Kocaeli Tabip Odası Başkanı İlker Nalbant, Kocaeli Diş Hekimleri Odası Başkanı Metin Pamukçu ve Kocaeli Eczacı Odası Başkanı Ercan Göllü, beraat etti. Kocaeli 1. Asliye Ceza Mahkemesi'nde 2 Ekim günü sonuçlanan davada yapılan basın açıklamasında, "bir suç unsuru bulunamadığı" gerekçesiyle beraat kararı verildi. Beraat eden sanıkların 3 ayla bir yıl arasında değişen hapis cezasına mahkum edilmeleri isteniyordu.

B. NEWROZ KUTLAMALARI

21 Mart Newroz Bayramı, Kürtlerin bulunduğu yerleşim merkezlerinde kutlandı. Newroz Bayramı nedeniyle 20 Mart günü yapılan gösterilere güvenlik

kuvvetlerinin müdahale etmesi üzerine çatışmalar çıktı. 20 Mart günü meydana gelen olaylar özetle şöyle:

ADANA: Dağlıoğlu mahallesinde öğle saatlerinde toplanan yaklaşık 3 bin kişinin başlattığı Newroz yürüyüşünün, polis tarafından engellenmek istenmesi üzerine çatışma çıktı. Yaklaşık bir saat süren çatışma sırasında 4'ü polis olmak üzere 10 kişi yaralandı, 54 kişi de gözaltına alındı. Bu arada 4 polis aracı göstericiler tarafından yakıldı. Gözaltına alınanlar arasında Halkın Emek Partisi (HEP) Adana İl Başkanı Kemal Okutan ile Yönetim Kurulu üyeleri Ahmet Karatekin, Mehmet Ali Çakı, Nihat Türkmenoğlu ve Saadet Bakır da bulunuyor. Gözaltına alınan 54 kişiden 23'ü 1 Nisan'da tutuklandı, 31 kişi serbest bırakıldı. Adana'daki Newroz kutlamaları nedeniyle haklarında dava açılan 23'ü tutuklu 59 kişinin yargılanmasına 27 Mayıs günü başlandı. Malatya DGM'de yapılan ilk duruşmada tutuklu sanıklardan 8'i serbest bırakıldı. Tutuklu sanıklar arasında bulunan HEP Adana İl Başkanı Kemal Okutan'ın tahliye isteği ise kabul edilmedi. (Sanıklar tarafından ileri sürülen işkence iddialarına ilişkin "İşkence" başlıklı bölüme bakınız) Malatya DGM'de 20 Haziran'da yapılan duruşmada 15 tutuklu sanıktan 7'sinin serbest bırakılması kararlaştırıldı. Serbest bırakılan sanıkların isimleri şöyle: "Kemal Okutan, Abdülaziz Şimşek, Ayhan Dağ, Mehmet Nur Şimşek, Orhan Bakır, Hasan Şahin ve Habib Ağırman".

İZMİR: Kadifekale'de ellerindeki Kürt bayraklarıyla gösteri yapan 200 kişilik bir gruba polisin müdahale etmesi üzerine taşlı sopalı çatışma çıktı. Yaralananın olmadığı olay sırasında 24 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan 5'i 25 Mart günü DGM tarafından tutuklandı, 19'u ise serbest bırakıldı. 24 kişinin yargılanması 22 Ekim'de sona erdi. İzmir DGM'de sonuçlanan davada sanıklardan Hasan Gültekin 4 ay 3 gün, Mehmet Mehdi Öztürk, Selahattin Demir ve Halide Yalçın ise 3'er ay 16'şar gün hapis cezasına mahkum oldu. Davada yargılanan diğer 20 sanık ise beraat etti.

İSTANBUL: Şehrin bazı semtlerinde küçük gruplar tarafından Newroz gösterileri yapıldı. Ayrıca 3 banka şubesine bomba atıldı. Zuhuratbaba semtindeki gösteriyi polisin engellemek istemesi üzerine çatışma çıktı. Taş ve sopalara polise karşı koyan göstericilerden 8'i gözaltına alındı. Bu sırada bir polis memuru atılan taşlar nedeniyle başından yaralandı.

Mardin'in Cizre ilçesinde ellerindeki Kürt bayraklarıyla gün boyu yürüyüş yapan göstericiler tarafından gece de ateşler yakıldı. Gösterilere güvenlik kuvvetlerinin bir müdahalesi olmadı. Batman'ın Kozluk ilçesinde akşam saatlerinde yapılan Newroz yürüyüşünü polisin engellemek istemesi üzerine çatışma çıktı. Çatışma nedeniyle ilçede sokağa çıkma yasağı ilan edildi. Doğu Beyazıt ve Diyarbakır'da ise bildiriler dağıtılarak 21 Mart günündükkanların kapatılması ve öğrencilerin dersleri boykot etmesi istendi. Olağanüstü Hal Bölgesindeki diğer yerleşim merkezlerinde Newroz Bayramı nedeniyle yapılan gösterilere güvenlik kuvvetlerinin bir müdahalede bulunmaması üzerine herhangi bir olay çıkmadı.

Newroz Bayramı nedeniyle 21 Mart günü düzenlenen tören ve gösterilerden bir bölümünün dökümü ise şöyle:

NUSAYBİN: İlçe merkezinde toplanarak yürüyüşe geçen kalabalık bir gruba güvenlik kuvvetleri tarafından ateş açıldı. Açılan ateş sonucunda Ali Turan adlı bir kişi vurularak öldü, Nurcan Keleş ve Şerif Aslan ise ağır yaralandı. Olaylar sırasında gözaltına alınan 31 kişi, 1 Nisan'da tutuklandı.

İĞDIR: Özdemir köyünde ateş yakarak Newroz Bayramını kutlayanların üzerine jandarmalar tarafından ateş açıldı. Açılan ateş sonucunda Kemal Budak adlı 9 yaşındaki bir çocuk bacağından yaralandı. 2 kişi de gözaltına alındı.

DİYARBAKIR: Mardinkapı semtinde toplanan 500 kadar lise öğrencisi çeşitli sloganlar atarak çatışmalarda ölen PKK militanlarının mezarlarını ziyaret etti. Daha sonra şehre doğru yürüyüşe geçen topluluk polis tarafından dağıtıldı. Bu sırada 27 kişi gözaltına alındı. Dicle Üniversitesi'nde ellerindeki Kürt bayraklarıyla gösteri yapan öğrenciler ile güvenlik kuvvetleri arasında kavga çıktı. Kavga sırasında taş ve sopalarla yaralananlar oldu, 15 kişi de gözaltına alındı.

ADANA: Barbaros ve Yenibey mahallelerinde gece toplanan yaklaşık 3 bin kişi, ateşler yakarak yürüyüşe geçti. Göstericiler, yürüyüşü engellemek isteyen polislere taş ve sopalarla karşılık verdi. Polisin taşlı sopalı direniş karşısında geri çekildiği gösteriden sonra yaklaşık 50 kişi gözaltına alındı. Çukurova Üniversitesi'nde ateş yakarak Newroz Bayramını kutlayan öğrencilere ise herhangi bir müdahalede bulunulmadı.

ANKARA: Ankara'nın Cebeci semtinde toplanarak Newroz Bayramını kutlayan ve ellerindeki pankartlarla bir süre yürüyen 600 kadar üniversite öğrencisi polis tarafından dövülerek dağıtıldı. Hacettepe Üniversitesi'ndeki Newroz gösterileri de polisin müdahalesiyle karşılaştı. Her iki olayda yaklaşık 70 öğrenci gözaltına alındı. Ankara'da gözaltına alınan üniversite öğrencilerinden 48'i 29 Mart günü, 22'si ise 1 Nisan'da gönderildikleri DGM tarafından serbest bırakıldı.

İSTANBUL: Çeşitli üniversite ve yüksek okullar ile şehrin çeşitli yerlerinde ateşler yakılarak ve gösteriler yapılarak 21 Mart Newroz Bayramı kutlandı. Bazı gösterilere polisin müdahale etmesi üzerine küçük çaplı çatışmalar yaşandı. HEP ile SP tarafından akşam ayrı ayrı düzenlenen Newroz toplantılarına ise binlerce kişi katıldı. Şehrin bir çok yerine Newroz ile ilgili pankartlar asıldı.

Malatya, Van ve Denizli'de 21 Mart günü gösteri yapan üniversite öğrencileri güvenlik kuvvetleri tarafından dağıtıldı. Van'da 10, Denizli'de ise 43 öğrenci polis tarafından gözaltına alındı. Denizli'de gözaltına alınan 43 üniversite öğrencisi 23 Mart günü çıkarıldıkları mahkeme tarafından ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakıldı. Haklarında daha sonra dava açılan 43 üniversite öğrencisinin yargılanmasına İzmir DGM'de 17 Mayıs günü başlandı. Tutuksuz olarak yargılanan sanıkların, "izinsiz gösteri yaptıkları" iddiasıyla 6 ay ile 3 yıl arasında değişen hapis cezasına mahkum edilmeleri istendi.

İzmir Ege Üniversitesi'nde 300 kadar öğrencinin yaptığı gösteri, herhangi bir müdahale olmaması üzerine olaysız sona erdi. Burdur'da ise Newroz Bayramı nedeniyle şenlik düzenleyen sol görüşlü öğrencilere sağ görüşlü öğrencilerin engel olmak istemesi üzerine çatışma çıktı. 8 öğrencinin taş ve sopalarla yaralandığı çatışmadan sonra 12 öğrenci polis tarafından gözaltına alındı. Midyat, Dargeçit, Bismil, Silvan, Doğubeyazıt ve Diyarın'de Newroz Bayramı

nedeniyle dükkanlar açılmadı. Dargeçit, İdil ve Cizre'de ise binlerce kişinin katıldığı gösteriler yapıldı. Gösteriler, güvenlik kuvvetlerinin müdahalede bulunmaması nedeniyle olaysız sona erdi.

Adana ve İstanbul'da 22 Mart günü de bazı gruplar tarafından Newroz gösterileri yapıldı. İstanbul Taksim Meydanı'nda yaklaşık 500 kişilik bir grubun yaptığı gösteri sırasında alanda bulunan polis kulübesine patlayıcı madde atıldı. Bu gösteriden sonra 21 kişi polis tarafından gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan 8'i 27 Mart günü çıkartıldıkları mahkeme tarafından tutuklandı.

HEP tarafından 23 Mart günü Batman'da düzenlenen Newroz şenliğini polisin engellemek istemesi olaylara neden oldu. Şenlik için toplananların dağıtılmak istenmesi üzerine, polis ile şenliğe katılanlar arasında çıkan çatışmada aralarında HEP Batman İl Başkanı Adem Gökmen'in de bulunduğu 6 kişi yaralandı, 18 kişi gözaltına alındı. Olayları görüntülemek isteyen bazı gazeteciler de polis tarafından tartaklandı. HEP tarafından İzmir ve Diyarbakır'da düzenlenen Newroz şenlikleri ise olaysız sona erdi.

Adana'nın Ceyhan ilçesi Küçükçkırım mahallesinde Newroz Bayramı nedeniyle 25 Mart günü gösteri yapmak isteyen 300 kişilik bir grup polisle çatıştı. Ateş yakıp, halay çekerek Newroz Bayramını kutlamak isteyen topluluğa polisin engel olmak istemesi üzerine çıkan çatışmada üç polis aracı tahrip edildi. Polisin de havaya ateş açtığı olaylar sırasında 85 kişi gözaltına alındı. Bu arada yine Ceyhan'da baskıları protesto etmek amacıyla Adliye Binası önünde oturma eylemi yapmak isteyen meslek yüksek okulu öğrencileri jandarma tarafından dağıtıldı. Öğrencilerden 27'si daha sonra gözaltına alındı.

C. 1 MAYIS İŞÇİ BAYRAMI

Dünyanın 112 ülkesinde, "İşçi Bayramı" olarak kutlanan, ancak Türkiye'de yasak olan 1 Mayıs'ı kutlamak isteyenlere güvenlik kuvvetlerinin müdahalede bulunması olaylara neden oldu. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) tarafından düzenlenen salon toplantıları ile İzmir'deki bir miting dışındaki tüm yasal gösteri başvuruları reddedildi. Yasal gösteri yapılmasına izin verilmeyen 1989 yılı 1 Mayıs'ında göstericilere ateş açılması sonucunda Mehmet Akif Dalcı isimli bir genç ölmüş, 50'ye yakın insan yaralanmıştı. Aynı şekilde 1990 yılında da Gülay Beceren isimli bir üniversite öğrencisi vurularak felç olmuş, 40 kişi yaralanmış, 3 binden fazla insan gözaltına alınmıştı. 1 Mayıs günü ve öncesi yaşanan baskılarla ilgili olarak derlenen bilgiler şöyle:

Türk-İş'e üye 6 sendika 23 Nisan günü 1 Mayıs İşçi Bayramı'nı Taksim Meydanı'nda kutlamak için İstanbul Valiliği'ne başvurdu. Başvuru dilekçesinde, "Kutlamaların Taksim Meydanı'nda yapılmasına izin verilmediği takdirde başka bir alan gösterilmesi" isteğine de yer verildi. Sendikaların yaptığı başvuruya olumsuz yanıt verildi. Sendikaların, 1 Mayıs kutlamalarıyla ilgili olarak 1989 ve 1990 yıllarında yaptığı başvurulara izin verilmemişti.

Sosyalist Birlik Partisi (SBP) milletvekilleri Kemal Anadol, Kamil Ateşoğulları, Ekin Dikmen ve Hüsnü Okçuoğlu tarafından "1 Mayıs'ın resmen

işçi bayramı olarak kabul edilmesi" isteğiyle Nisan ayının ortalarında yasa önerisi hazırlandı. Meclis Başkanlığı'na verilen öneride, "1 Mayıs'ın yasaklanmasının siyasal polemik konusu yarattığı ve ülkedeki gerilimi artırdığı" belirtilerek bu günün tüm dünyada "işçi bayramı" olarak kutlandığı vurgulandı. Bu arada bazı sendika ve derneklerin yöneticileri tarafından 24 Nisan'da İstanbul'da düzenlenen basın toplantısında 1 Mayıs'ın Taksim Meydanı'nda düzenlenecek mitingle kutlanacağı açıklandı.

Ankara'da 1 Mayıs yaklaşırken siyasi polis tarafından yapılan operasyonlar ile ev, dernek ve işyeri baskınları yoğunlaştı. 24 Nisan'dan sonraki üç gün içinde yapılan operasyonlar sonucunda Ankara'da yaklaşık 40 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan isimleri öğrenilebilenler şöyle: "Mert Ergen, Erhan Kaplan, Ali Erol, Nihat Çetin, Doğan Çermik, Umut Güvenç, Erdal Bozkurt, Şükrü Vahit, Yusuf Yıldırım, Rıza Ödemiş, Hüsamettin Keskin, Hasan Pektaş, Ercan Yenigün ve Nevin Yenigün". Erzurum'da SHP, SP ve İHD yöneticilerinin 1 Mayıs'ı kutlamak üzere valiliğe yaptıkları başvuru reddedildi.

İstanbul'da 1 Mayıs'ı kutlamak amacıyla HEP ve bazı sendikalar tarafından ayrı ayrı yapılan başvurulara Valilik tarafından izin verilmedi. Ankara'da da SP'nin yaptığı miting başvurusu reddedildi. İçişleri Bakanlığı tarafından valilere gönderilen bir genelgede ise 1 Mayıs günü yapılacak izinsiz gösterilerin engellenmesi istendi. SHP tarafından hazırlanan 1 Mayıs ile ilgili bildirileri 29 Nisan'da İstanbul Taksim Meydanı'nda dağıtan 6 SHP yöneticisi polis tarafından gözaltına alındı. Gözaltına alınan SHP'liler bir saat içinde serbest bırakıldılar. Ankara'da aynı gün polis tarafından yapılan operasyonlarda yaklaşık 50 kişi gözaltına alındı. Gaziantep'in Girne mahallesinde ise Türkiye Devrimci Komünist Partisi (TDKP) imzalı bildirileri dağıtanlar ile polis arasında çatışma çıktı. Çatışmada Hasan İğdeli isimli bir polis yaralandı. Mersin'de ise afiş asan 29 kişi gözaltına alındı.

İstanbul'un Sarıyer semtinde 1 Mayıs günü sabah saatlerinde toplanarak Taksim'e doğru yürüyüşe geçen yaklaşık 600 kişilik bir grup, polis tarafından dağıtıldı. Göstericilerin taşla karşılık vermeleri üzerine çıkan çatışmada 4 polis yaralandı, 60 kişi de gözaltına alındı. Sabah saatlerinde Bakırköy, Merter Keresteciler Sitesi, Ümraniye, Zeytinburnu ve Kartal'da işçilerin, Kadıköy, Beşiktaş, Tünel ve Cerrahpaşa'da da öğrencilerin yaptığı 100-150 kişilik gösteriler polis tarafından engellendi. Bakırköy'deki gösteriye katılan 10 kişi gözaltına alındı. Polis ablukasını aşarak Taksim Meydanı'na giren ve "Yaşasın 1 Mayıs" şeklinde slogan atarak pankart açan 2 genç gözaltına alındı. İstanbul ve Yıldız üniversitelerinde ise öğrenciler tarafından 1 Mayıs nedeniyle toplantılar düzenlendi. Sultanhamam'da gösteri yapan 200 kişi, polis tarafından havaya ateş açılarak dağıtıldı. Bu olayda yaklaşık 20 kişi gözaltına alındı.

1 Mayıs İşçi Bayramı nedeniyle Ankara'da Türk-İş tarafından izinli bir kapalı salon toplantısı düzenlendi. 260 kişilik bir salonda yapılan ve sendikaların üst düzey yöneticilerinin katıldığı toplantıda TÜRK-İŞ Genel Başkanı Şevket Yılmaz, Türk-İŞ'in hazırladığı bildiriye okudu. HAK-İŞ Konfederasyonu tarafından düzenlenen 1 Mayıs toplantısı ise Dedeman Oteli'nde yapıldı. SHP Genel Başkanı Erdal İnönü de partisine ait bir otobüsle Ankara'nın ana caddelerini dolaşarak, işçilerin bayramını kutladı.

İstanbul'da 1 Mayıs günü polis tarafından 500'den fazla insan gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar arasında Yeni Ülke gazetesi muhabirleri Naide Durmaz ve Sevim Çelik de bulunuyor. DGM Savcısı Birol Kızıltan gözaltına alınanlar hakkında "Terörle Mücadele Yasası" uyarınca soruşturma açıldığını söyledi.

Diyarbakır'da izinsiz bir gösteri düzenleyen üniversite öğrencileri tarafından iki polis aracı tahrip edildi. İzmir'de ise bazı sendikalarca düzenlenen izinli 1 Mayıs Mitingine 10 binden fazla işçi katıldı. Miting, olaysız sona erdi. Miting öncesinde yapılan aramalar sırasında üzerlerinde bildiri bulunan 9 kişi gözaltına alındı.

1 Mayıs günü Urfa'nın Viranşehir ilçesinde 30 lise öğrencisinin gözaltına alınması tepkilere neden oldu. Gözaltı olaylarını protesto eden Viranşehir Lisesi'nde okuyan yüz kadar lise öğrencisi "arkadaşlarının serbest bırakılması" isteğiyle süresiz açlık grevine başladı.

Ankara'da siyasi polis tarafından 1 Mayıs günü gözaltına alınan Hatun Özçelik isimli bir lise öğrencisi, gözaltında bulunduğu süre içinde işkence gördüğünü bildirdi. Hatun Özçelik, gözaltında tutulduğu 4 gün boyunca kendisine sürekli elektrik verildiğini, cinsel tacizde bulunduğunu ve ölümlle tehdit edildiğini söyledi. Bursa'da ise "1 Mayıs günü yapılan izinsiz gösteriye katıldıkları" iddiasıyla gözaltına alınan üniversite öğrencileri, Siyasi Polis Merkezi'nde görüştükleri avukatlarına "işkence gördüklerini" bildirdiler. "Gözaltına alındıktan sonra açlık grevine de başladıkları" öğrenilen 9 üniversite öğrencisinin gözaltı süreleri 14 Mayıs'a kadar uzatıldı. İstanbul'da 1 Mayıs öncesi afiş asarken gözaltına alınan Cuma Dat isimli bir genç de gözaltında bulunduğu 8 gün içinde işkence gördüğünü belirtti.

İstanbul'da 1 Mayıs günü yapılan izinsiz gösteriler nedeniyle gözaltına alınanlardan 27'si 6 Mayıs günü gönderildikleri DGM Savcılığı tarafından serbest bırakıldı. Gözaltında bulunanların aileleri İHD İstanbul Şubesi'nde aynı gün bir basın toplantısı düzenleyerek, gözaltındaki yakınlarından haber alamadıklarını bildirdiler.

İHD Ankara Şubesi'nde 7 Mayıs günü düzenlenen bir basın toplantısında, 1 Mayıs nedeniyle Ankara'da 70 kişinin gözaltına alındığı ve gözaltına alınanların 44'ünün daha sonra serbest bırakıldığı açıklandı. Açıklamada, 26 kişinin gözaltında bulunduğu ve gözaltındakilerin büyük bir bölümünün öğrenci olduğu belirtildi. Gözaltında tutulan Yıldız Temurtürkan, Ahmet Kaya ve Murat Karayel isimli öğrencilerin aileleri, yakınlarından bir haber alamadıklarını belirterek, bu nedenle endişe içinde olduklarını bildirdiler.

İstanbul Taksim Meydanı'nda üzerinde "Yaşasın 1 Mayıs" yazısı bulunan pankartla gösteri yaptığı için gözaltına alınan Candan Çömlekçi adlı üniversite öğrencisi, gözaltında bulunduğu süre içinde işkence gördüğünü açıkladı. 11 Mayıs günü İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'na başvurarak suç duyurusunda bulunan Candan Çömlekçi, "Gözaltında tutulduğum Siyasi Polis Merkezi'nde elbiselerimi çıkartıp askıya aldılar. Tazyikli su sıkıldılar, falakaya yatırdılar. Ölümlle ve copla tecavüz etmekte tehdit ettiler. Yasadışı örgüt üyesi olduğumu kabul ettirmek istediler" dedi. Candan Çömlekçi, polislerin kendisine, "Seni Yusuf Erişti gibi öldürürüz. Kimsenin haberi olmaz" dediklerini de sözlerine ekledi.

"1 MAYIS" GÖSTERİLERİYLE İLGİLİ GELİŞMELER

İstanbul Şişli'de 1 Mayıs 1990 günü düzenlenen bir gösteri sırasında yalanan ve hakkında dava açılan İsmet Çetinkaya adlı 17 yaşındaki lise öğrencisi kız, 2 yıl 4 ay hapis cezasına mahkum oldu. İstanbul DGM'de 5 Temmuz 1991 tarihinde sonuçlanan davada, aynı olayla ilgili olarak yargılanan Yusuf Savan adlı 16 yaşındaki lise öğrencisi hakkında ise beraat kararı verildi.

1 Mayıs günü İstanbul Unkapanı'nda yapılan gösteriye katıldıkları için haklarında dava açılan 17 kişinin yargılanmasına 8 Temmuz günü başlandı. İstanbul DGM'de yapılan duruşmada tutuklu sanıklardan Aliye Uğur, Nur Pınar Arı, Zeliha Bulut, Arzu Karabulut, Esin Dağ, Figen Kavak ve Mehmet Demirdağ serbest bırakıldı. Davada yargılanan 17 sanığın 3 yıla kadar hapis cezasına mahkum edilmeleri istendi.

1 Mayıs 1990 tarihinde İstanbul'da düzenlenen izinsiz gösterilere katıldıkları ve görevli polisler karşı geldikleri iddiasıyla yargılanan 37 kişiden 21'i birer yıl 3'er ay hapis cezasına mahkum oldu. İstanbul DGM'de 21 Ağustos 1991 tarihinde sonuçlanan davada 16 sanık ise beraat etti. Hapis cezası alan 21 kişinin adları şöyle: "Şükrü Akbaba, Ercan Kartal, Şükriye Erdem, Naciye Yıldırım, Nesrin Koku, Melek Takur, Saliha Nilüfer Gen, Gürsel Sarıgül, Filiz Karahan, Gülümser Seyit Cemaloğlu, Aylin İnkaya, Zekeriya Özdiñ, Naki Alkoç, Orhan Akyol, Metin Beyaztaş, Nedim Ayhan, Soner Gül, Mehmet Beyhan, İsmail Atalay, Fikri Hıdırlar ve Hasan Murat Erdoğan".

D.YASAKLANAN BAŞKA GÖSTERİ, TOPLANTI ve ETKİNLİKLER

Doğru Yol Partisi (DYP) Denizli İl Örgütü'nün "pahallılığı ve zamları protesto" amacıyla Mayıs ayı sonunda düzenlenmek istediğı sessiz yürüyüşe Denizli Valiliğı izin vermedi. Yasaklama kararına gerekçe olarak, "Yürüyüş için valilik tarafından sakıncalı bulunan bir güzergahın istenmesi" gösterildi.

DYP İzmir İl Örgütü tarafından "pahallılığı ve zamları protesto" amacıyla düzenlenmek istenen yürüyüş ve mitinge Denizli'den sonra İzmir'de de valilik tarafından izin verilmedi. Yürüyüş ve mitinge, "DYP İl Örgütü'nün istediğı yürüyüş güzergahının İzmir Valiliğı tarafından kabul edilmemesi" üzerine izin verilmediğı öğrenildi.

Aralarında İHD İstanbul Şubesi Başkanı Ercan Kanar'ın da bulunduğı bazı dernek ve siyasi parti yöneticilerinin 15 Haziran Cumartesi günü İstanbul'da düzenlemeyi kararlaştırdığı "Temel Hak ve Özgürlükler Mitingi"ne izin verilmedi. Bu kararı protesto eden Miting Tertip Komitesi tarafından yapılan açıklamada, "Terör ile Mücadele Yasası'nın insan haklarına aykırı çirkin yüzünün teşhirinden korkan İstanbul Valiliğı, yasaları keyfi ve yapay yorumlayarak temel demokratik bir hakkımız olan mitingimizi engellemiştir" denildi.

1970 yılı Haziran ayı içinde yaşanan işçi direnişinin yıldönümü nedeniyle HEP tarafından Ankara'da yapılması planlanan "Dayanışma Gecesi" yasaklandı.

Yasaklama kararı, "toplantının genel güvenliği ve düzeni bozacağı" iddiasıyla alındı. HEP yöneticileri ise toplantının keyfi olarak engellenmek istendiğini belirterek kararın iptali için mahkemeye başvuracaklarını açıkladılar.

İzmir Valiliği İHD İzmir Şubesi tarafından "Terör ile Mücadele Yasası"nın protesto amacıyla hazırlanan afiş ve bildirilerin dağıtılmasına izin vermedi. İHD İzmir Şubesi Sekreteri Şennur Akkaya, 21 Haziran'da düzenlediği basın toplantısında valiliğin kararını kınayarak, "Fiilen bizi çalışmaz duruma düşürmek istiyorlar. Amaçları, adı var ama içi boş bir dernek yaratmak" dedi.

Memur sendikaları tarafından 3 Ağustos günü İzmir'de yapılması planlanan mitinge, "genel güvenliğin bozulacağı" iddiasıyla İzmir Valiliği tarafından izin verilmedi. Mitinge izin verilmemesi üzerine, miting alanına yakın bir kahvehanede toplanan sendika temsilcileri, kararı protesto ettiler.

Ankara Birlik Tiyatrosu oyuncularından sahneye konulan Pir Sultan Abdal adlı tiyatro eseri 1991 yılı içinde birçok ilde yasaklandı. Sözkonusu tiyatro oyunu en son Eylül ayı içinde Uşak'ta "belli bir ideolojinin savunulduğu ve halkı tahrik edecek biçimde propaganda yapıldığı" iddiasıyla engellendi. Pir Sultan Abdal'ın yazarı Erol Toy, oyunun Eylül ayına kadar 16 kez yasaklandığını, ancak bu yasaklama kararlarının bölge idare mahkemeleri tarafından iptal edildiğini söyledi. Söz konusu tiyatro eserini sergileyen Ankara Birlik Tiyatrosu'nun 9 oyuncusu Muğla'da siyasi polis tarafından 16 Mart günü gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar arasında oyunun yönetmeni Zeki Göker ile 5 yaşındaki oğlu Günay Göker de bulunuyordu. Pir Sultan Abdal'ın yazarı Erol Toy ve tiyatro oyuncuları 1991 yılı içinde 2 kez daha gözaltına alındılar.

SBP tarafından Eylül ayında Zonguldak'ta yapılması planlanan "Demokrasi Şöleni" adı altındaki etkinliklere valilik tarafından izin verilmedi. Planlanan etkinlikler, gerekli olan izinin alınamaması üzerine ertelendi.

12 Eylül askeri darbesinden bu yana Avrupa'da politik göçmen olarak yaşayan Melike Demirağ tarafından hazırlanan "Hariçten Gazel" adlı kasetin Türkiye'de satılması yasaklandı. Yasaklama kararı, Kültür Bakanlığı tarafından "kasette yer alan bazı şarkılardaki sözlerin milli duyguları zedeleyecek nitelikte olduğu" iddiasıyla Eylül ayında verildi. Yasaklama kararını "anayasaya aykırı bulan" Avukat Halit Çelenk, kararın iptalini sağlamak üzere Bölge İdare Mahkemesi'nde dava açtı.

İHD İstanbul Şubesi'nin "Terörle Mücadele Yasası"nın yol açtığı baskı ve kısıtlamaları protesto etmek amacıyla hazırladığı bir afişin basımı ve dağıtılması İstanbul Valiliği tarafından Ekim ayı içinde yasaklandı. Yasaklama kararı, Dernekler Yasası'nın 44/3. maddesi uyarınca alındı. Yasaklanan afişin üzerinde, "Düşünceye, Kürtlerin Haklarına Kelepçe Vuran Terör Yasası'na Hayır, İsmail Beşikçi'ye Özgürlük" şeklinde iki slogan bulunuyordu.

Seçimler nedeniyle SHP tarafından Ekim ayı içinde İstanbul'a asılan bazı pankartlar polise indirildi. Polis tarafından indirilen pankartların arasında çoğunluğunu üzerlerinde "İşkeçencilerden Hesap Sorulacak" ve "Hanedan Gidecek-Demokrasi Gelecek" yazıları bulunanlar oluşturuyor.

Tekirdağ Ziraat Fakültesi'nden 8 öğrenci seçimlerle ilgili bildiri dağıttıkları gerekçesiyle 11 Ekim günü gözaltına alındılar. Terörle Mücadele

Şubesi'nde 4 gün sorgulanan öğrencilerden 5'i tutuklandı, 3'ü serbest bırakıldı. Tutuklanan Fikret Eker, Ilkay Özkök, Mustafa Akkaş ve Emine Çakar adlı öğrenciler 26 Kasım günü İstanbul DGM'de yapılan ilk duruşmada tahliye oldular. 27 Kasım günü İstanbul İHD Şubesi'nde düzenlenen basın toplantısında öğrenciler gözaltında kaldıkları süre içinde gördükleri işkenceleri anlattılar. 15 Ekim günü tahliye olan Yasemin Akça adlı öğrenci gördüğü işkencelerden ötürü "5 gün çalışmaz" şeklinde bir doktor raporu alabildi. Gözaltına alınan 8 öğrenci polis tarafından herkese ajanlık teklifi yapıldığını söylediler.

Aydın Turizm Meslek Yüksek Okulu'nda öğrenim gören Dursun Demir, Maksut Örs, Ramazan Dereçeği, Cengiz Şengül ve Orhan Tarhan yaptıkları bir toplantı nedeniyle tutuklandı. Öğrencilerin, Kasım ayı içinde İstanbul'da yapılması planlanan "Öğrenci Gençlik Kurultayı" için delege seçmek üzere toplandıkları bir sırada polis tarafından gözaltına alındıkları ve daha sonra tutuklandıkları öğrenildi.

Türkiye Öğrenci Dernekleri Federasyonu'nun düzenlediği "1. Öğrenci Gençlik Kurultayı"na katılmak isteyen öğrencilerden 50 kadarı gözaltına alındı. İstanbul'da yapılması planlanan kurultay, İstanbul Valiliği tarafından yasaklandı. Yasaklama kararı üzerine öğrenciler topluca HEP Küçükçekmece İlçe Merkezi'ne giderek kurultayı izinsiz olarak gerçekleştirdiler. Kurultaya, Türkiye'deki çeşitli üniversitelerde öğrenim gören 150 kadar öğrenci delege olarak katıldı.

Yüksek Öğrenim Kurulu (YÖK)'ün 10. kuruluş yıldönümü nedeniyle 6 Kasım günü İstanbul, Adana ve Trabzon'daki bazı üniversitelerde protesto gösterileri yapıldı. İstanbul Üniversitesi'ne bağlı Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde gösteri yapan 150 kadar öğrenciyi polis döverek dağıttı. Olay sırasında 10 öğrenci yaralandı, 30 kadar öğrenci ise gözaltına alındı, gelişmeleri görüntülemek isteyen bazı gazeteciler de polis tarafından tartaklandı. Trabzon'daki Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde ise protesto yürüyüşü yapan öğrencilerden 4'ü gözaltına alındı.

Bir grup öğretmen tarafından kurulan Eğitim-İş Sendikası'nın 24 Kasım Öğretmenler Günü nedeniyle Ankara'da açmak istediği sergiye valilikçe izin verilmedi. Ankara Valiliği'nin sözkonusu sergiye, "Eğitim-İş sendikasının yasal bir kuruluş olmadığı" gerekçesiyle izin vermediği bildirildi.

İstanbul Barosuna kayıtlı bir grup avukat tarafından Aralık ayın başında düzenlenmesi planlanan "Eskişehir Cezaevi Örneğinde İnsan Hakları İhlalleri" konulu panele İstanbul Valiliği izin vermedi.

Kürt şair ve düşünürü Ehmede Xani'nin (Ahmed-i Hani) bir eserinden sinemaya uyarlanan "Mem-ü Zin" adlı filme konulan yasak Kültür Bakanı Fikri Sağlar tarafından Aralık ayı içinde kaldırıldı. Sözkonusu filme içindeki bazı Kürtçe ağıt ve ilahiler nedeniyle gösterim izni verilmemişti. Filmin yapımcısı Senar Turgut 28 Eylül sabahı Van'da gözaltına alınmıştı. Daha sonra Senar Turgut'un avukatı Şenay Gün, müvekkiline gözaltında bulunduğu süre içinde işkence yapıldığını açıkladı. 10 Ekim günü "PKK üyesi olduğu, PKK adına eylemlere katıldığı ve bölücülük propagandası yaptığı" iddiasıyla tutuklanan film yapımcısı 13 Kasım günü serbest bırakıldı.

Deng dergisinin kuruluş yıldönümünü kutlamak için Diyarbakır'da Aralık ayında düzenlenmek istenen "Deng Dergisi'yle Dayanışma Gecesi"ne valilik tarafından izin verilmedi. Dergi yetkililerine Diyarbakır Valiliği tarafından gönderilen yazıda, "Kanuna uygun olarak başlayacak olan toplantının daha sonra kanunsuz hale dönüşebileceği ve bu durumun güvenlik yönünden sakıncalı olabileceği düşünülerek toplantıya, izin verilmemiştir" denildi.

Trakya Üniversitesi Öğrenci Derneği tarafından düzenlenen şenlik kapsamında Grup Yorum'un Tekirdağ'da vereceği konser Aralık ayı sonunda yasaklandı. Konserin, "genel güvenliğin ve kamu düzeninin bozulacağı" iddiasıyla Tekirdağ Valiliği tarafından yasaklandığı öğrenildi.

4.4.3. ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

12 Eylül askeri darbesinden sonra yürürlüğe giren 1982 Anayasası, Dernekler Yasası, Sendikalar Yasası ve Siyasi Partiler Yasası gibi yasalarda örgütlenme özgürlüğünü kısıtlayan birçok hüküm bulunmaktadır. Bunlarla toplumun belirli kesimlerine siyasi partilere girme, sendika kurma, yönetici olma ve siyaset yapma yasakları getirilmiştir.

Tüm engellere karşın Türkiye'nin birçok yerinde insanlar derneklerini kurup örgütsel faaliyetleri önünde duran engelleri aşmaya çalışmışlardır. 12 Eylül'ün hukuk anlayışı sonucunda etkinlikleri askıya alınan bazı örgütler mahkeme kararları ve/ya yeni yasal düzenlemelerle yeniden çalışmaya başlayabilmişlerdir.

54 yıl bir geçmişe sahip olan Halkevleri ve 1967 yılında kurulan DİSK (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) buna örnek gösterilebilir. Ne varki, Türkiye'nin birçok yerinde yeniden açılan Halkevleri sık sık "illegal örgütlerin paravan kuruluşu" savıyla polis baskınları ve mülki amirlerin kapatma girişimleri ile karşılaşmaktadır. 10 yılı aşkın devam eden DİSK davası Askeri Yargıtay'ın 16 Temmuz 1991 tarihinde verdiği kararla yeniden açılabilir. 7 Aralık'ta İstanbul'da DİSK'in Olağanüstü Genel Kurulu yapıldı. Genel kurulda, DİSK'in tüzüğü 12 Eylül sonrası çıkartılan Sendikalar Yasası'na uygun hale getirildi. Buna karşın "Terörle Mücadele Yasası"yla DİSK'in mal varlığına el konulması sorunu yıl sonuna dek açıklığa kavuşmadı..

20 Ekim seçimleri sonunda kurulan DYP-SHP koalisyon hükümetinin programında örgütlenme özgürlüğü önünde duran birçok engelin kaldırılması öngörülmüyor. Yıl sonuna dek somut atılmamış olmasına rağmen gelecekte insanların daha geniş örgütlenme özgürlüğünden faydalanabileceği umudu hala vardı. Ancak bu raporda görüleceği gibi TİHV'nın kısıtlı olanaklarıyla ulaşabildiği bilgiler ışığında örgütler üzerinde 1991 yılında yoğun baskıların devam ettiğine dair bir tespit yapmak mümkün.

"Demokratik kitle örgütü" olarak tanımlanan dernek ve kuruluşlara yönelik baskılar, 1990 yılı içinde de yoğun olarak vardı. TİHV'nın bu dönem için derlediği bilgilere göre, 1990 yılı içinde 34'ü İstanbul'da, 9'u Ankara'da, 16'sı da diğer illerde olmak üzere toplam 59 dernek, polis tarafından basıldı. Polis tarafından basılan örgütlerde bulunan yüzlerce kişi gözaltına alındı. Aynı yıl içinde 16'sı İstanbul'da, 11'i de diğer illerde olmak üzere toplam 27 örgüt valilikler tarafından süreli ya da süresiz kapatıldı. Kapatılan derneklerin yöneticileri hakkında davalar açıldı.

Benzer uygulamalar 1991 yılında da devam etti. Örgütlere yapılan polis baskınları sayısı 23 olarak tespit edildi. Bu baskınlar sırasında 200'den fazla insan gözaltına alındı. (Diğer bölümde anlatılan "savaş aleyhtarı", 1 Mayıs, Newroz gibi gösteri, yürüyüş veya diğer etkinliklerde gözaltına alınanlar buna dahil değil). Ayrıca yıl içinde 37 örgüt süreli ya da süresiz olarak kapatıldı. Baskı altında tutulan örgütler arasında İnsan Hakları Derneği ve şubeleri ön sırada yer aldı. Bu konuda da yapılan tespitler eksik olmakla birlikte şöyle:

- İHD Şanlıurfa şubesi süresiz kapatıldı,
- İHD Batman şubesi 6 ay süreyle kapalı kaldı,
- İHD Mersin şubesi 10 gün süreyle kapalı kaldı,
- 1990 yılında kapatılan İHD Gaziantep şubesi yöneticileri isnat edilen suçtan mahkemece suçsuz bulunmalarına rağmen dernek hala kapalı tutulmaktadır,
- 25 Haziran'da İHD Diyarbakır şubesi bombalı bir saldırıya uğradı,
- Sadece İHD İstanbul şubesi için 1 yılda 16 soruşturma açılmış olup, bunun 4'ü hakkında dava açıldı.

ÖRGÜTLERE YÖNELİK BASKI ÖRNEKLERİ

3 Ocak'ta polis Kütahya Halkevi'ni bastı. 5 kişi gözaltına alındı. Gözaltıdan Bilal Kaya'nın kulağı duymuyordu. Necati Özbek beyin travması kuşkusuyla hastaneye yatırıldı. Caner Gür ve Fehim Horasan serbest bırakıldıktan sonra işkence izlerini basın mensuplarına göstererek Sağlık Ocağı'nda buna rağmen kendilerine "sağlam" raporu verildiğini anlattılar.

Çok sayıda avukatın üye olduğu Çağdaş Hukukçular Derneği, Ankara Valiliği'nin kararıyla 22 Ocak'ta süresiz kapatıldı. Kapatma kararına gerekçe olarak "Dernek üyelerinin bir bölümünün yasadışı faaliyetlerde bulunduğu" iddiası gösterildi. Gösterilen bu gerekçeye karşın kapatma kararının derneğin ve üyelerinin Ankara DGM Savcısı Nusret Demiral'ı kınayan açıklamaları nedeniyle verildiği sanılıyor. Çağdaş Hukukçular Derneği yöneticisi avukatlardan Hüsnü Öndül, Esin Fatma Kulaç, Ali Yıldırım ve Aydın Erdoğan Ocak ayı içinde gözaltına alınmışlardı. Dernek kısa bir süre sonra yeniden açıldı.

Ankara'daki Çankaya Halkevi 30 Ocak akşam saatlerinde siyasi polis tarafından basıldı. Halkevi şubesinin basılması sonrasında 6 kişi gözaltına alındı.

Aralık 1990'dan Şubat 1991'e kadar geçen 2 aylık bir süre içinde İstanbul'da 9 Halkevi şubesi polis tarafından basıldı. Kocasinan şubesinden 5, Sarıyer'den 5, Kadıköy'den 14 ve Kartal şubesinden 9 üye gözaltına alındı. Bunlar sorgulamaları yapılmadan serbest bırakıldılar. Aynı dönemde Zeytinburnu, Esenler, Bakırköy, Üsküdar ve Ümraniye şubeleri gerekçesiz olarak kapatıldı.

Devrimci Mücadelede Kadınlar Derneği'nin (DEMKAD) İzmir Şubesi 9 Mart günü polis tarafından basıldı. Polis baskını sırasında dernek şubesinde bulunan bazı kişiler gözaltına alındı. DEMKAD İzmir Şubesi Sekreteri Meral Coşkun, bir açıklama yaparak derneklerinin keyfi olarak basıldığını ve dernekte bulunanların gerekçesiz olarak gözaltına alındıklarını söyledi.

İstanbul Valiliği tarafından 18 Mart 1991 tarihinde kapatılan EĞİT-SEN (Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası) 6 ay süreyle kapalı tutuldu.

25 Mart'ta Elazığ Halkı ile Dayanışma ve Kültür Derneği siyasi polis tarafından basıldı. 2 gün sonra dernek, valilik tarafından 10 günlük bir süre için kapatıldı. Daha önce aynı dernek bir kez daha geçici olarak kapatılmıştı. Elazığ Halkıyla Dayanışma ve Kültür Derneği Kasım ayında da bir aylık bir süre için kapatıldı.

Ankara'da faaliyet gösteren Dikmen Halkevi, Ankara Valiliği tarafından Mart ayının sonunda kapatıldı. Kapatma kararını kınayan ve Halkevlerine yönelik baskıların arttığına dikkat çeken Halkevleri Genel Sekreteri Ergin Atasü, "Baskılar, halkımızın çağdaş kültürü yakalama isteğiyle çelişmektedir" dedi.

Ankara'da faaliyet gösteren Çankaya ve Keçiören halkevleri, Ankara Valiliği tarafından birer ay süreyle kapatıldı. Kapatılan Halkevi şubeleri 25 Nisan akşamı polis tarafından basılarak aranmıştı. Bu arada Halkevi şubelerinin basılması sırasında gözaltına alınan toplam 15 kişiden 10'u 26 Nisan'da serbest bırakıldı.

İstanbul'da faaliyet gösteren İnşaat İşçileri Yardımlaşma Derneği, Mayıs ayı başında valilik kararıyla kapatıldı. Kapatma kararı, "dernekte devlet bütünlüğü aleyhine çalışmalar yapıldığı" iddiasıyla alındı. Kapatma kararı alınmadan önce dernek binasında polis ve jandarma tarafından yapılan aramada piyasada serbestçe satılan bazı dergi ve kitaplara el konulmuştu.

Halkevlerinin İstanbul Kadıköy'deki şubesi İstanbul Valiliği tarafından Temmuz ayında süresiz kapatıldı. İstanbul Kadıköy Halkevi'nin kapatılmasını protesto amacıyla 6 Temmuz'da bir basın toplantısı düzenleyen Kadıköy Halkevi Başkanı Sedat Gül ile yönetim kurulu üyeleri Serap Kaya, Gül Uçar, Taner Tüzün, Can Hasanoglu ve Hüseyin Özkahraman gözaltına alındı.

EĞİT-SEN Ankara Şubesi 5 Temmuz'da saat 18.00 sıralarında polis tarafından basıldı. Baskında sendikada bulunan 43 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan isimleri öğrenilebilenler şöyle: "Ziya Gül, Kazım Köroğlu, Ahmet Tabur, Feridun Şölenci, Münevver Erdoğan, Lütfü Gürpınar, Cuma Gürsoy, Hüseyin Ataman, İsmail Doğan, Şükran Yıldız, Birsan Tuncer, Tuncer Pak, Yılmaz Kızılrnak, Mustafa Kartal, Cemal Yeşil, Senem Tektaş, Zülküf Zengin, Haydar Kaya, Erkan Kulaksız, Hüseyin Demir, Enver Önder ve Günhan Turan".

Gözaltına alınan 43 kişiden 39'u 7 Temmuz'da serbest bırakıldı. Sorgulamaları devam eden Cuma Gürsoy, Hüseyin Ataman, İsmail Doğan ve Şükran Yıldız avukatlarıyla görüştürülmedi. Avukat Ali Esingür'ün gözaltında tutulanlarla görüşme isteği, Ankara DGM Savcılığı tarafından "Terörle Mücadele Yasası" gerekçe gösterilerek 9 Temmuz'da reddedildi. 11 Temmuz sabahı Ankara DGM Savcılığı'nda ifadeleri alınan Cuma Gürsoy, Hüseyin Ataman, İsmail Doğan ve Şükran Yıldız adlı dört kişi, "suçsuz bulunarak" serbest bırakıldı.

ÖZGÜR-DER'in İstanbul'un Fatih semtindeki genel merkezi, 14 Temmuz'da polis tarafından basıldı ve dernekte bulunan 52 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar, dövülerek bindirildikleri araçlarla Gayrettepe'deki Siyasi Polis Merkezi'ne götürüldü. Gözaltına alınanlar arasında İstanbul'da 12 Temmuz

akşamı meydana gelen ev baskınlarında öldürülen İbrahim Erdoğan'ın eşi Sevgi Erdoğan, 1991 içinde Ankara'da iki kez gözaltına alınan Cavidan Kocaacar ile Gülten Şeşen (TAYAD Genel Başkanı), Mehmet Çolak, Murat Öztemir, Vildan Şener, Halit Canık, Fatma Patlar, Nursel Demirdöven, Aliye Kaşkur, Hüseyin Kaşkur, Halis Karakaya ve Elmas Yalçın da bulunuyordu. Zerrin Sarı (ÖZGÜR-DER Genel Başkanı), Ulutan Gün, Fatma Yücel, Arzu Şahin, Ahmet Düzgün Yüksel ve Murat Çelik adlı avukatlar ise bir gün sonra serbest bırakıldı. Avukat Murat Çelik, serbest bırakıldıktan sonra dernek binasından çıkartılırken polisler tarafından dövüldüklerini açıkladı. Gözaltına alınanların sorguları devam ederken İstanbul Valiliği, "ÖZGÜR-DER'in yasa dışı faaliyet gösterdiği" gerekçesiyle kapatılmasını kararlaştırdı. Gözaltına alınan diğer kişiler 25 Temmuz'da mahkemeye çıkartılmadan serbest bırakıldı. Serbest bırakılanlar, düzenledikleri basın toplantısında, gözaltında bulundukları süre içinde dövüldüklerini ve ölümle tehdit edildiklerini bildirdiler.

Hemşireler Derneği İstanbul Şubesi yöneticileri hakkında "Dernekler Yasası'na aykırı biçimde yasadışı faaliyet gösterdikleri ve komünizm propagandası yaptıkları" iddiasıyla İstanbul DGM'de açılan dava ile ilgili 9 Eylül'de yapılan duruşmada savcı son görüşünü açıkladı. DGM Savcısı, yargılanan 7 dernek yöneticisinin birer yıl hapis cezasına mahkum edilmesini, davanın "komünizm propagandası" ile ilgili bölümünün ortadan kaldırılması ve derneğin kapatılmasını istedi. Birer yıl hapis cezasına mahkum edilmeleri istenen dernek yöneticilerinin adları şöyle: Menekşe Meral (Hemşireler Derneği İstanbul Şubesi Başkanı), Satı Taş, Nuriye Bilgin, Sevim Özben, Fatma Patlar, Nevin Dursun ve Perihan Özeren".

İzmir'deki Karşıyaka Halkevi, İzmir Valiliği tarafından Eylül ayında kapatıldı. Kapatma kararı, "Halkevi yöneticilerinin amaç dışında faaliyet gösterdikleri ve siyasal içerikli bildiriler dağıtarak Dernekler Yasası'na aykırı davrandıkları" iddiasıyla alındı.

İzmir'de faaliyet gösteren ÖZGÜR-DER (Haklar ve Özgürlükler Derneği) 20 Eylül Cuma günü polis tarafından basıldı. Baskın sırasında dernekte bulunan yaklaşık 30 kişi polis tarafından gözaltına alındı, fakat kısa bir süre sonra serbest bırakıldı. İzmir ÖZGÜR-DER İzmir Valiliği tarafından Eylül ayı sonunda kapatıldı. Kapatma kararı, "derneğin amacı dışında yasadışı faaliyet gösterdiği" iddiasıyla alındı.

Öğretmenler tarafından kurulan EĞİTİM-İŞ'in (Eğitim İşçileri Sendikası) İzmir Bornova Temsilciliği'nin 5 yöneticisi hakkında Eylül ayı içinde idari ve adli soruşturma açıldı. Açılan soruşturma nedeniyle Milli Eğitim Bakanlığı müfettişleri tarafından sendika yöneticileri Ahmet Ülük, Namık Kızılateş, Lale Temelkuran, Cemal Kula ve Cavit Kurt'un ifadeleri alındı. Soruşturmanın, "devlet memurlarının sendika kurma ve bununla ilgili çalışma yapmalarının yasak olduğu" iddiası öne sürülerek açıldığı bildirildi.

EĞİT-DER'in (Eğitimciler Derneği) Kırşehir Şubesi, Kırşehir Valiliği tarafından Eylül ayında süresiz kapatıldı. Kapatma kararı dernekte bulunan ve piyasada serbestçe satılan "bazı dergilerle yayınlar" gerekçe gösterilerek alındı.

1991 yılının Ocak ayı içinde yayınladıkları bir bildiri nedeniyle yargılanan Demokratik Tekstil Sendikası (DEMTEKS) yöneticileri Eylül'ün sonunda be-

raat etti. Beraatlerine karar verilen 5 sendika yöneticisinin adları şöyle: "Necati Güler, İsmail Pakdemir, Yusuf Yumurtacı, Kadim Can ve Sultan Karataş". Beraatlerine karar verilen sendikacıların "izinsiz bildiri dağıttıkları" iddiasıyla üç ayla bir yıl arasında değişen hapis cezasına mahkum edilmeleri isteniyordu.

Bazı sağlık personelinin Körfez savaşı sırasında Türkiye- Irak sınırına yakın bölgelere gönderilmesine karşı çıkan bir basın açıklaması yaptıkları için yargılanan Kocaeli Tabip Odası Başkanı İlker Nalbant, Kocaeli Diş Hekimleri Odası Başkanı Metin Pamukçu ve Kocaeli Eczacı Odası Başkanı Ercan Göllü, beraat etti. Kocaeli 1. Asliye Ceza Mahkemesi'nde 2 Ekim'de sonuçlanan davada yapılan basın açıklamasında, "bir suç unsuru bulunamadığı" gerekçesiyle beraat kararı verildi. Beraat eden sanıkların 3 ayla bir yıl arasında değişen hapis cezasına mahkum edilmeleri isteniyordu.

"EĞİT-DER" Bursa Şube Lokali, valilik kararıyla 15 gün süreyle kapatıldı. Kapatma kararı, "yapılan polis kontrolü sırasında lokale dernek üyesi olmayan kişilerin girdiğinin belirlendiği" iddiasıyla verildi. Dernek yöneticileri ise "lokale dernek üyesi olmayan kişilerin girdiği" yolundaki iddiaları reddettiler.

Belediye İşçileri Sendikası'nın İzmir (1) Numaralı Şubesi 11 Kasım günü polis tarafından basılarak arandı. Yapılan arama sırasında "izinsiz bildiri ve broşür bulunduğu" iddiasıyla sendikada oturan 11 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar daha sonra serbest bırakıldı.

İzmir'de Kasım ayında 4 dernek ve 3 Halkevi kapatıldı. Kapatılan dernek ve Halkevleri şunlar: İşçi Sağlığı Derneği, Özgür-Der, Tuncelililer Derneği, Buca Eğitim Fakültesi Öğrenci Derneği, Karşıyaka Halkevi, Balçova Halkevi ve Narlıdere Halkevi.

EĞİT-SEN Kastamonu Şubesi Ekim ayı sonunda kapatıldı. Kastamonu Valiliği tarafından verilen kapatma kararı, "memurların sendika kurmaya haklarının bulunmadığı" gerekçesiyle alındı.

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ (İHD) YÖNETİCİ VE ÜYELERİNE YÖNELİK BASKILAR

İHD Ankara Şubesi Başkanı Muzaffer İlhan Erdost 29 Ocak 1991 tarihinde düzenlediği bir basın toplantısında "izinsiz bildiri yayınladığı" iddiasıyla açılan soruşturma nedeniyle 5 Şubat'ta savcılığa ifade verdi. Muzaffer İlhan Erdost, hakkında soruşturma açılmasına neden olan basın toplantısında Ankara'da yoğunlaşan gözaltına alma olaylarını kınamıştı. Dernekler Yasası'na aykırı davrandığı iddiasıyla hakkında dava açılan Erdost'un üç ayla bir yıl arasında hapis cezasına mahkum edilmesi istendi. Dava 24 Nisan 1991 tarihinde başladı.

Ankara 11. Asliye Ceza Mahkemesi'nde 14 Mayıs'ta yapılan duruşmada görüşünü açıklayan savcı, Muzaffer İlhan Erdost'un 6 ay hapis cezasına mahkum edilmesini istedi. Ankara 11. Asliye Ceza Mahkemesi'nde 30 Mayıs'ta sonuçlanan davada Muzaffer İlhan Erdost beraat etti.

İzmir'de Ağustos 1990'da İHD tarafından düzenlenen "İnsana Saygı Paneli"nde yaptığı konuşma nedeniyle hakkında dava açılan İHD İzmir Şubesi eski

sekreteri Avukat Mustafa Ufacık yargılandı. İzmir 7. Asliye Ceza Mahkemesi'nde 13 Şubat 1991 tarihinde başlayan davada "Paneldeki konuşmasıyla halkı suç işlemeye kışkırttığı" öne sürülen Mustafa Ufacık'ın bir yıla üç yıl arasında hapis cezasına mahkum edilmesi istendi.

Yaptığı bir basın açıklaması nedeniyle 20 Şubat 1991 tarihinde gözaltına alınan ve daha sonra tutuklanan İHD Diyarbakır Şubesi Başkanı Hatip Dicle 26 Şubat'ta serbest bırakıldı. Hatip Dicle'nin serbest bırakılması avukatlarının mahkemeye yaptıkları itirazın kabul edilmesi üzerine gerçekleşti. "Olağanüstü Hal Bölge Valisi'ne hakaret ettiği" öne sürülen Hatip Dicle, tutuksuz olarak yargılandı.

İHD Genel Sekreter Yardımcısı Gazeteci Hasan Uysal hakkında "Cumhurbaşkanı Turgut Özal'a hakaret ettiği" iddiasıyla Mart ayı ortasında dava açıldı. Manisa'nın Akhisar ilçesinde 1990 yılı içinde yaptığı bir konuşmasındaki bazı ifadeler nedeniyle hakkında dava açılan Hasan Uysal'ın bir yıla üç yıl arasında hapis cezasına mahkum edilmesi istendi.

Ankara'da Dünya Kadınlar Günü nedeniyle düzenlenen açık hava şenliğinde "genel af çıkartılması" isteğiyle imza toplayan kadınlardan Hediye Felekoğlu (İHD Ankara Şubesi Saymanı), Seher Yıldırım, Emel Sungur ve Gülgün Tuna polis tarafından gözaltına alındı. Gözaltına alınan bayanlar daha sonra serbest bırakıldı.

İHD Siirt Şubesi Başkanı Evin Aydar, polisler tarafından sık sık "ölümle tehdit edildiğini" açıkladı. Evin Aydar, yaptığı açıklamada tehditlerin 14 Mart'ta Siirt'te devriye gezen bir polis ekibine yapılan silahlı saldırıdan sonra yoğunlaştığını söyledi. 14 Mart tarihindeki saldırıdan sonra geniş çaplı gözaltılar yaşandı. Siirt İHD şubesinden bildirildiğine göre gözaltına alınanlar yoğun işkencelere maruz kaldılar ve işkence nedeniyle Mücahit İtem isimli bir şahsın kolu kırıldı. Bu arada İHD Siirt Şubesi 14 Mart'ta polis tarafından basıldı. Polis baskını sırasında derneğin bazı eşyaları kırılarak tahrip edildi.

İHD Batman Şubesi, Batman Valiliği tarafından 7 Nisan'da süresiz kapatıldı. İHD Batman Şubesi yetkilileri, kapatma kararının yasalara uygun olmadığını savunarak, bu kararın iptali için mahkemeye başvuracaklarını bildirdiler. İHD Batman Şubesi 23 Mart 1991 tarihinde de polis tarafından basılmıştı. Yaklaşık 6 ay kapalı kalan İHD Batman Şubesi, mahkeme kararıyla Ekim ayında yeniden açıldı. İHD Batman Şubesi Başkanı Sedat Özevin, Batman Valiliği'nin verdiği keyfi bir karar sonucunda derneklerinin faaliyetten alıkonulduğunu belirterek, kapatma kararını Bölge İdare Mahkemesi'ne açtıkları dava sonucunda kaldırttıklarını bildirdi.

İHD Urfa Şubesi İçişleri Bakanlığı'nın verdiği talimat üzerine, Urfa Valiliği tarafından "yasak yayın bulundurulduğu" iddiasıyla süresiz olarak kapatıldı. Kapatma kararı, dernekte bulunan "bazı dergiler" gerekçe gösterilerek alındı. Kapatma kararı 13 Mayıs'ta Şube Başkanı Yusuf Karataş'a iletildi. Ardından da şubenin kapısı mühürlendi.

İHD Çorum Şubesi Başkanı Meftun Yücel hakkında, Çorum'da yayınlanan bir yerel gazeteye 1 Mayıs günü yazdığı yazı nedeniyle dava açıldı. Söz konusu yazı nedeniyle "izinsiz bildiri yayınlamakla" suçlanan ve 3 ay hapis

cezasına mahkum edilmesi istenen Meftun Yücel'in yargılanmasına 10 Haziran 1991'de başlandı.

IHD Mersin Şubesi, valilik kararıyla Mayıs ayı içinde 10 gün süreyle kapatıldı. Kapatma kararı, "Derneğin amacı dışında faaliyet gösterdiği" iddiasıyla alındı. 600'e yakın üyesi bulunan IHD Mersin Şubesi, yaklaşık 5 yıldır faaliyet gösteriyordu.

IHD İstanbul Şubesi Başkanı Ercan Kanar, 4 Haziran'da polis tarafından gözaltına alındı. Pasaport almak için gittiği İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde 12 Eylül askeri darbesinin ardından gelen sıkıyönetim döneminde hakkında Gaziantep'de açılan bir dava nedeniyle gözaltına alınan Ercan Kanar, İstanbul Barosu yöneticilerinin devreye girmesi üzerine aynı gece serbest bırakıldı. Ercan Kanar'ın gözaltına alınmasına yol açan Gaziantep'deki dava nedeniyle verilmiş bir "yakalama" kararının bulunmadığı ve davanın uzun bir süre önce beraatle sonuçlandığı öğrenildi. Polis yetkilileri de Ercan Kanar'ın yanlışlık sonucunda gözaltına alındığını belirterek özür dilediler.

"Yasadışı Devrimci Sol örgütü ile işbirliği yaptıkları ve bu örgüte destek sağladıkları" iddiasıyla haklarında dava açılan IHD Gaziantep Şubesi Yönetim Kurulu üyeleri beraat etti. Gaziantep 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde 6 Haziran'da sonuçlanan davadaki beraat kararı, "Sanıkların cezalandırılmasını sağlayacak bir kanıtın bulunmaması" gerekçesiyle verildi. Beraat eden IHD yöneticilerinin bir yılla üç yıl arasında hapis cezasına mahkum edilmeleri isteniyordu. Beraatlerine karar verilen IHD yöneticilerinin adları şöyle: "Bayram Çelik (Şube Başkanı), Hatice Demir, Mustafa Köse, Nevzat Yaşar, Raşit Ali Osmanoglu, Bektaş Avşar ve Mustafa Nacak".

IHD Urfa Şubesi Sekreteri Avukat Ramazan Ferat, 13 Haziran'da bir grup polis tarafından dövüldü. Olay sonucunda burnu kırılan Ramazan Ferat'a gittiği hastanede 10 günlük rapor verildi. Olayı yaptığı bir açıklama ile kınayan IHD Genel Sekreteri Akın Birdal, sorumlular hakkında gerekli yasal işlemin vakit geçirilmeden yapılmasını istedi. Akın Birdal, "Bu olay Terörle Mücadele Yasası'nın nasıl yorumlandığının uygulamadaki bir örneğidir. Devlet, elini İnsan Hakları Derneği'nin yakasından çekmelidir" dedi.

IHD Diyarbakır Şubesi 25 Haziran gece yarısı bombalandı. Patlama sonucunda şubenin duvarı yıkıldı ve içindeki eşyalar büyük ölçüde tahrip oldu. Bu arada dernekte bulunan üyelere ait fotoğraflar ile telefon fihristi kayboldu. Patlamada IHD Şubesi ile aynı işhanında bulunan Medya Güneşi ve Özgür Halk isimli dergilerin büroları da hasar gördü. Ayrıca işhanının karşısındaki binada oturan Selim Yalçın adlı bir kişi de hafif yaralandı.

IHD Batman Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi Hüseyin Sıddık Tan'ın arasına 1 Temmuz'da kimliği belirlenemeyen kişiler tarafından bomba konuldu. Bombanın patlaması sonucunda Hüseyin Sıddık Tan ile 10 yaşındaki oğlu Azad Tan ve akrabası Cengiz Tek yaralandı.

IHD Adana Şube Başkanı Avukat Elif Tuncer, HEP Diyarbakır İl Başkanı Vedat Aydın'ın cenaze törenine giderken, 10 Temmuz 1991 tarihinde sabaha karşı saat 05.30 sıralarında geçirdiği trafik kazası sonucunda öldü. Urfa'nın Siverek ilçesi yakınlarında meydana gelen trafik kazasında Elif Tuncer ile aynı

otomobilin içinde bulunan İHD Adana Şubesi Yönetim Kurulu üyeleri Hasan Üzümlü ve Celal Ölçmez ile İHD üyeleri Yusuf Üzümlü ve İmam Turan da yaşamlarını yitirdiler. Kaza, İHD'lilerin içinde bulunduğu özel aracın, karşı yönden gelen bir kamyonun altına girmesi sonucunda meydana geldi. Çok sayıdaki siyasi davaya avukat olarak katılan Elif Tuncer, Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın Danışma Kurulu'nda da yer alıyordu.

İHD Ankara Şubesi tarafından 12 Eylül askeri darbesinin 11. yıldönümü nedeniyle düzenlenen, resim, karikatür ve fotoğraf sergisi 12 Eylül günü açıldı. Serginin açılışına katılan yaklaşık 200 kişi, attıkları çeşitli sloganlarla 12 Eylül askeri darbesini protesto ettiler. Bu arada slogan atanların polis tarafından engellenmek istenmesi üzerine kısa süreli bir arbede çıktı. Arbede sırasında Şükran Yıldız adlı bir kız öğrenci yaralandı, 8 kişi de gözaltına alındı. Ayrıca, serginin yapıldığı binanın girişindeki camların büyük bir bölümü kırıldı. Sergiyi izlemeye gelen yaklaşık 50 kişi, polis tarafından 5 saat süreyle dışarıya çıkartılmadı.

İHD İstanbul Şubesi Başkanı Ercan Kanar, insan hakları ihlallerinin tüm aldatıcı demagojilere karşı yoğun bir biçimde sürdüğünü, İHD ve insan hakları savunucularına yönelik baskıların da devam ettiğini söyledi. Ercan Kanar, Ekim ayının başında yaptığı açıklamada, bir yıl içinde İHD İstanbul Şubesi ile ilgili 16 soruşturma açıldığını bildirerek, "Her etkinliğimizden sonra sudan ve keyfi gerekçelerle soruşturmalar başlatılmaktadır. Kuruluş yıldönümümüz nedeniyle verdiğimiz demec dahi dava konusu olmuştur. 16 soruşturmadan 4 tanesinde dava açılmıştır. Diğer soruşturmalar ise devam etmektedir" dedi. Açılan davalarda şube yöneticileri hakkında 2.5 ile 7 yıl arasında hapis cezası talep edildiğini bildiren Ercan Kanar, bu davalardan ikisinde şubenin kapatılmasının istendiğini söyledi.

İHD İstanbul Şubesi Başkanı Ercan Kanar, "önceden izin almadan bildiri yayınladığı" iddiasıyla yargılandığı davada beraat etti. Ercan Kanar hakkında, İHD'nin kuruluş yıldönümü nedeniyle yaptığı basın açıklaması, İstanbul Cumhuriyet Savcılığı tarafından "bildiri" olarak kabul edilmesi üzerine dava açılmıştı. İstanbul Beyoğlu 8. Asliye Ceza Mahkemesi'nde 7 Ekim'de sonuçlanan davada, Ercan Kanar hakkındaki beraat kararı "basın açıklamaları bildiri olarak kabul edilemez" gerekçesiyle verildi.

İHD İstanbul Şubesi'nin 8 Eylül 1991 tarihinde düzenlediği mitingde yaptıkları konuşmalar nedeniyle Yazar Eşber Yağmurdereli, Gazeteci Ragıp Duran ve Hava İşçileri Sendikası Genel Başkanı Atilla Ayçin hakkında soruşturma açıldı. İstanbul DGM Savcılığı tarafından Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesi uyarınca açılan soruşturmada Eşber Yağmurdereli, Ragıp Duran ve Atilla Ayçin'in "bölücülük propagandası yaptıkları" öne sürülüyor.

İHD İstanbul Şubesi'nin Hasanpaşa'da Hatice Dilek ve İsmail Oral'ın öldürülmesine ilişkin basın açıklaması "bildiri" sayılarak dava açılmıştı. 15 Ekim'de başlayan dava 22 Kasım tarihinde sonuçlandı. O gün İHD İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu üyeleri Ercan Kanar, Leman Fırtına, Ayşenur Zarakoğlu, İzzet Eray, Yüksel Hoş, Hüseyin Aygül ve Eren Keskin beraat ettiler. İstanbul Beyoğlu Ağır Ceza Mahkemesi'nde karara bağlanan dava, 19 Mayıs 1991 tarihinde İHD İstanbul Şubesi'nin yaptığı bir basın açıklaması nedeniyle açılmıştı.

Basın açıklamasında, polis, "devlet terörü uygulamakla" suçlanmıştı. Beraat kararı, açıklamada dile getirilen hususların "eleştiri sınırlarını aşmadığı" gerekçesiyle verildi.

12 Eylül Askeri darbesinin 11. yıldönümü nedeniyle İHD Ankara Şubesi tarafından düzenlenen serginin açılışı sırasında çıkan olaylar nedeniyle haklarında dava açılan 14 kişinin yargılanmasına 3 Aralık günü başlandı. Ankara DGM'de yapılan duruşmada iddianamesini okuyan Cumhuriyet Savcısı, "yasadışı örgüt üyesi olmak ve izinsiz gösteri yapmakla" suçladığı 14 sanığın çeşitli hapis cezalarına mahkum edilmesini istedi. Duruşma sonunda davanın tutuklu sanıkları Hüseyin Ataman, Mustafa Coşar ve Menderes Tutuş serbest bırakıldı. Davada tutuksuz olarak yargılanan 11 kişinin adları şöyle: "Ertan Uzunyayla, Erkut Direkçi, Ali Bulmuş, Ayhan Topal, Ayla Yıldırım, Yusuf Güler, Hüseyin Gököğlu, Birol Köse, Fatma Tansık, Ayseli Özlem Öngel ve Metin Murat Kalyoncugil".

İHD İstanbul Şubesi tarafından düzenlenen, "İnsan Haklarına Sempati Yürüyüşü" 16 Aralık günü İstanbul'da yapıldı. Yürüyüş nedeniyle yürüyüşün yapıldığı İstiklal Caddesi'nde geniş çaplı güvenlik önlemi alındı. Yürüyüş sonrasında 4 kişi polis tarafından gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar akşam üzeri serbest bırakıldı.

4.4.4. DİN ÖZGÜRLÜĞÜ

Türkiye Cumhuriyeti laik bir devlettir. Anayasa ve yasalar Türkiye'de insanlara "dini inançlarını yerine getirebilmeleri" konusunda serbestlik tanımaktadır. Ancak 1926 yılında Türk Ceza Yasası'na konulan bir madde ile (163) "siyasi amaçlı dini faaliyetler" yasaklanmış, "laikliğe aykırı örgütlere üye olmak ve bu doğrultuda faaliyet göstermek" suç sayılmıştı. Yıllar boyu, bu maddeden ötürü bazı dini grupların ya da tarikatların üyeleri yargılandı. Hatta ceza aldı. Ayrıca "Atatürk aleyhine işlenen suçlar" ile ilgili yasa uyarınca da dini grupların üyeleri hakkında davalar açıldı.

Türk Ceza Yasası'nın 163. maddesi uyarınca açılan davalar, sıkıyönetim dönemleri veya askeri darbeler sonrasında da artış gösterdi. 12 Eylül askeri darbesinden sonra da bu değişmedi. Adalet Bakanlığı, 1982 yılı başından Mart 1991 tarihine kadar Türk Ceza Yasası'nın 141, 142 ve 163. maddeleri uyarınca toplam 11 bin 662 kişinin sanık olarak yargılandığını açıkladı. Bu kişilerin 6 bin 364'ü 141 ve 142. maddelere, 5 bin 298'i ise 163. maddeye göre açılan davalarda sanık olarak yargılandı. Açıklamada ceza alanlarla ilgili bilgilere yer verilmedi.

"Laikliğe aykırı propaganda" faaliyetlerinden ötürü açılan davalar Nisan ayına kadar devam etti. Örneğin Burdur'un Kozluca kasabası Belediye Başkanı Osman Yağız'a "Devlet sisteminin dini inançlara uygun olarak kurulması yolunda propaganda yaptığı" iddiasıyla verilen 2 yıl 20 günlük hapis cezası Yargıtay tarafından Ocak ayı sonunda onaylandı. Refah Partisi üyesi olan Osman Yağız, belediye başkanı seçildikten sonra yaptığı konuşma ve göreve Kuran okutarak başlaması nedeniyle İzmir DGM'de yargılanmıştı.

Bu konuda verilebilecek ikinci bir örnek yine İzmir DGM'de sonuçlanan bir davadır. "Tevhid" isimli islamcı bir derginin yazarlarından Nurettin Şirin, "Laikliğe aykırı dini propaganda yaptığı" iddiasıyla yargılandığı davada 4 yıl 2 ay hapis cezasına mahkum oldu. İzmir DGM'de 14 Mart gününde sonuçlanan davada Türk Ceza Yasası'nın 163. maddesi uyarınca mahkum olan Nurettin Şirin, Denizli'de düzenlenen bir toplantıda yaptığı konuşma nedeniyle yargılanıyordu.

12 Nisan 1991 tarihli ve 3713 sayılı "Terörle Mücadele Yasası"yla Türk Ceza Kanunu'nun 163. maddesi kaldırıldı. O tarihten sonra "dini çalışma ve propagandalar"dan ötürü hapis cezası uygulandığına tanık olunmadı. Fakat din özgürlüğüne yönelik baskı ve kısıtlamalar son bulmadı.

4 yıldır sürdürülen "türban" tartışması 1991 yılında da sona ermedi. Dini inançları uyarınca türban takan ya da saçlarını kapatan kız öğrenciler bazı üniversitelerde derslere sokulmadılar. Hatta kimi zamanlar bu durumdaki öğrencilere disiplin cezası verildi. Konu ile bazı gazeteler ve milletvekilleri ilgilendiler, fakat yaptıkları açıklamalardan somut bilgi elde etmek mümkün olmadı. Onun için burada "türbanlı öğrencilere" verilen cezalara ilişkin ayrıntılı rakamsal bilgi sunmak mümkün olmadı. Ancak yılın ikinci yarısında Ankara Üniversitesi'nde okuyan 24 öğrencinin derslere türban takarak girmek için ısrar etmeleri üzerine disiplin cezası aldıkları bildirildi.

1991 yılı içinde dini inançları nedeniyle baskı gören subay ve astsubaylarla ilgili yakınmalar son bulmadı. Bu tür olaylara daha çok hava kuvvetlerinde tanık olundu. Dini inanç ve faaliyetleri nedeniyle baskı gören ya da haksızlığa uğrayan astsubay ve subaylar hakkında TIHV'ye ulaşan bilgiler şöyle:

Hava Kuvvetlerine bağlı bazı birliklerde görev yapan toplam 17 astsubay, "Dinci örgütlerle ilişkide oldukları ve laikliğe aykırı faaliyetlerde bulundukları" iddiasıyla Şubat ayı içinde ordudan atıldı. Bu kararlar birlikte son 4 yıllık dönem içinde hava kuvvetlerinden uzaklaştırılan astsubayların sayısı 200'ü aştı. Ordudan atılan 17 astsubayın isimleri ve görevli bulundukları iller şöyle: "Salih Çiçek (Çankırı), Mustafa Engin (İzmir), Mehmet Karabacak (Gaziantep), İsmail Ateş (İstanbul), Rahmi Keskin (Konya), Fuat Yavuz (Konya), Şenol Toraman (Manisa), Salim Ayvaci (Samsun), Metin Tekcan (Balıkesir), Hasan Kenanoğlu (Konya), Adnan Konyalıoğlu (Kayseri), Mustafa Altınordu (Edirne), Enver Akbalık (Manisa), Halil Gündoğar (Aydın), Taner Tanyeli (Çanakkale), Ali Gencer (Eskişehir) ve Mustafa Akkılıç (Elazığ)."

Ordudan atılan subay ve astsubaylar adına 30 Temmuz günü İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği'nde bir basın toplantısı düzenlendi. Toplantıda konuşan Hüseyin Çelikbaş, Mehmet Zeki Obuz ve Cemal Hamarattürk adlı kişiler, ordudan atılmalarına neden olan Yüksek Askeri Şura kararlarına itiraz edilemediğini hatırlatarak şunları söylediler: "Hukuki bir yargılamadan geçmeden ordudan ihraç edildik. Bizleri insanlık dışı baskı ve işkencelere maruz bırakarak, her türlü hakkımızı elimizden alanlardan hesap sorulmasını istiyoruz".

Hava Kuvvetleri Komutanlığı'na bağlı üslerde görev yapan 24 astsubay, "aşırı dinci faaliyetlerde bulundukları" öne sürülerek ordudan atıldı. Astsubayların ordudan atılmalarına ilişkin kararlar Yüksek Askeri Şura'nın Ağustos ayı içinde yapılan toplantısında alındı. Ordudan atılan astsubayların adları şöyle: "Murat Demir, Abdullah Selçuk, Vahit Kaya, Hasan Yücel, Sebahattin Güngör, Oktay Oral, Osman Akkoyunlu, Nevzat Emre, Turgay Gücü, Necmi Tunç, Rüstem Aydın, Mehmet Ergin, Ramazan İnceyaprak, Yusuf Aygün, Mehmet Sessiz, Önder Ereken, Ramazan Yerlikaya, Şükrü Cihan Gürkan, Özkan Solmaz, Rıfat Aybek, Osman Güneyik, Ebubekir Aslan, Mustafa Canpolat ve İbrahim Çapar".

"Silahlı kuvvetler içinde dini örgüt kurmaya çalıştığı ve dini propaganda yaptığı" öne sürülen Harun Özdemir adlı bir astsubay, 7 Kasım günü gözaltına alındı. Harun Özdemir, 1990 yılı Eylül ayı içinde de aynı suçlamalarla gözaltına alınmış ve 28 gün sorgulanmıştı. Harun Özdemir, daha sonra askeri mahkemede yargılanmış, ancak "suçsuz" bulunarak beraat etmişti.

Etimesgut'ta sorgulanan subay ve astsubaylara "işkence yapıldığına" ilişkin, daha önceki yıllarda da ileri sürülen iddiaları somutlaştıracak sağlıklı bir bilgi elde edilemedi. Bunun yanında "Atatürk'e hakaret ettikleri" iddiasıyla yargılanan bazı sanıklar bu yıl içinde ceza aldı. Buna ilişkin bir örnek TIHV'nin günlük insan hakları raporuna da yansdı:

"Radikal İslamcı" görüşler savunan Akdoğan Dergisi Yazı İşleri Müdürü Sinami Orhan'a "Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'e

hakaret ettiği" iddiasıyla verilen 20 aylık hapis cezası Yargıtay tarafından Ağustos ayı içerisinde onaylandı. Akdoğan dergisindeki bir yazı nedeniyle aldığı hapis cezası onaylanan Sinami Orhan, tutuklanarak cezaevine gönderildi. Sinami Orhan, şartlı tahliye uygulamasından yararlanarak 20 aylık hapis cezasının 4 aylık bölümünü cezaevinde geçirecek. Sinami Orhan, 1991 yılı içerisinde daha başka davalarda da yargılandı.

Sinami Orhan, "yayın yoluyla Alpaslan Türkeş'e hakaret ettiği" iddiasıyla yargılandığı bir davada 3 ay hapis ve 2 milyon lira da para cezasına mahkum oldu. İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde 23 Aralık 1991 tarihinde sonuçlanan davada Sinami Orhan'a verilen hapis ve para cezaları daha sonra ertelendi.

MÜSLÜMAN OLMAYANLARA YÖNELİK BASKILAR

Müslüman olmayanlara karşı gösterilen hoşgörüsüzlük sonucunda Türkiye'nin birçok yerinde misyonerlik faaliyetinde bulunanlara yönelik "Hristiyanlık propagandası yaptıkları" iddiasıyla kısa süreli gözaltına alma olayları yaşandı. Bu konudaki 1991 yılına ait bazı örnekler şöyle:

Trabzon'un Gülbahar Hatun Mahallesi'nde evlere broşürler dağıtarak "Hristiyanlığı övücü propaganda yaptıkları" öne sürülen Kanada uyruklu Ronald Daniel ve G. Gameron adlı iki genç 26 Ocak günü gözaltına alındı.

Kütahya'ya bağlı Sabuncupınar köyünde yaşayan Ali Atlas adlı bir kişi "Hristiyanlık propagandası yaptığı" iddiasıyla Haziran ayının ortasında gözaltına alındı. Ali Atlas'ın evinde bulunan 35 kitap, 8 video kaseti ve 10 adet afiş de el konuldu.

Aydın'a bağlı Söke ilçesinde, "Broşür dağıtarak Hristiyanlık propagandası yaptıkları" öne sürülen Danimarka uyruklu 18 genç gözaltına alındı. 2 Temmuz'da gözaltına alınan ve 10'u bayan olan 18 kişi bir gün sonra serbest bırakıldı. Söke Cumhuriyet Savcılığı tarafından açılan soruşturma daha sonra takipsizlikle sonuçlandı.

Temmuz ayı sonunda Samsun'da bazı evlere "Hristiyanlığı övücü nitelikte bildiriler bıraktıkları" iddiasıyla 8'i yabancı uyruklu, biri de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan 9 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınan 9 kişinin adları ve uyrukları şöyle: "Kyungae Lee (Güney Kore), Kyung Sihnknm (Güney Kore), Frank Seeley (Avusturya), David Richard Wight (Avusturya), Carl Magnus (İsviçre), Blond Mellanotont (İsviçre), Merda Maria (Almanya), Deborah Jean Lavler (Güney Afrika) ve Gökhan Tartar (Türkiye)".

Konya'da ev ve işyerlerine "Hristiyanlık propagandası yapmak amacıyla broşür dağıttıkları" öne sürülen 4'ü bayan 7 kişi polis tarafından gözaltına alındı. Gözaltına alınan kişiler, 4 Ağustos günü tutuksuz olarak yargılanmak koşuluyla serbest bırakıldı. Gözaltına alınan 7 kişinin adları ve uyrukları şöyle: "Muaref Kaikko (Finlandiya), Johannis Vaishenenf (Finlandiya), Mikael Vaishenenf (Finlandiya), Mikael Aluster Bon (İrlanda), Thomas Vilham (İrlanda), Simone Louise (Avustralya) ve Keh Chee Kin Stephen (Singapur)".

Brent Lan Start (Kanada) ile kız arkadaşı Mitchell Leslie Ann (ABD), İstanbul'un Üsküdar semtinde "ev ve işyerlerine Hristiyanlık propagandası yapmak amacıyla broşürler dağıttıkları" iddiasıyla 10 Ağustos günü gözaltına alındılar. Götürüldükleri polis karakolunda bir süre tutulan iki turist, Üsküdar Cumhuriyet Savcılığı tarafından ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakıldılar.

Bu arada dini konulardaki eleştiriler de cezai uygulamalarla karşılamaktan kurtulamadı. Örneğin 12 Ekim 1991 tarihli günlük raporda yer alan bir haber şöyle:

Karaman'da günlük olarak yayınlanan "Karaman'ın Sesi" adlı yerel gazetenin Yazışleri Müdürü Alibey Akkan tutuklandı. Tutuklama kararı söz konusu gazetede 7 Ekim Pazartesi günü yayınlanan bir yazıda "Allah'a ve semavi dinlere hakaret edildiği" iddiasıyla alındı.

4.5. OLAĞANÜSTÜ HAL UYGULAMALARI

Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı Güneydoğu Anadolu bölgesinde bulunan illerin büyük bir çoğunluğu 13 yıldan beri olağan dışı yöntemlerle yönetilmektedir. 12 Eylül 1980 öncesini de kapsayacak biçimde bölgede uzun yıllar sıkıyönetim uygulanmıştır. Sıkıyönetim uygulamasına 19 Temmuz 1987 tarihinde tamamen son verildi. Ancak hemen olağanüstü hal uygulamasına geçildi. Aynı tarihte bir Olağanüstü Hal Bölge Valisi bölgeye atandı. Şu anda bölgede bulunan 10 il "kanun hükmünde kararname" (KHK) ile oluşturulan Olağanüstü Hal Bölge Valiliği'nin görev bölgesinde bulunmaktadır. Olağanüstü hal uygulamasının sürdüğü iller şunlar: "Batman, Bingöl, Diyarbakır, Elazığ, Hakkari, Mardin, Siirt, Şırnak, Tunceli ve Van".

25 Ekim 1983 tarihli ve 2935 sayılı Olağanüstü Hal Yasası'na dayanarak oluşturulan Olağanüstü Hal Bölge Valiliği'nin özel yetkileri vardır. Örneğin memur ve askeri personelin görev yerlerini değiştirebildiği gibi istediğinde tek tek kişileri ya da yerleşim merkezlerini bir bütün olarak da "sürgün"e gönderebilir.

10 Nisan 1990 tarihinde çıkartılan 413 sayılı KHK ve onu izleyen 424, 425 ve 430 sayılı KHK'ler ile Olağanüstü Hal Bölge Valiliği'nin yetkileri daha artırıldı. Kararnamelerin bazı hükümlerinin daha sonra Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edileceği öğrenildikten sonra bazı yeni düzenlemeler yapıldı (örneğin idari kararlara karşı itiraz hakkı tanındı). Fakat Olağanüstü Hal Bölge Valisi'nin özel yetkileri 1991 yılının sonuna kadar özünde değiştirilmedi.

30 Kasım 1991 tarihinde Meclis'ten güvenoyunu alan yeni hükümet, bir alternatif sunmadan olağanüstü hal uygulamasının gözden geçirilmesini programına aldı. Ayrıca Güneydoğu'daki "Süper Valilik" ve "köy koruculuğu" gibi kurumların yeni baştan düzenleyeceğini açıkladı. Fakat yıl sonuna kadar bu konuda bir gelişme sağlanamadı.

Olağanüstü hal uygulamasına geçilmesine en önemli neden olarak gösterilen ve Ağustos 1984'te başlayan gerilla faaliyetleri 1991 yılında da artan bir şiddet ile devam etti. Çoğunlukla güvenlik güçleri ile PKK (Kürdistan İşçi Partisi) militanları arasında çatışmalar ya da karşılıklı baskınlar biçiminde süren olaylar sonucunda 15 Ağustos 1984 tarihinden bu yılın sonuna kadar güvenlik görevlileri, askerler, köy korucuları, çatışmaya giren militanlar ve sivil halktan olmak üzere 3 binden fazla insan yaşamını yitirdi. Ölenler arasında savunmasız ve sivil halktan insanlar önemli bir yer tuttu.

Sivillerin ölümlerine sebebiyet veren silahlı güvenlik görevlileri olduğu gibi "ihbarcı" olarak kabul ettikleri kişilere ve köy korucuları ile ailelerine karşı PKK militanlarının öldürme eylemleri 1991 yılında köy korucuları için "af" ilan edilmiş olmasına karşın devam etti. Öte yandan köy korucuları, özel tim görevlileri, Özel Harp Dairesi'ne bağlı oldukları söylenen ve "kontrgerilla" olarak tanımlanan silahlı kişiler tarafından 1991 yılı içerisinde savunmasız ya da yakalanması mümkün olan kişilere yönelik ölümle sonuçlanan silahlı saldırılar endişe verici boyutlara ulaştı.

"Yargısız infaz" olarak tanımlanan bu cinayetlerin kurbanları arasında Halkın Emek Partisi (HEP) yönetici ve üyelerinden, özellikle Mardin ve civarında yaşayan Kürt ve Süryani köylülere kadar uzanan bir dizi insan yer aldı (ayrıntılar için "Yaşam Hakkı" başlığı altındaki bölüme bakınız).

Olağanüstü hal uygulaması insan hakları açısından birçok sakıncayı taşımaktadır. Türkiye'nin de taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (AIHS) ifade edilen düşünce, toplanma, örgütlenme özgürlükleri gibi hak ve özgürlükler olağanüstü hal bölgesi için 6 Ağustos 1990 tarihinde askıya alındı. Olağanüstü hal uygulamasının getirdiği başka sakıncalar arasında "gözetli süresinin 2 katına çıkartılması (30 güne kadar)" ve "insan haklarını ihlal edici davranışlarda bulunan emniyet mensuplarının ancak il veya ilçe idare kurullarının vereceği karar sonucunda yargılanabilmesi bulunmaktadır.

Şubat 1991'de yayınlanmış bir kitapta (Cengiz Mumay: Ne Çok Terörist Vurduk, sayfa 98-99) idare kurullarının hukuki açıdan sakıncalarına ışık tutacak 1989 yılına ilişkin bir örnek yer almaktadır. "20 Mart 1989 tarihinde 13 yaşındaki çoban Abdullah Keleş, Mardin'in İdil ilçesine bağlı Yolaçan köyü yakınlarında arkadaşları Hadi Darı ve Şükrü İl ile birlikte koyunlarını otlatmaktadır. Suriye sınırı yakınlarında nöbetçi jandarma eri Kudret Keser ateş açar. Abdullah Keleş cansız yerde yatmaktadır.

"Olay üzerine Kudret Keser tutuklanır...'Görevi başında suç işleyen güvenlik personelinin yargılama yetkisi'ne sahip olmayan Savcılık, dosyayı İlçe İdare Kurulu'na havale eder... Kaymakam Vekili M. Oğuz Kocausta başkanlığında Yazışleri Müdürü İbrahim Aslan, Malmüdürü Vekili Adil Kurtuluş, Merkez Sağlık Ocağı Tabibi Şenol Ergüney, Milli Eğitim Müdürü Vekili Kemal Gülşeri ve İlçe Tarım Müdürü Kazım Kösece'den oluşan kurul, olayın araştırılması için 'muhakkik' görevlendirir... soruşturma görevi İlçe Jandarma Sınır Bölük Komutanı Üsteğmen Alpaslan Evren'e verilir.

"Soruşturmanın sonucu 24 Ağustos 1989 tarihinde 'yargılanmaya gerek yoktur' şeklinde çıkan kararda şöyle belirtilmektedir: 'Kudret Keser'in görevini yaptığı dosyada mevcut ifade ve belgelerden anlaşılmıştır.' Avukat Hasip Kaplan Mardin İl İdare Kurulu'na itiraz dilekçesi yazar. Gündüz meydana gelen olayda tanık beyanlarına göre maktüle hiçbir uyarı yapılmadan ateş açıldığını söyler. Kaplan'ın itirazı üzerine bu kez Mardin İl İdare Kurulu toplanır ve karar verir 'İtiraz reddedilmiştir'."

1991 yılı içinde 3713 sayılı "Terörle Mücadele Yasası"yla Türkiye genelinde yağınlaştırılan "yargılanma engeli"nden ötürü Nisan 1991'den sonra işkence ya da başka ihlalden sorumlu tutulan güvenlik görevlilerinin yargı önüne çıkartılabilmeleri son derece güçleşti. "İşkence" başlıklı bölümde de görüleceği gibi Nisan'dan sonra yoğunlaşan işkence iddialarına karşın bu suçlardan ötürü zanlı olanlardan hemen hemen hiç kimse mahkemeye çıkartılamadı.

Yerli ve yabancı basına da yansıyan yoğun işkence olayları ve keyfi öldürmeler dışında bölge halkının yaşamını tehdit eden diğer insan hakları ihlalleri hakkında sağlıklı bilgi alma olanağı çoğu kez bulunmamaktadır. Kitlesele eylemlere dönuşen Newroz kutlamaları veya cenaze törenleri sırasında ölen ve yaralananlar hakkında sağlıklı bilgi almak da buna dahildir (örnekler için "Top-

lanma Özgürlüğü" başlıklı kısma bakınız). TIHV'ne ulaşan güvenilir haberler, olağanüstü hal bölgesinde her geçen gün yoğun insan hakları ihlali yaşandığını göstermektedir.

Türkiye genelinde yaşanan köyden kente göç olayı Güneydoğu'da uygulanan baskı politikaları ve insanlık dışı saldırılar yüzünden daha geniş boyutlarda yaşanmaktadır. Temmuz ayında dönemin İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu, bakanlık yaptığı 1990 ile 1991 yılları içinde olağanüstü hal bölgesinde 59 köy ve 304 mezranın boşaltıldığını ve boşaltılan köy ve mezralarda yaşayan 37 bin 477 kişinin ise başka yerleşim merkezlerine göç ettiklerini söyledi. Köy ve mezraların boşaltılması işlemi en yoğun olarak Şırnak'ta yaşandı.

Buna karşın İnsan Hakları Derneği'nin Diyarbakır, Siirt, Van, Şanlıurfa, Tunceli, Gaziantep, Malatya, Batman ve Bingöl'deki şubeleri tarafından Ocak 1991'de yayınlanan "Olağanüstü Hal Bölge Raporu - 1990" içinde boşaltılan köyler hakkında şu bilgiler yer aldı: "İl olmadan Şırnak'a bağlı bulunan 38 köyden 27'si, Kurtalan ilçesinde 8, Pervari ilçesinde 16, Eruh ilçesinde 20, Beytüşebap ilçesinde 20, Gerçüş ilçesinde 10 ve Siirt iline bağlı 8 köy olmak üzere toplam 109 köy ve birçok mezra boşaltılmıştır."

"Göç ve sürgün" olaylarına ilişkin olarak 1991 yılı içinde TIHV'nin derlediği bazı bilgiler şöyle:

HEP Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Siirt'in Eruh ilçesine bağlı Emta (Donulaldı) köyünün, jandarma baskısı nedeniyle Şubat ayı içinde tamamen boşaldığını açıkladı. Bu konuda Başbakan Yıldırım Akbulut'un yanıtlaması istemiyle Meclis Başkanlığı'na soru önergesi veren Salih Sümer, terk edilen köydeki ekili alanların tahrip edildiğini ve köye dönmek isteyenlerin, jandarma yetkililerinin "gelirseniz ölürsünüz" şeklindeki tehditleriyle karşılaştıklarını söyledi.

Şırnak'a bağlı Balveren, Yoğurtçular, Araköy, Dağkonak, Üçkiraz, Gözlüce köyleri ile Uludere'ye bağlı Hilal, Akpınar köylerinde yayla yasağı 1991 yılı içinde de devam etti. 1990'da boşaltılan Şırnak'a bağlı Dereler köylüleri ile Pervari'ye bağlı Sarıyaprak köylüleri köylerine dönmek istediler. Aynı yılda boşaltılan köylerden Anılmış köylüler açtıkları davada toplam 2 milyar 320 milyon TL tazminat hak ettiler. Boyunyika köylüleri de davalarını kazanarak 151 milyon TL almayı hak ettiler.

Alçıçek köyünün Şerbetli mezrasında bu yılın Mart ayı içinde kamp kuran jandarmaların, Alçıçek ile çevredeki köyleri göçe zorladıkları bildirildi. Gelen haberlere göre köyde yaşayan 50 aile göç etmek zorunda kaldı. Yine Nurhak ilçesine bağlı Hançiplak, Zillihan, Mutlu, Şerbetli, Kamışlı, Kızılca, Tevekeli köylerinde yaşayan 150 kadar aile göç etti. Bu yılın Eylül ayı başında Diyarbakır'ın Silvan ve Hazro ilçelerindeki 4 mezra boşaltıldı.

Olağanüstü hal bölgesinde bulunan il, ilçe ve köylerde 1991 yılı içinde sürdürülen operasyonlar sırasında kaç kişinin gözaltına alındığı, bunların ne kadarının işkence gördüğü ve kaçının tutuklanıp yargılandığını belirlemek mümkün olmadı. Ancak gözaltına alınan kişilerin büyük bölümünün savcılığa bile çıkarılmadan serbest bırakılması, polis ve jandarma tarafından gözaltında tutulan insanların çoğunluğunun suçsuz olduğunu ortaya koyuyor. Gene de

çeşitli iddialarla bir müddet özgürlüğünden yoksun bırakılan ya da mahkeme önüne çıkartılan insan sayısı da az değildir. Giysilerde, arabalarda, takım formlarında Kürtlerin simgesi olan "sarı-yeşil-kırmızı" renklerin bir arada olması insanlar için büyük tehlike oluşturmıştır. Böyle olayların seçilen bazı örneklerini şöyle sıralayabiliriz:

26 Mayıs günü Siirt'te Baykanspor ile Polisgücü takımları arasında oynanan futbol maçından sonra Baykanspor'un kaptanı Ural Yıldız, maç sırasında koluna taktığı "yeşil, kırmızı ve sarı" renklerden oluşan kaptanlık bandı nedeniyle polis tarafından gözaltına alındı. Gözaltına alınma olayının tanığı Baykansporlu futbolculardan Ali Aydın, İnsan Hakları Derneği Siirt Şubesi'ne yaptığı başvuruda, maç sırasında ve maçtan sonra polisler tarafından dövüldüklerini ve hakarete uğradıklarını anlattı.

22 Kasım günü oynanan bir futbol maçına üzerlerinde "sarı-kırmızı-yeşil" renkli formalar olduğu halde çıkan Hakkari Belediyespor oyuncuları ile takımın antrenörü Salih Yıldız hakkında soruşturma açıldı. Hakkari Cumhuriyet Savcılığı tarafından açılan soruşturma nedeniyle Salih Yıldız ile futbolcular 28 Kasım günü ifade verdiler. Gene Kasım ayı içinde Diyarbakır Ticaret Lisesi'nde okuyan Mahir Güneri adlı bir genç de üzerinde "sarı-kırmızı-yeşil" renkler bulunan bir kazak giydiği için polis tarafından gözaltına alındı. Mahir Güneri, serbest bırakıldıktan sonra gözaltında işkence gördüğünü açıkladı.

20 Ekim tarihindeki seçimler sonucunda oluşan yeni parlamento, 6 Kasım 1991'de milletvekillerinin yemin ettiği törenle çalışmalarına başladı. Tören sırasında Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle'nin, "Ben ve arkadaşlarım Anayasa baskısı altında bu metni okuyoruz" diyerek yemine başlaması, Leyla Zana'nın ise başına Kürt bayrağını simgeleyen "kırmızı-sarı-yeşil" renkli bant takarak kürsüye çıkması ve yemin ettikten sonra Kürtçe, "Bu yemini Türk ve Kürt halklarının kardeşliği için ediyorum" demesi protestolara yol açtı. Hatip Dicle ve Leyla Zana, yemin töreninin sonunda yeniden kürsüye çıkarak daha önce söyledikleri sözleri geri aldıklarını bildirdiler ve yeni baştan yemin ettiler. Ankara DGM Savcılığı, TBMM'deki yemin töreninden sonra Diyarbakır Milletvekilleri Hatip Dicle ve Leyla Zana hakkında Türk Ceza Yasası'nın 125. maddesi uyarınca ve ölüm cezası istemiyle dava açılmasını kararlaştırdı. DGM Savcılığı bu nedenle Adalet Bakanlığı'na başvurarak Hatip Dicle ve Leyla Zana'nın dokunulmazlıklarının kaldırılması için Meclis'in gerekli işlemleri yapmasını istedi.

SHP'nin 20 Ekim seçimleri öncesinde Nusaybin'de düzenlediği bir toplantıda "sarı-kırmızı-yeşil" renkli kuşak bulundurduğu ve "attığı sloganlarla bölücülük propagandası yaptığı" öne sürülen Saime Ekinci adlı bayanın yargılanmasına Kasım ayı sonunda başlandı. Saime Ekinci Diyarbakır DGM'de yapılan ilk duruşma sonrasında tahliye oldu. Saime Ekinci olayla ilgili şunları anlattı: "Miting dönüşü şehir çıkışında arabamızı durduruldu. Önce Nusaybin akşam da Mardin Polis Merkezi'ne götürüldük. Orada 3 gün boyunca kaba dayak, coplama ve tazyikli su ile işkence yaptılar. Beni tecavüz etmekle tehdit ettiler. Sürekli bana küfür ediyorlardı. Arabada bulunan sarı-kırmızı-yeşil renkli kuşak, bana ait olduğu için tutuklandım."

Ekim 1983'ten beri yürürlükte olan ve Kürtçe'nin sözlü ve yazılı dil olarak kullanılmasına yasak getiren 2932 sayılı yasa 12 Nisan 1991'de yürürlükten kaldırıldı. Buna rağmen içindeki Kürtçe yazılardan ötürtü dergiler ve kitaplar toplatıldı. Bazı sanatçılara uygulanan baskılar devam etti. Bu konudaki örnekler ise şöyle:

Tunceli'nin Pülümür ilçesinde 28 Temmuz gününde bir düğünde, Kürtçe türkü söyleyen Kemal adındaki kişi polis tarafından dövüldü. Halkın olaya müdahale etmesi üzerine çıkan çatışma sonucunda, yaklaşık 50 kişi gözaltına alındı.

Bitlis'de 11 Ağustos günü verdiği konser sırasında "Kürtçe sloganlar attığı" öne sürülen Yeliz İpek adlı şarkıcı gözaltına alındı. Konserden sonra yapılan bir ihbar üzerine gözaltına alınan Yeliz İpek, ertesi gün gönderildiği nöbetçi mahkeme tarafından tutuklanarak cezaevine gönderildi.

Diyarbakır şehir merkezinde 15 Ağustos günü yapılan bir düğün töreni, Kürtçe şarkılar söylendiği ve bölücülük propagandası yapıldığı gerekçesiyle polis tarafından dağıtıldı. Olay sırasında aralarında çocukların da bulunduğu 60 kişi gözaltına alındı. 60 kişiden 54'ü daha sonra serbest bırakıldı. Gözaltına alınanlar arasında Petrol-İş Yerel Şubesi'nin İdare Sekreteri Sait Kaya da bulunuyordu.

Bir düğünde "Kürtçe şarkı söyledikleri ve piyes oynadıkları" iddiasıyla yargılanan Vasviye Sancar, M. Sait Kaya ve Teyfik Güçlü isimli kişiler, Diyarbakır DGM tarafından Eylül ayı içinde serbest bırakıldılar. İki ay tutuklu kalan sanıklar, ifadelerinin işkence altında alındığını söyleyerek tahliyelerini istediler.

Kültür Bakanı Gökhan Maraş, Ağustos ayında Kürtçe kasetlere satış izni verilmesinin Anayasa ve yasalara göre mümkün olmadığını bildirdi. Gökhan Maraş, bakanlığına şimdiye kadar Kürtçe kasetlere izin için herhangi bir başvuruda bulunulmadığını belirterek, "Resmi dil olmadığı için Kürtçe doldurulmuş kasetlere bandrol izni veremeyiz" dedi.

Yeni hükümetin Kültür Bakanı Fikri Sağlar, Aralık ayı içinde Kürtçe kasetler için konulmuş herhangi bir yasaklama kararı bulunmadığını ve bu tür kasetlerin serbest olduğunu söyledi. Kürtçe şarkıların varlığının herkesce bilindiğini ve Kürtçe kasetlerin piyasada serbestçe satıldığını belirten Fikri Sağlar, bu tür kasetler için herhangi bir kısıtlamanın söz konusu olamayacağını bildirdi.

E K L E R

EK 1**1990'nın İNSAN HAKLARI BİLANÇOSU
(TÜRKİYE)**

1990 yılında Türkiye'de insan hakları alanında meydana gelen gelişmeleri olumlu ve olumsuz yönleriyle şöyle özetlemek mümkündür:

ÖLÜM CEZALARI

TCK'da yapılan değişiklikle 13 suçla ilgili idam cezası kaldırılmıştır. Adalet Bakanı'nın açıklamasına göre şu anda kesin hüküm giymiş 62 kişi bundan yararlanmak durumundadır. Bununla birlikte, cezaları onanmış kişilerin dosyaları halen TBMM Adalet Komisyonu'nda beklemektedir. Bunların toplam sayısı yıl sonu itibarıyla 315 idi. Silahlı ve bombalı saldırı olaylarında görülen yükseliş, başta Cumhurbaşkanı olmak üzere, devletin üst düzeydeki yetkililerinin gerektiğinde idam cezalarının infaz edilebileceğini açıklamalarına yol açmıştır. Böylece bu hükümlüler adeta devlet elinde birer rehine muamelesi görmeye devam etmişlerdir. Öte yandan, 13 suçtan idam cezası kaldırılmış olmakla birlikte 40 kadar suçun cezası halen idamdır. Bu durumda Türkiye, Avrupa Konseyi üyeleri arasında olup da 6 No'lu Protokolü onaylamayan tek üye olduğu gibi, AGİK bünyesinde idam cezası uygulayan yedi ülkeden birisidir.

İŞKENCE

1990'da işkence iddiaları yine devam etti. Poliste ve sorguda kötü muamele ise daha yaygındı, adeta bir genel kural durumundaydı. Bu arada İzmir'de yapılan bir anket, 200 adli suç mahkumunun yüzde 45'inin işkence görmüş olduğunu ortaya çıkardı. İşkenceye olanak sağlayan bir nokta da sanık ya da zanlıların gözaltına alındıkları andan itibaren avukatla görüşme olanaklarının tanınmıyışydı. Başbakanlık ve Adalet Bakanlığı tarafından çıkarılan genelgelerin buna imkan vermek için düzenlendiği ileri sürülmüştü. Ancak genelgeler avukata danışma hakkını bir takım kayıtlara bağlamıştı. (sanık ya da zanlının istekte bulunması, bu isteğin polis tarafından savcılığı iletilmesi ve savcılığın izin vermesi) Bu aşamalar uygulamada keyfiliğe yol açtığından,

sanık-avukat görüşmesi yine bir güvenceye bağlanmamış oldu. Dolayısıyla, işkenceye yol açan nedenlerden biri varlığını sürdürmeye devam etti. Öte yandan, işkence iddialarını soruşturmak için gelen Avrupa Konseyi yetkililerinin Ankara DGM Başsavcısı Nusret Demiral tarafından kabul edilmemesi, uluslararası denetim olanaklarının işlemlerini de engelledi. İşkenceye yol açan uygulamalardan biri de ceza ve tutuklulardan sanık ya da mahkumların polis tarafından sorgu ya da tanıklıklarına başvurmak için alınabilecekleriydi. Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nda buna olanak veren hüküm Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmişken, bunun bir benzeri 15 Aralık 1990 tarih ve 430 Sayılı Olağanüstü Hal Kararnamesi ile yeniden getirildi.

GÜVENLİK SORUŞTURMASI

Danıştay tarafından, Resmi Gazete'de yayınlanmamış olduğu gerekçesiyle iptal edilmiş olan Güvenlik Soruşturması Yönetmeliği, yeniden yürürlüğe konuldu (RG. 13-4-1990). Yeni yönetmelik istisnasız bütün kamu personeli "arşiv araştırması" ya da "güvenlik soruşturması" adı altında denetimden geçirmektedir. Bu inceleme "istihbarat üniteleri"nden alınan bilgilere de dayandırılacaktır. Böylece, eski sistem bir kez daha uygulanmaya konmuş, hatta yaygınlaştırılmış olmaktadır.

KİŞİ ÖZGÜRLÜĞÜ

Kolluk kuvvetlerinin kolayca gözetimine alma alışkanlığı 1990'da daha da artarak devam etti. FAO'dan yiyecek yardımı isteyen memurlar, sembolik protesto gösterilerinde bulunan kişiler, düdüklü protesto eyleminde bulunan kadınlar, mahkemede duruşma izleyen kişiler, "savaşa hayır" diyenler, vb. keyfi bir şekilde gözetimine alınabildiler. Tutuklamaların haklılığı konusundaki kuşkular da 1990'da yatışmadı. "Savaşa Hayır" diyen bir karton asan 16 yaşındaki lise öğrencisinin tutukluluğu iki ayı bulduktan sonradır ki, salıverilmesi yoluna gidildi. Bu örneğin de bir kez daha ortaya koyduğu gibi, Türk yasalarında tutukluluk süresini sınırlayan hükümlerin bulunmaması ve bazı yargıçların tutuklama kurumuna kolayca başvurabilmeleri, kişi özgürlüğü üzerinde sürekli bir tehdit karakterini göstermeye devam etti.

DİN ve VİCDAN ÖZGÜRLÜĞÜ

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın valilere gönderdiği bir genelgede (65.2-962-172), son 10 yılda islam dininden ayrılanların "gizli" olarak bildirilmesi isteniyordu (Milliyet, 26-10-1990). Genelge, bir tür "fişleme" karakteri taşımakta, dolayısıyla din ve vicdan özgürlüğünü de baskı altında tutmaktadır. Öteyandan 3670 sayılı ve 25-10-1990 tarihli yasa, yüksek öğretim kurumlarında kılık ve kıyafet serbestliğini de getirdi. Daha önce, "dini inanç sebebiyle" başörtüsü kullanılabileceğini bildiren yasa hükmü Anayasa Mahkemesi tarafından laiklik ilkesi başta olmak üzere pek çok Anayasa hükmüne aykırı bulunarak iptal edilmişti. Fakat Anayasa Mahkemesi'nin bu kararında, dinsel kaynaklara yollama yapılmamış olsa bile "yüksek öğrenim kurumlarında türban kullanılmasına izin verilemeyeceği" yolundaki yorumu açısından yeni düzenlemenin Anayasaya uygunluğu yeni bir tartışma konusu yaratmış bulunmaktadır.

DÜŞÜNCE ve İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

TCK'nın 141, 142 ve 163. maddeleri ile ilgili tartışmalar yine gündemdeydi. Hükümet çevreleri bu konuda muhalefet partilerinden tavır bekledikleri iddiasını ortaya sürdüler. Oysa SHP'nin bu konuda, söz konusu maddelerin kaldırılması yönünde bir tavrı açıkca ortadaydı. İktidar çevreleri sözkonusu maddelerin kaldırılmasının Anayasa karşısında da bir sorun çıkartacağı tezini ileri sürdüler. Bu konuda hazırlandığı bildirilen hükümet tasarısı yıl sonuna doğru gündemden çıkartılmış bulunmaktaydı. Buna karşılık sözkonusu hükümlerin uygulanışında bir eksilme ya da esneme de görülmedi. Adalet Bakanı'nın 14 Kasım 1990 tarihli açıklamasına göre TCK'nın 141, 142 ve 163. maddelerinden yargılananların sayısı 1269 idi. 1981 ile 1990 yılları arasında bu üç maddeden yargılananların toplam sayısı ise 10 bin 949 olarak açıklandı. 1990 yılında cumhurbaşkanına hakaret suçundan dolayı açılan davalarda da ciddi bir artış görüldü. Hakaret suçunun kolayca "fikir suçu"na dönüşmesi ya da bu şekilde yorumlanabilmesi olasılığı hesaba katıldığında, bir yıl içinde açılan dava sayısının 43'ü bulması (16 gazeteci) ifade ve eleştiri özgürlükleri açısından dikkate değer bir bilanço oluşturmaktadır. Bu arada Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkındaki Kanuna muhalefetten dolayı mahkum olan gazeteciler de oldu. "Kanunun yasakladığı dille" konuşma yapan ve bunları çevirenler hakkında da TCK'nın 142-3 maddesi uyarınca dava açıldı ve bunlar tutuklandı.

BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ

Anayasa'nın ve Basın Kanunu'nun anti demokratik hükümleri ve bunlara dayalı uygulamalar, bu yıl da basın özgürlüğü üzerinde etkili oldu. Bazı gazeteler hakkında dağıtımın önlenmesi kararı alındı. (Bugün, Güneş, Günaydın vb.) Ayrıca Sabah gazetesine "yayımı durdurma" tedbiri kondu. Öte yandan sol dergiler sürekli olarak yargıç kararıyla toplatıldı. 1990 yılında 28 gazeteci hapisteydi. Basın özgürlüğü, meslek içi sorunlardan kaynaklanan sıkışmalara da sahne oldu. Basında tekelleşme ve otosansür bunların başlıcasıydı. Sonuncu nokta, Güneş gazetesi sahibinin bir genelgesiyle somutlaştı. Burada gazete mensupları Kıbrıs konusunda belli bir çizgide yer alma yükümlüğü altına sokulmak isteniyordu. Nihayet basın organlarının ve mensuplarının uğradıkları saldırılar fiziki boyutlara da ulaştı. İki gazeteci (Çetin Emeç ve Turan Dursun) hayatlarını kaybetti.

SANAT ÖZGÜRLÜĞÜ

Pek çok konser valiler tarafından "kamu düzeninin bozulacağı" gerekçesiyle yasaklanırken tiyatro ve sinema ürünleri de aynı sonuçlarla karışlaştı. Ankara'da 1967 yılından beri sahneye konmuş olan Pir Sultan Abdal adlı oyun, Ankara Birlik Tiyatrosu'nun İstanbul'daki 13. temsilinde valilik tarafından yasaklandı. Sonradan yargı kararıyla oyunun devamı mümkün olabildi. Sinema alanında da anlamlı olay Naked Gun (Çıplak Silah), adlı filmin Humeyni'yi küçük düşüren sahneler içerdiği iddiasıyla idari ve polise baskılar sonucunda gösterimden çekilmesi oldu. Filmin gösterilmesi İran makamlarının da Türk resmi çevrelerinde bazı girişimlerde bulunmalarına yol açtı.

DERNEK ve VAKIF KURMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Ankara Valiliği, bir genelge ile memurların derneklere üye olmalarına "yasal engel olduğu" iddiasıyla ortaya çıktı. (TİHV 2.4.1990) Oysa, Dernekler Yasası'nda böyle bir genel yasak bulunmamakta, hatta belli istisnalar dışında kamu görevlilerine dernek üyeliği hakkı tanınmaktadır. Öte yandan, derneklerin kuşatılmış oldukları yasaklar çemberi ve özellikle de siyaset yasağı, 1990 yılında da etkisini sürdürdü. Yakın tarihlere kadar Hükümet'e yakın bir çizgide yer alan ve çeşitli konularda kamuoyuna tavrını belli eden TUSİAD, Hükümet'e karşı eleştirici bir tutum takınunca tepkileri üzerine çekti ve savcılık tarafından başkanının ifadesi alındı. Vakıflarla ilgili olarak da TİHV'nin tescil işleminin gerçekleştirilmesi için uzun süren bir yargısal süreçten geçilmesinin gerekmiş olması hatırlatılabilir.

TOPLANTI ve GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ ÖZGÜRLÜĞÜ

Kollektif özgürlüklerin en etkililerinden olan toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğü alanındaki kısıtlamalar, 1990'nın insan hakları repertuarında önemli bir yer tuttu. Kamu güvenliği ya da kamu düzeni gibi çeşitli gerekçelerle yasaklanan 1 Mayıs gösterilerinin bilançosu, güvensizlik ortamının asıl siyasal iktidar baskılarından kaynaklandığını ortaya koydu. Yaklaşık rakamlar şöyle idi: Biri ağır olmak üzere 40 kadar yaralı, yalnız İstanbul'da resmi makamların açıklamasına göre 3 bin 304 gözaltı, Türkiye genelinde 100 kadar tutuklu ve şimdilik 33 mahkumiyet kararı. Bunun dışında, "Savaşa Hayır" mitingleri, kamuda çalışanların sendikalaşma amacıyla yapacakları toplantı ve yürüyüşler, insan hakları üzerine toplantılar, "Kadının Yeri ve Sorunları" hakkında bir toplantı (Ankara), muhalefet partilerinin mitingleri (İstanbul, SHP ve SP) de valilerce yasaklandı. Ankara Valiliği'nin, muhalefete mensup belediyelerin faaliyetlerine koyduğu engeller ise özellikle dikkat çekici idi. Bu çerçevede başkent sınırları içinde bir satranç turnuvası, voleybol karşılaşması, bisiklet yarışı, kreş müsabakası, öğretmenler gecesi gibi etkinliklere izin verilmedi. İçişleri Bakanlığı'nın 5032 Sayılı Genelgesi ile toplantı izinleri konusundaki kaymakamların yetkileri valilere aktarıldı. Buna göre toplantı ve gösteri yürüyüşleri konusunda yeterli dikkati gösteremedikleri anlaşılan kaymakamlar yerine sadece valiler ve emniyet yetkilileri söz sahibi olabilecekler.

SENDİKAL ÖZGÜRLÜKLER

Bu alanda 1990'ın en önemli atılımı, kamuda çalışanların sendikal haklarını kullanmaya başlamaları oldu. Anayasa ve yasalarda bu konuda yasaklar bulunmadığını, Türkiye'nin taraf olduğu bazı uluslararası anlaşmaların ise kamuda çalışanlara sendika kurma hakkı tanıdığını ileri süren bazı memur grupları sendikalarını kurdular. Bunlar tüzel kişilik de kazandı. (Eğitim-İş, Kam-Sen, Bel-Sen, vb.) Ankara 2. İş Mahkemesi, Eğitim-İş kurucularıyla ilgili bir davada dosyanın kapanması kararı aldı. Grev hareketlerindeki yükseliş 1990 sonlarının önemli bir olayı olarak ortaya çıktı. İşçi talepleri 1991 başlarında (3 Ocak) bir genel eyleme, işe gitmeme eylemine yol açacaktı.

OLAĞANÜSTÜ HAL REJİMİ

Birbirini izleyen olağanüstü hal kararnameleri Güneydoğu Anadolu il-lerinde özgürlük kısıtlamalarını sürdürdü. KHK'ler, özellikle basın özgürlüğü açısından olağanüstü hal bölgesi dışında da sonuç doğurdu. Anayasa Mahkemesi, bunların incelenmesi yetkisini kendisinde buldu. Yüksek mahkemede bazı hükümlerin iptali eğilimi açıkça ortaya çıkınca, bunu haber alan hükümet 424 sayılı KHK'yi kaldıran ve 425 sayılı KHK'yi değiştiren 430 sayılı KHK'yi çıkardı. Böylece, anayasa yargısı denetimi boşa çıkarılmak istendi. Anayasa Mahkemesi, 1991 Ocak ayında 424 sayılı KHK ile ilgili bir karar verilmesine yer olmadığına hükmetti, 425 sayılı KHK'nin de bazı hükümlerini iptal etti.

YARGI ORGANI

Adli yılın açılışında geleneksel olarak Türkiye Barolar Birliği Başkanının yaptığı konuşmanın bu yıl Yargıtay Başkanlığı tarafından önceden incelenmek istenmesi bir "sansür" olarak değerlendirildi ve geniş tepkilere yol açtı. TBB sonunda bu törenlere katılmadı. Olay, yargı bağımsızlığı konu sunda duyulan kuşkuları daha da artırdı, çünkü TBB Başkanlarının genellikle eleştirci konuşmalar yaptıkları bilinmekteydi ve bu yılki konuşmanın da bu nitelikte olacağı açıktı. Yargı bağımsızlığı konusundaki kuşkuları besleyen iki başka olay da, Cumhurbaşkanının Anayasa Mahkemesi'nde boşalan üyeliklere yapmış olduğu atamalarıydı. Başbakanın eşi Anayasa Mahkemesi Yedek Üyeliği'ne atandı. Sayıştay Kanunu'nda yapılan değişiklik de, Anavatan Partisi çoğun luğunun iradesine uygun olarak Sayıştay'a yapılan yeni atamalardan çıkan üç aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından yapılan seçim, yüksek mahkemenin iktidar yanlısı bir kompozisyona götürülmek istendiğini ortaya koydu. Atanan üyenin tarikat bağları içinde bulunduğu iddiası bu konudaki duyarlılığı daha da arttırdı.

Şubat 1991 Ankara

EK 2

**TBMM İnsan Hakları Sempozyumu Hakkında
BASIN AÇIKLAMASI**

Türkiye İnsan Hakları Vakfı Başkanı Yavuz Önen "TBMM Başkanlığı'nı insan haklarını siyasal sömürü konusu yapmasından ötürü kınıyoruz" dedi.

TBMM Başkanlığı'nca 4-5 Ekim 1991 tarihlerinde Antalya'da düzenlenen "İnsan Haklarının Uluslararası Korunması ve TBMM" konulu toplantıya Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TIHV)'nın sadece başkanlık düzeyinde ve ancak "izleyici" olmak koşuluyla davet edilmiştir.

Türkiye'de insan hakları sorunları, 12 Eylül döneminin Anayasası, yasaları ve uygulamaları ile eskisine oranla artarak sürerken; insan haklarının korunması konusunda çalışmalar yapan ve en başta işkencenin insanlarımız üzerindeki tahribatını biraz olsun azaltmak için çeşitli çalışmalar yürüten TIHV'nin söz konusu sempozyumda sessiz kalması hedef alınmıştır. Vakfımızın insan hakları konusunda yasama organı tarafından düzenlenen böyle bir sempozyumda konuşmaktan ve tartışmalara katılmaktan alıkonulması için herhangi bir özür de ileri sürülemez.

Sempozyuma çeşitli uluslararası örgütlerin kimi temsilcileri de "konuşmacı" olarak davet edilmiştir. Öyle anlaşıyor ki; bu temsilcilerin yanısıra Vakfımız gibi hükümetler dışı örgütlerin de sadece "izleyici" olarak bulundurulmasıyla Avrupa'nın gözünü boyamaya ve Türkiye'deki insan hakları sorunlarını maskeleyemeye çalışılacaktır.

Böylesi bir tutum karşısında Vakfımızın sessiz kalması düşünülemez. Ayrıca, konunun içyüzünün de kısa zamanda ortaya çıkacağı, toplantıya katılanlar ve kamuoyu tarafından da derhal algılanacağı unutulmamalıdır.

Şurası kesindir ki, insan hakları konusunun tek gündem maddesi olduğu bir uluslararası sempozyumda Türkiye resmi ve özel örgütlerle temsil edildiğinde, başta Türkiye İnsan Hakları Vakfı olmak üzere yurt içindeki ve dışındaki hükümetler dışı ve bağımsız insan hakları örgütlerine de söz hakkı verilmesi gerekmektedir. Çünkü gerek Türkiye içindeki hükümet dışı bağımsız örgütler ve gerekse Af Örgütü, Helsinki Watch, SOS Torture gibi uluslararası örgütler ülkemizdeki insan hakları sorunlarını en iyi izleyen, gelişmeleri en yakından bilen çevrelerin başında gelmektedir.

Hükümetler dışı bağımsız insan hakları örgütlerinin katkısı alınmadan yapılan ya da bunlardan kimilerini sadece "izleyici" olmaya zorlayan bir düzenlemenin, sorunların üstünü örtmek, yurtiçinde ve dışında kamu oyunu yanıltmak amacını güttüğü apaçık ortadadır. TBMM Başkanlığı'nı TİHV'na söz hakkı vermemesinden ve insan haklarını siyasal sömürü konusu yapmasından ötürü kınıyoruz.

3 Ekim 1991 Ankara

EK 3

**TİHV Genel Başkanı Yavuz Önen'in
Başbakan Süleyman Demirel'e gönderdiği mektup**

Sayın Demirel,

Ülkemizde yeni bir hükümetin göreve başlaması dolayısıyla Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV)'nın görüşlerini size ve kamu oyuna sunmayı görev sayıyoruz. Olağanüstü siyasal ve sosyal koşulların yaşandığı günümüz ortamı hükümetlerden bağımsız bir insan hakları örgütü olan Vakfımıza da görevler yüklemektedir.

TİHV, İnsan Hakları Derneği (İHD) ile 32 insan hakları savunucusu kişi tarafından 1990 yılında kurulan bir vakıftır. İnsan hak ve özgürlükleri konusunda dökümantasyon, araştırma, eğitim, yayın ve sağlık hizmeti yapmaktadır. Özellikle insan hakları ihlallerinin dökümantasyonu ve işkenceden zarar görmüş insanların tedavisi konusunda uzman bir kuruluştur. İnsan hakları ihlallerini sistematik olarak değerlendiren bir Dökümantasyon Merkezi ile ücretsiz tedavi yapan bir İşkence Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezinin kurulması için çalışılmaktadır. Geçen kısa sürede 150 dolayında işkence kurbanı tedaviye alınmıştır.

Vakfımız, Türkiye'de işkencenin bir numaralı insan hakları sorunu olduğu görüşündedir. Bu konuda, Ankara'da işkence olgularını belgeleyen İHD Ankara Şubesinin "İşkence Raporu Ankara" (1988, 1989, 1990, 1991) adlı yayınları ile Vakfımızın Türkiye genelinde (1991 yılının ilk 9 ayındaki) işkence olgularına ilişkin incelemesi bunu saptamaktadır. 1991 yılının 9 ayında toplam 288 işkence iddiası belirlenmiştir. Çok yakın tarihlere ilişkin bu saptamalar, işkencenin yaygın ve sistematik olarak uygulandığını göstermektedir.

Vakdımız saptadığı ikinci acil sorun yargısız infazlarla ilgilidir. Yine 1991 yılının ilk 9 ayında gözaltı ve cezaevi koşullarında toplam 18 şüpheli ölüm olayı vardır.

Yürürlükte bulunan yasalara göre işkence ve yargısız infaz ülkemizde suçtur. Buna karşın sürekli ihlaller önlenememektedir. Yeni hükümet, insanların hukuk devleti güvencesinde olmadığı ve işkencenin sürekli uygulandığı, insan hakları ihlallerinin yaygın olduğu bir siyasal ortamı devralmaktadır. Bu ortamın hızla normale dönüştürülmesi, insan hakları örgütü olarak TIHV'nın temel isteğidir. Kamu oyunun eğilimi de bu doğrultudadır.

İnsan hakları ihlalleri ancak etkili Anayasal, yasal, yönetsel ve eğitsel önlemlerle ve uzun vadeli planlı bir yaklaşımla önenebilir.

Özellikle temel insan hakları arasında bulunan yaşama hakkının ve işkence görmeme hakkının demokratikleşme yolunda atılacak adımlarla yakından ilişkili olduğu düşüncesindeyiz. İşkence gören insanların şikayet yoluna başvurabilecekleri ya da bu konunun ve yargısız infazların yargı tarafından değerlendirilmesi doğal olmakla birlikte, önemli olan bu tür ihlallerin hiç yapılmamış olmasıdır. Temel haklarda bu düzeye ulaşabilmek için güvenlik güçlerinin insan hakları eğitimine öncelik verilmesi zorunludur. Uzun vadeli olarak ise ilkokuldan üniversiteye kadar örgün eğitimde, ayrıca halk eğitiminde ve TRT yayınlarında insan hakları ilke ve standartlarına uygunluk arayan bir eğitim ve denetim mekanizması kurulması gereği ile karşışarşıya bulunmaktadır.

TIHV tarafsız ve bağımsız yapısını koruyarak, insan hakları ihlallerini önlemek ve insan hakları standartlarını Türkiye'de de tümüyle yaşama geçirmek için yapılacak uzun vadeli çalışmalara da katkıda bulunmaktan memnunluk duyacaktır.

Bu aşamada acil birkaç konuda kısaca görüşlerimizi sunmak istiyoruz:

1. Gözaltı süresi 24 saatle sınırlandırılmalıdır. Yürürlükteki yasalarda çeşitli suçlar için öngörülen 15 ve 30 günlük süreler kaldırılmalıdır, çeşitli keyfi gerekçelerle süre aşımı kesin olarak önlenmeli ve hangi gerekçe ile olursa olsun yasal gözaltı süresi uzatılmamalıdır.

2. Bir suç nedeniyle gözaltına alınan kişinin yanında avukatı bulunmadan alınacak ifadenin geçerliliği olmayacağı hükmü yasa hükmü haline getirilmelidir. Gözaltında sorgu, avukatın hazır bulunduğu bir ortamda yapılmalı, sanığa susma hakkı açıkça tanınmalıdır. Avukatın hukusal yardımından yararlanma çeşitli suçlara göre değişmemeli, bu hak her suç ve herkes için geçerli olmalıdır.

3. Kişilerin gözaltına alınmaları konut, işyeri, sendika ya da benzeri yerlerde yapılırsa, gözaltı, arama ve zaptetme yargıç kararına bağlanmalı, aramanın yapıldığı yerin muhtarlık yetkilisi ile komşulardan birisinin aramada hazır bulunması sağlanmalıdır.

4. Kişinin gözaltına alındığı andan itibaren ailesine, yakınlarına bilgi verilmelidir.

5. Usul hükümlerine uyulmaksızın elde edilen kanıtların geçersiz (yok hükmünde) kabul edileceği açık bir yasa hükmü haline getirilmelidir.

6. Türk Ceza Yasası'nda Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen işkence tanımı yer almalıdır.

7. İşkence yüz kızartıcı suçlardan sayılmalıdır.

8. İşkenceye karşı Birleşmiş Milletler ve Avrupa Sözleşmelerinin (10.08.1988 RG - 27.02.1988 RG) bugüne değin hiçbir Türk Ceza Mahkemesi tarafından uygulanmadığı dikkate alınarak, bu sözleşmelerin yasa hükmünde olduğu (usulüne uygun olarak kabul edilen diğer sözleşmelerde olduğu gibi) açıkça ve özel olarak vurgulanmalıdır.

9. İşkence gördüğünü iddia eden bir vatandaş, kendisi, ailesi veya avukatının isteği üzerine Tabipler Odası'nın da katılacağı bağımsız bir hekimler kurulu tarafından muayene edilmelidir. Bu konuda Ankara Barosu, Ankara Tabip Odası ve Ankara Eczacılar Derneği başkanları tarafından Şubat 1989'da Başbakan, İçişleri ve Adalet Bakanı'na gönderilen mektup dikkate alınmalıdır. İşkence iddialarının, şikayet sahibinin sorgusuyla ilgili olmayan savcılıklarca tarafsız bir şekilde soruşturulması sağlanmalıdır.

10. 12 Nisan 1991 tarihli ve 3713 sayılı yasada bulunan ve işkence zanlılarını korumaya yönelik olan hükümler, Anayasa Mahkemesi tarafından verilecek karar beklenmeksizin, derhal kaldırılmalıdır. Bu doğrultuda 3713 sayılı "Terörle Mücadele Yasası"nın 12. ve 15. maddeleri iptal edilmelidir.

11. Yasa uygulayan görevliler, a. işkencenin kişisel ve toplumsal, maddi ve manevi olumsuz etkileri açısından eğitilmeli, b. işkence iddiasının ciddi bulunması ve dava açılması halinde görevden alınmalı ve açıkta bekletilmelidir. c. İşkenceye karşı Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi Sözleşmeleri ve genel olarak insan hakları ile ilgili olarak radyo ve televizyonda yoğun biçimde yayın yapılmalıdır. Askeri okullar ve polis okulları eğitim programları bu açıdan yeniden düzenlenmelidir.

12. Tutuklu ve hükümlülerle avukatlarının ve ailelerinin görüşmelerini ve savunma haklarını ortadan kaldıran yasal ve fiili uygulamalara son verilmelidir.

13. Tutuklu ve hükümlüler, Eskişehir özel tip cezaevi örneğinde olduğu gibi, sürekli insanlardan yalıtılmış bir halde bulundurulmamalı, hücre duvarları kaldırılmalıdır. Tutuklu ve hükümlülerin sürekli tecrit durumunda bırakılmalarının infaz hukukunun amaçlarına ters düştüğü, ruhsal ve fiziki sağlık sorunlarına yol açtığı düşünülerek, uygulamaya derhal son verilmelidir.

TİHV yeni hükümet döneminde belirtilen konularda ilgililerce yapılacak çalışmaların ve sağlanacak gelişmelerin öğrenilmesine özel bir önem verecektir. Bu yolla saptanacak gelişmeler ve insan hakları ihlalleri konusunda kamuoyu sürekli olarak bilgilendirilecektir.

Saygılarımızla...

22 Kasım 1991

Yavuz ÖNEN

Türkiye İnsan Hakları Vakfı
Genel Başkanı

TİHV GENEL MERKEZİ

Menekşe 2 Sok. 16/6 Kızılay 06440 ANKARA
Tel: + (90-4) 417 71 80 Faks: + (90-4) 425 45 52

TİHV İSTANBUL TEMSİLCİLİĞİ

Sıraselviler Billurcu Sok. 32/2
Taksim 80060 İSTANBUL
Tel: + (90-1) 249 30 92 Faks: + (90-1) 249 30 92

TİHV İZMİR TEMSİLCİLİĞİ

1479 Sok. 11/4 Alsancak İZMİR
Tel: + (90-51) 63 46 46 Faks: + (90-51) 63 46 46
